

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Сумбаєва Людмила Петрівна

УДК 351.863:[377.014:005.336]

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ
ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ**

21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Л.П. Сумбаєва

Науковий керівник: Мігус Ірина Петрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління фінансово-економічною безпекою, проректор з наукової роботи, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Київ 2021

АНОТАЦІЯ

Сумбаєва Л.П. Забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарювання. – Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2021.

Дисертація присвячена вирішенню наукового завдання, що полягало у поглибленні теоретичних і методичних засад економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти (далі – ЗФПО) та наданні практичних рекомендацій щодо розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в поглибленні теоретико-методичних положень щодо вдосконалення забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти шляхом розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Уперше розроблено методичний підхід до розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, який дає можливість на основі інтегрального показника, ґрунтуючись на інформації, отриманій з відкритих джерел та представленої адміністрацією таких закладів, оцінити відповідність діяльності встановленим законодавством нормативам, потребам ринку праці та очікуванням споживачів освітніх послуг. Запропонований методичний підхід передбачає розрахунок таких показників: показники оцінювання академічного середовища ЗФПО; показники оцінювання партнерських зв'язків з роботодавцями; показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу ЗФПО; показники оцінювання реалізації неформальної освіти ЗФПО; показники оцінювання

міжнародної співпраці ЗФПО; показники оцінювання контент-аналізу офіційного веб-сайту ЗФПО; показники оцінювання репутації ЗФПО у зовнішньому середовищі. Методичний підхід передбачає розподіл джерел інформації, на основі яких здійснюється розрахунок показників на «відкриті» (O) і «закриті» (C). Отриманий результат характеризуватиме відповідність закладу фахової передвищої освіти запропонованим індикаторам, рівень успішності участі у рейтингуванні, перспективність у формуванні контингенту здобувачів освіти, який забезпечить йому економічну безпеку. Даний методичний підхід, з одного боку, дозволяє адміністрації закладу своєчасно виявляти виклики і передбачати загрози, які можуть впливати на їх конкурентоспроможність та економічну безпеку, а з іншого – інформувати всіх зацікавлених осіб про стан економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти для прийняття відповідних рішень.

Удосконалено класифікацію функціональних складових системи економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, яка, крім загальновідомих (інтелектуальна, фінансова, нормативно-правова, інформаційна, технологічна, технічна), включає також академічну безпеку, під якою запропоновано розуміти відповідність діяльності закладу фахової передвищої освіти акредитаційним вимогам, в тому числі академічній свободі та доброчесності.

Удосконалено комплексний підхід до оцінювання впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність закладів фахової передвищої освіти шляхом проведення опитування чотирьох категорій респондентів: здобувачі освіти, їх батьки, працівники та роботодавці, результати якого, на відміну від аналогічних, дозволили виявити рівень обізнаності щодо існуючих рейтингів закладів освіти, зацікавленості у створенні рейтингу досліджуваних закладів та визначити критерії, на основі яких може здійснюватись ідентифікація загроз їх діяльності.

Удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання економічної безпеки закладів освіти, який, на відміну від існуючих, включає три напрями:

оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання, оцінювання якості освітніх послуг, оцінювання впливу державного регулювання на економічну безпеку закладів освіти, що сприятиме ідентифікації загроз їх діяльності та розробці заходів щодо їх нейтралізації.

На основі вивчення методичних підходів до оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності запропоновано їх систематизувати за економічним змістом та за кваліфікаційними ознаками. Запропоновано авторський підхід до оцінювання якості, який включає: оцінювання організації освітнього процесу, оцінювання інноваційності освітніх програм та оцінювання практичної підготовки. Встановлено, що оцінювання впливу державного регулювання на економічну безпеку закладів фахової передвищої освіти, необхідно здійснювати шляхом аналізу відповідності діяльності таких закладів ліцензійним та акредитаційним вимогам. Здійснено порівняльний аналіз основних нормативних актів за 2006-2020 роки, які регламентували надання освітніх послуг, що дозволило виокремити критерії, які стали основою для розробки методичних підходів до оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Удосконалено класифікацію методичних підходів до оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності шляхом доповнення уже існуючих: за економічним змістом (традиційні і нетрадиційні), за кваліфікаційними ознаками (за експертними оцінками – індикаторний, ресурсно-функціональний, на основі теорії економічних ризиків) і за формалізованими розрахунками та окремими складовими – ресурсно-функціональний, програмно-цільовий).

Доопрацьовано змістову складову основних категорій: «економічна безпека», «економічна безпека закладів освіти», «економічна безпека закладу фахової передвищої освіти», а також запропоновано авторські поняття «академічна безпека» та «забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти», що, на відміну від інших, забезпечує системний підхід до

розробки концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти.

Систематизовано джерела інформації для інформаційно-аналітичного забезпечення розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, шляхом їх поділу на відкриті (інформація знаходиться у відкритому доступі) та закриті (інформація надається адміністрацією), що дозволить зменшити загрозу віднесення закладу фахової передвищої освіти до невідповідної групи. Обґрунтовано використання кожного показника, представленого у методичному підході, із зазначенням джерел інформації, на основі яких було здійснено розрахунок. Такий розподіл дасть змогу зменшити суб'єктивізм при розрахунку рейтингу, тим самим нейтралізувавши загрозу появи помилок від віднесення закладу фахової передвищої освіти до неправильної групи.

Дістало подальший розвиток доопрацювання науково-методичного підходу до встановлення тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти та факторів, які на них впливають, що, на відміну від відомих у науці, дало змогу їх систематизувати, описати основні їх наслідки та врахувати при виборі показників для розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Здійснено порівняльний аналіз методичних підходів до розрахунку основних міжнародних рейтингів закладів освіти, результати якого були використані для обґрунтування вибору показників для розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, економічна безпека закладу фахової передвищої освіти, академічна безпека, забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти, рейтинг, інформаційно-аналітичне забезпечення.

ABSTRACT

Sumbaieva L. Ensuring economic security of institutions of professional higher education. - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a specialty 21.04.02 - economic safety of subjects of managing. - Higher educational institution "University of Economics and Law" KROK ", Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to improvement of theoretical and methodical bases of economic safety of establishments of professional higher education and rendering of practical recommendations on development of a rating of establishments of professional higher education for an estimation of their economic safety.

The scientific novelty of the results of the study is to deepen the theoretical and methodological provisions for improving the economic security of institutions of professional higher education by developing a rating of institutions of professional higher education to assess their economic security.

For the first time a methodical approach to calculating the rating of institutions of professional higher education to assess their economic security, which allows on the basis of an integrated indicator, based on information obtained from open sources and provided by the administration of such institutions, to assess compliance with legislation, labor market needs and expectations of consumers of educational services. The proposed methodological approach involves the calculation of the following indicators: indicators for assessing the academic environment of institutions of professional higher education; indicators of evaluation of partnerships with employers; indicators for assessing the formation of academic integrity among participants in the educational process of institutions of professional higher education; indicators for evaluating the implementation of non-formal education in vocational higher education institutions; indicators of evaluation of international cooperation of institutions of professional higher education; indicators of evaluation of content analysis of the

official website of institutions of professional higher education; indicators for assessing the reputation of vocational higher education institutions in the external environment. The methodological approach involves the distribution of sources of information on the basis of which the calculation of indicators on the "open" (O) and "closed" (C). The obtained result will characterize the compliance of the institution of professional higher education with the proposed indicators, the level of success of participation in the ranking, the prospects in the formation of the contingent of students who will ensure its economic security. This methodological approach, on the one hand, allows the administration of the institution to identify challenges and anticipate threats that may affect their competitiveness and economic security, and, on the other - to inform all stakeholders about the economic security of higher education institutions to make appropriate decisions.

Improved classification of functional components of the economic security system of vocational higher education institutions, which, in addition to well-known (intellectual, financial, regulatory, informational, technological, technical) also includes academic security, which is proposed to understand the compliance of vocational higher education institutions including academic freedom and integrity.

Improved comprehensive approach to assessing the impact of external and internal threats on the activities of vocational higher education institutions by conducting a survey of four categories of respondents: students, their parents, employees and employers, the results of which, unlike similar, revealed awareness of existing ratings of educational institutions, interest in creating a rating of the studied institutions and to determine the criteria on the basis of which the identification of threats to their activities can be carried out.

Improved scientific and methodological approach to assessing the economic security of educational institutions, which, in contrast to existing ones, includes three areas: assessing the economic security of economic entities, assessing the quality of educational services, assessing the impact of government regulation on

economic security of educational institutions. their activities and the development of measures to neutralize them.

Based on the study of methodological approaches to assessing the economic security of economic entities, it is proposed to systematize them by economic content and qualifications. The author's approach to quality assessment is offered, which includes: assessment of the organization of the educational process, assessment of the innovativeness of educational programs and assessment of practical training. It is established that the assessment of the impact of state regulation on the economic security of institutions of professional higher education should be carried out by analyzing the compliance of such institutions with licensing and accreditation requirements. A comparative analysis of the main regulations for 2006-2020, which regulated the provision of educational services, which allowed to identify the criteria that became the basis for the development of methodological approaches to assessing the economic security of vocational higher education institutions.

The classification of methodological approaches to assessing the economic security of economic entities by supplementing existing ones: by economic content (traditional and non-traditional), by qualifications (by expert assessments - indicator, resource-functional, based on the theory of economic risks) and by formalized calculations and individual components - resource-functional, program-target).

The content component of the main categories has been improved: “economic security”, “economic security of educational institutions”, “economic security of a professional higher education institution”, and the author’s concepts “academic security” and “ensuring economic security of a professional higher education institution” have been proposed. unlike others, provides a systematic approach to developing a conceptual approach to ensuring the economic security of the institution of professional higher education.

Systematized sources of information for information and analytical support of calculating the rating of professional higher education institutions to assess their

economic security, by dividing them into open (information is publicly available) and closed (information provided by the administration), which will reduce the risk of classification of professional higher education inappropriate group. The use of each indicator presented in the methodological approach is substantiated, indicating the sources of information on the basis of which the calculation was made. This distribution will reduce the subjectivity in the calculation of the rating, thus neutralizing the risk of errors from the classification of professional higher education institution to the wrong group.

The scientific and methodological approach to establishing trends in the development of vocational higher education institutions and the factors that affect them was further developed, which, in contrast to those known in science, allowed them to be systematized, describe their main consequences and take into account when choosing indicators for rating. institutions of professional higher education to assess their economic security.

A comparative analysis of methodological approaches to the calculation of the main international ratings of educational institutions, the results of which were used to justify the choice of indicators for calculating the rating of professional higher education institutions to assess their economic security.

Keywords: economic security, economic security of the institution of professional higher education, academic security, ensuring the economic security of the institution of professional higher education, rating, information and analytical support.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сумбаєва Л. П. Коледжі в системі національної освіти — шлях становлення та реформ. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №1 (53). С. 132-138. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-132-138> (0,56 др. арк.).

2. Сумбаєва Л. П. Сучасний стан розвитку коледжів в Україні та їх фінансування. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №2(54). С. 153-158. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-153-158> (0,56 др. арк.).

3. Sumbaieva L. School rankings: the us experience and opportunities for Ukraine. *Economics, finance and management review*. 2020. №1. Pp. 86-92. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2020-1-86-92> (0,54 др. арк.).

4. Сумбаєва Л. П. Аналіз тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти та їх економічної безпеки. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. №1(61). С. 201-208. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-61-201-208> (0,6 др. арк.).

праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Сумбаєва Л. П. Управлінсько-правовий аспект закону «Про фахову передвищу освіту». *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали міжнародної конференції, 21-22 листопада 2019 р. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2019. С. 631-633. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/2019-11-22-21_2_materiali-%D1%81onference-krok.pdf (0,21 др. арк.).*

6. Сумбаєва Л. П. Акредитація освітніх програм як один із механізмів управління освітнім процесом в закладах фахової передвищої освіти. *Сучасний менеджмент організації: витоки, реалії та перспективи розвитку: матеріали наукової конференції, 23-24 квітня 2021 р. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2021. URL : <https://conf.krok.edu.ua/MMO/MMO/paper/view/605> (0,18 др. арк.).*

7. Sumbaieva L. Impact of ratings on college competitiveness. *International conference on academic integrity in public administration and educational institutions-2021*. May 28, 2021. Estonia: Scientific Center of Innovative Researches. 2021. URL : <https://conf.scnchub.com/index.php/APAEI/APAEI-2021/paper/view/265> (0,2 др. арк.).

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	22
1.1. Місце закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України	22
1.2. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти	39
1.3. Методики оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти	61
Висновки до першого розділу	81
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	84
2.1. Аналіз впливу тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти на їх економічну безпеку	84
2.2. Ідентифікація загроз економічній безпеці закладів фахової передвищої освіти	106
2.3. Вплив рейтингів закладів освіти на їх економічну безпеку: зарубіжний і вітчизняний досвід	126
Висновки до другого розділу	141
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	145
3.1. Концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти	145
3.2. Розробка методичного підходу до рейтингування задля оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти	157
3.3. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти	172

Висновки до третього розділу	193
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	202
ДОДАТКИ	226

ВСТУП

Актуальність теми. Перехід України до ринкової економіки, світова глобалізація, євроінтеграційні процеси, які стали головним зовнішньополітичним пріоритетом нашої держави, вплинули на всі сфери її суспільно-політичного та економічного життя, спонукали до проведення широкого спектру трансформаційних процесів зокрема й в системі освіти. Процес реформування охопив всі її рівні, оскільки прикінцевою метою змін є створення самодостатньої національної системи освіти, яка б, зберігаючи прогресивні традиції минулого, накопичила інноваційний потенціал для подальшого розвитку і, головне, відповідала б новим суспільним відносинам, в яких освіта розглядається як один із видів економічної діяльності.

Оскільки освіта – це одна із складових ринкової економіки України, питання забезпечення економічної безпеки освітніх суб'єктів, підвищення ефективності їх господарювання розглядається на засадах сучасної ринкової економіки. Вивчення даного питання сучасними вітчизняними дослідниками головним чином стосується діяльності закладів вищої освіти. Проблемам забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, зокрема й закладів вищої освіти, присвячено праці таких науковців, як: В. Алькема, В. Андрієнко, С. Бреус, З. Живко, О. Захаров, С. Кавун, К. Карпова, Г. Козаченко, М. Копитко, М. Лаптев, О. Ляшенко, В. Мартинюк, С. Матюх, І. Мігус, Е. Олейников, В. Ортинський, В. Погорелов, Ю. Радзіховська, О. Романовський, Л. Снігир, І. Стеців, Г. Тюленев, В. Франчук, Л. Шемаєва, В. Шульга та інші. Проблема ж забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, як і аналіз тенденцій їх розвитку, є малодослідженою.

В умовах сучасної економіки конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, які широко представлені як вітчизняними, так і зарубіжними закладами освіти, стає одним із важливих показників забезпечення економічної безпеки освітніх суб'єктів господарювання, тому викликає

зацікавленість серед науковців. Дослідженню теми конкурентоспроможності закладів вищої освіти свої роботи присвятили Л. Безтелесна, Н. Верхоглядова, Я. Горинь, К. Кравченко, М. Кузнєцова, І. Либак, В. Пірус, Т. Постоян, Л. Прус, Г. Пурій, Н. Ушакова, І. Черненко та інші. Тема конкурентоспроможності закладів фахової передвищої освіти залишається недослідженою.

Вагомим показником конкурентоспроможності закладів освіти є місце, яке вони посідають у рейтингах, оскільки саме орієнтація на них останнім часом в Україні стає все вагомішим чинником у виборі закладу освіти здобувачами освіти (або їх батьками чи особами, які їх замінюють), які і являються головними суб'єктами, що формують попит на освітні послуги. Вивченням світової методики формування рейтингів закладів освіти займалися О. Герасимов, О. Горпинич, Д. Ільницький, С. Курбатов, В. Сахаров, І. Татарінов, А. Шостак та інші. Дослідники О. Горпинич, О. Павлова, В. Приходько, О. Цюк та інші дослідники велику увагу приділяють удосконаленню національної системи рейтингування закладів вищої освіти, використовуючи передовий світовий досвід. Заклади фахової передвищої освіти на сьогоднішній день власного рейтингу не мають.

Значущість і актуальність наведених проблем та недостатнє їх вивчення і аналіз зумовило вибір тематики дослідження, а також визначили його мету і завдання.

Наукове завдання дисертації полягає у поглибленні теоретичних і методичних засад економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та наданні практичних рекомендацій щодо розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри управління фінансово-економічною безпекою за темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338), у

межах якої проведено дослідження міжнародного досвіду рейтингування закладів освіти, а також за темою «Інноваційні механізми комплексного забезпечення економічної безпеки в умовах кризи» (номер державної реєстрації 0120U101880), у межах якої надано пропозиції щодо розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в поглибленні науково-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Відповідно до мети роботи і висунутої гіпотези дослідження, визначено та вирішено наступні основні *задачі*:

- визначено місце закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України;
- досліджено теоретичні основи забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти;
- вивчено методики оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти;
- проаналізовано вплив тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти на їх економічну безпеку;
- здійснено вплив загроз на економічну безпеку закладів фахової передвищої освіти;
- оцінено вплив рейтингів закладів освіти на їх економічну безпеку: зарубіжний і вітчизняний досвід;
- досліджено концептуальний підхід до удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти;
- надано пропозиції щодо розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки;
- систематизовано інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Об'єкт дослідження становить процес забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Предметом дослідження є забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти шляхом використання рейтингів для виявлення та мінімізації загроз їх діяльності.

Методична основа дослідження. Для досягнення поставленої мети й виконання завдань у дисертації використано низку загальнонаукових і спеціальних методів, а саме: *історичного аналізу* – для вивчення основних етапів розвитку закладів фахової передвищої освіти (п. 1.1) та становлення економічної безпеки як науки (п. 1.2); *аналізу та синтезу* – при дослідженні понять «економічна безпека», «економічна безпека закладів освіти», «економічна безпека закладів фахової передвищої освіти» (пп. 1.1-1.3); *спостереження та узагальнення* – при визначенні місця закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України (п. 1.1.); встановленні основ забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти (п. 1.2); *причинно-наслідковий* – при аналізі впливу тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти на їх економічну безпеку (п. 2.1); *порівняння та упорядкування* – при дослідженні методик оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти (п. 1.3); при ідентифікації загроз економічній безпеці закладів фахової передвищої освіти (п. 2.2); *графічні методи* – при встановленні впливу рейтингів закладів освіти на їх економічну безпеку з погляду вітчизняного та зарубіжного досвіду (п. 2.3); *методи системно-структурного аналізу* – при розробці концептуального підходу до удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти (п. 3.1); при наданні рекомендацій щодо систематизації інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти (п. 3.3); при наданні пропозицій щодо удосконалення методики оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти (п. 3.2); *метод наукового узагальнення* – при формуванні висновків дослідження.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, законодавчі та нормативні акти, розпорядження Верховної ради України, Президента України, Міністерства освіти і науки, офіційні дані Державної служби статистики, статистичні бюлетні, довідники та інформаційні видання, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в поглибленні теоретико-методичних положень щодо вдосконалення забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти шляхом розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки. Основними результатами, що відображають наукову новизну дисертаційної роботи, є такі:

вперше:

- розроблено методичний підхід до розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, який дає можливість на основі інтегрального показника, ґрунтуючись на інформації, отриманій з відкритих джерел та представленої адміністрацією таких закладів, оцінити відповідність діяльності встановленим законодавством нормативам, потребам ринку праці та очікуванням споживачів освітніх послуг;

удосконалено:

- класифікацію функціональних складових системи економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, яка, крім загальновідомих (інтелектуальна, фінансова, нормативно-правова, інформаційна, технологічна, технічна), включає також академічну безпеку, під якою запропоновано розуміти відповідність діяльності закладу фахової передвищої освіти акредитаційним вимогам, в тому числі академічній свободі та доброчесності;

- комплексний підхід до оцінювання впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність закладів фахової передвищої освіти шляхом проведення

опитування чотирьох категорій респондентів: здобувачі освіти, їх батьки, працівники та роботодавці, результати якого, на відміну від аналогічних, дозволили виявити рівень обізнаності щодо існуючих рейтингів закладів освіти, зацікавленості у створенні рейтингу досліджуваних закладів та визначити критерії, на основі яких може здійснюватись ідентифікація загроз їх діяльності;

- науково-методичний підхід до оцінювання економічної безпеки закладів освіти, який, на відміну від існуючих, включає три напрями: оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання, оцінювання якості освітніх послуг, оцінювання впливу державного регулювання на економічну безпеку закладів освіти, що сприятиме ідентифікації загроз їх діяльності та розробці заходів щодо їх нейтралізації;

- класифікацію методичних підходів до оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності шляхом доповнення уже існуючих: за економічним змістом (традиційні і нетрадиційні), за кваліфікаційними ознаками (за експертними оцінками – індикаторний, ресурсно-функціональний, на основі теорії економічних ризиків) і за формалізованими розрахунками та окремими складовими – ресурсно-функціональний, програмно-цільовий;

дістали подальшого розвитку:

- змістова складова основних категорій: «економічна безпека», «економічна безпека закладів освіти», «економічна безпека закладу фахової передвищої освіти», а також запропоновано авторські поняття «академічна безпека» та «забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти», що, на відміну від інших, забезпечує системний підхід до розробки концептуального підходу щодо забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти;

- систематизація джерел інформації для інформаційно-аналітичного забезпечення розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, шляхом їх поділу на відкриті

(інформація знаходиться у відкритому доступі) та закриті (інформація надається адміністрацією), що дозволить зменшити загрозу віднесення закладу фахової передвищої освіти до невідповідної групи;

- науково-методичний підхід до встановлення тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти та факторів, які на них впливають, що, на відміну від відомих у науці, дало змогу їх систематизувати, описати основні їх наслідки та врахувати при виборі показників для розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки;

- порівняльний аналіз методичних підходів до розрахунку основних міжнародних рейтингів закладів освіти, результати якого були використані для обґрунтування вибору показників для розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Практичне значення отриманих результатів. Основні наукові положення, висновки та рекомендації наукового дослідження, які доведені до рівня методичних та практичних розробок, можуть бути використані при забезпеченні економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти.

Науково-практичні результати щодо забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти мають науково-практичне значення та отримали підтримку Міністерства освіти і науки України як доцільний та правильний елемент забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та забезпечення якості фахової передвищої освіти (довідка № 2/152-21 від 18.06.2021 р.).

Актуальність досліджуваної теми щодо розробки та створення рейтингу закладів фахової передвищої освіти, який може стати ефективним інструментом у забезпеченні економічної безпеки закладів освіти зазначеної ланки, та зацікавленість у впровадженні даної методики підтверджені результатами досліджень, проведених у Маріупольському коледжі Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (довідка № 155 від 18.06.2021 р.), Київському фаховому

коледжі прикладних наук (довідка № 207 від 17.06.2021 р.), Коледжі радіоелектроніки (довідка № 94 від 18.06.2021 р.), Чернівецькому транспортному коледжі (довідка № 198 від 18.06.2021 р.).

Основні положення дисертаційного дослідження були впроваджені в навчальний процес на кафедрі управління фінансово-економічною безпекою Навчально-наукового інституту менеджменту безпеки Університету «КРОК» з підготовки магістрів за спеціальністю 073 «Менеджмент», освітня програма «Управління фінансово-економічною безпекою» при вивченні навчальних дисциплін «Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки» та «Організація та управління інформаційно-аналітичним забезпеченням безпеки підприємства» (довідка № 18-1/13 від 17.05.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Теоретичне обґрунтування, практичні розробки, висновки та рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, які містяться в роботі, одержані автором самостійно. Основні наукові положення, аналітичні висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати наукового дослідження, викладені в дисертації, обговорено і схвалено на засіданнях кафедр, під час роботи 3 конференцій різного рівня, зокрема: міжнародній конференції «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку» (Київ, 21-22 листопада 2019 р.), науковій конференції «Сучасний менеджмент організації: витоки, реалії та перспективи розвитку» (Київ, 23-24 квітня 2021 р.), International conference on academic integrity in public administration and educational institutions-2021 (Estonia, May 28, 2021).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 7 наукових праць, з них 3 – наукові статті у фахових виданнях включених до міжнародних наукометричних баз та 1 стаття у закордонному виданні. Загальний обсяг публікацій 2,85 др. арк., з яких всі належать особисто автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох

розділів, висновків та додатків. Повний обсяг роботи становить 251 сторінку. Робота містить 30 таблиць, 58 рисунків, 8 додатків на 26 сторінках, список використаних джерел із 237 найменувань на 24 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Місце закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України

Впродовж останніх років наша країна впевнено рухається шляхом глибоких і структурних реформ. Трансформації, що відбуваються сьогодні в усіх ключових напрямках життя держави, є фундаментом для якісних змін у середньостроковій перспективі, основою для підвищення добробуту та рівня життя громадян України. Однією із стратегічних цілей, на яку сфокусована системна та орієнтована на результат робота Уряду, є *створення сприятливих умов для розвитку людського капіталу* через покращення якості медичних послуг та забезпечення рівного доступу громадян до них, *адаптація системи освіти до сучасних вимог*, підтримка української культури та спорту [1]. Саме якісний розвиток людського капіталу є основою зростання національної економіки та зміцнення конкурентних позицій України у світі, тому створення необхідних базових можливостей для реалізації потенціалу громадян – одна із найважливіших функцій держави [2]. В сучасних умовах досягнення поставленої цілі можливе за умови здійснення послідовної та ефективної трансформації системи освіти на всіх рівнях: від дошкільної освіти до вищої освіти та освіти дорослих.

Розвиток системи освіти як частини соціокультурної політики – тема, яка залишається актуальною на всіх етапах розвитку людства. В сьогоденних умовах розвитку економіки, її глобалізації якість освітніх послуг, які надають заклади освіти, стає однією із пріоритетів розвитку кожної держави, оскільки якісний зміст отриманих знань, високий рівень вмінь та навичок дипломованих фахівців стають основою для технологічно розвиненого суспільства. Зміни, які відбулися у розвитку цивілізації в ХХ – початку ХХІ століть, є значно більшими у порівнянні з попередніми епохами

й спонукають до переосмислення пріоритетів у побудові економічних стосунків та розгляді інтелектуального ресурсу як важливої складової економічного зростання країни. Згідно із Законом України «Про освіту» освіта є запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [3].

Саме тому багато науковців сьогодні досліджують питання розвитку системи освіти як галузі економіки, визначаючи її як сукупність організацій (інститутів), які виробляють (надають) освітні послуги для задоволення різноманітних інтелектуальних потреб людини й суспільства в нових знаннях, вміннях, навичках, розвитку індивідуальних здібностей [4].

С. Захарін зазначає, що сучасну систему національних рахунків, у якій освіта розглядається як вид економічної діяльності розробили ще в 1993 році Статистична комісія ООН, Євростат, Організація економічного співробітництва і розвитку, Світовий банк та інші організації. Методологія цієї системи базується на працях А. Маршалла, Дж. М. Кейнса, К. Кларка, Р. Стоуна, а першим прообразом стали знамениті «Економічні таблиці» Ф. Кене (1758 р.) [5].

Система освіти України, як і кожна суспільно-економічна система, базується на трьох основних складниках: інституційна складова (перш за все, нормативно-правове забезпечення); мережа закладів освіти, органи управління у сфері освіти, інші учасники освітньої діяльності, які забезпечують функціонування системи; механізми та інструментарій регулювання відносин між всіма зацікавленими сторонами [6].

Протягом років незалежності система освіти в Україні пережила достатньо багато трансформацій, які розпочалися із прийняття Закону «Про освіту» у 1991 році і тривають до цього часу. Всі нововведення завжди залишалися достатньо дискусійними як в середовищі науковців, педагогів, так і серед пересічних громадян, які є споживачами даних послуг, а тому – однією із найбільш зацікавлених сторін, оскільки новації, які пропонувалися, стосувалися багатьох норм, що давно стали класичними для нашої системи

освіти. Кардинальні ж зміни, на наш погляд, торкнулися питань, пов'язаних з діяльністю закладів фахової передвищої освіти, які в недалекому минулому належали до закладів вищої освіти у статусі закладів I-II рівнів акредитації. Скоріш за все тому, що саме вони вже не вперше змінюють своє місце у загальній системі освіти. Для розкриття теми нашого дослідження важливо систематизувати існуючі матеріали щодо історії цієї ланки освіти та проаналізувати ситуацію, яка складається сьогодні у сфері закладів фахової передвищої освіти.

Співставивши показник економічного розвитку провідних країн та якість системи освіти, легко проаналізувати, що соціальний, політичний та економічний розвиток кожної держави залежить від якості освітніх послуг, які отримує населення. А кожний новий етап у еволюції суспільства вимагав перегляду питання освіченості населення. Саме назрівання в Україні на початку XVIII століття перших ознак капіталістичних відносин, які спонукали до зростання підприємництва, розширення товарообігу і, як наслідок, розвитку економіки в цілому стало поштовхом до становлення і створення перших професійних навчальних закладів. Зростання промисловості потребувало нових спеціалістів, фахівців у різних галузях, а це було можливим лише за умови реформування освіти. Так почали з'являтися навчальні заклади із загальною та професійною підготовкою, які «дали початок новому напрямку в освіті – професійному. Спираючись на загальноосвітні і професійні знання, вони повинні були готувати випускників для роботи в різних галузях промислового виробництва» [7].

Цікаво, що наступним етапом стало створення двох типів, так званих, заводських (технічних) шкіл безпосередньо на заводах для забезпечення кадрових потреб: одні організовували практичне навчання, під час якого юнаки отримували прості теоретичні знання, інші готували керівників роботами. Якщо проводити умовну паралель із сучасністю, то зазначеному поділу навчальних закладів сьогодні може відповідати поділ на професійні училища та на коледжі і технікуми. Але потрібно зауважити, що протягом

останніх десятиліть між освітніми установами та роботодавцями значно послабшав зв'язок і, як результат, значна частина випускників залишається непрацевлаштованою. Це є суттєвою проблемою, яка, наряду з іншими, дає підстави для якнайшвидшого пошуку відповідей на питання щодо майбутнього закладів фахової передвищої освіти та механізмів забезпечення їх економічної безпеки.

У період Української національної революції 1917 - 1920 років з'являється необхідність кардинальних змін в системі національної освіти, оскільки відбувалися важливі процеси оновлення в економічних, соціальних, культурних сферах діяльності. Розбудова нової держави потребувала нової освіти, яка б вирішила серйозні проблеми, пов'язані з неосвіченістю молоді та необхідністю розвитку національної економіки. Керівництво Української Народної Республіки усвідомлює, що країна потребує професіоналів, тому освіта стає одним із пріоритетних напрямів державної політики. Професійна освіта стала складовою загальної програми розбудови державного управління та потребувала фактично свого створення, оскільки на початок 1917 року в Україні діяло лише кілька сотень професійних училищ та технікумів [8].

28 січня 1919 року Директорія Української Народної Республіки затвердила закон про управління освітою. В основу закону ліг принцип децентралізації, за яким управління народною освітою передавалося органам, до складу яких входили представники від місцевого самоврядування, вчителів та комісарів народної освіти. Таке управління давало можливість для професійної освіти вирішувати питання як актуальності професій, яким навчали, змістовності програм, так і фінансування професійних навчальних закладів, а отже і питання їх економічної захищеності.

Система середньої професійної освіти успішно функціонує у період з 1917 по 1920 р.р.. Про це свідчать цифри:

- 1917 рік – діє 32 середні технічні навчальні заклади;
- кінець 1918 року – їх нараховується вже 47.

Такий розвиток створив можливості для успішних технічних навчальних закладів перейти на інший рівень і бути трансформованими у технікуми. Так з 1918 по 1920 р.р. було відкрито 28 технікумів. Професійна освіта стала системною, мала правові основи управління та всі умови для подальшого удосконалення, а теоретичні та методичні надбання, дуальний характер керівництва, автономія і самостійність дали змогу впроваджувати в практику безперервну освіту, розширювати мережу навчальних закладів [8].

З 1921 року впроваджується нова економічна політика, яка прийшла на зміну невдалій спробі більшовиків встановити уклад за допомогою «воєнного комунізму». Політика вимагала від освітніх закладів підготовки спеціалістів різноманітних професій різного рівня. Розпочалося формування системи професійної освіти, яка б змогла вирішити поставлені завдання. Відносна сформованість системи вималювалася влітку 1925 р. і представлена на рис. 1.1.

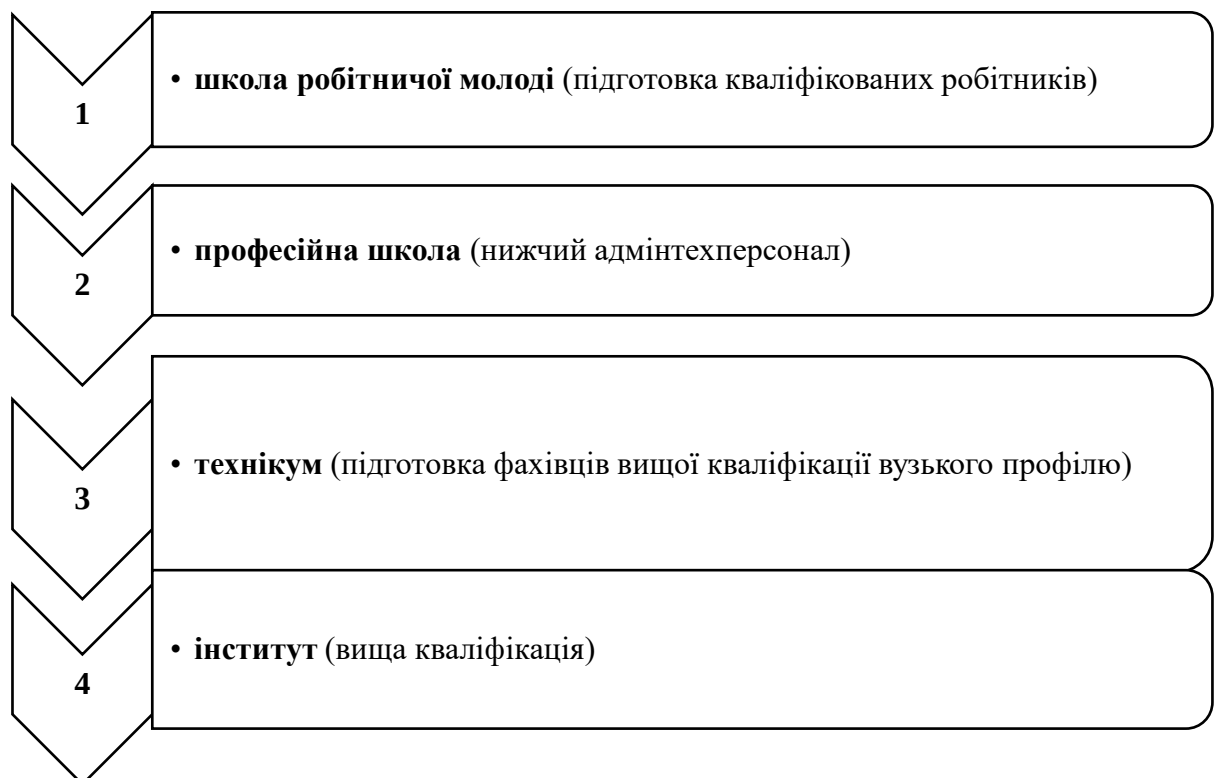

Рис. 1.1. Система професійної освіти 1925 р.

Джерело: складено автором

Але принципи функціонування професійної освіти в українській системі мали відмінності в порівнянні з системою радянською (рис. 1.2).

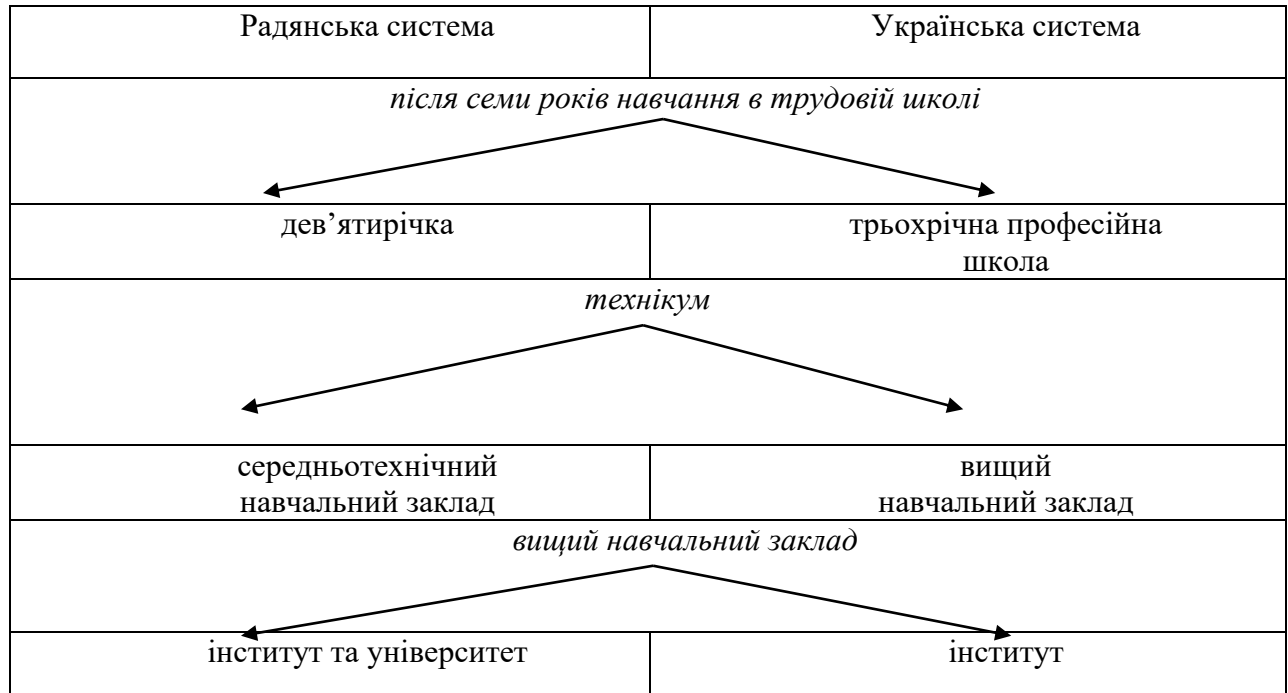

Рис. 1.2. Відмінності принципів функціонування професійної освіти в українській і радянській системах

Джерело: складено автором

До семи років трудової школи між радянською та українською системами не було розбіжностей, а далі розпочиналися структурно-схематичні відмінності: після семи років навчання в радянській системі переважала дев'ятирічка, метою якої була орієнтація на політехнічні знання і підготовку до вузу; за семи класами навчання в українській системі слідувала трьохрічна професійна школа, яка одночасно готувала учнів до «високої школи» та давала фахові знання однієї з професій. Щодо вищих навчальних закладів у радянській системі – це інститути для підготовки організаторів виробництва й інженерів та університети з багатьма факультетами по типу дореволюційних. В Україні університети були реформовані в різні інститути, які готували кваліфікованого інженера й організатора виробництва. Особливо цікавим для нас є факт того, що в Україні того часу технікум належав до категорії вищого навчального закладу і випускав фахівців вищої

кваліфікації вузького профілю (інститути готували фахівців вищої кваліфікації ширшого профілю), а в радянській системі був середньотехнічним [9]. Вже тоді виникали дискусії щодо місця технікумів, частина яких з часом стане коледжами, в структурі освіти та відносно змісту програми підготовки. Тож сьогоднішні дебати щодо закладів фахової передвищої освіти – це не новина, це підтвердження того, що дане питання є історичним і не може розглядатися лише з позиції підлаштування під світові стандарти, а його рішення має бути надзвичайно поміркованим.

Результатом підвищення зацікавленості у розвитку професійної освіти стало збільшення кількості навчальних закладів. Станом на 1929 рік в Україні було 106 технікумів, в яких навчалося 26 800 осіб у тому числі: педагогічних – 43, індустріально-технічних – 30, сільського господарства – 13, транспортних – 13, медичних – 3, мистецьких – 2, інших – 2.

У 1930 - 1932 роках, з метою створення уніфікованої системи освіти, технікуми в Україні було реорганізовано на середні спеціальні навчальні заклади, строк навчання в яких для осіб з освітою 10 класів становив 3 роки, а з освітою 8 класів – 4 роки. Навчання проводилося з відривом і без відриву від виробництва (вечірнє та заочне).

З 01 жовтня 1974 року було введено в дію Закон «Про народну освіту» (Згідно з Постановою Верховної Ради від 28 червня 1974 року № 2779-VIII), у якому було зазначено, що «невпинне зростання продуктивних сил і науково-технічний прогрес настійно вимагають всебічного розвитку підростаючого покоління, забезпечення народного господарства висококваліфікованими робітниками і спеціалістами, дальшого підвищення рівня загальної і професійної освіти населення» [10]. Профіль середньої спеціальної освіти окреслено в розділі VII: це навчальні заклади – технікуми, училища, які віднесені до даної групи у встановленому порядку. Стаття 50 зазначає, що «спеціальні навчальні заклади здійснюють свою діяльність на основі Положення про середні спеціальні навчальні заклади, затвердженого Радою Міністрів, і статутів» [10]. В статтю, Указом

Президії Верховної Ради Української республіки від 15 травня 1980 року № 243-Х, було внесено зміни щодо затвердження статутів навчальних закладів міністерством, державним комітетом і відомством, в підпорядкуванні якого перебуває заклад. Закон також сформулював головні завдання, які держава ставила перед спеціальними навчальними закладами: «підготовка кваліфікованих спеціалістів із середньою спеціальною і загальною середньою освітою, які володіють необхідними теоретичними знаннями і практичними навичками за спеціальністю», «постійне вдосконалення якості підготовки спеціалістів з урахуванням вимог сучасного виробництва, науки, техніки, культури і перспектив їх розвитку» [10]. Значне місце у переліку завдань продовжують займати питання ідеології. Навчатися в таких закладах освіти мали право громадяни, які мали восьмирічну або середню освіту, після закінчення їм присвоювалась кваліфікація відповідно до здобутої спеціальності.

Як виявилось, реформа щодо реорганізації технікумів була не останньою – зміни в суспільстві постійно призводили до чергових переглядів структури освіти та визначення місця технікумів/коледжів в ній. На основі Розпорядження Ради Міністрів від 01 березня 1990 року № 306 значна частина технікумів перетворилися на коледжі, деякі на вищі училища. Метою даної реформи були вимоги часу щодо збільшення навчальних закладів, створення ступеневої системи підготовки кадрів та скорочення терміну навчання за рахунок впровадження єдиних навчальних планів.

Розпочався новий літопис в історії держави, і через деякий час, згідно з постановою Верховної Ради Української республіки від 04 червня 1991 року № 1144-ХІІ, втратив чинність Закон «Про народну освіту». У травні 1991 р в дію вступає новий Закон України «Про освіту», зміни до якого вносилися до травня 2017 року. Середню спеціальну освіту приєднали до вищої і створили кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста.

Згідно зі статтею 34 цього Закону: «вищими закладами освіти є: технікум (училище), коледж, інститут, консерваторія, академія, університет та інші» [11].

В статті 25 тієї ж редакції Закону було подано структуру освіти, яка зображена на рис. 1.3.

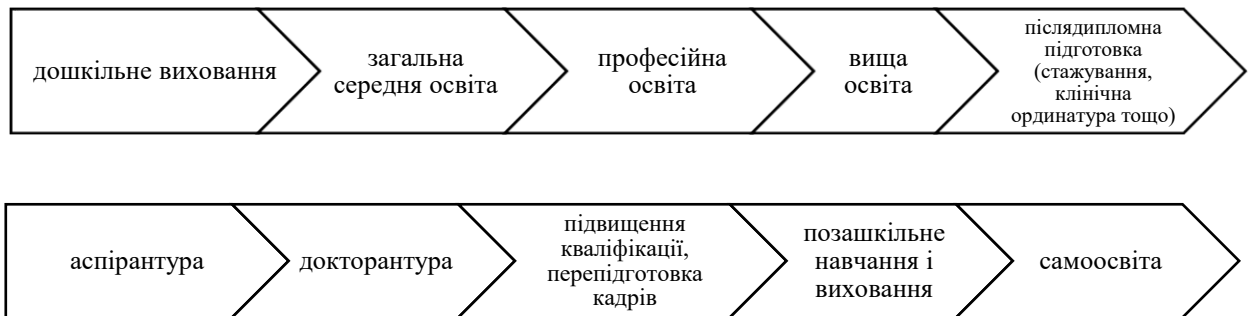

Рис. 1.3. Структура освіти відповідно до Закон України «Про освіту» 1991 р.

Джерело: складено автором на основі [11]

В редакції Закону про освіту від 06.09.2014 р. [12] формально було об'єднано рівні вищої освіти. Але, згідно із Законом України «Про вищу освіту», прийнятим у тому ж 2014 р., вища освіта вже поділяється на п'ять окремих рівнів – початковий, бакалаврський, магістерський, освітньо-науковий і науковий [13]. Тому у 2014 р. було встановлено певний перехідний період, під час якого кожний ВНЗ I-II рівнів акредитації мав обрати своє майбутнє – залишатися у системі вищої освіти за правилами і вимогами, які встановлено для вищої освіти, чи переходити до системи професійної освіти. При цьому закон також надавав коледжам право перейти від підготовки молодших спеціалістів до підготовки молодших бакалаврів і залишитися в системі вищої освіти, якщо вони будуть здатні виконати відповідні вимоги.

Розпочався новий період з визначенням місця досліджуваної нами ланки освіти у національній системі освіти. Думки науковців, педагогів розділяються: приймаючи як факт вихід коледжів з вищої освіти, частина вважає необхідним перехід ЗВО I-II рівнів акредитації до професійної освіти,

інші наполягають на створенні окремої ланки в структурі освіти. В «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні», яку у 2016 році підготувала Національна академія педагогічних наук України зазначається, що у процесі реформування професійної освіти мають бути створені заклади нового типу: одно- і багатoproфільні професійні ліцеї і багаторівневі та багатoproфільні професійні коледжі [14].

Довготривалість обговорення цього питання впливала на економічну безпеку цих закладів освіти: відкритим залишалося питання механізму фінансування, не ліцензувалися нові спеціальності, а невизначеність щодо їх майбутнього впливала на кількісний показник здобувачів освіти, які є основними споживачами освітніх послуг, а наповненість ними закладів освіти є одним із індикаторів успішного функціонування.

В результаті дискусій та напрацювань в Законі «Про освіту» з'являється окремий рівень – фахова передвища освіта як єдина система професійної неуніверситетської освіти та новий освітньо-професійний ступінь – фаховий молодший бакалавр. Закладами фахової передвищої освіти зберігається право надання освітніх послуг на основі повної або базової середньої освіти. Зазначається, що здобуття фахової передвищої освіти на основі базової середньої освіти здійснюється з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти та отриманням відповідного документа про повну загальну середню освіту. А особи, які здобули ступінь фахової передвищої освіти, можуть продовжити навчання на рівнях вищої освіти, у тому числі за скороченою програмою підготовки [3].

У червні 2019 року приймається Закон «Про фахову передвищу освіту», у якому визначено порядок, умови, форми та особливості здобуття фахової передвищої освіти та регулюються суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері фахової передвищої освіти [15]. Освітня діяльність з

підготовки за освітньо-професійним ступенем фахового молодшого бакалавра започатковулася у 2020 році.

Прийнятий закон відкриває нові можливості та перспективи розвитку закладів фахової передвищої освіти, самостійного вирішення питань організації освітнього процесу відповідно до законодавства, пошуку доцільних шляхів для приваблення й задоволення потреб здобувачів професійної освіти. В сучасних умовах коледжі одержують змогу обирати власну траєкторію розвитку, творчо застосовувати інноваційні технології для забезпечення якості професійної освіти, модернізувати спеціальності й відкривати нові відповідно до ринкових вимог [16].

Рівень фахової передвищої освіти передбачає здатність особи вирішувати типові спеціалізовані задачі в окремій галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідних наук та може характеризуватися певною невизначеністю умов; відповідальність за результати своєї діяльності; здійснення контролю інших осіб у визначених ситуаціях [15]. Основні елементи функціонування системи фахової передвищої освіти в Україні представлено на рис.1.4.

Заклади фахової освіти можуть надавати освітні послуги за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник» і освітньо-професійним ступенем «фаховий молодший бакалавр».

Значне місце у Законі займає питання міжнародного співробітництва закладів фахової передвищої освіти, що є зрозумілим з огляду на євроінтеграційні процеси. Держава здійснює заходи щодо розвитку та зміцнення взаємовигідного міжнародного співробітництва у сфері фахової передвищої освіти відповідно до двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів [15].

Основні напрями міжнародного співробітництва у сфері фахової передвищої освіти представлені на рис. 1.5.

СИСТЕМА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ				
Суб'єкти				
Міністерство освіти і науки України	Державна служба якості освіти	Заклади фахової передвищої освіти	Наукові установи	Засоби масової інформації та громадські організації
Види закладів фахової передвищої освіти				
За типами:			За формою власності:	
- фаховий коледж; - військовий коледж сержантського складу; - фаховий коледж із специфічними умовами навчання			- державні; - комунальні; - приватні	
Статуси закладів фахової передвищої освіти				
Бюджетна установа	Неприбутковий заклад освіти		Прибутковий заклад освіти	
Структура закладів фахової передвищої освіти				
Основні структурні підрозділи: - відділення; - циклові комісії; - бібліотека; - лабораторії; - навчально-виробничі майстерні та інші підрозділи		До структури можуть бути включеними: - навчально-виробничі центри; - підрозділи з підготовки до вступу, післядипломної освіти та освіти впродовж життя; - комп'ютерні та інформаційні центри; - виробничі структури; - підрозділ, що забезпечує поєднання теоретичного навчання з навчанням на робочих місцях (дуальну освіту); - інші підрозділи, діяльність яких не заборонена законом		
Джерела фінансування діяльності закладів фахової передвищої освіти				
- кошти державного бюджету, в тому числі шляхом надання відповідних освітніх субвенцій; - кошти місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством				
Зовнішньоекономічна діяльність у сфері фахової передвищої освіти				
- організація підготовки осіб з числа іноземних громадян до вступу; - провадження освітньої діяльності, пов'язаної з навчанням іноземних студентів;		- організація академічної мобільності учасників освітнього процесу; - організація практики, стажування за кордоном педагогічних (науково-педагогічних) працівників та осіб, які здобувають фахову передвищу освіту		
Нагляд (контроль) у сфері фахової передвищої освіти				
- державний нагляд (контроль) у сфері фахової передвищої освіти здійснюється з метою реалізації єдиної державної політики в цій сфері; - громадський нагляд (контроль) у сфері фахової передвищої освіти здійснюється на засадах, визначених Законом України «Про освіту»				

Рис. 1.4. Основні елементи функціонування системи фахової передвищої освіти в Україні

Джерело: складено автором на основі [15]

Міжнародне співробітництво закладів фахової передвищої освіти

- участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного обміну;
- організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів;
- участь у міжнародних освітніх програмах;
- спільна видавнича діяльність;
- надання послуг, пов'язаних із здобуттям іноземними громадянами фахової передвищої освіти в Україні;
- створення спільних освітніх програм з іноземними закладами освіти;
- відрядження за кордон педагогічних (науково-педагогічних) працівників;
- залучення педагогічних (науково-педагогічних) працівників іноземних закладів освіти для участі в педагогічній, науково-педагогічній роботі у закладах фахової передвищої освіти України;
- направлення осіб, які навчаються у закладах фахової передвищої освіти України, на навчання до іноземних закладів освіти;
- сприяння академічній мобільності педагогічних (науково-педагогічних) працівників та осіб, які здобувають фахову передвищу освіту

Рис. 1.5. Основні напрями міжнародного співробітництва у сфері фахової передвищої освіти

Джерело: складено автором на основі [15]

Узагальнюючи положення Закону, головними нововведеннями, які запроваджуються у систему фахової передвищої освіти, можемо вважати:

- можливість кожного здобувача освіти формувати індивідуальну освітню траєкторію та самостійно робити вибір форми освіти (мережевої, дистанційної, екстернатної, дуальної, навчання на робочому місці – на виробництві тощо);
- створення при закладах фахової передвищої освіти Наглядових рад, які контролюватимуть їх стратегічний розвиток, допомагатимуть у пошуку додаткових джерел фінансування, матимуть можливість впливати на керівництво в разі суттєвих проблем у діяльності;
- обрання керівників закладів фахової передвищої освіти передбачатиме рейтингове голосування колективу; термін їх перебування на посаді обмежений;
- введення нової системи державного фінансування: субвенція з держбюджету покриватиме здобуття повної загальної середньої освіти, а також підготовку за спеціальностями, яким надається особлива підтримка;

- відміна обмеження щодо віку студентів, кількості попередньо здобутих дипломів за бюджетний кошт;
- створення студентоорієнтованого освітнього середовища, направлено на задоволення потреб та інтересів здобувачів фахової передвищої освіти.

Новий Закон встановив основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи фахової передвищої освіти, створив умови для поєднання освіти з виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців для забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави [15].

В умовах сучасної євроінтеграції та появи нових перспектив щодо міжнародної співпраці закладів освіти, трансформації національної системи освіти серед науковців виникає зацікавленість до вивчення особливостей професійної освіти країн Європейського Союзу. Для визначення основних переваг і недоліків професійних освітніх систем країн ЄС Л.М.Ляшенко аналізує п'ять сучасних моделей професійної підготовки, що істотно відрізняються одна від одної [17].

1. *Дуальна модель професійної підготовки.* Глибокі традиції застосування цієї моделі підготовки кваліфікованих працівників мають німецькомовні країни – Німеччина, Швейцарія, Австрія.

2. *Модель традиційного учнівства.* Традиційне учнівство було і зберігається практично всюди в Європі, але обмежується чисто ремісничим сектором. Весь процес набування виробничої кваліфікації проходить лише на робочому місці, без теоретичного навчання.

3. *Модель професійних шкіл чи професійних коледжів.* Ця модель домінує у Франції, Італії, Іспанії, Нідерландах. Навчальні заклади входять у підпорядковану Міністерствам освіти мережу.

4. *Поєднання загального і професійного навчання на заключній стадії середньої освіти.* “Шведська” модель.

5. *Модель післяшкільної підготовки.* Післяшкільна професійна підготовка певної частини молоді, яка не вступила у вищі навчальні заклади, поширена у багатьох країнах (Бельгії, Франції, Ірландії, Італії, Нідерландах та ін.), та лише у Великій Британії вона стала основним засобом фахової підготовки після стадії обов'язкової освіти для 16-17-річних підлітків.

Особливості функціонування коледжів у деяких країнах ЄС представлено на рис. 1.6.

Болгарія

- передбачають професійну підготовку й одержання кваліфікації після закінчення середнього закладу у визначеній професійній сфері, у такий спосіб дозволяючи випускникам вільно вийти на ринок праці. Коледжі пропонують трирічні програми навчання, по закінченні навчання яких випускники одержують кваліфікацію фахівця у визначеній професійній сфері

Великобританія

- Курс підготовки (16-18 років). В 16 років обов'язкова освіта закінчується – можна вступати до професійного коледжу, ліцею, технікуму чи піти працювати

Ірландія

- Специфіка освітньої системи полягає в тому, що коледжі та університети в ній утворюють загальний, так званий «третій рівень». Коледжі бувають двох видів: педагогічні, приватні незалежні. Педагогічні готують учителів початкової школи. Приватні незалежні коледжі пропонують широкий вибір програм у сфері бізнесу, менеджменту та ін.

Іспанія

- Коледжі – не характерний для Іспанії вид навчальних закладів. Функцію середніх спеціальних освітніх установ, що у багатьох країнах виконують коледжі, в Іспанії здійснюють Центри професійної підготовки

Литва

- Існують вищі школи теоретичного спрямування (університети), а також вищі школи, практичного спрямування (коледжі)

Німеччина

- Випускники реальної школи мають можливість вступити в професійно-технічні училища, які умовно їх можна віднести до коледжів

Франція

- Прийнята система шкільної освіти розділена на три цикли: початкова школа (5 років навчання), коледж (4 роки), ліцей (2-3 роки). Обов'язковими є перші два. Коледжів тобто середніх професійних навчальних закладів як таких не існує. Коледжем тут називають II щабель середньої школи. З 1995 р. в коледжах Франції введена нова програма, згідно з якою навчання поділяється на три цикли: адаптаційний цикл; загальний цикл; орієнтаційний цикл. Коледжі надають загальну та професійну освіту.

Рис. 1.6. Особливості функціонування коледжів у країнах ЄС

Джерело: складено автором на основі [17]

Особливий феномен у системі вищої освіти являють американські комм'юніті (громадські) коледжі. Комм'юніті (громадські) коледжі – це заклади, які пропонують шестимісячні професійні дипломи; одно- і дворічні професійні, технічні та передпрофесійні сертифікати; і дворічні програми загальної та ліберальної освіти, що дають право отримати диплом асоціата. Комм'юніті коледжі в США мають значну популярність, яка зростає з кожним роком.

Дослідження їх особливостей представлені у роботах М. Братко, яка, описуючи вплив соціальних, політичних, релігійних та економічних чинників на розвиток цих закладів освіти, звертає увагу, як освітні інновації кожного історичного періоду від кінця XIX ст. до початку XXI ст. змінювали ландшафт комм'юніті коледжів [18]. Ці заклади освіти зорієнтовані насамперед на задоволення потреб місцевої громади та співпрацю з нею через підготовку кадрів для місцевих організацій і бізнесу. Вони пропонують широкий діапазон освітніх програм підготовки фахівців, які готують безпосередньо до праці на робочому місці та продовження навчання (академічні (associate degree); трудові й професійні (vocational and occupational education) програми; програми у рамках освіти для дорослих (adult education) та неперервної освіти (continuing education), що забезпечують реалізацію концепції «освіти протягом життя» (life-long learning); програми корпоративного навчання для потреб конкретної компанії чи організації тощо); забезпечують корекцію попереднього рівня освіти та, в окремих випадках, повну загальну середню освіту [19]. М. Братко вважає, що позитивний досвід комм'юніті (громадських) коледжів в сфері управління, фінансування, доступу до вищої освіти та співпраці з роботодавцями може стати у нагоді вітчизняним освітнім менеджерам і може бути імплементованим у вітчизняну освітню практику.

Очевидно, що особливості побудови системи професійної освіти кожної країни сформувались у відповідності до традицій, культурних та історичних особливостей. Глобалізація, яка сьогодні стає однією з основних ознак

світової економіки, не може не впливати на формування системи освіти, тому, будуючи подальшу стратегію розвитку закладів фахової передвищої освіти, на наш погляд, слід враховувати й особливості професійної освіти інших країн.

Сучасна ж українська освіта ще далека від відповідності сучасним запитам з боку особистості та суспільства, потребам економіки, світовим тенденціям. Тому й здійснюється системна перебудова сфери освіти на всіх ланках, метою якої є реалізація завдань, спрямованих на досягнення спільної мети: перетворити українську освіту на інноваційне середовище, в якому учні й студенти набувають ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, а науковці мають можливості та ресурси для проведення досліджень, що безпосередньо впливатимуть на соціально-економічний та інноваційний розвиток держави. Потужну державу і конкурентну економіку може забезпечити згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих. Саме таких громадян мають готувати заклади освіти. Зміст професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти має постійно оновлюватися з урахуванням потреб ринку праці [20].

Щодо наступних кроків трансформації професійної освіти, то Концепцією «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року передбачено три напрями її реформування: децентралізація управління та фінансування, підвищення якості професійної освіти, та посилення зв'язку з ринком праці. Реформа професійної освіти передбачає досягнення таких стратегічних цілей:

- створення єдиної системи професійної освіти, шляхом зближення та інтеграції професійно-технічної та фахової передвищої освіти, яка є ефективною та відповідає потребам ринку праці;
- оновлення змісту та підвищення якості професійної освіти відповідно до запиту роботодавців;

- підвищення привабливості професійної освіти серед стейкхолдерів та у суспільстві загалом [20].

Важливо повернути вагомість ланці фахової передвищої освіти, оскільки вона завжди була надзвичайно важливою для розвитку економіки країни, створюючи умови для оволодіння випускниками ключовими та професійними знаннями та навиками, необхідними для майбутньої професійної діяльності в різних галузях економіки. Сучасна фахова передвища освіта повинна готувати спеціалістів нового рівня, нових можливостей, здатних до ефективної трудової діяльності в умовах ринкової економіки. При цьому важливо, враховуючи досвід провідних країн світу, зберегти кращі традиції та кращі практики технікумів та коледжів, сформовані багатолітньою діяльністю, забезпечити відповідність стратегічним пріоритетам щодо розвитку економіки країни на середньо- та довгострокову перспективу, високий рівень готовності до практичної трудової діяльності затребуваних спеціальностей. Освітня та наукова галузі мають перетворитися на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України.

Окремої уваги заслуговує питання оцінювання діяльності закладів фахової передвищої освіти з позиції незалежних стейкхолдерів та здобувачів освіти, що сприятиме підвищенню якості наданих освітніх послуг та приверне увагу до таких закладів.

1.2. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти

Новим аспектом дослідження системи освіти в Україні слід визнати її безпеку. Адже тенденції та явища негативного характеру, що не просто спостерігаються останніми роками у цій системі, а вже набули стійкого характеру, є підстави розглядати як суттєві загрози та небезпеки для системи. Але ж виконувати своє призначення повною мірою система освіти

в Україні здатна лише тоді, коли умови її функціонування є відносно безпечними.

З економічної позиції проблематика безпеки системи закладів освіти має вивчатися з позиції визнання держави інституцією, яка встановлює «правила гри» для закладів освіти при виробленні ними нового знання та його комерціалізації. За умов дотримання таких правил інтелектуальний, інноваційний та інші види продуктів, що виробляє заклад освіти, допускаються на відповідні ринки (освітніх послуг, інноваційних продуктів тощо). У такому випадку моніторинг загроз має здійснюватися стосовно кожного закладу освіти, а кожний заклад освіти в межах наданих йому державою компетенцій, наявних ресурсів і можливостей самостійно намагається убезпечити свою діяльність. Держава втручається у боротьбу із загрозами лише тоді, коли вони набувають системного характеру (тобто стосуються переважної кількості закладів освіти) і таким чином загрожують національній системі закладів освіти загалом або навіть національній безпеці країни [21-25].

Проблематика безпеки системи освіти актуалізувалася також і через дуальне сприйняття основного елемента закладів освіти: за формою – у межах державо-утримувальної традиції, а по суті – за приватно-утримувальною. Тому актуальним і є розгляд безпеки системи освіти як для самої системи, так і для національної безпеки.

У країнах Західної Європи концепція економічної безпеки формувалась на базі усвідомлення поняття «безпека», яке з'явилося наприкінці XII століття і трактувалось як стан відсутності – нейтралізації загроз, небезпеки, а також створення умов та соціальних інститутів, що його забезпечують.

Історичним документом, який засвідчує вживання цього терміну, є словник Робера, який датується 1190 роком. У цьому документі безпека розумілась як «спокійний стан духу людини, захищеність від будь-якої небезпеки». Однак у цьому значенні термін не увійшов у лексику народів Західної Європи міцно і до XVII століття використовувався рідко. У XVII -

XVIII століттях у багатьох країнах утверджується точка зору, що держава головною метою має загальне благо та безпеку. Тому термін «безпека» у той час набуває нового значення: стан, ситуація спокою, що виникає у результаті відсутності реальної небезпеки, а також наявність матеріальних, економічних, політичних умов, відповідних органів та організацій, що сприяють створенню такої ситуації [26-28].

Крім того, на сучасному етапі розвитку економічних відносин термін «безпека» розуміється як складне поняття, що містить різні його тлумачення. В «Енциклопедії економічної безпеки» зазначається, що безпека – це властивість будь-якої системи, що виражається у здатності предмета, явища чи процесу зберігати свої основні характеристики, сутнісні параметри під час патологічних, руйнівних впливів [29].

У суспільних науках поняття «безпека» – задоволення таких потреб, як існування, цілісність, незалежність, спокій та розвиток. У працях багатьох вчених, насамперед, категорія безпека ототожнюється із поняттям захищеності.

Проте із загостренням в XX столітті кризових явищ, як у світовій, так і національних економіках країн світу, посилилася увага до питань економічної безпеки держави та її складових галузей. Зокрема, в процесі пошуку кардинальних рішень, здатних вивести американську економіку з глибокої економічної кризи 1929 - 1933 рр., президентом США Ф. Рузвельтом вперше було застосовано поняття «економічна безпека». У 1934 році створено Комітет з економічної безпеки, метою якого була нормалізація і стабілізація економічної та соціальної ситуації в державі. Концепція національної безпеки стала офіційним основоположним принципом міжнародної політики в Сполучених Штатах в 1947 році, коли 26 липня 1947 президентом Гаррі Труменом був підписаний «Акт про національну безпеку» [30-35].

Під час знаходження на посту президента Сполучених Штатів Білл Клінтон створив Національний економічний комітет для розробки та

провадження заходів з підтримки економічної безпеки. Однак повноцінна наукова складова поняття економічної безпеки, як частини національної безпеки в той час, в США так і не сформувалася.

Адже, на мікрорівні економічна безпека проявляється в забезпеченні стабільного й ефективного функціонування суб'єктів господарювання і визначається науковцями як «складна категорія, що характеризує здатність створеної системи протистояти дестабілізуючій дії внутрішніх і зовнішніх чинників із метою забезпечення ефективного використання його ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо), наявних ринкових можливостей (конкурентоспроможності), а також виконання інших статутних завдань у поточному періоді та на перспективу».

Доцільно розглянути етапи становлення та сутність поняття економічної безпеки більш детально. Перш за все варто розглянути етапи розвитку поняття «економічної безпеки» (рис. 1.7).

1991-1997 рр.	• використовувалось щодо захисту комерційних таємниць, інтелектуальної власності й інформації.
1998-1999 рр.	• при використанні поняття почали враховувати негативний зовнішній вплив держави на діяльність суб'єктів господарювання.
2000-2005 рр.	• передбачав, що загрози економічній безпеці виникають залежно від конкретного профілю діяльності.
2006-2010 рр.	• розвиток поняття продовжився з виділенням функціональних його складових, а загрози почали розділяти на зовнішні та внутрішні.
2011-2015 рр.	• почали розуміти ефективне функціонування в умовах ризику.
2016 – по теп. час.	• характер реалізації залежно від галузевої приналежності суб'єкта господарювання, паралельно виникають загрози з боку внутрішнього середовища.

Рис. 1.7. Еволюція змісту поняття «економічна безпека»

Джерело: систематизовано автором на основі [36-40]

Разом з тим, офіційно термін «економічна безпека» був визнаний у 1985 р., коли на 40-й сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята резолюція про міжнародну економічну безпеку. В ній було визначено, що світовій спільноті необхідно сприяти забезпеченню міжнародної економічної безпеки з метою соціально-економічного розвитку та прогресу країн.

На 42-й сесії Генасамблеї ООН прийнята Концепція міжнародної економічної безпеки. У 1993 р. була прийнята концепція економічної безпеки РФ. Таким чином, Росія очолила рух на пострадянському просторі з вирішення проблем забезпечення національної економічної безпеки [41].

На початку 90х років В. Рубанов визначає економічну безпеку як здатність національної економіки забезпечити добробут нації та стабільність внутрішнього ринку незалежно від дії зовнішніх чинників [42].

В. Паньков зазначає, що економічна безпека – це такий стан національної економіки, який характеризується її стійкістю, «іммунітетом» до впливу внутрішніх та зовнішніх чинників [43].

Пізніше академік Л. Абалкін визначає економічну безпеку як стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно, вирішувати соціальні задачі і коли держава має можливість розробляти та впроваджувати в життя незалежну економічну політику [44].

Забезпечення економічної безпеки – це гарантія незалежності країни, умова стабільності та ефективності життєдіяльності суспільства, досягнення успіху.

Л. С. Шевченко вважає, що економічна безпека – це відповідний стан, що забезпечує стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз та здатний задовольняти потреби всіх контрагентів. Зокрема, суб'єктам господарювання слід орієнтуватися у своїй виробничій діяльності на потреби покупців, які вони обслуговують, а не на свій товарний асортимент [45].

На думку Д. Буркальцевої, економічну безпеку коротко можна визначити як відсутність загроз її існуванню». З цим підходом не можна погодитися, оскільки в сучасному світі загрози існують завжди. В повній мірі

це стосується й суб'єктів господарської діяльності, які функціонують в умовах перманентної економічної кризи, коли загрози зовнішнього і внутрішнього середовища чинять постійний вплив на їх діяльність, розвиток, а іноді і на саме існування [46].

З огляду на вище зазначене ототожнювати поняття «загрози» і «економічна безпека» некоректно. З одного боку, це абсолютно різні визначення за змістом, а з іншого вони взаємопов'язані через відповідні механізми. Механізм дії загроз спрямований на руйнування економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, а стан економічної безпеки навпаки свідчить про їх стабільне функціонування, що означає наявність і ефективне використання наявних ресурсів щодо активної протидії наявним загрозам.

В. В. Крутов вважає, що «економічна безпека розглядається як стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності» [47].

До запропонованого вченим визначення поняття «економічна безпека» слід підійти критично, оскільки він пропонує розглядати економічну безпеку як стан захищеності діяльності від впливу негативних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, що є доцільним лише щодо оцінки діяльності системи забезпечення безпеки щодо створення сприятливих умов для досягнення комерційних інтересів. Дане визначення не дозволяє дати комплексну оцінку реального стану діяльності суб'єкта господарської діяльності та його економічної безпеки.

Науковець В. І. Кириленко пропонує розглядати економічну безпеку, як процес досягнення такого стану соціально-економічної системи, за якого відбувається її поступальний розвиток з надбання стійкості до впливу непередбачених (внутрішніх або зовнішніх) факторів або тих чинників, прогнозування яких ускладнено і не гарантує захист її складових [48].

З позицією В. І. Кириленко не можна погодитися, тому що автор

пропонує розглядати економічну безпеку не як стан економіки, а як процес. Тому дане визначення за своїм змістом більше підходить до діяльності щодо забезпечення економічної безпеки. Вважаємо, що економічна безпека не процес, а певний рівень стану економіки [48].

З. Варналія, Д. Буркальцева, О. Саєнко вважають, що економічна безпека визначається сукупністю форм і методів узгодження різних інтересів суб'єктів економіки, що дає можливість вирішувати конфлікти з найменшими витратами і з використанням менш руйнівного для економіки способу [49].

Дане визначення розкриває зміст технології щодо попередження конфліктів, як одного з найбільш серйозних факторів загроз економічній безпеці, тому його доцільно розглядати не в контексті економічної безпеки, а щодо протидії загрозам економічній безпеці установ та організацій.

М. Ващекін вважає, що економічна безпека – це стан, в якому народ може суверенно визначати шляхи та форми свого економічного розвитку [50].

На думку І. Богданова, економічна безпека повинна відповідати двом умовам: збереженню економічної самостійності країни, її здатності у власних інтересах приймати рішення, які стосуються розвитку господарства; можливості збереження вже досягнутого рівня життя населення та здатності його подальшого підвищення [51].

За твердженням професора Є. Олейнікова, національна економічна безпека – це стан економіки та інститутів влади, коли забезпечується гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально направлений розвиток країни в цілому, достатній економічний та оборонний потенціал, навіть за найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів [52].

В. Кір'янов впевнений, що поняття «економічна безпека» – широке, багатогранне, характеризує стан захищеності економічних інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, який

заснований на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності країни. Отже, економічна безпека – поняття широке, яке включає множину напрямів діяльності із забезпечення економічної безпеки [53].

З точки зору А. Татаркіна, С. Набойченка, А. Віравецького, які вважають, що це «здатність економічної системи функціонувати в умовах дії загроз, своєчасно ліквідовуючи, ослабляючи або компенсуючи їх, не допускаючи надмірного накопичення; долати виникаючі несприятливі зовнішні дії» [54].

Дане визначення розкриває не зміст поняття «економічна безпека», а діяльність системи безпеки щодо своєчасної і адекватної протидії існуючим загрозам у сфері економіки, в результаті чого створюються сприятливі умови для стабільної роботи, розвитку та забезпечення економічної безпеки.

Г. Козаченко та ін. в загальному уявленні економічну безпеку розуміють як стан країни, в якому народ (через систему державного управління) може суверенно, без втручання та тиску ззовні, визначати шляхи та форми свого економічного розвитку [55].

На думку О. І. Захарова «економічна безпека – це категорія, яка характеризує ступінь адекватності реального стану функціональних складових економіки (фінансів, технологій, технічного оснащення, персоналу та ін.) параметрами, що забезпечує його стабільну роботу і отримання запланованого прибутку» [56].

Узагальнюючи всі наведені трактування можна відзначити різноманітність визначень категорії «економічна безпека», що свідчить про її складність та багатогранність. Найбільше вчених схиляються до думки, що економічна безпека являє собою стан економіки держави. Ефективність економіки розглядається діалектично: вона водночас виступає результатом і інструментом досягнення соціальних цілей та загальної рівноваги. Значна частина вчених головним виділяє соціальний чинник (життєдіяльність населення, добробут). Досягнення бажаного стану теж буде можливим, насамперед, за рахунок економічних та адміністративних інструментів.

Багато фахівців інтерпретують економічну безпеку як фактор незалежності та самостійності країни.

Однією із найпоширеніших у той час була думка про те, що економічна безпека – це насамперед захист від негативних впливів чи загроз. При цьому окремі науковці беруть до уваги винятково негативний вплив зовнішнього середовища, а інші вважають за потрібне враховувати також негативні фактори, пов'язані з внутрішнім потенціалом.

Економічна безпека розглядається авторами як «спроможність господарюючого суб'єкта забезпечити стабільність свого існування та розвиток за різних, навіть несприятливих умов зовнішнього середовища незалежно від характеру впливу даного середовища на діяльність суб'єктів господарювання, а також масштабу і характеру внутрішніх змін».

В. Забродський під економічною безпекою розуміє сукупність кількісних та якісних характеристик, які «відображають здатність «самовиживання» і розвитку в умовах виникнення зовнішніх та внутрішніх економічних загроз» [57].

Дещо схожий підхід спостерігається у Т. Н. Гладченко, яка вважає, що економічна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, організація якої здійснюється адміністрацією та колективом шляхом реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного й соціально-психологічного характеру. Автор акцентує увагу на тому, що, по-перше, стан захищеності апріорі є динамічним; по-друге, внутрішня загроза для суб'єктів господарювання є не менш небезпечною, ніж зовнішня, і, по-третє, у системі забезпечення економічної безпеки повинно діяти спільно з державою [58].

Т. Г. Сухорукова звертає увагу на те, що економічна безпека є складовою частиною конкурентоспроможності, тією конкурентною перевагою, яка здатна забезпечити стійку позицію в ринковому середовищі [37].

А. Л. Бендіков розглядає економічну безпеку з позиції захищеності складових частин його виробничого потенціалу від «прямих та непрямих економічних загроз, що пов'язані з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища та здатністю до відтворення».

Як бачимо, більшість науковців кінця 1990-х - початку 2000-х рр. трактують економічну безпеку як здатність пристосуватися до зовнішнього середовища та уникнути зовнішніх загроз.

Разом із тим деякі вчені мають дещо відмінну позицію. Зокрема існує думка, що економічна безпека це стан стійкості чи рівноваги, за якого відбувається ефективне використання його ресурсів: капіталу, трудових ресурсів, техніки і технологій, інформації, підприємницьких здібностей і нематеріальних активів із метою забезпечення стабільного функціонування та стійкого розвитку.

Так, Є. А. Олейніков визначає економічну безпеку як «стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів» [59].

В. В. Шликов розглядає економічну безпеку як «мінімізацію затрат та збереження контролю над власністю», що забезпечується шляхом «боротьби з несумлінною конкуренцією, забезпеченням інформаційної безпеки і правового захисту інтелектуальної власності», що, очевидно, повинно здійснюватися на державному рівні [60].

Найбільш об'єктивно характеризує економічну безпеку О. М. Ляшенко, розуміючи її як «стан ефективного використання його ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дає змогу запобігти внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечує його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії» [61].

За іншим підходом економічна безпека передбачає створення передумов для захисту від методів кримінальної конкуренції та дій, які завдають йому шкоду внаслідок порушення законодавства чи ділової етики.

У даному аспекті доречним є визначення А. А. Одинцова, який стверджує, що «безпека суб'єктів господарювання – це такий стан цивілізованого бізнесу, за якого відсутня економічна чи інша шкода, яка б наносилася бізнесу навмисно чи не навмисно фізичними особами чи соціальними організаціями (у тому числі й юридичними) з порушенням закону чи етики» [62].

Також вартим уваги є підхід, за яким економічна безпека розглядається в контексті залежності від гармонізації інтересів з інтересами суб'єктів його зовнішнього середовища.

Зокрема, вчені Г. В. Козаченко та Т. М. Адаменко трактують економічну безпеку як «міру гармонізації у часі і просторі економічних інтересів з суб'єктами зовнішнього середовища та тими, що діють за межами» [55].

Враховуючи вище зазначене, можна систематизувати основні підходи до визначення поняття економічної безпеки (рис. 1.8).

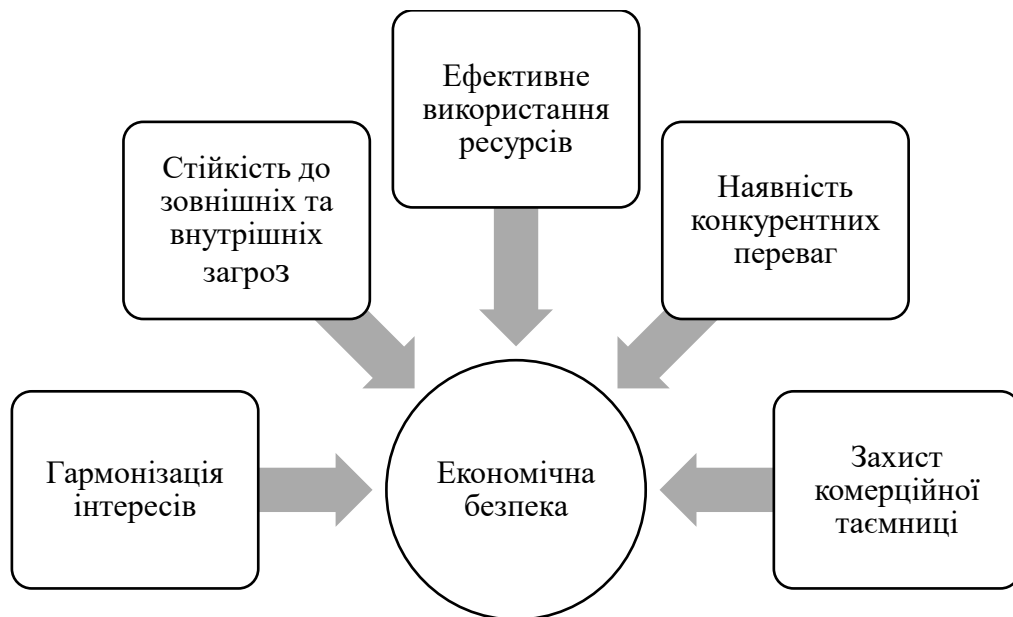

Рис. 1.8. Сучасні підходи до трактування поняття «економічна безпека»

Джерело: сформовано автором

Таким чином, під поняттям «економічної безпеки» пропонується розуміти комплекс заходів, щодо протидії впливу зовнішніх та внутрішніх загроз задля інноваційного розвитку.

Визнання закладів освіти економічним агентом надає право застосування щодо його діяльності поняття «економічна безпека». Економічна безпека навіть окремого закладу стосується не лише його, вона є соціально важливою характеристикою, зважаючи на цілі його функціонування. Актуалізація питання економічної безпеки стосовно закладу освіти є наслідком комерціалізації їхньої діяльності. Для вітчизняних закладів освіти в сучасних умовах їхнього функціонування стали актуальними такі суто ринкові поняття, як конкурентні переваги, дефіцит ресурсів, якість послуги, репутація як чинник результатів діяльності, комерціалізація інтелектуальної власності. Підвищення рівня конкурентоспроможності закладів освіти, особливості управління ними в нових умовах потребують уточнення умов формування економічної безпеки закладів вищої освіти [63].

Основною місією закладу освіти як суб'єкта економіки розуміється задоволення потреб населення (фізичних осіб), а також суб'єктів господарювання організацій (юридичних осіб) в освітніх послугах і дослідженнях за допомогою створення й реалізації інтелектуальної продукції. Сприйняття системи освіти в Україні з економічних позицій сформувалося здебільшого у контексті неминучої модернізації системи освіти у світлі тенденцій глобалізації, інформатизації та інновацій різноманітного характеру, активного використання зарубіжного досвіду, імплементації культурних та організаційних основ ринку як форми соціальних відносин.

Такі обставини зумовили зміну ролі закладу освіти в сучасному суспільстві та економіці України, вимог до їх діяльності та оцінних характеристик, спроби розповсюдити принципи ринкової економіки на діяльність закладів освіти, тобто примусили вітчизняні заклади освіти здійснювати свою діяльність межах приватно-утримувальної традиції, яка, будучи історично притаманною для англосаксонських країн,

характеризується самостійним зароблянням закладів освіти коштів та порівняно незначною роллю держави в регулюванні їхньої діяльності [64].

Аналіз понять до визначення поняття економічної безпеки закладів відображено в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Поняття економічної безпеки закладів освіти

Автор	Сутність поняття
Снігир Л. П. [65]	єдина цілісна система, діяльність якої спрямована на забезпечення стабільності та розвитку із врахуванням стратегічних перспектив діяльності закладу
Коврегін В. В. [66]	економічна захищеність закладу освіти та інтересів його учасників від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє надійно зберегти й ефективно використовувати для виконання своєї місії свій економічний потенціал. Це стан вишу, у якому наявних ресурсів достатньо для запобігання, послаблення або захисту від загроз діяльності закладу освіти
Демидов С. Р. [67]	економічна захищеність закладу освіти та його структурних елементів від зовнішніх і внутрішніх загроз, впливу деструктивних чинників, що дозволяє зберегти його конкурентоспроможність на певну перспективу в кожен момент часу
Тюленєвим Г. Д. [68]	приватно-утримувальні традиції орієнтовані винятково на професійне навчання та наукову діяльність, тобто на діяльність за моделлю економічної корпорації
Гіряк В. В. [69]	Процес забезпечення фінансово-економічної безпеки закладів освіти у динаміці – це виконання дій за необхідними параметрами й методикою, скерованих на створення умов забезпечення його стійкості
Козаченко Г. В. [68]	стан закладу освіти, який є таким, що дає змогу йому бути стійким до впливу зовнішніх та внутрішніх змін середовища функціонування і одночасно виконувати належну йому соціальну роль у суспільстві з розвитку людських талантів та креативності, а не лише надавати освітні послуги
Стеців І.С. [70]	стан його економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і гарантує стабільне функціонування та динамічний розвиток.
Мартинюк В.П. [71]	найчастіше економічну безпеку закладу освіти розглядають з позицій ресурсного та захисного підходів – як стан вишу, в якому наявних ресурсів достатньо для запобігання, послаблення або захисту від загроз діяльності закладу

Джерело: систематизовано автором

Розглянуті основні поняття економічної безпеки закладу освіти дозволяють систематизувати основні підходи (рис. 1.9) та сформулювати власне визначення. Так під «економічною безпекою закладів освіти» слід розуміти економічну захищеність закладу освіти та інтересів учасників освітнього процесу від зовнішніх і внутрішніх загроз задля виконання своєї місії та інноваційного розвитку.

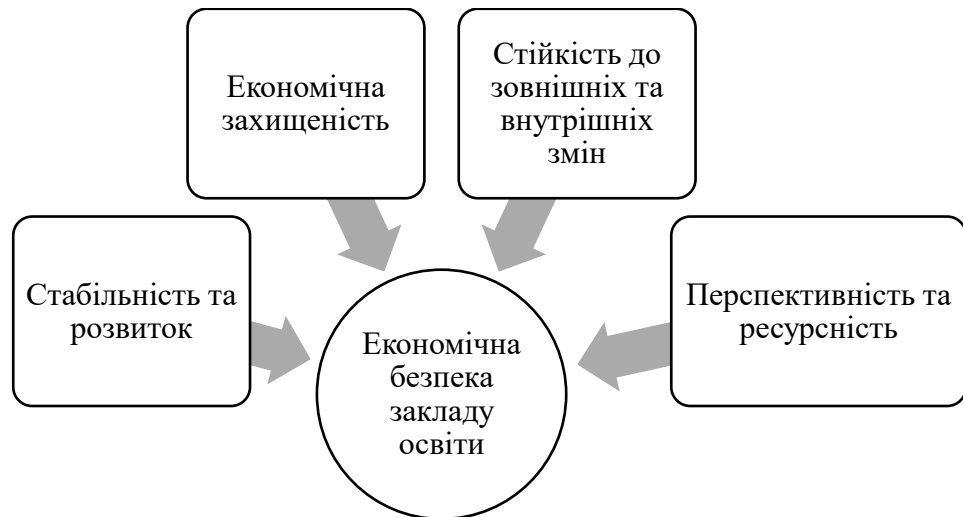

Рис. 1.9. Основні підходи до трактування поняття «економічної безпеки закладів освіти»

Джерело: сформовано автором

При дослідженні сутності економічної безпеки закладів освіти та специфічних особливостей доцільно враховувати її включеність до такої понятійної схеми: національна безпека – економічна безпека – економічна безпека країни – економічна безпека регіону – економічна безпека держави – економічна безпека суб'єкта господарювання – економічна безпека системи закладів освіти.

Встановлено основне місце економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти в діяльності суб'єктів господарювання та встановлено взаємозв'язок між ними з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків (рис. 1.10).

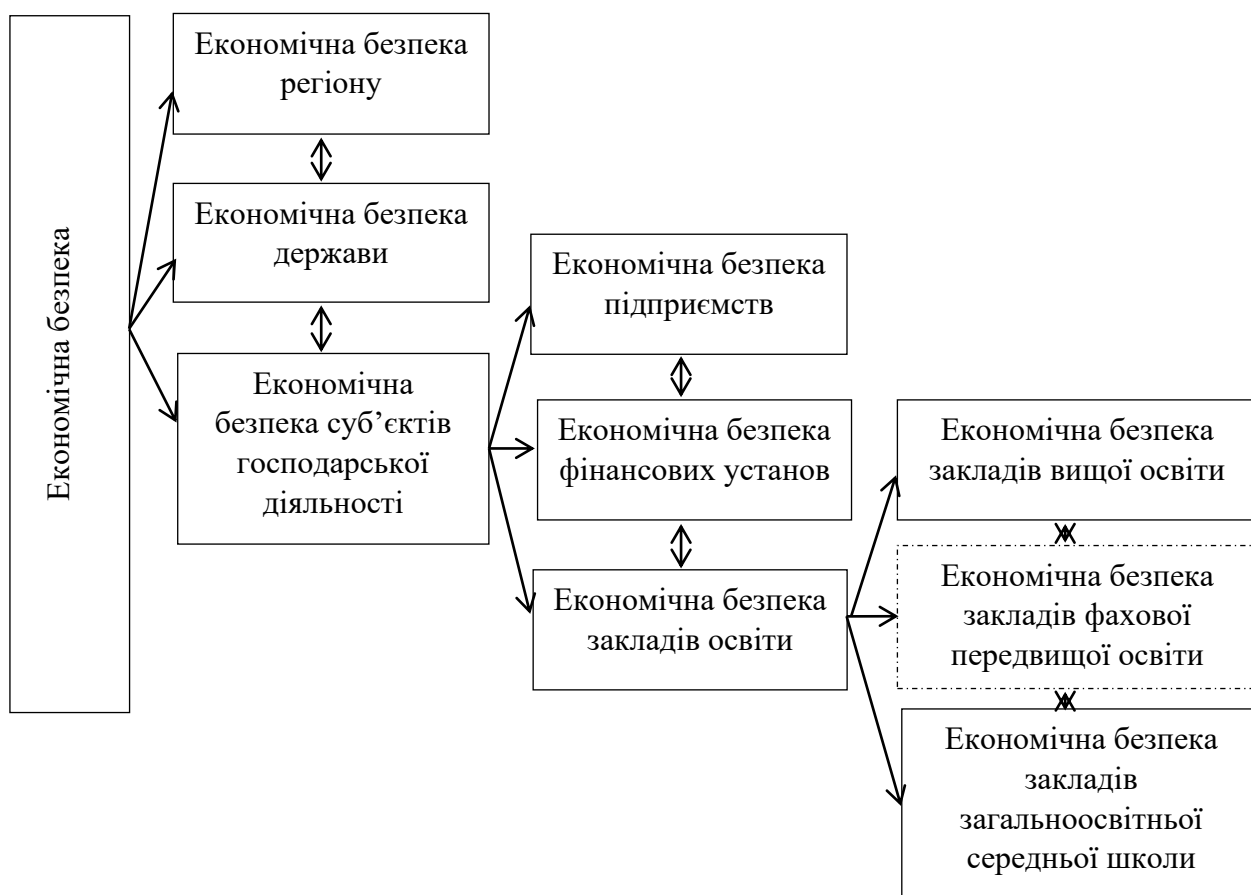

Рис. 1.10. Місце економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти в діяльності суб'єктів господарювання

Джерело: сформовано автором на основі [72-75]

Таким чином, заклади освіти є не тільки важливим інститутом суспільства, а виступають одночасно провідниками інновацій і центрами знань. Також заклади освіти мають багато спільних характерних рис з суб'єктами господарювання, у результаті чого оптимізується призма сприйняття об'єктивної реальності функціонування вищів з урахуванням їх взаємозв'язку та важливої ролі в забезпеченні економічного розвитку України.

Проте сутність економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти досі не достатньо досліджена. Тому ми пропонуємо власне трактування даного поняття, так під «економічною безпекою закладів фахової передвищої освіти» слід розуміти стан економічної захищеності закладу фахової

передвищої освіти від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз в процесі надання освітніх послуг.

Об'єктивною підставою для цього є необхідність розгляду закладу фахової передвищої освіти як в якості суб'єктів господарювання, так і важливих елементів соціально-економічної системи, передумови чого окреслені в працях автора та полягають в такому:

- заклади освіти мають багато спільних характерних рис з суб'єктами господарювання, і відповідно, орієнтуються, як провідники інновацій, на високі показники комерційної результативності;

- заклади освіти функціонують в умовах ризику й невизначеності та відсутності впевненості у тому, що планові показники діяльності у перспективі будуть відповідати фактичним;

- необхідністю підвищення рівня конкурентоспроможності закладів освіти як в середині країни, так і за її межами, що, наряду з іншим, зумовлюється нарощуванням процесів глобалізації на всіх рівнях, у тому числі і освітньому, а також прагненням України до реалізації євроінтеграційних пріоритетів, що розглянуто в працях автора [76-78].

Разом з тим, доцільно виокремити основні принципи, які створюють політичну і правову базу для оцінювання зовнішніх і внутрішніх загроз, формування національних економічних інтересів і стратегії економічної безпеки.

Так, до основних принципів забезпечення економічної безпеки можна віднести:

- верховенство закону під час забезпечення економічної безпеки;
- додержання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави;
- взаємна відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки;
- своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів;

- пріоритет договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;
- інтеграція національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою [79-81].

В основу забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти має бути покладено системне поєднання її складових компонентів. Так, на нашу думку, об'єктами економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти виступають фінансові та матеріальні ресурси, освітня діяльність, процес управління діяльністю вищого навчального закладу, а суб'єктами на макрорівні виступає держава в особі органів державного управління, на мезорівні – органи місцевого самоврядування, на макрорівні – споживачі освітніх послуг та суспільство. Беручи до уваги макро- та мікроекономічні рівні слід узагальнити основні принципи забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти (рис. 1.11).

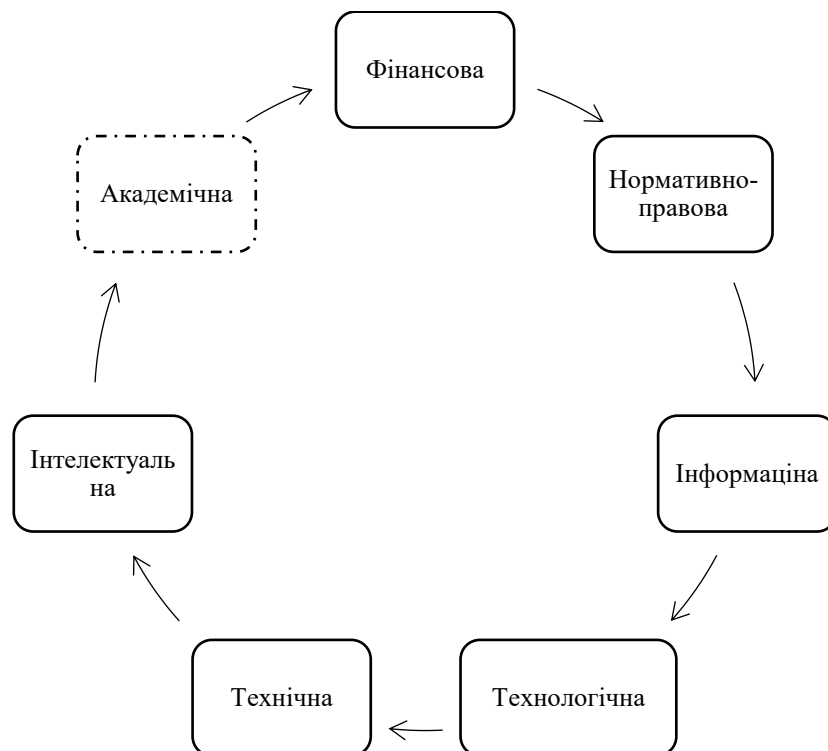

Рис. 1.11. Функціональні складові забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти

Джерело: сформовано автором на основі [82-84]

Розглянемо кожен складову більш детально:

1). Фінансова складова, яка вважається провідною й вирішальною, оскільки у ринкових умовах господарювання фінанси є основою будь-якої економічної системи.

2). Інтелектуальна й кадрова складові, які охоплюють взаємопов'язані й водночас самостійні напрями діяльності закладу освіти:

- перший зорієнтовано на роботу з професорсько-викладацьким складом, на підвищення ефективності діяльності всіх категорій персоналу й одночасно створення необхідних умов для розвитку особистості;

- другий націлено на збереження та розвиток інтелектуального потенціалу, тобто сукупності прав на інтелектуальну власність або її використання (зокрема, забезпечення збереження авторських прав на лекційні, методичні матеріали тощо).

3). Технічна складова, яка включає наявність аудиторних площ відповідно до встановлених норм, забезпечення навчального процесу необхідною технікою, що відповідає сучасним світовим аналогам (оснащення комп'ютерних, лабораторних аудиторій технічними засобами та матеріалами, необхідними для проведення занять).

4). Технологічна складова, яка включає забезпечення проведення занять із дотриманням вимог щодо викладання навчальних дисциплін (індивідуальні плани викладачів, навчальні, робочі програми, тематичні плани тощо).

5). Нормативно-правова складова, яка включає забезпечення матеріалами чинного законодавства України, з одного боку, як суб'єкта приватного сектору економіки, а з іншого боку, як навчального закладу, які регламентують діяльність закладів освіти.

6). Інформаційна складова – використання інформації двох середовищ: внутрішнього та зовнішнього. До першого зараховуємо економічну інформацію, яка формується під час фінансово-господарської діяльності закладу освіти та навчального процесу безпосередньо. До другого – інформацію, що формується поза межами закладу освіти і використовується

для вивчення конкурентного середовища, демографічного стану, фінансової спроможності населення тощо.

7). Академічна складова – передбачає діяльність закладу освіти у відповідності з акредитаційними вимогами, які враховують академічну свободу та доброчесність [85-88].

Таким чином, усі перераховані вище функціональні складові є загальними, характерними для всіх закладів освіти та стають факторами, здатними забезпечити стійку конкурентну перевагу установи сфери освіти.

Варто окреслити і основні завдання забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у процесі їх перебудови, відповідно до європейських стандартів освіти, є:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності;
- забезпечення технологічної незалежності й досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів, відділів і відділень;
- збереження та розвиток інтелектуального потенціалу й ефективна організація безпеки персоналу, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [89].

Модифікація освітніх систем спонукає заклади освіти оперативно змінювати процес навчання, методику викладання, передбачати зміни в запитах самих споживачів освітніх послуг та налагоджувати структурні зв'язки з закладами країн Європейського Союзу.

Система освіти за своєю сутністю є відкритою, як і переважна більшість її окремих елементів (підсистем), що мають складну ієрархічну внутрішню

структуру. Існування цієї системи в умовах повної ізоляції є фактично неможливим. Також неможливо забезпечити її стовідсоткову відкритість. Це негайно приведе до розпаду, а також інтеграції окремих елементів (підсистем) до інших систем.

Необхідно проаналізувати найсуттєвіші загрози діяльності вітчизняних закладів освіти, які вже практично перетворилися на небезпеку (загроза при її реалізації викликає негативні зміни в системі, але завдяки корегуванню елементів систему ще можна повернути до вихідного стану, тоді як небезпека при її реалізації викликає негативні зміни руйнівного характеру, після настання яких навіть корегування елементів системи не дозволяє повернути її до вихідного стану), сьогодні слід визнати конкуренцію на ринку освітніх послуг, яка у наявному вигляді:

- несе дуже мало творчого, позитивного та конструктивного;
- не створює ефективного суперництва, тому що ведеться на асиметричному ринку освітніх послуг, часто неприйнятними для системи освіти способами та прийомами (все ж таки освітня послуга є особливим продуктом);
- примушує заклади освіти у конкурентній боротьбі керуватися запитами та уподобаннями основних споживачів наукового продукту – студентів, що призводить до зниження якості навчання [90].

Сьогодні активно поширюється думка, що у сучасній системі освіти мають здійснюватися не лише підготовка майбутніх фахівців з певними компетенціями, а й створення та комерціалізація інновацій, інтелектуального продукту (в тому числі і для освітнього процесу), трансфер технологій та інше. За цією думкою, вітчизняні заклади освіти розглядаються як економічні корпорації, діяльність яких становить виробництво та комерціалізація знань у таких формах як надання освітніх послуг відповідно до запитів споживачів (але за вимогами, що встановлені державою у стандартах освітньої діяльності та стандартах освіти), продаж патентів, ліцензій, виконання робіт на

замовлення тощо. Заклади освіти як економічна корпорація буде успішною, якщо зможе не лише «виробити» нові знання, а й вигідно їх продати.

Здатність до розвитку та прогресу не впливає на економічну безпеку закладів освіти у поточному періоді, але є її основою у майбутньому. Виключно пасивна реакція на загрози у зовнішньому середовищі, які виникають, неспроможна забезпечити належну економічну безпеку, оскільки заклади освіти (як і будь-який суб'єкт господарювання) буде постійно запізнюватися стосовно виникнення загроз та ризиків у зовнішньому середовищі. Саме тому здатність до розвитку та прогресу, цільове створення позитивних змін, які принесуть результат у майбутньому, є хоча й найменш відчутним, але від цього не менш важливим елементом економічної безпеки закладів освіти [91].

Безумовно, зазначені елементи економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти є взаємопов'язаними. Кожен з них визначає інші або, як мінімум, впливає на них:

- стабільність та стійкість неможливі без економічної незалежності;
- саме наявність економічних ресурсів забезпечує можливість прогресу та розвитку, який є запорукою стабільності у майбутньому та основою формування майбутніх грошових потоків.

Але, водночас, всі три елементи економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти закладів освіти є несинонімічними й незалежними один від одного. Цінність їхнього виділення та чіткої ідентифікації зрозуміла: для забезпечення економічної безпеки закладів освіти мають бути сформовані всі три елементи, оскільки відсутність хоча б одного з них робить економічну безпеку вкрай хиткою (у довгостроковому періоді) або взагалі не дозволяє стверджувати про наявність будь-якої економічної безпеки. Зазначимо, що особливістю формування державної політики у сфері освітніх послуг в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку України є те, що в ході розвитку ринкових відносин і стабілізації економіки функції прямого впливу держави на сферу освіти будуть звужуватися.

На основі зіставлення розглянутих у роботі теоретичних підходів до проблеми забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти в Україні можна вважати, що еволюційний розвиток організаційно-методичних аспектів забезпечення економічної безпеки закладів освіти відповідно до послідовного розвитку теоретичних підходів до змісту цієї категорії: логічний – функціональний – інституціональний – комплексний.

Це пов'язано з тим, що функціональний та інституціональний підходи до вивчення суті цієї категорії не є альтернативними, кожен із них має власне обґрунтування й пов'язані з ним переваги, а саме:

- життєспроможна економіка закладу освіти є важлива умова і чинник його безпеки (інституціональний підхід);

- безпека закладу освіти, забезпечена спеціальними механізмами захищеності від загроз, є чинник економічного розвитку закладів освіти (функціональний підхід) [92].

На основі комплексного підходу до визначення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти виділено властивості й ознаки:

- необхідність дотримання вимог законодавства, що визначають статус установи як освітньої;

- необхідність дотримання балансу соціальних і економічних цілей;

- необхідність сталого розвитку;

- цілісність економічної системи закладів освіти.

Кожному рівню розвитку закладу освіти відповідає певна система небезпек, що відрізняється від інших у таких аспектах:

- перелік загроз економічній безпеці;

- ступінь небезпеки цих загроз;

- чинники економічної безпеки і рівень їхніх порогових значень [93].

Стратегію безпеки закладу освіти має бути засновано на знанні й урахуванні загроз свого рівня, тобто реальних загроз, і прогнозуванні загроз нового рівня. При цьому загрози економічній безпеці наступного рівня є

потенційними для закладів освіти, що прагне до переходу на чергову стадію розвитку.

Досягнувши нового рівня, потенційні загрози стають реальними. Проведена детальна класифікація загроз економічній безпеці закладів освіти дозволяє зважати на специфіку заходів протидії конкретним загрозам, що розробляються. При цьому конкретизація таких загроз має індивідуальний характер, пов'язаний як із регіональними особливостями середовища функціонування закладів освіти, так і з конкретним часовим періодом, що визначає особливості правової бази, соціально-економічної обстановки і конкурентного середовища.

1.3. Методики оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти

Формування системи економічного захисту потребує розроблення концептуального підходу до їх оцінювання, який базувався б на кращих досягненнях економічної науки, давав би змогу комплексно оцінити джерела небезпек та ризиків, прогнозувати спрямованість їх впливу на стан стійкості та розвитку в закладах фахової передвищої освіти у системі освіти.

Вивчення наукових праць з питань оцінювання якості освіти, в тому числі закладів освіти, дозволило з'ясувати наявність декількох напрямів такого оцінювання (рис. 1.12).

Актуальними для оцінювання рівня економічної безпеки є питання дослідження впливу окремих факторів на економічну безпеку та визначення кількісних і якісних критеріїв оцінки рівня економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти, як особливого об'єкта економічної безпеки.

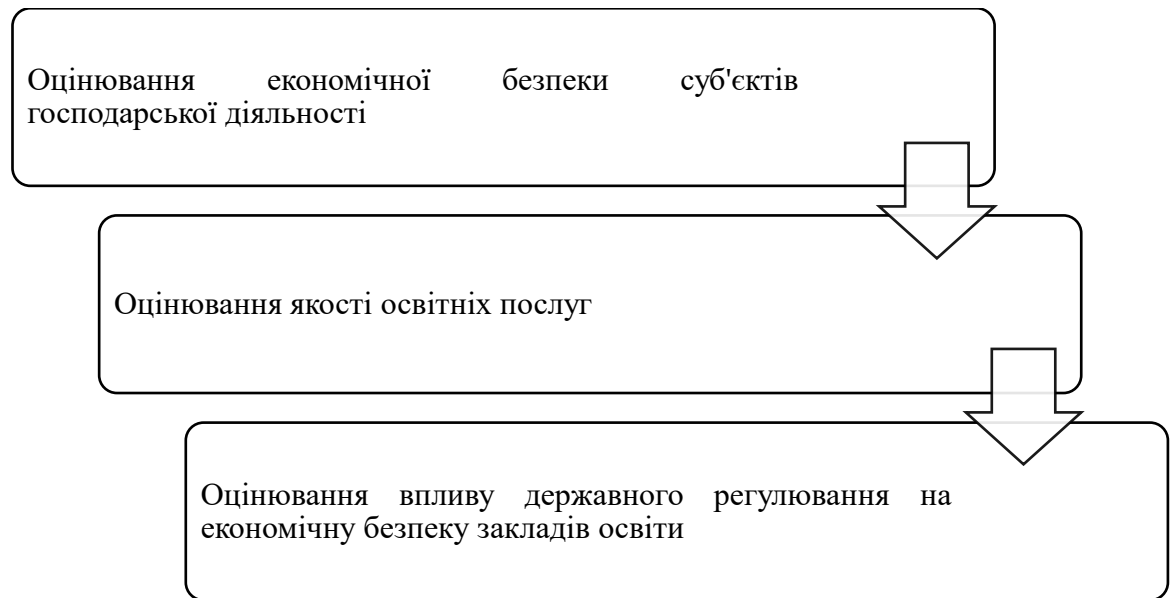

Рис. 1.12. Напрями оцінювання якості освіти

Джерело: сформовано автором на основі [94]

Складнощі, що можуть виникати під час даних процесів обумовлені невизначеністю становища та основних параметричних даних систем, які не піддаються чіткому моделюванню й досконалому опрацюванню.

Сукупність існуючих методичних підходів щодо проведення оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності можна розподілити на: традиційні та нетрадиційні (рис. 1.13).

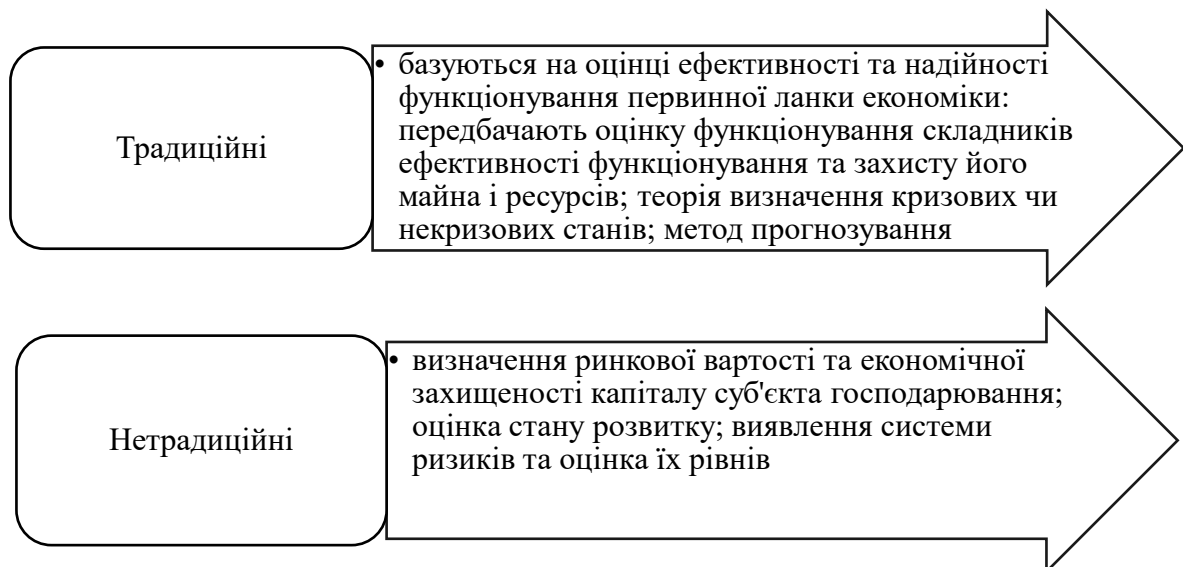

Рис. 1.13. Методичні підходи щодо проведення оцінювання економічної безпеки

Джерело: систематизовано автором на основі [95]

Дослідження літературних джерел демонструє розмаїття методик оцінювання рівня економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, які можна класифікувати за такими ознаками, як: за експертними оцінками та за формалізованими розрахунками та за окремими складовими (рис. 1.14).

Рис. 1.14. Класифікація методик оцінювання економічної безпеки

Джерело: систематизовано автором [96]

Доцільно розглянути кожний із існуючих методик більш детально:

- індикаторний, за яким оцінювання економічної безпеки здійснюється, спираючись на індикатори (порогові значення показників), порівнюючи з ними фактичні значення показників. Незважаючи на всі переваги даного підходу, якість оцінювання економічної безпеки є досить низькою через значний суб'єктивізм визначення індикаторів та їх порогових значень, які в динамічних умовах ринку постійно змінюються;

- ресурсно-функціональний – передбачає оцінювання економічної безпеки як за її складовими, так і в цілому для суб'єкта господарювання. Цей підхід є більш точним та глибшим ніж попередній, але він теж передбачає використання експертних методів при оцінюванні значимості та вагомості складових економічної безпеки, які не можуть бути уніфіковані для масового використання, та залежать від галузевої, організаційно-правової ознаки тощо.

Також невирішеним питанням є формування набору складових економічної безпеки, що знижує об'єктивність її оцінки;

- програмно-цільовий – спирається на методи математичного аналізу та супроводжується складними математичними розрахунками. Характеризується цей підхід отриманням чітких та достовірних результатів на теоретичному рівні дослідження, але водночас важкістю їх інтерпретації в практичному використанні;

- критеріальний – використовуються критерії економічної безпеки: наявність та величина прибутку, фінансові показники, вартість, величина інвестицій. За даного підходу втрачається комплексність оцінки економічної безпеки, що дозволяє зробити тільки обмежені висновки, на певну дату, без виділення перспектив діяльності;

- підхід на основі теорії економічних ризиків, підґрунтям якого є побудова механізму економічної безпеки на підставі моделювання можливих загроз та їх аналізу. Для різних загроз розраховується ризик, невизначеність або вірогідність. Але в науковій літературі методики оцінки невизначеності як економічної категорії відсутні або представлені фрагментарно. Також за цим підходом увага приділяється опору загрозам, що звужує поняття економічної безпеки [97].

Разом з тим, необхідно систематизувати методики оцінювання економічної безпеки за вченими, які на наш погляд є найбільш ефективні та практичні:

1. Методика побудована на функціональних складових економічної безпеки, прихильниками якої є Халіна В.Ю. [98] та Нагорна І.І. [99], яка складається із наступних розрахунків, а саме на рівні:

- фінансової складової економічної безпеки (Халіна В.Ю.) [98]. В свою чергу Нагорна І.І. підтримує її думку, а також додатково вказує на необхідність проведення наступних розрахунків: надлишок або нестача власних оборотних коштів, надлишок або нестача власних і довгострокових

позикових джерел формування запасів, надлишок або нестача загальної величини основних джерел формування запасів;

- техніко-технологічної складової (Халіна В.Ю.) [98]. Нагорна І.І. [99] пропонує включити до розрахунку даної складової наступні показники: частка продукції, що перевершує та відповідає кращим світовим аналогам, частка технологічного устаткування, що відповідає світовим аналогам, частка продукції, що випускається, яка захищена патентами;

- інтелектуально-кадрової складової, (Халіна В.Ю.) [98]. В свою чергу Нагорна І.І. підтримує її думку, а також зазначає необхідні для цього розрахунки: коефіцієнт кваліфікації працівників, інтелектуально-озброєність, норма доходності співробітників від використання інтелектуальної власності;

- політико-правової складової, яку виділяє Халіна В.Ю. [98], а Нагорна І.І. [99] пропонує обраховувати її наступними показниками: питома вага судових й арбітражних справ у загальній сумі господарських договорів; частка виграних судових й арбітражних справ у загальній кількості юридичних справ, що розглядалися; питома вага одержаних і сплачених штрафних санкцій в загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами; частка витрат на юридичне забезпечення діяльності в загальній структурі його виробничих витрат. Однак, Ілляшенко О.В. [100] рекомендує розраховувати тільки рівень правової безпеки;

- екологічної складової, яку обґрунтовує Халіна В.Ю. [98];

- безпеки для кадрової складової, яку виділяє Нагорна І.І. [99] та зазначає, що для цього потрібно визначати: коефіцієнт плинності кадрів, коефіцієнт фізичного старіння кадрів, фондоозброєність працівників, фондоозброєність працівників фондами невиробничого призначення;

- інформаційної складової (Нагорна І.І.) [99], що потребує коефіцієнта повноти та коефіцієнта суперечності інформації;

- інноваційної складової (Нагорна І.І.) [99], що може бути обраховано за допомогою коефіцієнта впровадження нових інноваційних видів продукції та частки інноваційних підходів, які використовуються у виробничому,

управлінському та обслуговуючому процесі. Однак, Ілляшенко О.В. [100] рекомендує розраховувати тільки показник поріг інноваційної безпеки;

- силової складової (Нагорна І.І.) [99], що може бути обраховано: часткою витрат на охорону в загальній структурі виробничих витрат та забезпеченістю працівників службою охорони;

- ретроспективної складової (Нагорна І.І.) [99], а саме: середній показник рентабельності i -го ресурсу та комплексний показник рентабельності ресурсів;

- узагальнюючим показником рівня економічної безпеки (Халіна В.Ю.) [98].

Для оцінки рівня економічної безпеки Гришко Н.Є. [101] використовує інтегральну модель оцінки рівня економічної безпеки за функціональними складовими (нерівнозначними у визначеній сукупності), яка базується на постулаті виділення функціональних складових у системі оцінювання економічної безпеки та процедурі нормування (стандартизації) відібраних показників.

2. Методика побудована на індикаторному підході щодо оцінки економічної безпеки. Прихильником даної методики оцінки економічної безпеки є Шлемка В.Т. [102], який пропонує здійснювати розрахунки на підставі індикаторів, а саме: граничних та фактичних.

3. Методика побудована на інвестиційному підході щодо оцінки економічної безпеки, автори якої Козаченко Г.В. та Пономарьова В.П. [103], Ілляшенко О.В. [104] пропонують визначати рівень економічної безпеки на основі бруто-інвестицій. До складу бруто-інвестицій зараховують реінвестований прибуток поточного та майбутнього періодів, реінвестовані накопичення минулих років, амортизаційні відрахування.

4. Методика оцінки економічної безпеки побудована на підході наявності чистого прибутку, що приводить Пілова Д.П. [105]. Автор вважає, що рівень економічної безпеки показує здатність досягати поставленої мети в умовах мікро- та макросередовищ, що склалися за цей період.

5. Методика оцінки рівня економічної безпеки побудована на ресурснофункціональному підході за допомогою інтегрального показника, автори якої Покропивний С. [106], Олейніков Є.О. [107] обґрунтовують розрахунок сукупного критерію економічної безпеки.

Ільяшенко С. [104] проводить розрахунок інтегрального показника рівня економічної безпеки за окремими його складовими.

Ковальов Д. та Плетнікова І. [108] для оцінки рівня економічної безпеки використовують функціональну залежність, котра базується на локальних функціях залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності та коефіцієнтах, які відображають значущість кожного показника, тому вплив усіх внутрішніх і зовнішніх факторів на економічну безпеку проявляється у зміні показників, що характеризують його діяльність.

Лабунська С.В. [109] описує формули у власній методиці та вважає, що економічна безпека має бути визначена як комплексна категорія, що містить декілька різновагомих для певного у різні часові проміжки частин: стала складова – такий стан ресурсного потенціалу, який склався за результатами функціонування та дії загроз його діяльності у попередньому періоді і який визначає його фінансово-економічні можливості щодо реалізації своєї стратегічної мети у поточному періоді; динамічна складова поточного періоду – здатність системи менеджменту здійснювати управління в умовах дії внутрішніх та зовнішніх деструктивних чинників; динамічна складова, спрямована на результати діяльності у майбутньому періоді – сукупність дій в рамках існуючої системи менеджменту (чи побудова нової її архітектури), яка здатна не тільки адаптувати діяльність до дії всіх типів подразників, але й активно впливати на формування сприятливих умов функціонування останнього у майбутніх періодах.

6. Євдокімов Ф., Мізіна О. та Бородіна О. [110] визначають у своїй методиці рівень економічної безпеки на основі бальних оцінок, коли в основі визначення рівня безпеки лежать граничні значення показників та їх рейтинг. Якщо значення показника є вищим від нормативного, йому присвоюють

перший клас; нижче від нормативного, але вище за критичне – другий; нижче від критичного – третій. Рейтинг показника визначається залежно від мети дослідження і важливості показника для обраного напрямку дослідження.

7. У своїй методиці Міщенко С. [111] розраховує інтегральний показник економічної безпеки відповідно до ринкової вартості та економічної захищеності його капіталу.

Методи оцінювання економічної безпеки за системним підходом передбачають:

- 1) формування системи показників оцінки за 5 групами показників: обсягу, структури, динаміки, співвідношення та ефективності по кожній локальній складовій економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти (безпека трудових, фінансових, матеріальний та нематеріальних ресурсів, безпека управління, маркетингу);
- 2) визначення інтегрального показника для кожної групи показників;
- 3) визначення інтегрального показника за локальною складовою;
- 4) розрахунок загального інтегрального показника за всіма локальними складовими економічної безпеки [112].

Враховуючи вищевикладене, доцільно зазначити, що необхідною умовою є формування переліку вимог щодо вибору методичного підходу оцінки рівня економічної безпеки варто віднести:

- галузеву приналежність (врахування галузевої специфіки функціонування та основних функціональних складових у структурі його економічної безпеки);
- інформаційну доступність (використання офіційних статистичних даних, звітності та публічних експертних оцінок);
- репрезентативність (вибір та відображення найбільш суттєвих показників за кожною функціональною підсистемою, що впливають на рівень економічної безпеки);
- динамічність (врахування фактора циклічності у функціонуванні та його впливу на зовнішні та внутрішні умови господарювання);

- інтегральну декомпозицію (можливість вирішення одного складного завдання шляхом його розподілу на необхідну кількість більш простих та взаємопов'язаних завдань) [113].

У процесі проведення аналізу методичних підходів до оцінки рівня складових економічної безпеки було виявлено притаманні їм певні недоліки, а саме:

- оцінка рівня фінансової безпеки на основі аналізу динаміки одного або декількох індикаторів є неефективною, оскільки не враховує системний характер фінансової безпеки. При оцінці рівня фінансової безпеки перевагу слід віддавати застосуванню інтегрального показника безпеки, котрий має отримуватися на основі використання багатомірних статистичних методів;

- у значній частині методів не враховується взаємозв'язок фінансової безпеки із загрозами. Важливо оцінювати у кількісному плані саме взаємозв'язки як між інтегральним рівнем фінансової безпеки, так і між самими загрозами фінансової безпеки;

- у проаналізованих підходах до оцінки рівня фінансової безпеки основну увагу приділяють поточній і ретроспективній оцінкам рівня безпеки замість прогнозних оцінок на майбутнє [114].

Разом з тим, в умовах динамічного розвитку суспільства, глобальної взаємозалежності та конкуренції на ринку праці, необхідності широкого використання інформаційних ресурсів особливого значення набуває підвищення якості підготовки кваліфікованого фахівця. Нові реалії висувають інші вимоги до якості освіти, зокрема, універсальності підготовки випускників закладів освіти, їхньої адаптації до соціальних умов, особистісної орієнтованості навчального процесу, його інформатизації, визначальній важливості освіти у забезпеченні сталого людського розвитку.

Фахівці у сфері якості виділяють три складові якості освіти для закладів фахової передвищої освіти:

- якість освіти (знань, способів вирішення завдань);

- якість методів навчання і виховання (організації пізнавальної діяльності, мотивації пізнавальної діяльності, контролю за здійсненням навчальної діяльності);

- якість освіченості особистості (засвоєння знань, умінь та навичок, засвоєння моральних норм) [115-120].

Отримання якісної освіти безпосередньо залежить від кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних ресурсів. Сучасні українські дослідження свідчать, що основними чинниками, які забезпечують якість освіти, є:

- репутація у суспільстві, дані вступного конкурсу, рівень підготовки абітурієнтів;

- фінансові ресурси закладу;

- якість вимог (якість стандартів, норм та цілей);

- якість ресурсів та процесів (професійна підготовка професорсько-викладацького складу;

- впровадження наукових досягнень у навчальний процес;

- залучення студентів до науково дослідницької діяльності;

- оснащеність навчальним обладнанням, підручниками, посібниками, обчислювальною та оргтехнікою;

- використання інформаційних технологій, застосування сучасних освітніх технологій – активних методів навчання, Internet-технологій тощо);

- наявність системи контролю й оцінювання викладання; ·

- якість системи моніторингу; ·

- задоволеність роботодавців якістю підготовки фахівців, задоволеність студентів якістю професійної підготовки та організацією навчального процесу контакти з провідними іноземними фахівцями, зв'язок з роботодавцями і колишніми студентами; ·

- стимулювання самостійної роботи студентів, мотивація студентів до якісного навчання [121].

У світовій практиці застосовуються декілька основних підходів до оцінювання якості освіти (рис. 1.15).

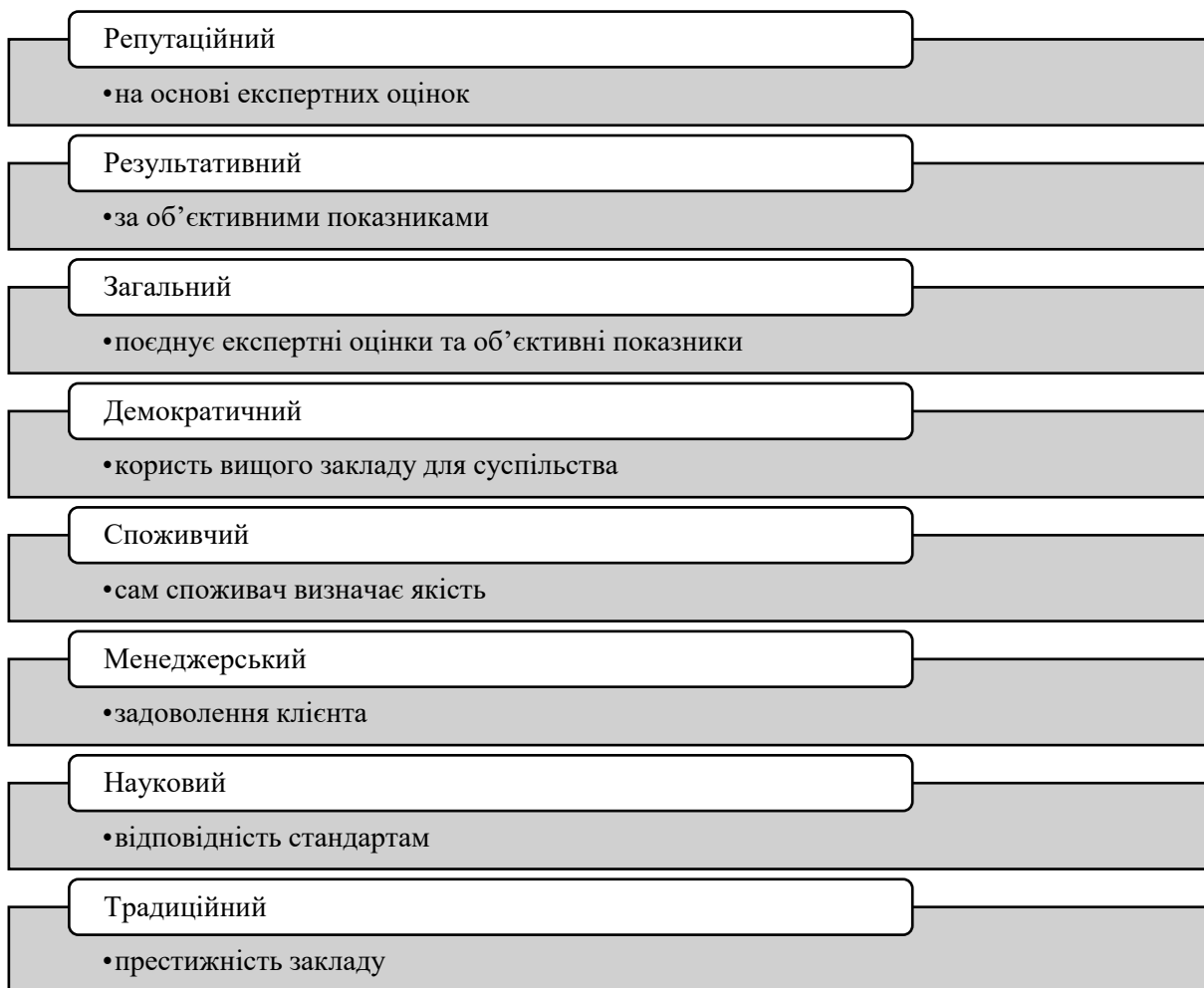

Рис. 1.15. Основні підходи до оцінювання якості освіти

Джерело: систематизовано автором на основі [122-125]

Вважаємо за потрібне запропонувати власний підхід до оцінювання якості, який буде включати оцінювання організації освітнього процесу, оцінювання інноваційності освітньої програми та оцінювання практичної підготовки.

Основою для оцінювання якості вищої освіти та професійної підготовки, а також якості діяльності закладів освіти являються стандарти вищої освіти. До стандартів України належать: державний стандарт, галузеві стандарти, стандарти якості. Практичною реалізацією даних стандартів повинна стати система якості освіти [126].

Під системою якості розуміється сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для здійснення управління якістю. Основними показниками якості навчання студента являються знання, уміння, навички та особисті якості.

Тому вибір методики та критеріїв оцінки рівня якості освітніх послуг з врахуванням економічної безпеки закладу освіти є необхідною складовою та знаходиться у значній залежності від підходів оцінювання, які відзначаються значною різноманітністю (рис. 1.16).

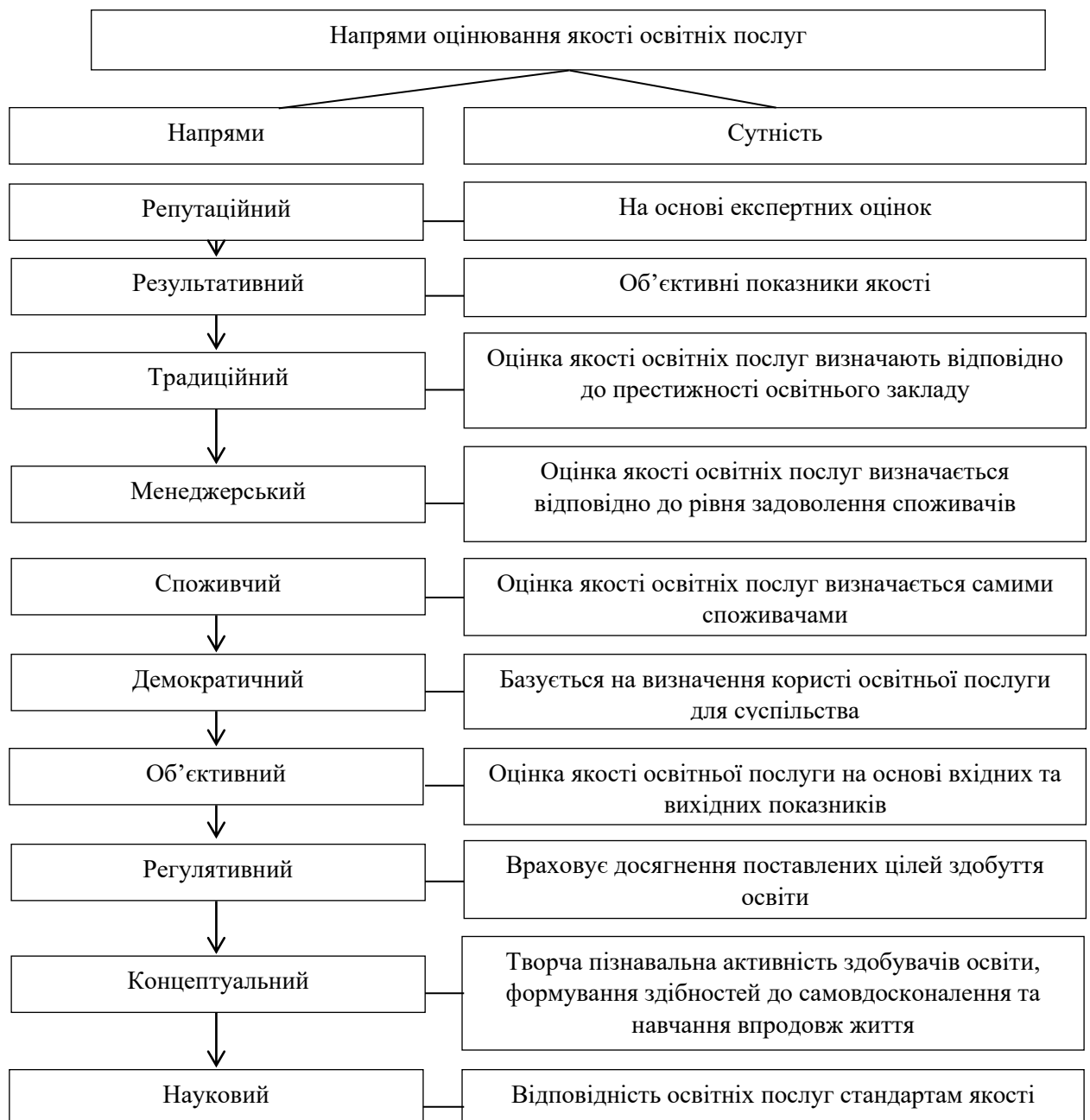

Рис. 1.16. Підходи до оцінювання якості освітніх послуг закладів освіти

Джерело: [127-131]

Разом з тим можна зазначити основні чинники, які синтезують у собі насамперед управлінські підходи, що дають підстави для висновку про доцільність розроблення та реалізації системи заходів підвищення якості освіти й економічної безпеки системи закладів освіти у контексті управління нею.

Задля збереження загальної структури та цілісності дослідження здійснено конкретизацію дослідження природи цих чинників та сили їхнього впливу на якість освіти, що дало змогу виділити такі особливості розвитку освіти України (скорочення обсягів та непрозорий механізм розподілу державного фінансування; недосконала модель фінансування вітчизняної освіти; невисока представленість вітчизняних вишів у міжнародних рейтингах університетів; низький рівень інноваційності вітчизняної освіти), що у комплексі з урахуванням дії визначених чинників становлять базис для формування класифікації ефективності функціонування системи закладів освіти [132].

Основні концептуальні підходи до визначення методів оцінювання економічної безпеки закладів освіти, що застосовуються у європейських моделях:

- надання переваги якості освітніх послуг споживачами над оцінкою її постачальників на ринок;
- вивчення якості за допомогою системи показників, що охоплюють освітні стандарти, автономію освітніх закладів, оцінку результатів роботи закладів освіти, здійснену незалежними організаціями;
- зростання об'єктивності оцінки, перш за все споживачами, через певний проміжок часу;
- встановлення рейтингу закладів освіти у відповідності до їх репутації на ринку освітніх послуг, конкурсу під час вступної кампанії, рівня професіоналізму персоналу закладу освіти, матеріально-технічного, методичного, інформаційного та фінансового забезпечення освітнього

процесу, рівня задоволення потреб споживачів у освітніх послугах та роботодавців у якісних фахівцях;

- врахування національних особливостей освітніх систем та індивідуальних характеристик кожного освітнього закладу при оцінюванні якості освітніх послуг, що ним надаються;

- оцінювання якості освітніх послуг з врахуванням думок внутрішніх та зовнішніх експертів;

- здійснення оцінювання якості наданих освітніх послуг з метою забезпечення ефективності діяльності освітнього закладу та звітності;

- проведення досліджень якості освітніх послуг за допомогою моделювання;

- оцінювання результатів здобування освіти за допомогою аналізу освітніх процесів та освітніх програм, рівня знань випускників, рівня їх задоволення освітнім процесом, умовами працевлаштування і подальшою кар'єрою;

- вдосконалення управління якістю освітніх послуг з врахуванням результатів моніторингу якості вітчизняними та міжнародними організаціями;

- оцінка якості освітніх послуг повинна здійснюватись з врахуванням рівня розвитку країни, добробуту її громадян – майбутніх споживачів освітніх послуг, потребу в здобутті освіти та різні рівні споживчих потреб загалом та щодо освітніх послуг зокрема;

- адаптація вітчизняної термінології до міжнародних стандартів задля забезпечення належної якості освітніх послуг [133-136].

В цілому досить важко визначити окремі методи для оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти. Більшість методик оцінки якості освітніх послуг містять значну частку суб'єктивізму через складність кількісної оцінки окремих складових процесу надання освітніх послуг.

Держава в особі органів управління освітою виступає ініціатором і головним організатором виконання заходів щодо вдосконалення державного регулювання системи освіти. Проте методологічної основи для проведення цієї роботи не створено:

- відсутні показники оцінки доступності, якості та ефективності освіти, виділені в програмних документах як основні характеристики системи, які повинні зростати;

- заплановані в рамках модернізації економіки України заходи не направлені на досягнення поставлених цілей;

- не розроблені підходи до оцінки стану системи освіти за наслідками вимірювання її основних характеристик [137].

Вивчення зарубіжного досвіду показали, що дотепер не розроблено підходів до оцінки відповідності методів управління цілям і завданням економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Отримані результати не дозволили виділити переваг тих або інших методів і рекомендувати їх до поширення. Судячи з того, що різні країни змушені вирішувати, загалом, однакові завдання в реформуванні освіти, управління для цього не є визначальним чинником. Зарубіжні країни поступово зійшлися в думці, що основною моделлю є «класичне» управління за цілями, оскільки всі моделі управління так чи інакше мають у своїй основі визначення цілей, що розрізняються масштабом, тимчасовими рамками й іншими помітними ознаками.

Проектний підхід, що набув поширення, до виконання різних заходів у сфері освіти також заснований на постановці цілей, визначенні завдань, вирішення яких забезпечує досягнення поставлених цілей, і виконанні заходів щодо впровадження в життя отриманих результатів. Аналіз міжнародного досвіду вдосконалення управління освіти показав:

- більшість країн ставлять перед системами освіти багато в чому однотипні завдання: підвищення доступності освіти, особливо виділяючи окремі категорії громадян, підвищення якості освіти, вдосконалення

структури підготовки кадрів з орієнтацією на ринок праці і можливість підвищення адаптаційної здатності випускників до змінних умов економіки;

- розвиток систем освіти й управління ними здійснюється на основі розробки й реалізації програм розвитку освіти на достатньо тривалий термін;

- цілі розвитку освіти визначаються максимально конкретно, виходячи з необхідності й можливості оцінки ступеня їх досягнення, зрозумілого для суспільства;

- більшість країн сходяться на необхідності розширення в управлінні суспільної складової, що реалізовується через створення й підтримку діяльності колегіальних органів за оцінкою якості освіти, визначенням основних напрямів розвитку системи освіти, здійсненням взаємодії системи освіти з суспільством та економікою;

- досвід різних країн щодо вдосконалення управління не виявив однозначних переваг уживаних моделей, що дозволяють використовувати їх як зразки, що пов'язане з неопрацьованістю підходів до оцінки ефективності управління [138].

На основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду було виявлено, що більшість країн здійснюють удосконалення управління освітою за такими основними напрямками:

- розширення кола суб'єктів, що залучаються до участі в управлінні освітою;

- використання конкурсних початків в управлінні;

- зміна механізмів фінансування, скріплення обсягів з продуктивністю й науковим потенціалом;

- розвиток автономії закладу освіти: надання структурної незалежності, можливості визначення внутрішньої структури закладів освіти;

- посилення ролі виконавських органів в управлінні замість тих, що рекомендують [139].

Розроблені в різних країнах підходи до позиціонування різних методів управління освітою засновані на визначенні ступеня наявності в них трьох основних характеристик:

- держави в особі органів управління освітою;
- керівництво освітніх установ;
- включення освітньої установи в ринкові відносини [140].

Значення вказаних характеристик здійснюється на рівні експертних оцінок. Підхід дозволяє зіставляти між собою моделі управління різних країн, але не вирішує завдань їх оцінки й вибору якнайкращої.

Зміна структури й ускладнення системи освіти вимагають застосування нових підходів до вдосконалення управління. Представляючи управління як діяльність щодо забезпечення досягнення поставлених цілей, взаємодію між органом управління та іншими елементами системи освіти, слід застосувати методологію функціонального моделювання цих процесів. Методи оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти управління закладами освіти відображають участь основних суб'єктів, включених в освітній процес:

- орган управління, що визначає для освітньої установи мету, умови функціонування й механізми ресурсного забезпечення, необхідні для досягнення поставлених цілей;

- освітня установа, що реалізовує освітній процес відповідно до поставлених цілей, у рамках заданих умов і з використанням встановлених механізмів ресурсного забезпечення [141].

Діяльність закладів фахової передвищої освіти – це довгий шлях трансформацій, метою яких була адаптація закладів освіти зазначеної ланки до викликів, пов'язаних зі змінами, які відбувалися у суспільному устрої нашої держави, національній економіці та пріоритетах подальшого розвитку [142]. При оцінюванні економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти важливо, на наш погляд, враховувати наукові дослідження фахівців у галузі економічної безпеки та безпосередньо економічної безпеки закладів

освіти таких, як О. Бандурка, С. Бреус, В. Гірняк, Т. Гордієнко, С. Гребень, М. Денисенко, З. Живко, Н. Зелінська, В. Коврегін, Н. Козьмук, О. Лук'янська, В. Панченко, В. Третяк та інші [143-162].

Досвід удосконалення державного регулювання системи освіти в Україні показав, що незалежно від історичного етапу в рамках цієї роботи вирішуються практично одні й ті самі завдання, направлені на те, щоб засобами управління змінити характеристики системи освіти й результати її діяльності:

- підвищити якість підготовки на всіх рівнях освіти;
- удосконалити структури підготовки за рівнями та спеціальностями відповідно до потреб народного господарства й економіки;
- слід зазначити, що потреби економіки в підготовлених фахівцях визначалися і продовжують визначатися самою системою освіти, а зараз – самими освітніми установами, і проблема ця на системному рівні практично не вирішується;
- раціоналізувати використання ресурсів, що надаються освіті державою;
- розвивати самостійність та ініціативу освітніх установ при одночасному (на деяких етапах – при переважному) посиленні централізованого управління [163].

Управління освітою може бути представлене у вигляді процесу взаємодії органу управління й освітньої установи. Теоретична методика такого процесу може бути побудована на основі методів функціонального моделювання. Методика оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти показує, що орган управління зобов'язаний визначити: цілі й завдання функціонування освітньої установи; умови здійснення освітньою установою різних видів діяльності, що відповідають цілям, завданням і умовам функціонування системи освіти; механізми ресурсного забезпечення функціонування освітньої установи, а також аналогічні параметри для свого власного функціонування.

Визначення державного регулювання є важливим елементом модернізації системи освіти, про що свідчить історичний і зарубіжний досвід. Основними напрямками вдосконалення державного регулювання розвитку системи освіти є зміна організаційної структури, перерозподіл функцій управління між її елементами, розвиток самостійності освітніх установ і раціоналізація ресурсного забезпечення.

Протягом останніх років змінювався перелік документів, які мав надати заклад освіти для проходження ліцензування та акредитації спеціальності, оскільки змінювалися Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти [164]. Так, 1 червня 1992 р. №303 була прийнята Постанова Кабінету міністрів «Про акредитацію вищих навчальних закладів» [165], яка втратила свою чинність 12 лютого 1996 року, коли була прийнята Постанова Кабінету міністрів «Про ліцензування, атестацію та акредитацію закладів освіти». 29 серпня 2003 року приймається нова Постанова «Про ліцензування освітніх послуг» [166], а 24 грудня 2003 року з'являється наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження ліцензійних умов надання освітніх послуг, Порядку здійснення контролю за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг, Положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи та Типового положення про регіональну експертну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів» [167]. Зміни і доповнення до нього були внесені Наказом Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України від 29 листопада 2011 року [168]. 21 травня 2017 року наказ від 24 грудня 2003 року втрачає свою чинність, оскільки 30 грудня 2015 року Кабінет міністрів затвердив Постанову № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» [169], у якій було зазначено, що «підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста за програмами вищої освіти здійснюється відповідно до вимог щодо підготовки здобувачів ступеня молодшого бакалавра». Умови вступили в силу з 01 вересня 2017 року. 10 травня 2018 р. до Постанови були внесені суттєві зміни, які містили корекцію

часових термінів впровадження деяких із достатньо важливих вимог ліцензування [170].

Здійснимо порівняльний аналіз основних нормативних актів за 2006-2020 роки, які регламентували надання освітніх послуг, що дозволило виокремити критерії, які стали основою для розробки методичних підходів до оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

У 2006 році акредитаційна справа мала містити три розділи: «Загальний розділ», який містив у собі 12 пунктів, розділ «Самоаналіз діяльності за спеціальністю», який складався з п'яти пунктів і 14 підпунктів, і розділ «Порівняльна таблиця» – два пункти. Зміст акредитаційних справ, які формувалися у 2011 році, складався з шести пунктів і 29 підпунктів. У 2011 році акредитаційна справа містила десять пунктів і 19 підпунктів.

Проаналізуємо, які позиції в акредитаційних справах втратили свою актуальність, які збереглися у визначений період і які з'явилися. Розпочнемо із Загального розділу. Його аналіз подано у Додатку В1.

Найважливішою частиною акредитаційного процесу є самоаналіз навчального закладу щодо діяльності по підготовці фахівців. Ця частина акредитаційної справи теж змінювалася, розпочинаючи з назви, хоча основні показники, як на наш погляд, зберігалися постійно. Порівняльний аналіз подано у Додатку В2.

Найменше змін відбулося у завершальній частині: «Відомості заміру знань студентів» переформатувалися на «Якість виконання ККР. Зведена відомість результатів КК» (2020 рік). У всіх трьох розглянутих періодах збереглася «Порівняльна таблиця» відповідності досягнутого рівня освітньої діяльності вимогам акредитування. Але сам зміст частково змінювався, оскільки змінювалися ліцензійні умови провадження освітньої діяльності: ставали іншими формулювання, якісь позиції зникали, інші з'являлися. Саме ці показники і є основоположними для надання права на провадження освітньої діяльності. Тому доцільним буде порівняння вимог, дотримання яких було і є запорукою захищеності існування навчального закладу, його

безпеки та можливості подальшого розвитку. Порівняльний аналіз подано у Додатку В3.

Встановлено, що оцінювання впливу державного регулювання на економічну безпеку закладів фахової передвищої освіти, необхідно здійснювати шляхом аналізу відповідності діяльності таких закладів ліцензійним та акредитаційним вимогам.

Висновки до першого розділу

За результатами дослідження, проведеного у першому розділі дисертації, на основі критичного аналізу наукових джерел досліджено місце закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України, теоретичні основи забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти, а також методики оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти у системі освіти.

1. Проведено історичний аналіз системи професійної освіти України, починаючи з початку XX століття по сьогоднішній день, що дозволило з'ясувати місце фахової передвищої освіти у системі освіти України. Систематизовано основні елементи функціонування системи фахової передвищої освіти в Україні, до яких віднесено суб'єкти (види, статуси та структура), джерела фінансування їх діяльності, зовнішньоекономічна діяльність та нагляд (контроль) у сфері фахової передвищої освіти. Встановлено особливості функціонування коледжів в деяких країнах Європейського Союзу та США, що дозволило встановити необхідність запровадження незалежного оцінювання діяльності закладів фахової передвищої освіти.

2. На основі критичного аналізу наукових праць узагальнено основні віхи еволюції змісту поняття «економічна безпека» від «захисту комерційної таємниці» до «протидії загрозам» з боку внутрішнього та зовнішнього середовищ. Систематизовано основні підходи до визначення поняття

«економічна безпека»: гармонізація інтересів, стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, ефективне використання ресурсів, наявність конкурентних переваг, захист комерційної таємниці. Запропоновано авторське тлумачення поняття «економічна безпека» як комплекс заходів щодо протидії впливу зовнішніх та внутрішніх загроз задля інноваційного розвитку.

3. Вивчено особливості економічної безпеки закладів освіти, що дозволило виокремити основні підходи до трактування поняття «економічна безпека закладів освіти»: стабільність та розвиток, економічна захищеність, стійкість до зовнішніх та внутрішніх змін, перспективність та ресурсність. Запропоновано авторське поняття «економічна безпека закладів освіти», під яким пропонується розуміти економічну захищеність закладу освіти та інтересів учасників освітнього процесу від зовнішніх і внутрішніх загроз задля виконання своєї місії та інноваційного розвитку.

4. Встановлено взаємозв'язок між економічною безпекою закладів фахової передвищої освіти та економічною безпекою закладів освіти та зацентовано увагу на відсутності наукових досліджень щодо першої. У зв'язку з цим запропоновано під поняттям «економічна безпека закладу фахової передвищої освіти» розуміти стан економічної захищеності закладу фахової передвищої освіти від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз в процесі надання освітніх послуг.

5. Систематизовано принципи забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, до яких віднесено: верховенство закону під час забезпечення економічної безпеки; додержання балансу економічних інтересів та взаємної відповідальності осіб, суспільства та держави; своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів; пріоритет договірних заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру; інтеграція національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

6. Узагальнено основні функціональні складові забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, до яких віднесено: інтелектуальна, фінансова, нормативно-правова, інформаційна, технологічна, технічна та академічна. Запропоновано під поняття «академічна безпека» розуміти відповідність діяльності закладу фахової передвищої освіти акредитаційним вимогам, в тому числі академічній свободі та доброчесності.

7. Вивчення наукових праць з питань оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, в тому числі й закладів освіти, дозволило узагальнити три напрями такого оцінювання: оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання, оцінювання якості освітніх послуг, оцінювання впливу державного регулювання на економічну безпеку закладів освіти.

8. На основі вивчення методичних підходів до оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності запропоновано їх систематизувати за економічним змістом (традиційні і нетрадиційні) та за кваліфікаційними ознаками (за експертними оцінками (індикаторний, ресурсно-функціональний, на основі теорії економічних ризиків) і за формалізованими розрахунками та окремими складовими (ресурсно-функціональний, програмно-цільовий)). Запропоновано авторський підхід до оцінювання якості, який буде включати: оцінювання організації освітнього процесу, оцінювання інноваційності освітніх програм та оцінювання практичної підготовки. Встановлено, що оцінювання впливу державного регулювання на економічну безпеку закладів фахової передвищої освіти, необхідно здійснювати шляхом аналізу відповідності діяльності таких закладів ліцензійним та акредитаційним вимогам.

9. За результатами проведеного дослідження, опубліковано одну статтю [150] та одні тези доповіді на науковій конференції [143].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Аналіз впливу тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти на їх економічну безпеку

Якісна освіта на сучасному етапі розвитку світової економіки продовжує швидкими темпами набувати статус одного з головних показників успішного репрезентування держави у міжнародній спільноті. Саме тому в період розбудови нової державності в Україні стільки уваги приділяється питанню реформування системи освіти. Назрів процес її глибинної трансформації від режиму закритого пострадянського функціонування до розвитку в глобальному конкурентному просторі [171]. В Законі України «Про освіту» зазначено, що розвиток громадян, «які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству», «підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» стають метою освіти [3]. Таке бачення потребує від закладів освіти нових підходів у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які, в першу чергу, задовольнили б потреби сучасної ринкової економіки України.

Важливе місце у вирішенні питання забезпечення ринку праці займають заклади фахової передвищої освіти, оскільки їхнім завданням є формування і розвиток особи, яка буде готова виконувати виробничі завдання підвищеної складності, здійснювати обмежені управлінські функції, для чого потрібно володіти знаннями положень і методів відповідної науки [172]. Інакше кажучи, мова йде про середню ланку персоналу абсолютно всіх підприємств, установ, закладів тощо, якість підготовки якої в багатьох питаннях вирішує ефективність функціонування абсолютно всіх об'єктів господарювання. Тому важливо на даному етапі забезпечити повноцінне й ефективне

функціонування фахової передвищої освіти як невід'ємного складника системи освіти в цілому.

Аналіз статистичних та оперативних даних функціонування закладів фахової передвищої освіти є важливим для розуміння тенденцій їх розвитку, потреб, які існують сьогодні, сутності проблем, що можуть вплинути на концепцію їх розвитку. Такий підхід дає можливість оцінити об'єми роботи для подальшого вдосконалення зазначеної ланки освіти.

Задля досягнення мети нашого дослідження необхідно вивчити та систематизувати дані щодо функціонування закладів фахової передвищої освіти за останні роки [173]. Довгий час проведення глибокого аналізу було достатньо складним процесом, оскільки не існувало системного підходу до збору інформації щодо діяльності виключно закладів фахової передвищої освіти (їх відносили до закладів вищої освіти й окремо аналітика не проводилася), а звітні статистичні форми носили роздроблений характер. В січні 2020 року німецьке міжнародне агентство Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за підтримки Міністерства освіти і науки України організувало збір анкет, заповнених закладами професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти усіх регіонів України. Результати анкет були представлені у вигляді інтерактивного дашборду [174]. Їх аналіз може стати інформаційною основою для створення концепції подальшого розвитку системи професійної освіти на національному і регіональному рівнях та для нашого дослідження [175].

Для початку проаналізуємо дані щодо кількості навчальних закладів, які надає Державна служба статистики України, включаючи період з 1990 року по 2020 рік [176]. Слід зазначити, що дані включають інформацію стосовно технікумів, коледжів та училищ, які у зазначений період відносилися до закладів вищої освіти (рис. 2.1.).

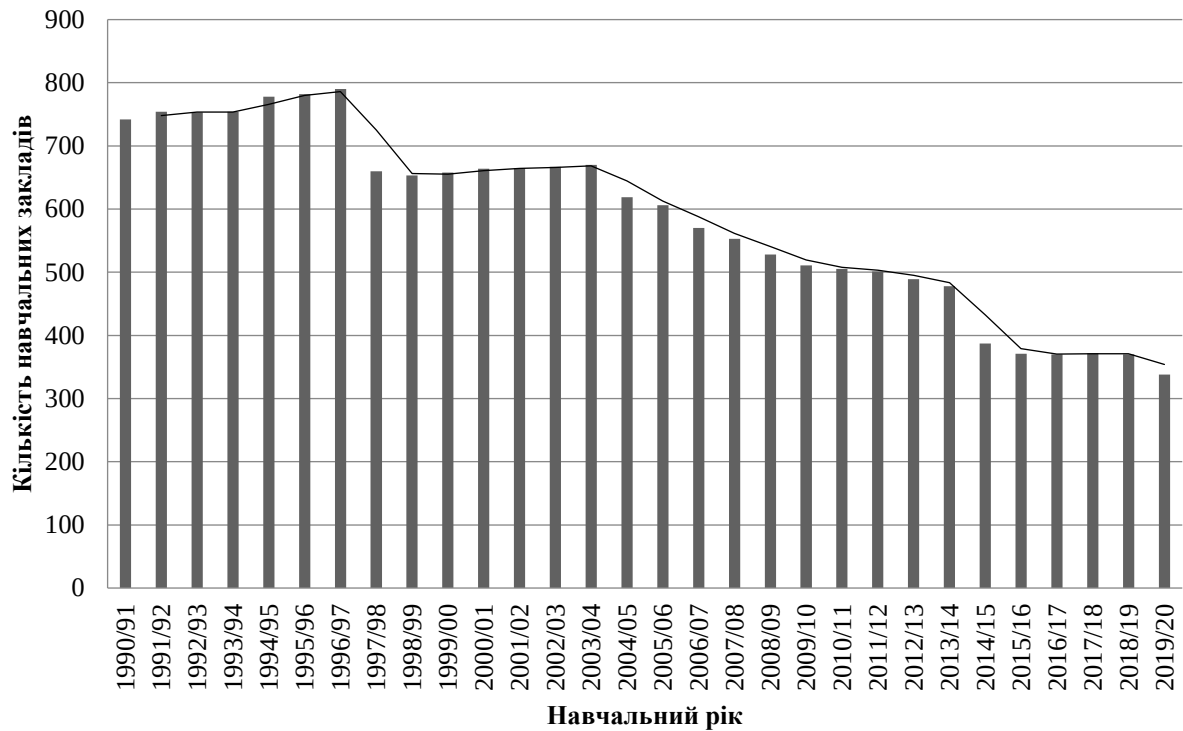

Рис. 2.1. Кількість коледжів, технікумів, училищ за період 1990-2019 р.р.

Джерело: складено автором на основі [176]

Згідно статистики у період з 1990 року по 1996 рік кількість навчальних закладів такого типу зростала, приріст склав 6% (з 742 до 790). У 1997-1998 навчальному році кількість закладів різко зменшилася у порівнянні з попереднім навчальним роком – з 790 до 660, що складає 16,5%. Період з 1997 по 2004 рік можна розглядати як стабільний період функціонування технікумів, коледжів, училищ, оскільки кількісний показник поступово зростав від 660 до 670. Далі розпочинається період довготривалого процесу зменшення кількості досліджуваних навчальних закладів. З 2003 року по 2013 їхня кількість зменшилася на 28,6%, а у період з 2013 року по 2020 – на 29,2%.

Більш повну інформацію щодо функціонування закладів фахової передвищої освіти можна отримати з «Аналізу діяльності регіональних систем професійної освіти (2020)» [174], виокремивши статистику, яка стосується виключно закладів фахової передвищої освіти, тип закладу «Коледж». Зауважимо, що дані показники мають певну похибку, оскільки

приватні навчальні заклади проходили дане опитування не в обов'язковому порядку.

Анкетні дані надали 477 коледжів, частина з яких являється структурними підрозділами вищих навчальних закладів, з 24 областей України та 29 коледжів Києва. Аналізуючи статистику щодо їх кількості, контингенту здобувачів освіти, можна зробити певні висновки стосовно розвитку системи фахової передвищої освіти (технікумів, коледжів) за останній період часу. Більш детальний аналіз допоможе обласним, регіональним органам управління сформулювати пріоритети розвитку професійної освіти відповідно до потреб регіонів, регіональні замовлення, і, як результат, спланувати ефективне використання ресурсів для фінансування розвитку навчальних закладів з метою подальшого отримання високоякісних фахівців для розвитку місцевих громад.

Спочатку розглянемо співвідношення кількості коледжів по областях (рис. 2.2).

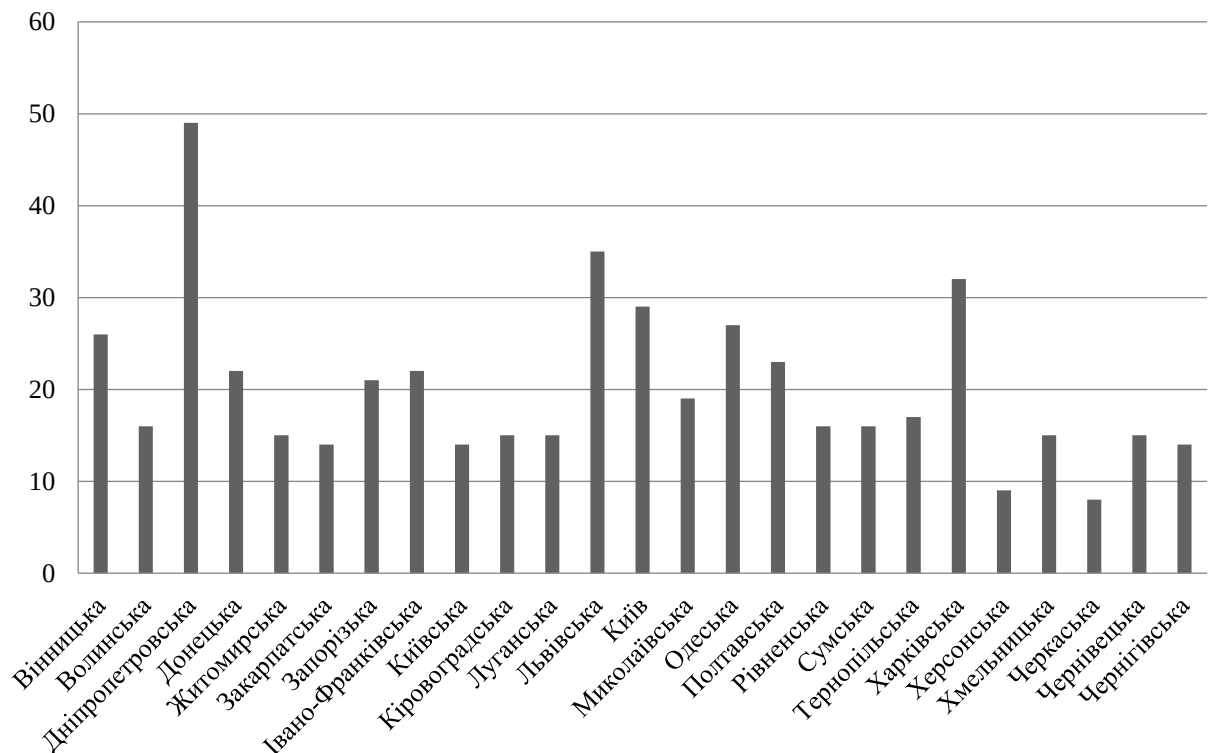

Рис. 2.2. Співвідношення кількості коледжів по областях

Джерело: складено автором на основі [174]

Якщо говорити щодо пропорційності розташувань закладів фахової передвищої освіти, то слід відзначити їх більшу локальність в промислових областях та центрах у порівнянні з аграрними. Спостерігається також вагомий вплив чинника економічного розвитку регіону.

Лідерами по кількості закладів фахової передвищої освіти є Дніпропетровська, Львівська, Харківська області та Київ. Найменшу кількість мають Черкаська та Херсонська області (рис. 2.3).

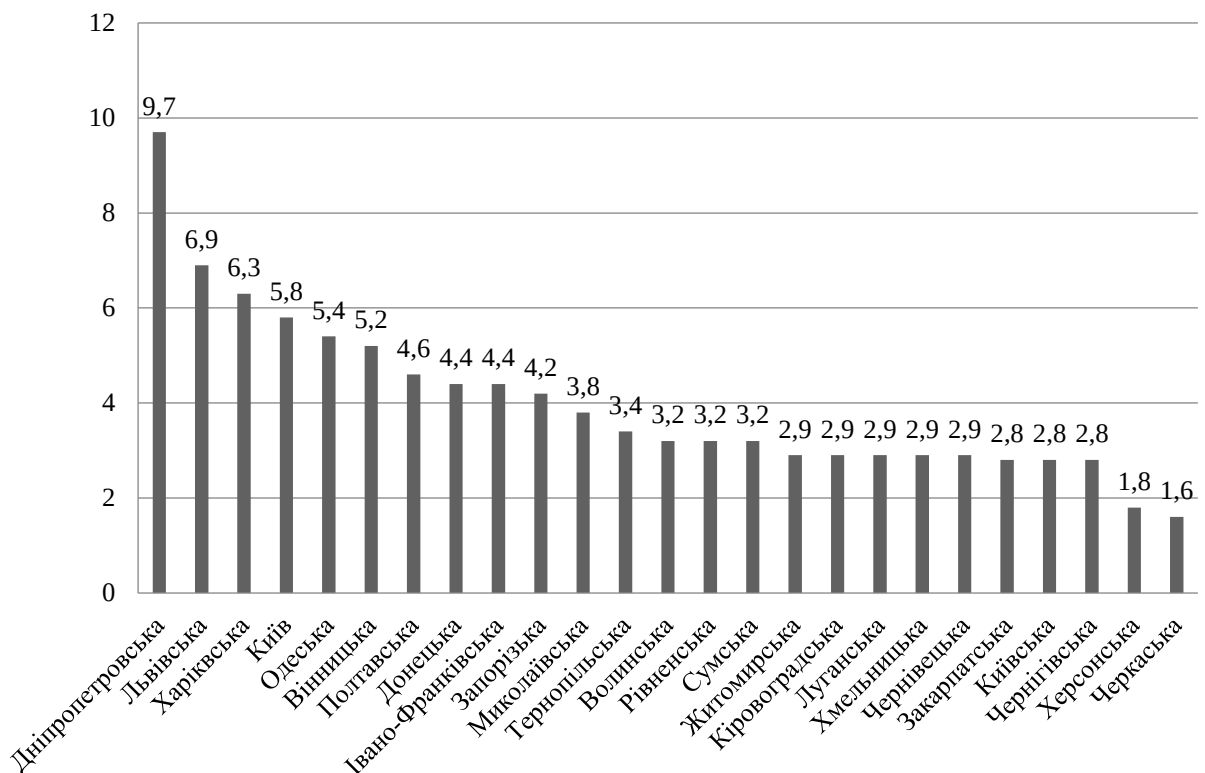

Рис. 2.3. Процентне співвідношення кількості ЗФПО по областях

Джерело: складено автором на основі [174]

При порівнянні кількості закладів фахової передвищої освіти з урахуванням регіонального розташування можна відзначити їх значне скупчення у західній та центральній Україні у порівнянні з північною, східною та південною (рис. 2.4).

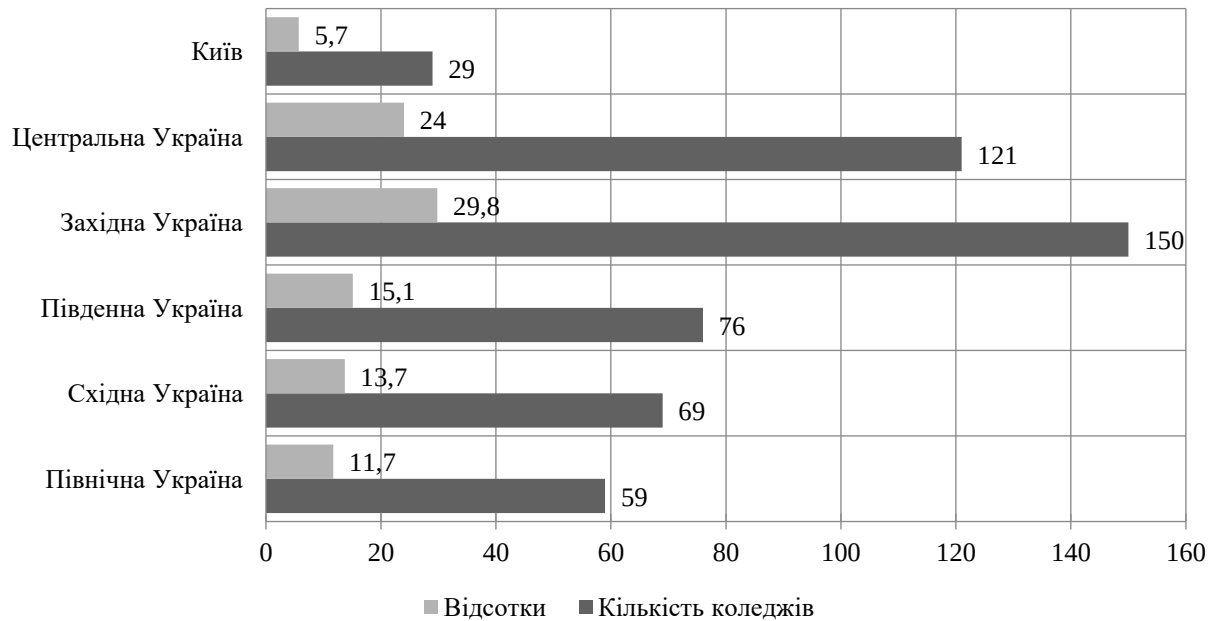

Рис. 2.4. Співвідношення кількості закладів фахової передвищої освіти по регіонах

Джерело: складено автором на основі [174]

Оскільки основним джерелом у фінансуванні закладів фахової передвищої освіти державної і комунальної форми власності залишається виділення коштів з державного та місцевого бюджетів у співвідношенні до кількості здобувачів освіти, а для закладів освіти приватної форми власності фінансові надходження від здобувачів освіти – основна складова бюджету, важливим фактором економічної безпеки, стабільного розвитку закладів освіти залишається кількісний показник контингенту. Він стає запорукою самого існування закладів фахової передвищої освіти. Саме тому сьогодні активно ведуться дебати щодо необхідної кількості слухачів, за якої заклад збереже свою ліцензію, та створення Центрів професійної освіти, які б об'єднали декілька існуючих самостійно, але нерентабельних закладів.

Якщо аналізувати набір здобувачів освіти до навчальних закладів, то інформація офіційного сайту Державної служби статистики України свідчить про постійне зменшення його кількості. Виключенням стає 2010 рік, коли, у зв'язку із реформою системи освіти, відбувся стрибок кількості випускників учнів дев'ятих класів загальноосвітніх навчальних закладів освіти, що

суттєво вплинуло на кількість вступників до коледжів, технікумів та училищ (рис.2.5).

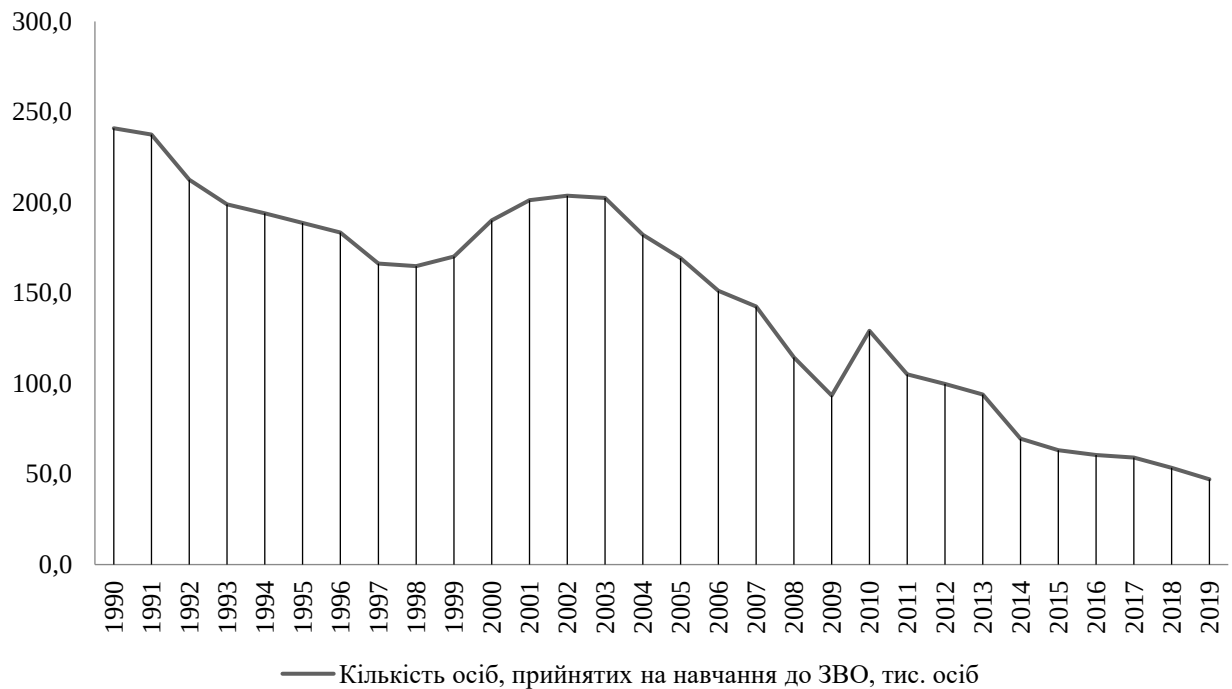

Рис. 2.5. Кількість осіб, прийнятих на навчання до коледжів, технікумів, училищ у 1990-2019 роках

Джерело: складено автором на основі [174]

Використовуючи дані комплексного аналізу [174], ми можемо проаналізувати кількісний склад контингенту закладів фахової передвищої освіти (тип закладу «Коледж») у період з 2017 по 2020 роки.

Дані анкет, наданих навчальними закладами, які взяли участь в опитуванні, показують, що загальна чисельність здобувачів освіти у зазначений період змінювалася у бік її зменшення: у 2017 році загальний контингент складав 324 873 особи і у 2020 році – 284 397 осіб, що у процентному відношенні складає – 12,5% (рис. 2.6).

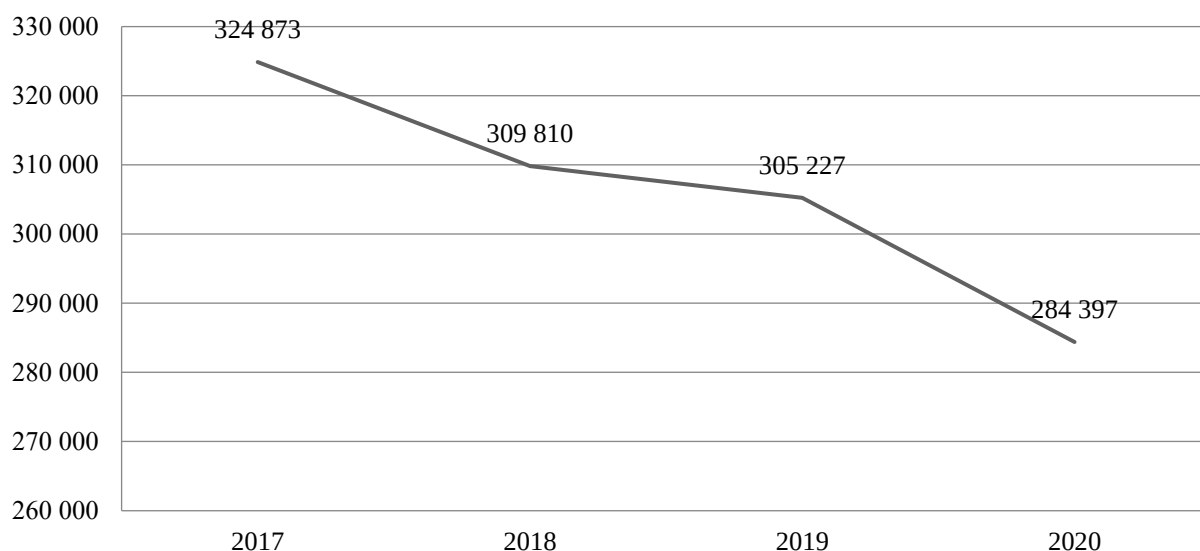

Рис.2.6. Загальний контингент закладів фахової передвищої освіти (тип закладу «Коледж») станом на 01 січня 2020 року

Джерело: складено автором на основі [174]

Якщо розглядати контингент у розрізі співвідношення між державними, комунальними та приватними навчальними закладами, то за даним показником він у зазначений період мав незначні зміни (рис.2.7).

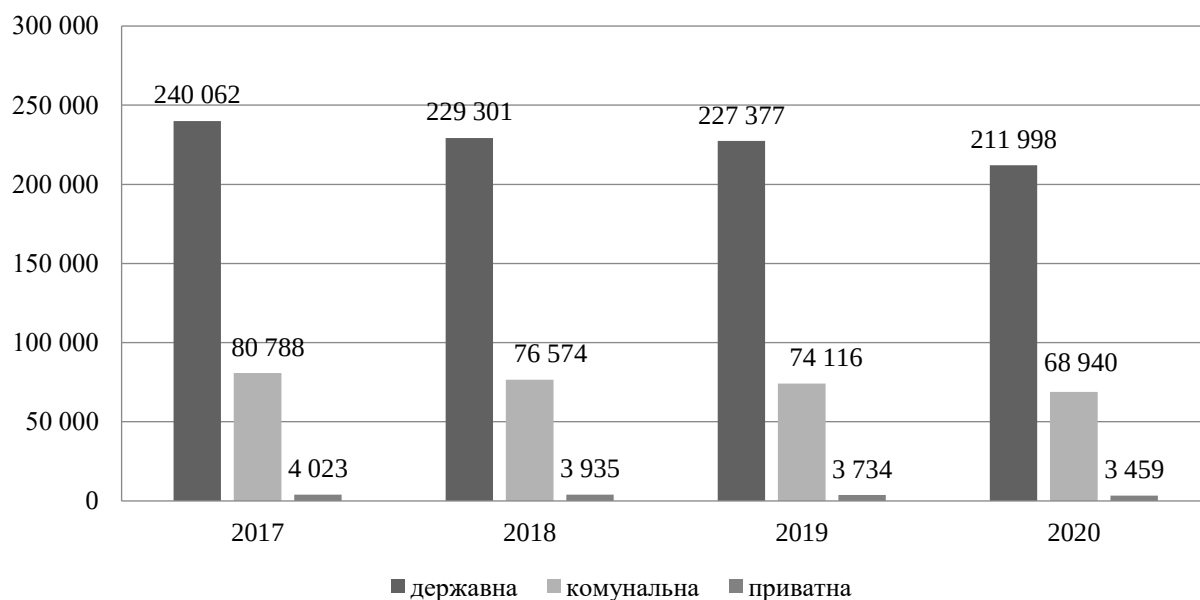

Рис. 2.7. Співвідношення контингенту закладів фахової передвищої освіти (тип закладу «Коледж») відповідно до форм власності

Джерело: складено автором на основі [174]

Аналіз даних щодо контингенту здобувачів освіти у цих закладах у розрахунку на 10 тис. населення країни за регіонами станом на 2017, 2018, 2019 роки показує його постійне зменшення. Виключення складас Запорізька область (рис. 2.8).

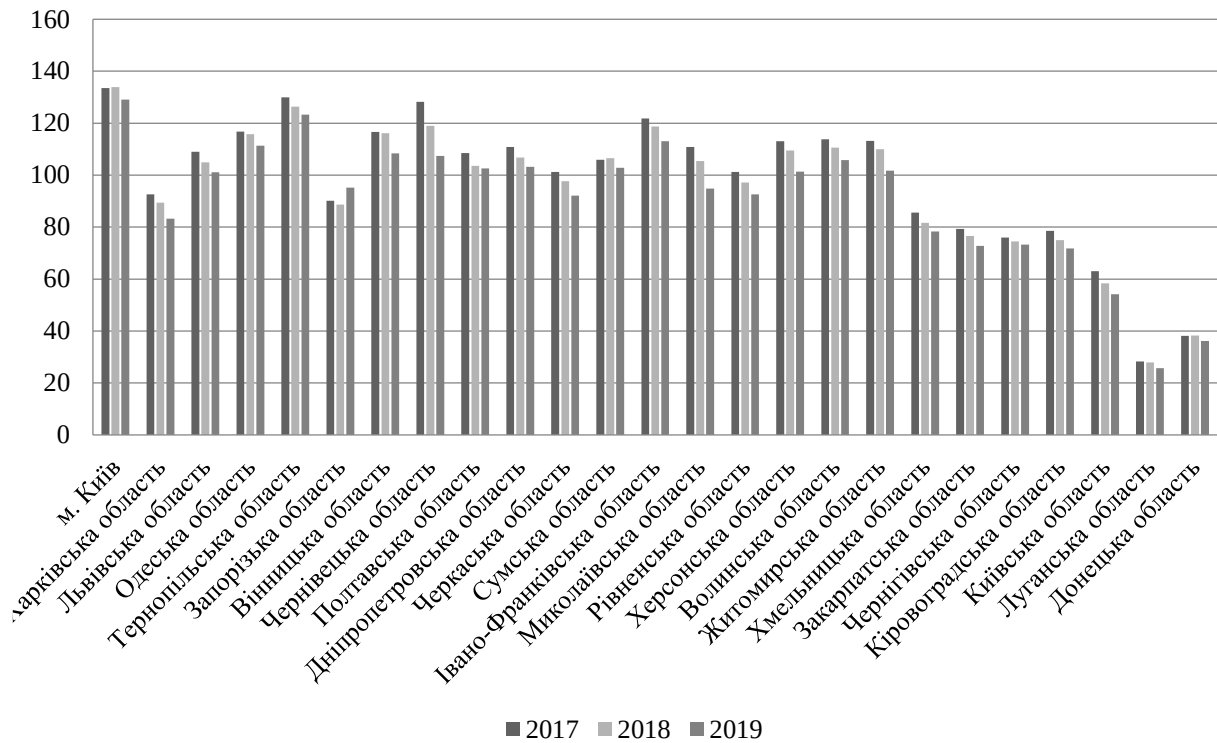

Рис. 2.8. Контингент закладів фахової передвищої освіти (тип закладу «Коледж») на 10 тис. населення країни за регіонами

Джерело: складено автором на основі [174]

Більш детально розглянемо статистику станом на січень 2020 року. Виокремимо заклади фахової передвищої освіти, які мають найбільшу кількість контингенту, та заклади з найменшим контингентом, що дає можливість співставити відмінності за цим показником між закладами фахової передвищої освіти одного регіону. Дані подано в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Аналіз контингенту коледжів¹ по областях

Область	Кількість коледжів	Загальний контингент	Коледж із найбільшою кількістю контингенту		Коледж із найменшою кількістю контингенту	
			Назва	Кількість	Назва	Кількість
Вінницька	26	15818	Ладизин. кол. ВНАУ	1458	Верх.сільськ. кол. ВНАУ	86
Волинська	16	11103	Волин.кол. НУХТ	1872	Луцьк.кол. ВМУЛ» Україна»	15
Дніпропетровська	49	26572	КВНЗ дніп.Баз.мед.	1251	Ераст.кол. ім.Брод.	158
Донецька	22	9 871	Костянт.мед. кол.	962	Торецьк.муз. кол.	57
Житомирська	15	10525	Жит.агротех. кол.	1556	Кол.при.Жит. МАУП	1
Закарпатська	14	7548	ПГ коледж УжНУ	959	Міжгір. Медколедж	172
Запорізька	21	11967	Зап.авіаційн. кол.	2160	Запор.кол.тех. дизайну	69
Івано-Франківська	22	14283	І.Ф.кол. Прикар.НУ	1447	Калуськ. кол.культ.	6
Київ	29	22673	КД кол.тур.та гот.госп.	2411	ТОВ Політ-прав.кол. АЛСКО	0
Київська	14	6295	Тех-екон.кол.БНАУ	959	Стрітівський пед.кол.кобз. мист.	26
Кіровоградська	15	5726	Кіровоград.муз кол.Мухіна	860	Олександр. кол.БНАУ	0
Луганська	15	4710	Рубіжанський ІПК	711	ВП«КПКЛУ ім.Т.Ш.»	80
Львівська	35	19688	ТехнолКЖ НУ ЛВП	1366	ПрироднКЖ ЛВ НУ	145
Миколаївська	19	8538	Мик.баз. мед.кол.	898	Микол.кол. ВМУРЛ «Україна»	20
Одеська	27	18252	ОМКРП ІМ. СОЛЯНИКА	2367	Кол. Одеськ. НУ	171
Полтавська	23	11863	БАК ПДАА	1098	Полтав.кол. ВМУРЛ» Україна	147
Рівненська	16	9750	Рівн.коледж НУБПУ	1456	Рівнен. коо.економ.прав. кол.	21
Сумська	16	8088	Глухівськ.кол. СНАУ	993	Сумськ.кол. екон.торг.	226
Тернопільська	17	11692	Тех.кол.ТНТУ Пулюя	1973	Теребовл.кол. культ.мист.	245
Харківська	32	17400	Харк.автотранс кол.	1476	Харк.дер.соц. екон.кол.	147

¹ Для аналізу взята інформація виключно по коледжах, які надали інформацію під час проведення анкетування (січень 2020 р.)

Область	Кількість коледжів	Загальний контингент	Коледж із найбільшою кількістю контингенту		Коледж із найменшою кількістю контингенту	
			Назва	Кількість	Назва	Кількість
Хмельницька	15	8 523	ВСП Хм політ к ж	1 520	Шепетів к ж ПДАТУ	154
Черкаська	8	4 108	Черкас. держ.биз.кол.	874	Смілянський пром.екон.кол. ЧДТУ	243
Чернівецька	15	7 521	Коледж ЧНУ	995	Стор.лісовий кол.	233
Чернігівська	14	5 969	КолТрКомп ТехнЧНТУ	858	Козелец.КВМ БНАУ	160

Як видно із статистики, до п'ятірки лідерів по кількості здобувачів освіти входять наступні заклади:

- Київський державний коледж туризму та готельного господарства, у якому навчаються 2 411 осіб (м. Київ);
- Одеський морехідний коледж рибної промисловості імені Олексія Солянки – 2 367 осіб (Одеська область);
- Запорізький авіаційний коледж ім. О.Г. Івченка – 2 160 осіб (Запорізька область);
- Технічний коледж Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя – 1 973 особи (Тернопільська область);
- Волинський коледж Національного університету харчових технологій – 1 872 особи (Волинська область).

При цьому існують заклади, які в анкетах зазначили повну відсутність здобувачів на момент її заповнення: Олександрійський політехнічний коледж (Кіровоградська область) та Товариство з обмеженою відповідальністю «Політико-правовий коледж «АЛСКО» (м. Київ). До п'ятірки закладів з найменшою кількістю контингенту також увійшли: Коледж при Житомирському інституті Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом» (Житомирська область), який зазначив одну особу, Калуський коледж культури і мистецтв – шість осіб (Івано-Франківська область), Луцький коледж вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет людини «Україна» (Волинська область), який зазначив 15 осіб.

Якщо систематизувати показники і умовно розподілити заклади фахової передвищої освіти на сім категорій, взявши за основу кількість контингенту за наступними параметрами:

- навчається від 2 000 і більше осіб;
- навчається від 1 500 до 2 000 осіб;
- навчається від 1 000 до 1 500 осіб;
- навчається від 500 до 1 000 осіб;
- навчається від 300 до 500 осіб;
- навчається від 100 до 300 осіб;
- навчається від 0 до 100 осіб,

то отримуємо результати, які допомагають сформувати загальну картину щодо наповненості закладів фахової передвищої освіти. Даний аналіз подано у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Співвідношення контингенту та кількості закладів фахової передвищої освіти в Україні

Кількість контингенту	Кількість закладів фахової передвищої освіти
від 2 000 і більше осіб	4
1 500 до 2 000 осіб	9
від 1 000 до 1 500 осіб	54
від 500 до 1 000 осіб	205
від 300 до 500 осіб	149
від 100 до 300 осіб	77
від 0 до 100 осіб	8

Якщо перевести показники у проценти, то можна визначити, які заклади фахової передвищої освіти на сьогоднішній день превалюють у нашій системі освіти (рис. 2.9).

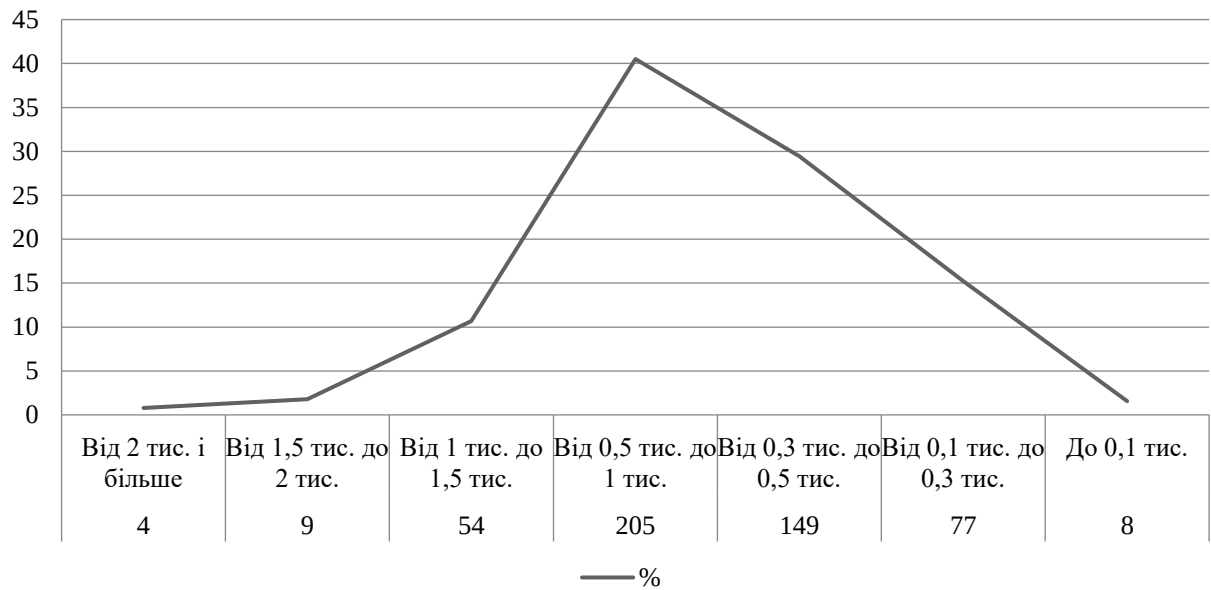

Рис. 2.9. Співвідношення кількості закладів фахової передвищої освіти (тип «Коледж») в залежності від кількості осіб, які в них навчаються

Джерело: складено автором на основі [174]

Таким чином, найбільша складова (40,51%) належить закладам фахової передвищої освіти, які мають контингент у спектрі від 0,5 тисяч осіб до 1 тисячі. Найменшу частку складають заклади, які мають кількість здобувачів від 2 тисяч і більше. За умови, якщо буде прийнято рішення щодо мінімальної кількості контингенту у 300, осіб під загрозою існування опиниться 85 закладів. Якщо ж стартовою цифрою стане 500 здобувачів, то кількість таких закладів становитиме 234.

У ситуації, яка сьогодні складається навколо фінансування закладів фахової передвищої освіти, зацікавленість адміністрацій закладів освіти, які знаходяться на повному фінансуванні за рахунок бюджетів державного та регіонального рівнів, у прийнятті якомога більшої кількості осіб, які отримуватимуть освітні послуги за контрактом, має бути підвищеною. При цьому статистика говорить, що кількість таких здобувачів освіти стає меншою. Проаналізуємо дані, які ми можемо отримати із зазначеного вище анкетування, проведеного німецьким міжнародним агентством Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH та даних з ЄДЕБО,

щодо обсягів набору на контрактну форму навчання у 2017, 2018, 2019 роках в Україні в цілому й по регіонах окремо. При цьому потрібно враховувати, що серед коледжів, які проходили анкетування, є заклади освіти приватної форми власності. Співвідношення кількості здобувачів освіти, які вступили на навчання на бюджетні місця і тих, які розпочали навчання на основі контрактів по Україні в цілому складає: у 2017 році – 91,02% до 8,98%, у 2018 році – 94,56% до 5,44%, у 2019 році – 94,89% до 5,11% (рис 2.10).

Рис. 2.10. Співвідношення кількості здобувачів освіти бюджет-контракт

Джерело: складено автором на основі [174]

Розглянемо співвідношення кількості здобувачів освіти, які навчаються за контрактом і за бюджетним замовленням по регіонах. Результати по даним за 2017 рік подано на рис.2.11. Аналіз показує, що в Одеській області та м. Київ у зазначений період кількість здобувачів освіти, які навчалися за контрактом, була більшою у порівнянні з тими, хто навчався за державним замовленням (53,17% до 46,83% і 53,10% до 46,90% відповідно). Майже однаково розподілилися місця в Херсонській області (50,09% до 49,91%). Найнижчі показники кількості контрактників у Сумській (19,64%) і Луганській (16,09%) областях.

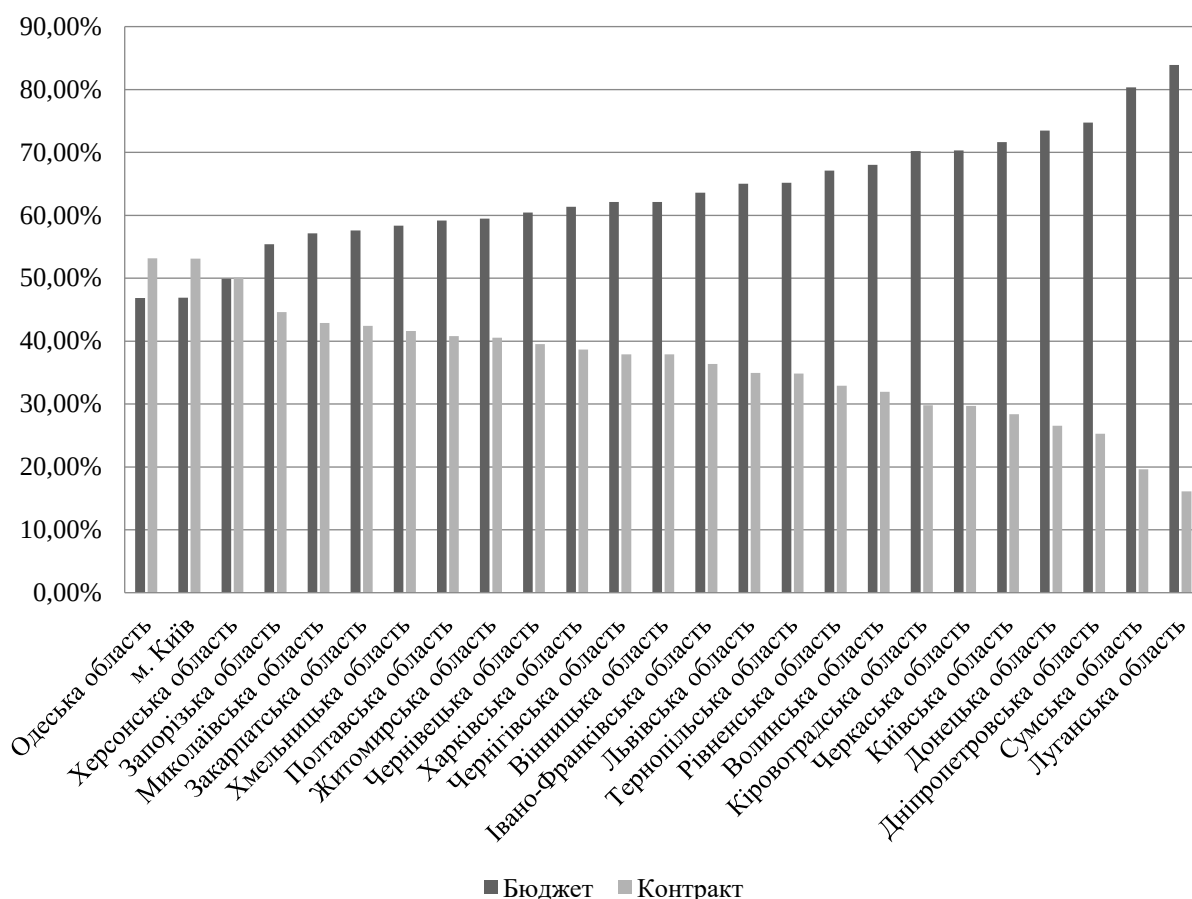

Рис. 2.11. Співвідношення кількості здобувачів освіти бюджет-контракт по регіонах 2017 р.

Джерело: складено автором на основі [174]

Якщо говорити про 2018 рік, ситуація з рейтингом закладів освіти щодо кількості здобувачів освіти-контрактників відповідно до регіонів кардинально не змінюється: лідером стає м. Київ (53,16%), Одеська область (47,77%) посідає друге місце, третє місце стабільно займає Херсонська область (47,34%), а найменша кількість таких здобувачів освіти залишається у Сумській (16,85%) та Луганській областях (16,68%) (рис. 2.12). Але слід зазначити, що помітне зменшення тих, хто навчається за контрактом.

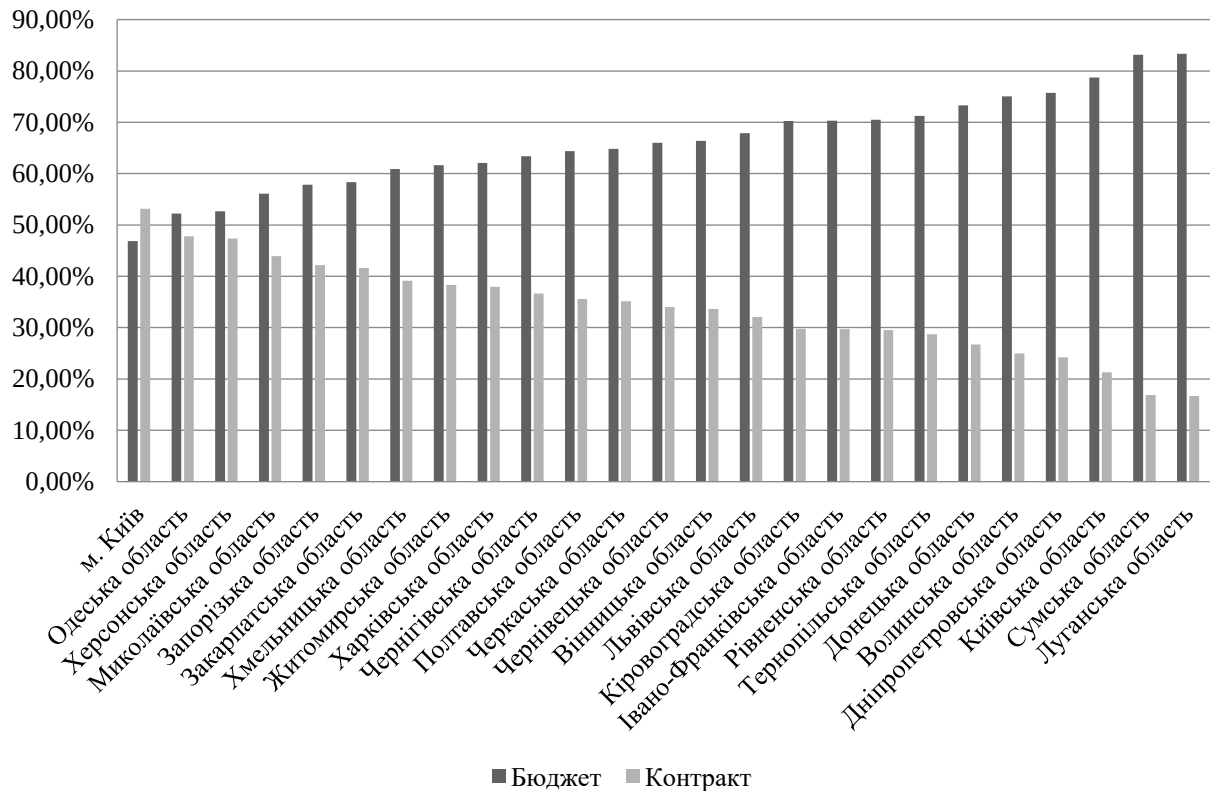

Рис. 2.12. Співвідношення кількості здобувачів освіти бюджет-контракт по регіонах 2018 р.

Джерело: складено автором на основі [174]

Найвищі показники по кількості здобувачів освіти, які отримують освітні послуги за контрактом, у 2019 році знову ж таки продемонстрували коледжі Києва – 51,26% від загальної кількості здобувачів освіти, Одеської області – 47,45%. На третю позицію виходить Миколаївська область – 44,03%, а Хмельницька область переміщається на четверту позицію – 43,08%. Підвищує свій рейтинг за даним показником Закарпатська область – 42,90%. Останні дві позиції знову ж таки займають коледжі Луганської (14,09%) і Сумської (17,46%) областей. Просідає у рейтингу Донецька область – 20,13%. Особливості ситуації, яка сьогодні складається в Луганській і Донецькій областях, однозначно впливають на ці показники. Дані по регіонах подано у зображено на рис. 2.13.

Співвідношення загального контингенту і кількості підписаних контрактів на отримання освітніх послуг по регіонах, відображено на рис. 2.14.

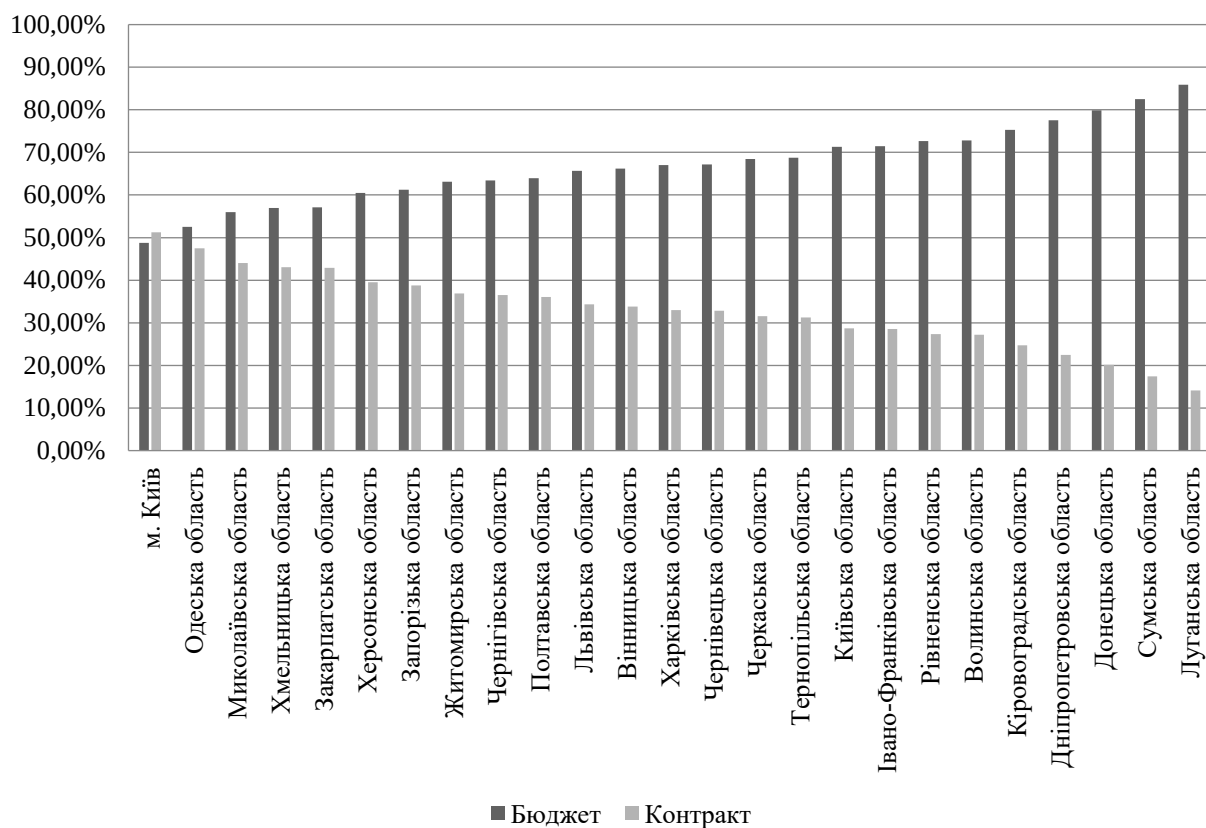

Рис. 2.13. Співвідношення кількості здобувачів освіти бюджет-контракт по регіонам 2019 р.

Джерело: складено автором на основі [174]

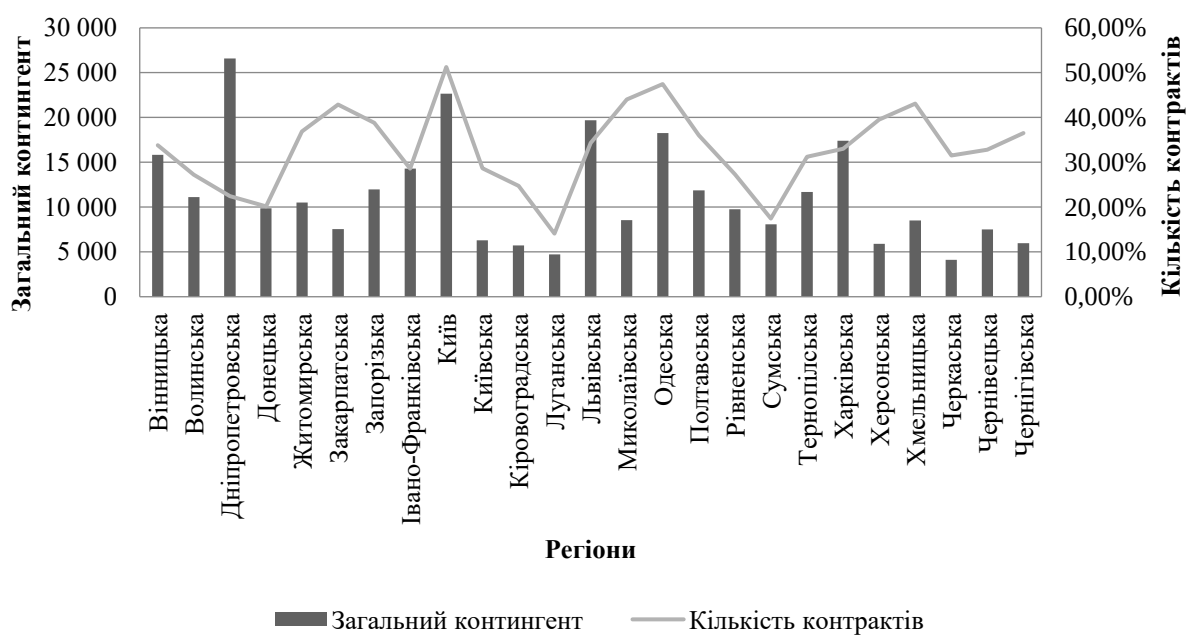

Рис. 2.14. Співвідношення загального контингенту і контрактів у 2019 р.

Джерело: складено автором на основі [174]

Таким чином, маємо лідерів по кількості осіб, які навчаються на контрактній основі:

- м. Київ – 11 622 особи;
- Одеська область – 8 660 осіб;
- Львівська область – 6 754 особи;
- Дніпропетровська область – 5 970 осіб;
- Харківська область – 5 743 особи.

Хоча при цьому слід зазначити – у процентному співвідношенні частка фінансових надходжень з бюджету і від контрактів у цих регіонах суттєво відрізняється (рис. 2.15).

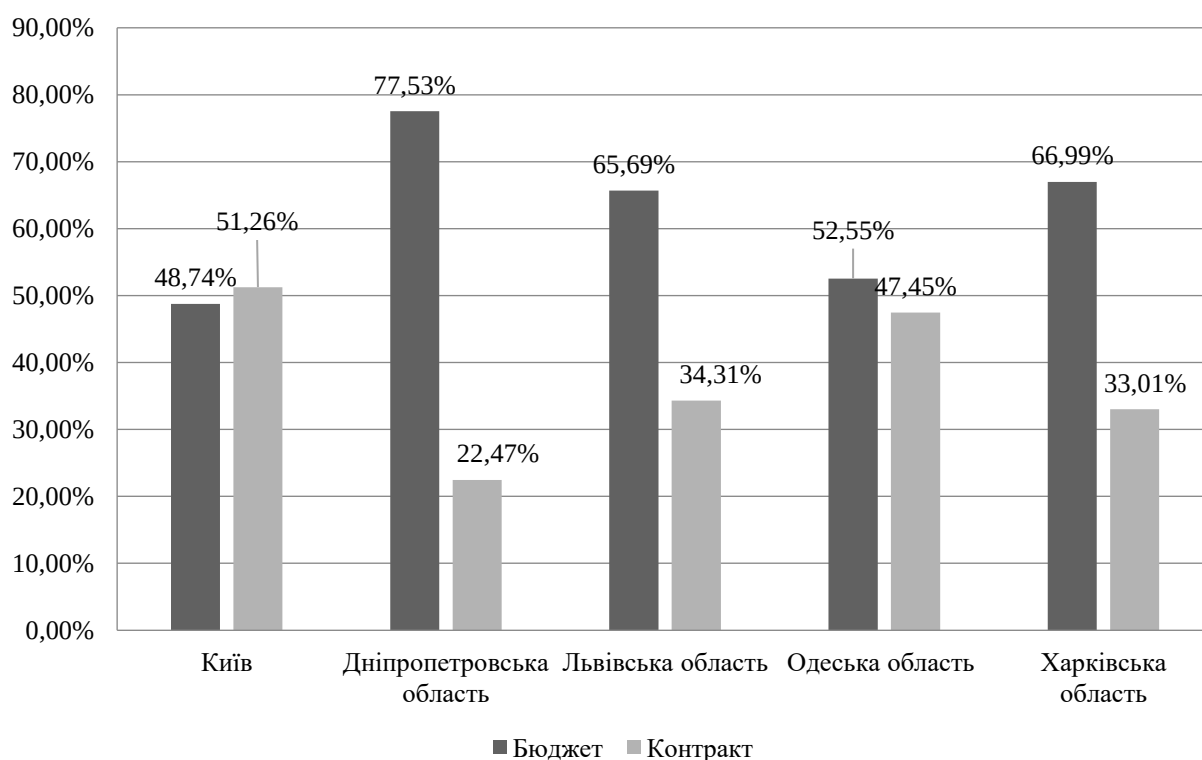

Рис. 2.15. Співвідношення надходження коштів з бюджету і від контрактів

Джерело: складено автором на основі [174]

Важливо проаналізувати контингент закладів фахової передвищої освіти щодо вибору спеціальностей (професій), оскільки визначення найпопулярніших з них та тих, які викликають найменшу зацікавленість серед здобувачів освіти, може допомогти адміністраціям будувати майбутню траєкторію щодо ліцензування нових спеціальностей (професій) та акредитації існуючих, що суттєво впливає на забезпечення економічної

безпеки закладів освіти. Аналіз результатів за період з 2017 р. по 2020 р. показує, що стабільно найпопулярнішими залишаються «Медсестринство» та «Початкова освіта». Спеціальність «Право» у 2020 році вийшла з п'ятірки лідерів, але залишається у десятці найпопулярніших. А «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка», спеціальність, яка у 2018 році ввійшла до першої п'ятірки, зайнявши четверту позицію, кожного наступного року покращувала свою позицію. Аналізуючи результати анкет, можемо бачити, що є спеціальності (професії), які мають надзвичайно низький рівень набору, тож керівництву закладів освіти, які продовжують вносити їх до «Правил прийому» як пропозиції, слід звернути на це увагу, оскільки такий підхід може стати загрозою для економічної безпеки. У табл. 2.3 зображено кількість здобувачів освіти за період з 2017 р. по 2020 р. відповідно до критеріїв «Найпопулярніші спеціальності (професії)» і «Найменш популярні спеціальності (професії)».

Важливим показником у визначенні економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти є показник фінансового надходження на одного здобувача освіти, який формується із загального і спеціального фондів. Спеціальний фонд отримує надходження з плати за освітні послуги, господарської та/або виробничої діяльності, оренди майна, реалізації майна та інших надходжень, інших власних надходжень. Як свідчать дані, надані під час проведення комплексного аналізу роботи закладів фахової передвищої освіти, співвідношення використання фінансів на одного здобувача освіти у різних областях значно відрізняється. Так, у Кіровоградській області надходження на одного здобувача у 2019 році складає 45,2 тис. грн., що є найбільшим показником по Україні, при цьому надходження із загального фонду – 40,5 тис. грн., а із спеціального лише 4,6 тис. грн., що складає 10% від загальної суми. Тоді як у Києві фінансове надходження на одного здобувача складає 32,5 тис. грн., а розподіл виглядає наступним чином: надходження із загального фонду – 25,6 тис. грн., із спеціального фонду – 7 тис. грн., що складає 21% від загальної суми.

Найбільші надходження заклади фахової передвищої освіти Кіровоградської області отримують від господарської та/або виробничої діяльності, тоді як київські заклади освіти – від плати за освітні послуги.

Таблиця 2.3

П'ятірки найпопулярніших і найменш популярних спеціальностей відповідно до кількості здобувачів освіти у період з 2017 р. по 2020 р.

Найпопулярніші спеціальності (професії)		Найменш популярні спеціальності (професії)	
2017 рік			
Медсестринство	13947	Лісове господарство	8
Сестринська справа	13418	Виробництво та дизайн тканин і трикотажу	7
Початкова освіта	10813	Розподільювач робіт	7
Лікувальна справа	10239	Продавець непродовольчих товарів	3
Правознавство	8576	Оператор з введення даних в ЕОМ (ОМ)	2
2018 рік			
Медсестринство	20746	Виробництво та дизайн пряжі	7
Початкова освіта	10821	Розподільювач робіт	5
Сестринська справа	8456	Організація заготівель і товарознавство сільськогосподарської продукції	4
Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка	8076	Продавець непродовольчих товарів	3
Право	7308	Оператор з введення даних в ЕОМ (ОМ)	1
2019 рік			
Медсестринство	25177	Монтаж промислового устаткування	3
Початкова освіта	10820	Налагоджувальник верстатів і маніпуляторів з програмним керуванням	2
Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка	10209	Розподільювач робіт	2
Право	9493	Оператор з введення даних в ЕОМ (ОМ)	1
2020 рік			
Медсестринство	27317	Монтаж і експлуатація електроустаткування підприємств і цивільних споруд	1
Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка	11 382	Механічні вимірювання	1
Харчові технології	11 152	Монтаж, обслуговування устаткування і систем газопостачання	1
Початкова освіта	10 654	Обслуговування та ремонт автомобілів і двигунів	1
Галузеве машинобудування	9 619	Облік і оподаткування	1

Джерело: складено автором на основі [174]

Якщо говорити про співвідношення складових спеціального фонду, то прибутки за надання платних освітніх послуг закладами фахової передвищої освіти займають панівне місце і протягом останніх років є домінуючими, хоча слід зазначити, що цей показник постійно зменшується.

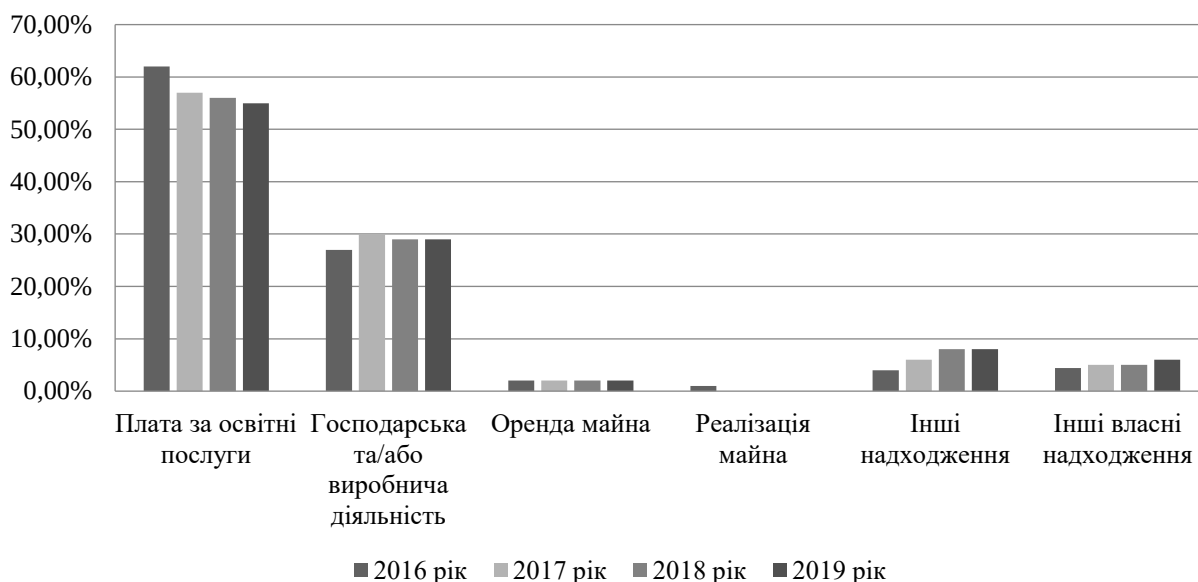

Рис. 2.16. Співвідношення складових спеціального фонду у період з 2017 р. по 2020 р.

Джерело: складено автором на основі [174]

Звичайно, для більш глибокого аналізу ситуації щодо формування фінансових надходжень слід проводити його у співвідношенні до стану економічного розвитку регіону, кількості населення, потреб регіону та інших показників. У такому разі ми змогли б сформувати об'єктивну картину щодо можливостей закладів фахової передвищої освіти по формуванню спеціального фонду.

Сьогодні питання фінансування коледжів є актуальним через обмежене фінансування закладів освіти державним бюджетом. Для забезпечення функціонування коледжу у довгостроковій перспективі необхідно запроваджувати заходи для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами за всіма статтями надходжень установи. Фінансово-економічна діяльність закладів освіти, і коледжу зокрема, є одним із головних напрямів його діяльності. Від фінансування закладу залежить успіх у підготовці фахівців, створення нормальних умов для навчальної і виробничої діяльності, побуту студентів, викладачів і співробітників, підвищення конкурентоспроможності коледжу [177].

Фінансовий стан коледжу – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин навчального закладу, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають надходження, наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів спеціального і загального фонду. Проведення фінансового аналізу діяльності коледжу необхідне для досягнення таких цілей, як:

- максимізація доходів;
- активізація структури капіталу та забезпечення його фінансової діяльності;
- побудова ефективного механізму управління коледжем;
- використання коледжем ринкових механізмів залучення фінансових ресурсів.

Аналіз фінансового забезпечення доцільно починати зі структурно-динамічного аналізу доходів і видатків коледжу за загальним і спеціальним фондами. Аналіз дасть змогу прослідкувати тенденції фінансування та структурні зрушення зазначених показників.

Другим етапом аналізу є визначення трендів зміни показників, що відображають результати діяльності коледжу (доходів, видатків та кількості студентів). Для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів коледжу у процесі господарської діяльності доцільно застосовувати відносні показники (коефіцієнти), що дають змогу визначити стан фінансового забезпечення, фінансову стійкість і платоспроможність, стан та забезпеченість основними засобами і запасами, ділову активність і рентабельність коледжу [178].

Вважаємо, що основними принципами, які дадуть змогу вдосконалити фінансове забезпечення закладів освіти і оптимізувати бюджетні видатки на їх утримання, є:

- перехід від принципу утримання вищих освітніх закладів за рахунок державного бюджету до їх державної підтримки у фактично можливих розмірах;
- розвиток системи державного замовлення на підготовку кадрів;
- вдосконалення та поглиблення автономії освітніх закладів у галузі фінансів;
- розширення самостійності у розпорядженні ресурсами (в тому числі коштами бюджету).

Орієнтація на зазначені принципи дасть змогу активізувати фінансово господарську діяльність коледжу, активізувати роботу зі зміцнення конкурентних позицій та розширення переліку платних послуг [179].

Аналіз фінансового стану коледжу як за загальним, так і за спеціальним фондами дає можливість визначити слабкі місця у господарській діяльності та сформулювати перспективи подальшого розвитку закладу.

2.2. Ідентифікація загроз економічній безпеці закладів фахової передвищої освіти

Системний динамічний характер реформ у сфері освіти, особливості економічного розвитку України, нестабільна соціально-політична ситуація створюють умови для появи різноманітних загроз для функціонування закладів фахової передвищої освіти. До того ж, всі ці загрози постійно видозмінюються, оскільки трансформації піддається сучасний світ. Відповідно змінюється і їх вплив на розвиток, економічну безпеку та й діяльність в цілому зазначеної ланки освіти. Тому важливо, приймаючи виклики, передбачати загрози і своєчасно їм протидіяти.

Безперечно, однією із найвагоміших умов успішного функціонування закладу фахової передвищої освіти в сучасних ринкових умовах, які базуються на конкурентоспроможності, є забезпечення кількісного показника

його контингенту, оскільки він являється одним з головних чинників, який впливає на економічну безпеку об'єкта господарювання. Участь у рейтингах закладів освіти, на наш погляд, може стати ефективним інструментом для керівництва у вирішенні цього питання. Оскільки сьогодні не існує рейтингу закладів фахової передвищої освіти, важливо зрозуміти рівень зацікавленості суспільства у створенні такого рейтингу та визначити, які з критеріїв мають входити до нього, щоб кінцевий результат був максимально ефективним.

З цією метою проведено опитування серед представників потенційно, на наш погляд, зацікавлених сторін. Було сформовано чотири категорії респондентів – «Здобувачі освіти» (безпосередні споживачі), «Батьки здобувачів освіти» (дана категорія респондентів важлива, оскільки мова йде про вступників на основі базової середньої освіти, для яких думка батьків є одним із важливих чинників у виборі майбутнього місця навчання), «Працівники закладів фахової передвищої освіти» (учасники освітнього процесу, від яких залежить кінцевий результат якості отриманої освіти та її психологічний клімат в колективі), «Роботодавці» (гаранти майбутнього працевлаштування випускників – одне із пріоритетних питань сьогодення, які впливають на суспільну думку щодо закладу освіти).

Всім респондентам було запропоновано анкети (Додатки Ж, К) з переліком питань, метою яких було виявлення рівня обізнаності щодо існуючих рейтингів закладів освіти, зацікавленості у створенні рейтингу закладів фахової передвищої освіти та визначення критеріїв, які потенційно могли б бути включеними в нього. З метою виявлення пріоритетів, які можуть впливати на вибір закладу освіти споживачами освітніх послуг, всім респондентам було запропоновано перелік з 15 позицій та можливість додати свої. При формуванні переліку критеріїв бралися до уваги показники, зазначені в проєкті Положення про акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти Міністерства освіти і науки України [180], зарубіжний досвід оцінки роботи закладів освіти, особливості внутрішнього ринку праці. Активну участь посеред інших в опитуванні взяли

Державний вищий навчальний заклад «Чернівецький транспортний коледж» [181], Маріупольський коледж Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського [182], Коледж радіоелектроніки [183], Київський фаховий коледж прикладних наук [184], Фаховий коледж ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» [185].

1. *Результати опитування здобувачів освіти в закладах фахової передвищої освіти.* В опитуванні серед здобувачів освіти закладів фахової передвищої освіти взяли участь 788 учасників, які представили сімнадцять областей України і місто Київ. Найбільш чисельно представлені Чернівецька область (179 респондентів), м. Київ (196 респондентів), Донецька область (196 респондентів). Три учасники опитування не зазначили регіон, який вони представляли. Чисельний розподіл по регіонах в цілому представлено на рис.2.17.

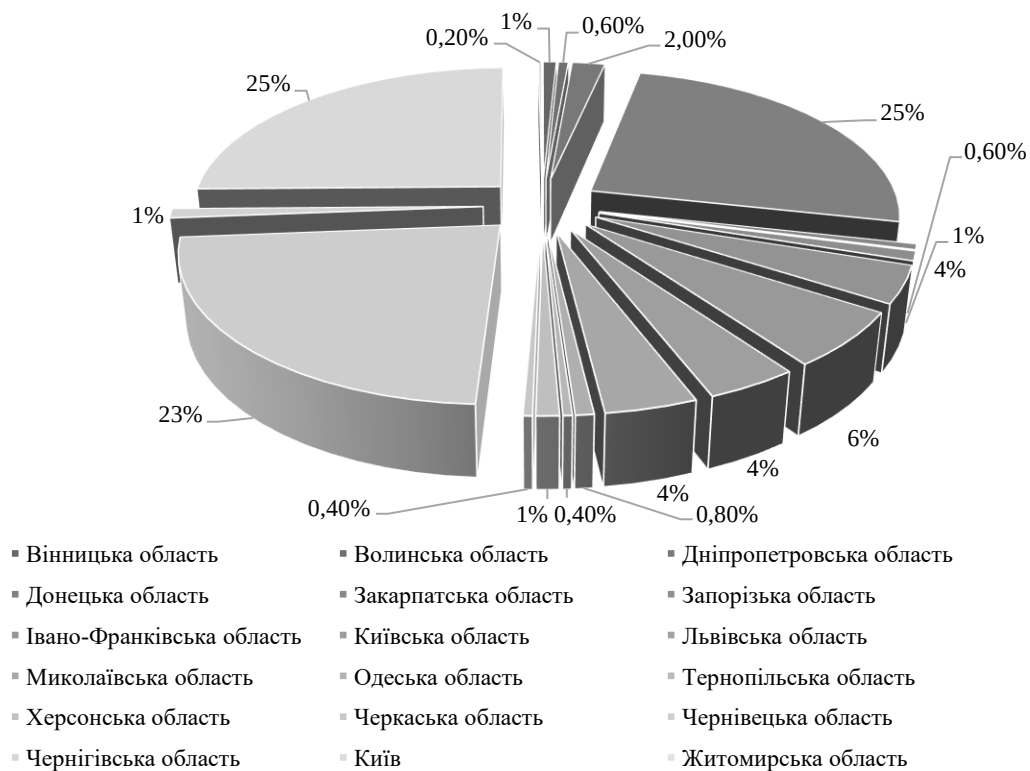

Рис. 2.17. Розподіл здобувачів освіти, які взяли участь в опитуванні, відповідно до регіонів

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Пріоритетними, з точки зору здобувачів освіти, стали показники, які стосуються програм міжнародної співпраці закладів фахової передвищої

освіти. Така позиція сучасної молоді не дивує в час розвитку міжконтинентальної економічної інтеграції, але може стати загрозою для тих закладів освіти, які своєчасно не відреагують на такий виклик. Серед лідерів показників також створення закладом освіти можливостей навчатися на різних формах навчання, оцінки якості навчання, його результатів від випускників і роботодавців та рівень забезпеченості актуальною інформацією веб-сайту закладу освіти (рис. 2.18).

Рис. 2.18. Пріоритетні критерії, визначені здобувачами освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Найменшу зацікавленість виявили до питання щодо забезпечення потреб регіону. Решта критеріїв розподілилися з різницею в 2-3% (рис. 2.19).

Відповідаючи на запитання, чи цікавляться здобувачі освіти рейтингами закладів освіти, 53% відповіли, що не цікавляться. При цьому 67% опитаних підтримали необхідність створення такого рейтингу для закладів фахової передвищої освіти. Також опитування виявило рівень обізнаності респондентів щодо існуючих рейтингів (рис. 2.20).

Рис. 2.19. Розподіл критеріїв здобувачами освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Рис. 2.20. Рівень обізнаності здобувачів освіти щодо існуючих рейтингів закладів освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

2. *Результати опитування батьків здобувачів освіти в закладах фахової передвищої освіти.* Опитування даної категорії респондентів проводилося серед батьків здобувачів освіти Фахового коледжу ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». В опитуванні взяли участь 383 учасника, відповіді яких дозволяють виділити п'ятірку головних показників, якими вони керуються (рис. 2.21).

Рис. 2.21. Пріоритетні критерії, визначені батьками здобувачів освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Якщо говорити щодо пріоритетів в обранні закладу освіти, то ми можемо спостерігати спільність позиції двох категорій респондентів – наявність програм міжнародної співпраці, абсолютний лідер, та практикоорієнтованість навчальних планів і наявність різних форм навчання. Наступні із запропонованих критеріїв розподілилися з різницею від 1% до 9% (рис. 2.22). При цьому критерій щодо відповідності пропонованих закладом освіти освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів потребам регіону залишається знову ж таки на останньому місці.

Рис. 2.22. Розподіл критеріїв батьками здобувачів освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Слід зазначити суттєву різницю між оцінкою критерія «Формування soft skills» здобувачами освіти і їх батьками: 47% батьків зазначили важливість наявності в закладі освіти програми по формуванню «м'яких навичок», і лише 29% здобувачів визнали його важливість.

Респондентами також було запропоновано декілька варіантів додаткових критеріїв:

- психологічний клімат в навчальному закладі, бажання студента вчитися чи не вчитися у даному закладі освіти;
- кількість випускників працевлаштованих саме за фахом. Реальне проходження практики саме у майбутніх роботодавців. Відповідність рівня викладання та знань викладачів сучасним тенденціям у ІТ сфері (тобто чи відповідають набуті студентами знання вимогам працедавців). Зв'язок з батьками;
- атмосфера закладу, комфорт і дружелюбність; творчі проєкти, студентські заходи.

Відповідаючи на запитання, чи цікавляться респонденти рейтингами закладів освіти, 79% відповіли, що цікавляться, а 88% з них підтримали необхідність створення такого рейтингу для закладів фахової передвищої освіти. Аналіз результатів опитування виявив рівень обізнаності респондентів щодо вже існуючих рейтингів закладів освіти (рис. 2.23).

Найвідомішим серед опитаних виявився, як і в респондентів попередньої категорії, Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України Інформаційного освітнього ресурсу «Освіта.ua». 10 учасників опитування зазначили, що не знають жодного з них.

Рис. 2.23. Рівень обізнаності батьків здобувачів освіти щодо існуючих рейтингів закладів освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

3. Результати опитування працівників закладів фахової передвищої освіти. В опитуванні серед працівників закладів фахової передвищої освіти взяли участь 254 учасника, які представили вісімнадцять областей України і місто Київ. Питому вагу знову ж таки склали заклади освіти Донецької (Маріупольський фаховий коледж Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського) та Чернівецької областей (Чернівецький транспортний коледж) і Києва (Фаховий коледж

Університету «КРОК»), які були максимально долучені до дослідження. Більшість з решти 36% опитуваних – заступники директорів закладів фахової передвищої освіти з навчальної роботи з різних регіонів України (рис. 2.24).

Рис. 2.24. Розподіл працівників, які взяли участь в опитуванні, відповідно до регіонів

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Якщо говорити про представленість даної категорії респондентів з точки зору власності закладу освіти, то найбільша складова належить державним закладам фахової передвищої освіти (рис. 2.25).

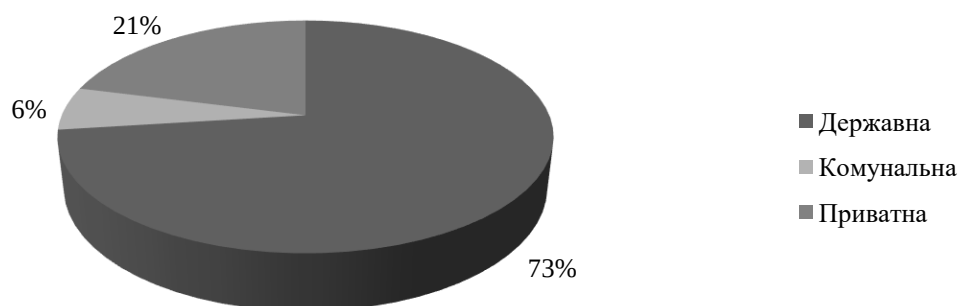

Рис. 2.25. Розподіл працівників, які взяли участь в опитуванні, відповідно форми власності закладу освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

В п'ятірку показників, які мають стати пріоритетними в роботі закладу освіти по формуванню позитивного іміджу, з точки зору представників закладів фахової передвищої освіти мають входити «Практикоорієнтованість навчальних планів», «Наявність різних форм навчання (денна, заочна, дистанційна, дуальна тощо)», «Оцінка якості освіти випускників роботодавцями», «Оцінка випускниками якості навчання» і «Залучення роботодавців до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми як партнерів» (рис. 2.26).

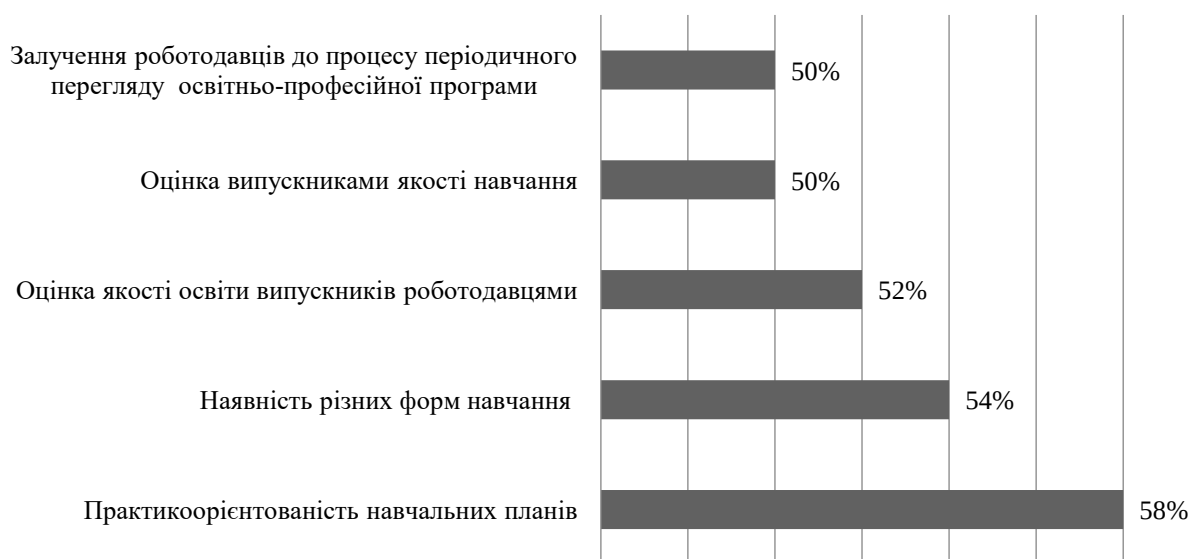

Рис. 2.26. Пріоритетні критерії, визначені працівниками закладів освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Решта показників розподілилися з різницею від 1% до 5%. Найнижчі позиції по оцінкам працівників закладів освіти зайняли «Репутація закладу освіти за підсумками опитування представників академічної спільноти» і «Залучення органів студентського самоврядування до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери» (рис. 2.27).

Рис. 2.27. Розподіл критеріїв працівниками закладів освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Декілька респондентів зазначеної категорії важливими показниками у формуванні позитивного іміджу закладу освіти вважають:

- ефективність внутрішньої системи забезпечення якості освіти та освітньої діяльності;
- ламання шаблонів патерналістської освіти, розвиток особистої автономії здобувачів освіти, свобода вибору освітніх можливостей, залучення максимального числа бажаючих здобувачів освіти до наукових, інноваційних та креативних проєктів, з винагородою за досягнення, історії особистого успіху випускників, відомі науковці, успішні підприємці, політики, публічні інтелектуали, філософи, письменники, артисти, інші знаменитості;
- здоров'язберігаюче середовище закладу;
- питання духовного, культурного та патріотичного виховання.

Відповідаючи на запитання, чи цікавляться працівники закладів фахової передвищої освіти рейтингами закладів освіти, 87% дали ствердну відповідь. 79% опитаних підтримали необхідність створення такого рейтингу для закладів фахової передвищої освіти. Опитування визначило рівень обізнаності респондентів щодо існуючих рейтингів (рис. 2.28).

Рис. 2.28. Рівень обізнаності працівників закладів фахової передвищої освіти щодо існуючих рейтингів закладів освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України Інформаційного освітнього ресурсу «Освіта.ua» залишається лідером і для респондентів цієї категорії. 5 учасників опитування зазначили, що не знають жодного з них.

4. *Результати опитування роботодавців.* Важливим питанням, на наш погляд, у визначенні привабливості закладів фахової передвищої освіти було залучити до опитування роботодавців, які виступають найбільш зацікавленою стороною в отриманні висококваліфікованих спеціалістів, створюють робочі місця, забезпечуючи тим самим успішне працевлаштування випускників, мають власний рейтинг закладів освіти, який впливає на формування їх іміджу.

В опитуванні зазначеної категорії респондентів взяли участь 89 учасників, які представили шістнадцять сфер діяльності. Питому вагу склали представники сфер діяльності «Підприємництво», «Освіта», «Управління», «ІТ» - 59 заповнених анкет (рис. 2.29).

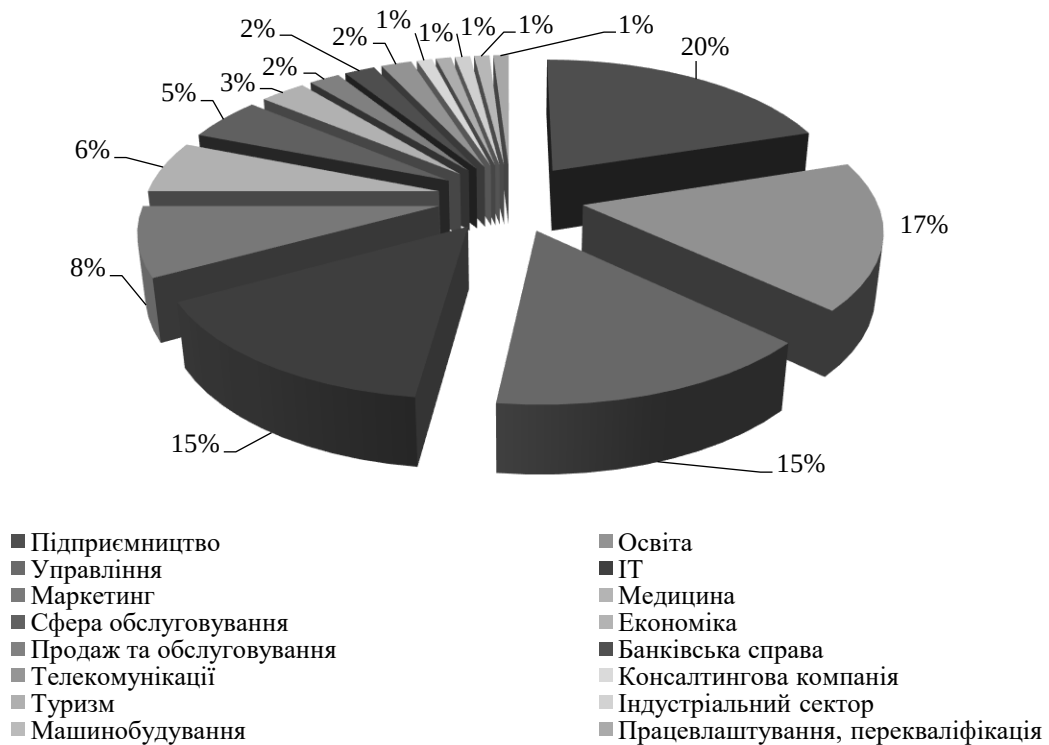

Рис. 2.29. Розподіл роботодавців відповідно до сфер діяльності

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Якщо говорити про розподіл респондентів по структурних підрозділах, то найбільше в опитуванні представлені працівники HR-відділів, відділів кадрів та керівного складу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Розподіл респондентів-роботодавців по структурних підрозділах

Працівники HR-відділів	Працівники відділів кадрів	Представники керівного складу	Працівники інших відділів
26 (29%)	20 (22%)	15 (17%)	28 (32%)

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Аналіз результатів опитування допомагає зрозуміти, які, з точки зору роботодавців, показники в роботі закладів фахової передвищої освіти є важливими у формуванні популярності на ринку освітніх послуг. Достатньо зрозумілим є визначення як пріоритетних критеріїв, які пов'язані з практичними навичками випускників – «Практикоорієнтованість навчальних планів» і «Оцінка якості освіти випускників роботодавцями». Високий рівень отримав показник, пов'язаний із співпрацею закладів освіти з представниками ринку праці щодо формування освітньо-професійних програм. Слід зазначити, що друге місце у рейтингу критеріїв від роботодавців займає «Формування soft skills». До лідерів знову ж таки, як і при опитуванні здобувачів освіти та їх батьків, потрапляє наявність міжнародної співпраці закладу освіти. Замикає групу «Оцінка випускниками якості навчання» (рис. 2.30).

Рис. 2.30. Пріоритетні критерії, визначені роботодавцями

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Решта із запропонованих показників займають позиції, різниці між якими складають від 1% до 4%. При цьому на найнижчому рівні знаходяться

«Наявність системної роботи по формуванню академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу» і «Репутація закладу освіти за підсумками опитування представників академічної спільноти» (рис. 2.31).

Рис. 2.31. Розподіл критеріїв роботодавцями

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Вважаємо за доцільне систематизувати результати опитування роботодавців, які представили сфери діяльності «Підприємництво», «Освіта», «Управління», «ІТ», оскільки вони склали найбільшу питому вагу серед учасників і тому можуть фокус-групою (табл. 2.5).

Респондентами категорії «Роботодавці» під час опитування було запропоновано наступні критерії:

- надання студентам глибоких знань в профільних предметах за фахом;
- готовність студентів навчатися, розвиватися;
- наявність лабораторій, дослідницьких центрів тощо для отримання практичних навичок та реалізації проєктів. Залучення відомих професіоналів-практиків до навчального процесу, лекцій як реальні приклади практичного досвіду.

Таблиця 2.5

Узагальнення відповідей від фокус-групи

Критерії рейтингу	Сфера діяльності				Загалом	Загалом (%)
	Підприємництво	Освіта	Управління	ІТ		
Фундаментальність теоретичних знань випускників закладу освіти	6	6	5	2	19	32
Практикоорієнтованість навчальних планів	16	11	12	12	51	86
Залучення роботодавців до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми як партнерів	14	11	10	9	44	75
Оцінка якості освіти випускників роботодавцями	7	9	6	4	26	44
Наявність договорів щодо баз практики	6	6	2	3	17	29
Репутація закладу освіти за підсумками опитування представників академічної спільноти	2	8	1	2	13	22
Оцінка випускниками якості навчання	6	6	6	6	24	41
Наявність різних форм навчання (денна, заочна, дистанційна, дуальна тощо)	1	5	2	6	14	24
Кількість запропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів	4	4	4	6	18	31
Відповідність запропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів потребам регіону	3	5	6	4	18	31
Формування soft skills («м'яких навичок» таких, як міжособистісні навички, цілісність, гнучкість, здатність до усного спілкування, відповідальність, командна робота) шляхом реалізації неформальної освіти	13	10	10	11	44	75
Наявність системної роботи по формуванню академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу	2	6	1	1	10	2
Залучення органів студентського самоврядування до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери	4	4	5	7	20	34
Актуальність інформації на офіційному веб-сайті закладу освіти	3	7	4	8	22	37
Міжнародна співпраця закладу освіти	10	5	8	7	30	51

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Ще певний період часу тому значна частина компаній орієнтувалися на рейтинги закладів вищої освіти при підборі працівників з вищою освітою. На співбесіди запрошували тих випускників, які закінчили більш рейтингові заклади в порівнянні з іншими, що давало можливість суттєво зекономити час на пошук висококваліфікованих кадрів. Сьогодні ситуація змінилася. Про це говорять фахівці, а підтвердженням є результати нашого опитування. Відповідаючи на запитання, чи цікавляться роботодавці рейтингами закладів освіти, лише 57% відповіли позитивно. 54% опитаних підтримали необхідність створення такого рейтингу для закладів фахової передвищої освіти, що значно нижче, ніж результати опитування респондентів попередніх категорій. Роботодавці все рідше опираються на рейтинги, так як у ранжуванні враховуються деякі фактори, які не впливають на рівень підготовки випускників. Стало очевидним, що не всі випускники топових вузів відповідають вимогам сучасного ринку праці, на якому значно більше цінуються спеціалісти з гарними практичними знаннями, які здатні відразу і після завершення навчання професіонально виконувати свої обов'язки.

Аналіз результатів опитування також виявив рівень обізнаності респондентів щодо вже існуючих рейтингів закладів освіти (рис. 2.32).

Рис. 2.32. Рівень обізнаності роботодавців щодо існуючих рейтингів закладів освіти

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Найвідомішим серед опитаних, як і слід було очікувати, виявився «Топ закладів освіти за оцінками роботодавців». Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України Інформаційного освітнього ресурсу «Освіта.ua» посів друге місце. Ніхто з учасників опитування не зазначив, що не знає жодного із запропонованого списку.

Узагальнюючи результати опитування респондентів всіх категорій, приходимо до наступних висновків:

- 1) тема рейтингування закладів фахової передвищої освіти викликала особливе зацікавлення в освітньому середовищі, про що говорить загальна кількість учасників опитування (1 514), підтверджуючи тим самим свою актуальність;
- 2) переважна більшість учасників вважають необхідним створення рейтингу закладів фахової передвищої освіти: 1 112 респондентів відповіли «Так», що складає 73% від загальної кількості;
- 3) всі запропоновані до рейтингу критерії відмічені учасниками опитування як можливі і отримали певну кількість голосів (рис. 2.33);
- 4) на основі аналізу співвідношення загальної кількості учасників опитування і кількості голосів по кожному критерію, можемо виділити пріоритетні, які найбільше впливатимуть на формування іміджу закладу освіти на ринку освітніх послуг, тим самим – на формування контингенту як одного з факторів забезпечення економічної безпеки закладу освіти; очолили наш рейтинг критеріїв «Практикоорієнтованість навчальних планів» та «Міжнародна співпраця закладу освіти» (рис. 2.34).

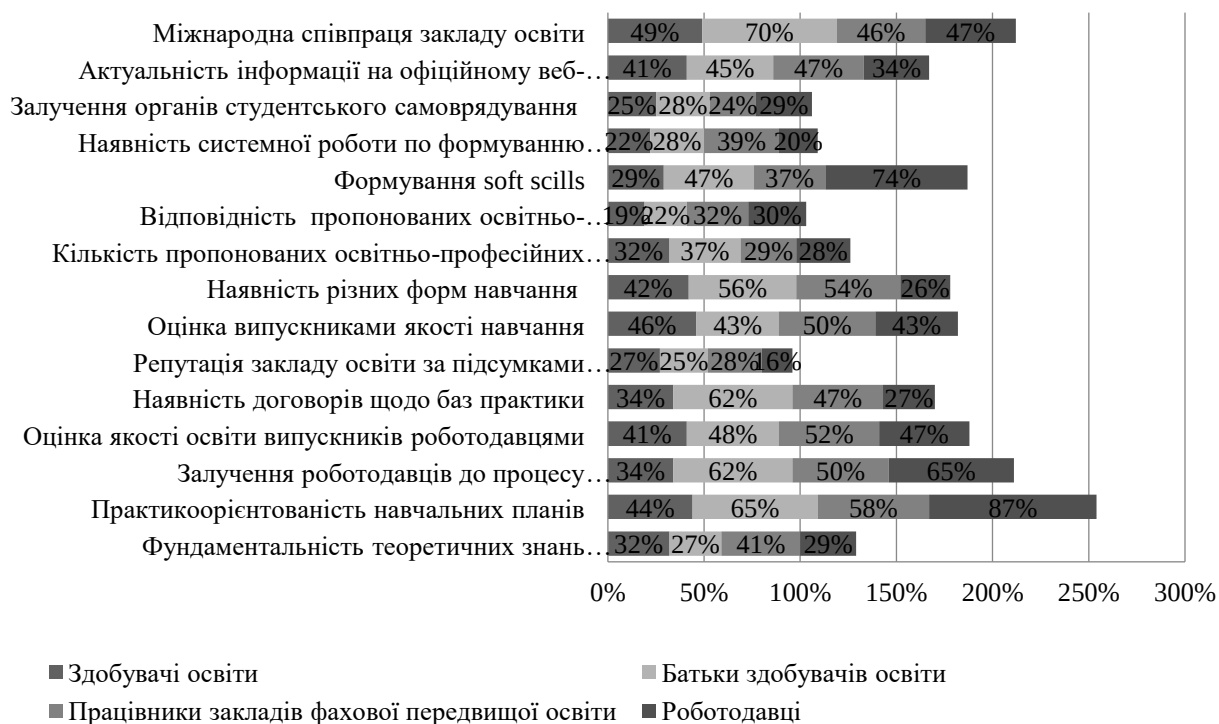

Рис. 2.33. Кількість відмічень респондентів по критеріях

Джерело: створено автором на основі даних опитування

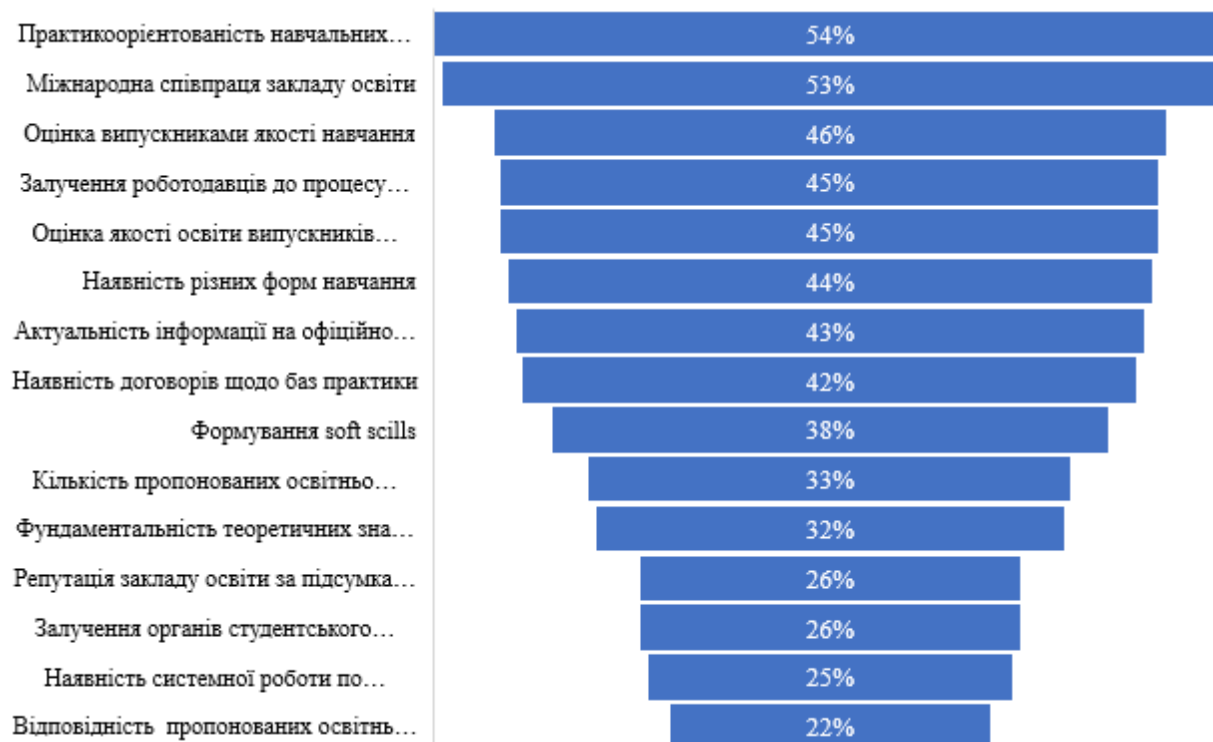

Рис. 2.34. Рейтинг критеріїв за результатами опитування

Джерело: створено автором на основі даних опитування

Отже, проведене опитування серед чотирьох категорій респондентів «Здобувачі освіти», «Батьки здобувачів освіти», «Працівники закладів фахової передвищої освіти» та «Роботодавці» та аналіз його результатів дають підстави для наступних висновків:

- поява рейтингу закладів фахової передвищої освіти може стати ще одним кроком у напрямі України до світової інтеграції, оскільки всі провідні країни світу успішно реалізують такий механізм для формування якісної системи освіти;
- створення рейтингу закладів фахової передвищої освіти підтримується більшістю всіх респондентів і може стати важливим інструментом, який допоможе керівництву даною ланкою освіти уникнути можливих загроз, пов'язаних із формуванням контингенту закладу освіти, а значить вплинути на забезпечення його економічної безпеки;
- деякі з критеріїв рейтингу можуть бути не прийнятими освітянською спільнотою, оскільки спрацьовуватиме суб'єтивний підхід та прагнення підлаштувати їх під інтереси окремо взятого закладу освіти;
- неготовність деякої частини закладів фахової передвищої освіти брати участь в рейтингу може носити загрозливий характер для впровадження такого механізму; поясненням цьому може бути усвідомлення впливу результатів рейтингування на їх державне/регіональне фінансування.

2.3. Вплив рейтингів закладів освіти на їх економічну безпеку: зарубіжний і вітчизняний досвід

Перехід України до ринкової економіки вплинув на всі сфери діяльності, у тому числі на розвиток системи освіти. Сьогоднішні умови вимагають від керівників закладів освіти будувати концепцію розвитку з урахуванням всіх викликів часу і створювати всі умови для забезпечення конкурентної спроможності на ринку освітніх послуг. Освіта стає товаром, який має успішно продаватися, задовольняючи потреби всіх учасників процесу та попит на кваліфікованих працівників.

В багатьох роботах дослідників основних принципів формування ринкових відносин цитується англійський економіст Ф. Хайєк, який зазначив, що «суспільства, які покладаються на конкуренцію, успішніше за інших досягають своєї мети» [186]. Саме тому так важливо в час розбудови якісної національної системи освіти розвивати здорову конкуренцію між закладами освіти.

Конкуренція являє собою економічну боротьбу, суперництво між відособленими виробниками продукції, робіт послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних з продажем цієї продукції, виконанням робіт, наданням послуг одним і тим самим споживачам [187]. Наявність великої кількості закладів фахової передвищої освіти, які пропонують свої послуги одній і тій же категорії споживачів, без сумніву, роблять їх конкурентами на ринку. При цьому не важливо, до якої форми власності вони належать, оскільки питання фінансування практично має одну формулу – кількість здобувачів освіти впливає на бюджет закладу освіти.

А. Літкевич зазначає, що «можна розглядати конкурентні переваги організації на ринку освітніх послуг як фактор, що одночасно вказує на вирішення наявних запитів суспільства, потреби у соціумі та високу якість й інноваційність пропонованих послуг» [188].

Наявність здорової конкуренції спонукає адміністрації закладів освіти не задовольнятися досягнутими успіхами, шукати інноваційні шляхи розвитку, досліджувати попит, вивчати виклики і передбачати загрози, маневрувати, забезпечувати сталий розвиток. І тут важливо мати механізми, які би допомагали якісному управлінню і господарюванню.

Загальний аналіз тенденцій розвитку системи фахової передвищої освіти в Україні, результати опитування, наведені вище, свідчать про те, що одним із таких механізмів для керівників коледжів може стати рейтингування закладів фахової передвищої освіти, яке допоможе ефективно вирішувати управлінські задачі, своєчасно приймати рішення щодо функціонування закладів освіти як об'єктів господарювання, забезпечуючи таким чином економічну безпеку зазначеної ланки.

З огляду на це, вважаємо за потрібне розглянути практику міжнародних та національних університетських рейтингів, які набувають все більш важливого значення, а участь в них стає не просто престижною справою, а й доказом конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Формування рейтингів навчальних закладів – предмет дослідження, який викликає зацікавленість у науковців. Вивченням світової методики займалися О. Горпинич [189], Д. Ільницький і В. Сахаров [190], С. Курбатов [191, 192], Андреїс Раухваргерс [193], І. Татарінов і О. Герасимов [194], А. Шостак [195] та інші. Велику увагу дослідники приділяють удосконаленню національної системи рейтингування, використовуючи передовий світовий досвід: О. Горпинич [196], О. Павлова [197], В. Приходько [198], О. Цюк [199], І. Шевченко [200] та інші дослідники. Автори досліджень переконані, що відкритість, прозорість вищої освіти нині – це виклик суспільства, репутація та необхідність. Кроком до вирішення проблеми удосконалення якості вищої освіти може бути якраз впровадження зовнішнього і внутрішнього моніторингу та представлення результатів моніторингу у форматі рейтингів закладів освіти [195].

Рейтинг, як механізм оцінювання якості вищої освіти, дослідники пропонують відносити до вищого класу, який слугує «подальшому з'ясуванню та розвитку досконалої якості». Це вершинний механізм оцінювання, оскільки на підставі валідного рейтингу «можна провести будь-яке інше оцінювання якості, включаючи акредитацію» (яку класифікують як нижчий клас), а результати рейтингування рекомендують використовувати для акредитацій програм та інституцій [201]. «Рейтинг університетів є одним із багатьох механізмів забезпечення якості вищої освіти, які свідчать про прозорість університетів, відкритість інформування студентів і викладачів, а також широкої громадськості про власну політику», «відкритість інформації не є запорукою високої якості освіти, проте вона є обов'язковою умовою для усвідомленого вибору абітурієнтів, студентів і викладачів, що, зі свого боку, безпосередньо впливає на імідж навчальних закладів, їх фінансовий стан, а отже, і на їх економічну безпеку [4].

Початок ранжуванню та спробам оцінити заклади вищої освіти було покладено у 1983 р. журналом U.S. News and World Report, який вперше опублікував свій рейтинг «Кращі коледжі Америки» [194]. При цьому підкреслювалася беззаперечна важливість отримання різнорівневої освіти взагалі, оскільки це робить громадян економічно захищеними. Як доказ актуальності такого обґрунтування і сьогодні, в останніх матеріалах досліджень наводяться дані Бюро трудової статистики Сполучених штатів (рис. 2.35).

Необхідність започаткування опису діяльності навчальних закладів у вигляді рейтингування було пояснено важливістю здійснення обґрунтованого вибору вступниками якісного місця для навчання, щоб кошти, вкладені в освіту, у майбутньому принесли достойну заробітну плату та стабільний професійний успіх.

Рейтинг американських закладів вищої освіти спирався на такі критерії: оцінки з боку представників адміністрації інших університетів; співвідношення кількості випускників та кількості першокурсників, результати стандартизованих вступних тестів першокурсників, пропорція між

кількістю поданих документів та кількістю зарахованих студентів; якість викладацького складу та заробітна плата викладачів; фінансові витрати на підготовку одного студента; оцінка випускниками якості навчання [201].

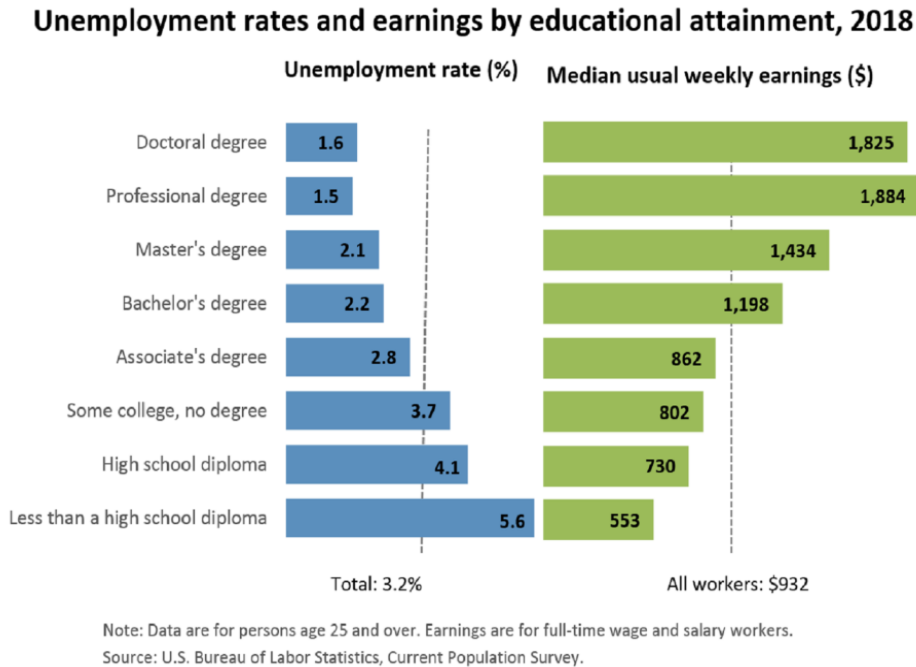

Рис. 2.35. Рівень безробіття, заробітної плати відносно до отриманої освіти
Джерело: *United States Department of Labor Unemployment rates and earnings by educational attainment* [201]

Останні дані, які розглядаються у даній статті, були зібрані весною 2019 року для видання *Best Colleges 2020* року та опубліковані 15 жовтня 2019 року.

Ранжування US News розпочинає із розміщення закладів освіти за категоріями відповідно до місії, яку вони виконують, а у деяких випадках – навіть відповідно до їх місця розташування. Ранжування здійснюється у рамках групи однорівневих навчальних закладів на основі одного й того ж набору показників якості. Метою створення таких груп є прагнення провести об'єктивне порівняння навчальних закладів з аналогічними місіями. Як приклад, редакція журналу наводить заклади, у яких акцент робиться на дослідницькій діяльності, і заклади, які орієнтовані виключно на навчання

студентів. Такі заклади відрізняються один від одного й мають різну структуру. Категорії для рейтингів видання Best Colleges 2020 редакція US News створила відповідно до оновленої бази класифікації закладів вищої освіти Карнегі 2018 року. US News сформувала наступні категорії – національні університети, національні коледжі, гуманітарних наук, регіональні університети, регіональні коледжі. Національні університети рейтинуються окремо від Національних коледжів, оскільки вони пропонують декілька докторських програм, а регіональні навчальні заклади входять до іншої групи і включаються у різні підгрупи, відповідно до регіону розташування.

Після етапу класифікації розпочинається збір інформації відповідно до показників, кожний з яких має власну вагу, яка виражається у відсотках.

Співвідношення основних показників, на яких будується рейтинг закладів вищої освіти, подані у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

**Співвідношення основних показників, на яких будується рейтинг
закладів вищої освіти**

80%	20%
Формула, в якій використовуються статистичні показники якості навчання: рівень випускників, соціальна мобільність, інформація про викладачів, дані щодо вступу та інше	Академічна репутація, яка визначається зовнішньою експертною оцінкою, яку надають представники навчальних закладів, які належать одній групі

Джерело: складено автором на основі [201]

При цьому від керівництва навчальних закладів вимагається максимальна достовірність представлених показників та співставлення потенційних проблем з відповідями, які відзначені системою даних US News. Після цього здійснюється аналіз рейтингів за рівнями показників у порівнянні з попередніми даними, даними інших закладів освіти та зовнішніми джерелами. Під час процесу узагальнення фахівці повторно звертаються до керівництва закладів за додатковими роз'ясненнями щодо поданої інформації.

Під час визначення рейтингу щодо академічної репутації шляхом формування зовнішньої експертної оцінки редакція журналу звертається до президентів, проректорів, керівників приймальних комісій з проханням оцінити якість академічних програм власного навчального закладу та закладів групи, до якої входить й очолюваний ними заклад освіти. Якщо заклад для них незнайомий, ставиться спеціальна відмітка.

Третій етап – це виведення рейтингу на основі загальної суми балів. US News оприлюднює результати, при цьому відповідно до рейтингу будується шкала, яка складається з 3/4 учасників процесу ранжування. Інші навчальні заклади, які не потрапили до верхівки списку, розташовуються в алфавітному порядку. При цьому оцінюються лише акредитовані навчальні заклади, які готують бакалаврів за чотирьохрічними програмами і мають не менше, ніж 200 студентів. Так, до останнього рейтингу з 1 600 закладів освіти не потрапило 213.

Редакція журналу постійно оновлює інформацію щодо рейтингів американських навчальних закладів, удосконалюючи методологію, роблячи все, щоб вона була максимально об'єктивною та справедливою. З даного питання постійно ведуться дискусії про те, як найкраще виміряти якість освіти. Задля досягнення мети створюються консультативні групи, аналітики журналу відвідують конференції, досліджують літературу щодо особливостей сучасної освіти, обов'язково враховують зауваження і побажання користувачів та вивчають тенденції часу. Якщо у процесі виникають нові бачення чи пропозиції, їх ретельно досліджують та приймають, у випадку, якщо вони підвищують якість рейтингування. Так, у зв'язку з підвищеною увагою дослідників, педагогів, роботодавців до показників, пов'язаних з кінцевими результатами, у моделі ранжування значно менше уваги приділяється показникам якості, які враховують характеристики студентів, викладачів та інші ресурси [202].

До методології розрахунків рейтингу 2020 року також було внесено зміни. Найбільш суттєві зміни у методології ранжування закладів вищої освіти 2020 року та їх мотивація зображено на рис. 2.36.

Рис. 2.36. Зміни у методології ранжування закладів вищої освіти журналу US News 2020 року

Джерело: розроблено автором на основі [202].

З деякими американськими навчальними закладами US News з 1990 року працює без рейтингів, оскільки вважає некоректним включення їх до порівняльної статистики. Це спеціалізовані заклади, більшість пропозицій яких стосуються таких спеціальностей, як образотворче, вокальне мистецтво, бізнес та інше. У 2019 році їх загальна кількість склала 322 заклади освіти з 1 922 опитаних та згрупованих у певні категорії.

Рейтинг кращих навчальних закладів оцінює академічну якість, те, що не стосується академічних показників, у розрахунок не береться. До статистичних показників, якими керується US News, відносяться – соціальна мобільність, співвідношення кількості вступивших на навчання та закінчивших перший курс студентів, думка експерта, ресурси факультету, успіхи студентів, фінансові ресурси, оцінка випускників, показник успішності, який визначається порівнянням кількості очікуваних випускників і кількості випускників фактичних.

З 2003 року активізується процес появи нових рейтингів, які прагнули ідентифікувати кращі навчальні заклади з метою позиціонування їх як орієнтирів для інших закладів освіти. Важливим було визначити об'єктивні критерії вимірювання, оскільки існує проблема адекватності рейтингу як інструмента оцінювання якості, пов'язана з аспектами валідності, об'єктивності, надійності, точності тощо [203].

О. Слюсаренко [203] на основі порівняння провідних університетських рейтингів за критерієм придатності до вимірювання університетського потенціалу проранжував їх у такій послідовності: Academic Ranking of World Universities (ARWU), Times Higher Education World University Rankings (THE), QS World University Rankings (QS), Webometrics Ranking of World Universities (Webometrics) (рис.2.37).

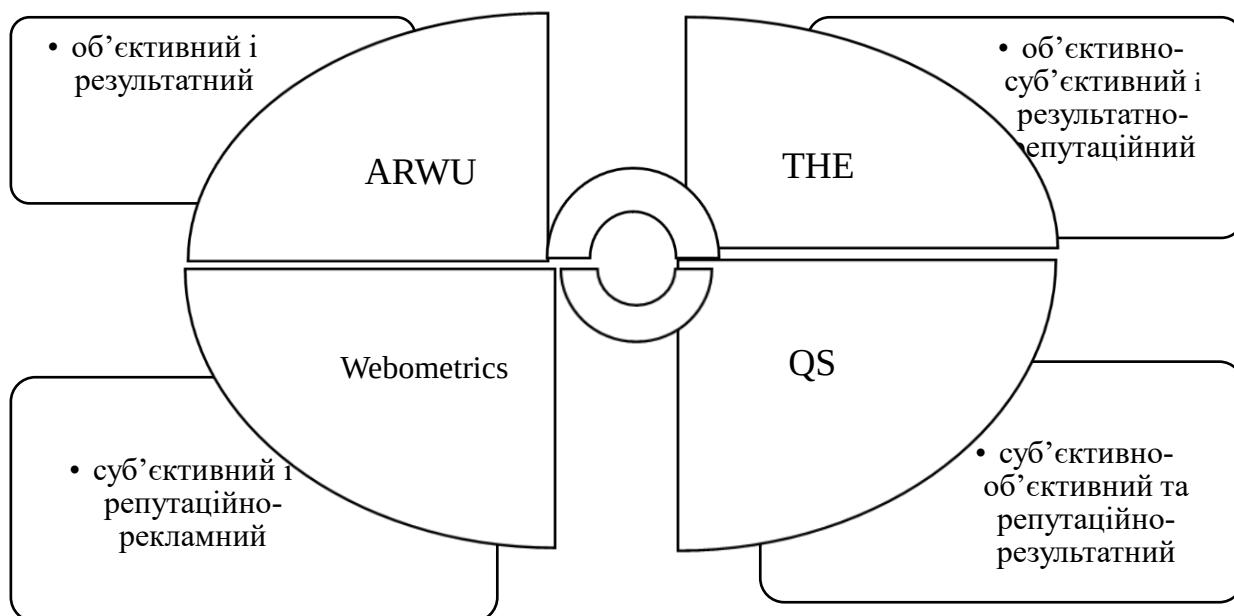

Рис. 2.37. Ранжування провідних університетських рейтингів

Джерело: розроблено автором на основі [203]

Об'єктивність і ефективність рейтингу залежить від достовірності баз даних, рівня значущості індикаторів, крізь призму яких здійснюється аналіз функціонування закладу вищої освіти, а також від можливості отримати чіткі критеріальні орієнтири і взірці підвищення якісного рівня надання освітніх послуг [203]. Кожний із зазначених рейтингів керується власними системами індикаторів і механізмами розрахунку, що створює всі умови для здорової конкуренції між рейтинговими агентствами та теоретико-концептуальних дискусій серед науковців, які, аналізуючи існуючі і передбачаючи появу нових, прагнуть визначити їх переваги й недоліки. Показники ранжування, які використовують Academic Ranking of World Universities (ARWU) [204], Times Higher Education World University Rankings (THE) [205], QS World University Rankings (QS) [206], Webometrics Ranking of World Universities (Webometrics) [207], відображено на рис. 2.38.

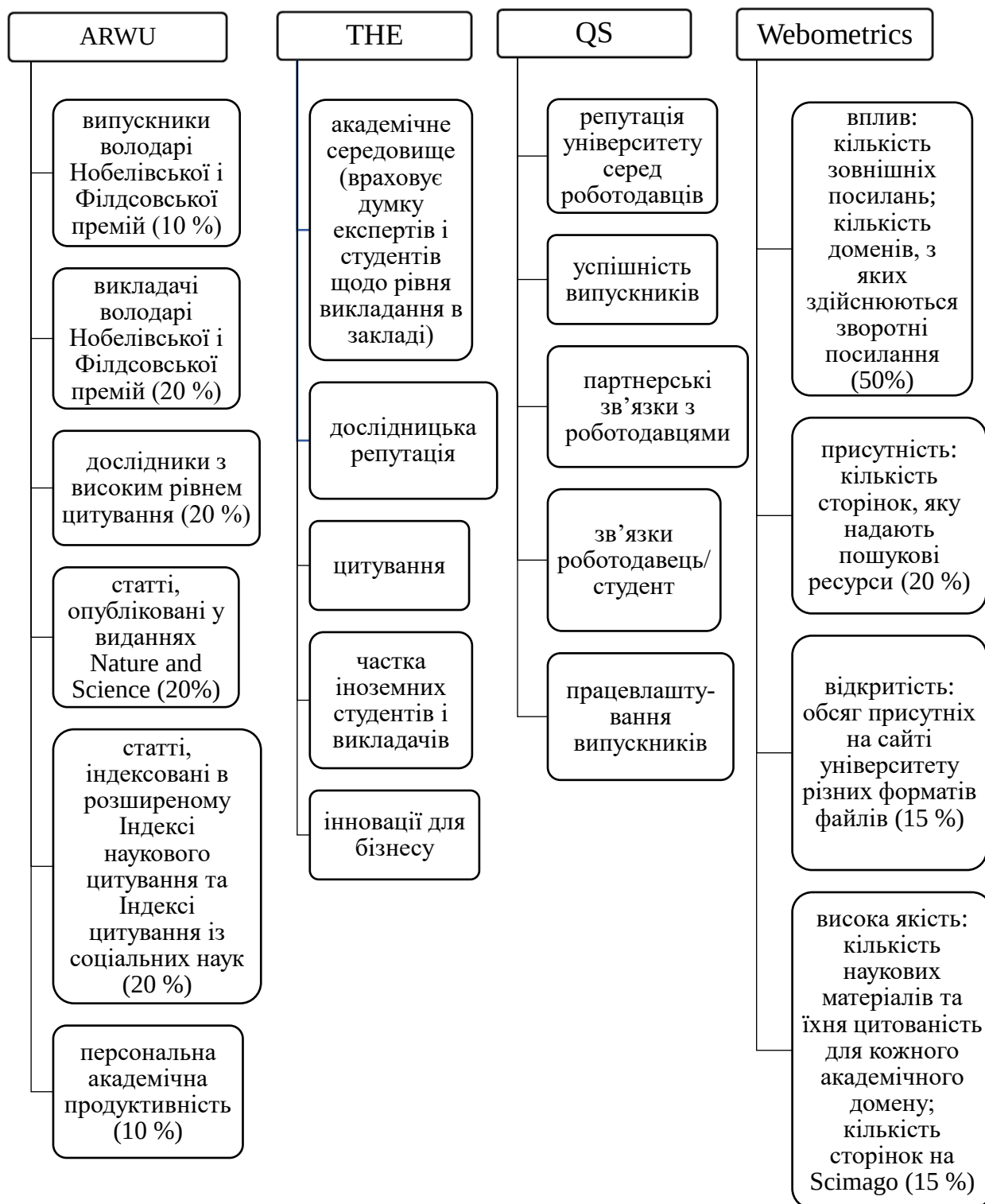

Рис. 2.38. Показники ранжування

Джерело: розроблено автором на основі [203,208]

Деякі з розвинутих країн мають власні рейтинги закладів освіти. Прикладом такого рейтингу може бути Complete University Guide, участь в якому беруть 130 закладів вищої освіти Англії і Шотландії. Він включає загальний національний рейтинг і рейтинги з окремих спеціальностей (більше 70). Рейтинг складається на базі даних, які представлені державними організаціями такими, як Higher Education Statistics Agency (HESA, британське національне статистичне агентство з вищої освіти), UCAS (онлайн портал, який займається адмініструванням вступу абітурієнтів до вищих закладів освіти Великобританії) і має вісім індикаторів (рис. 2.39).

Рис. 2.39. Критерії рейтингу Complete University Guide

Джерело: розроблено автором на основі [209]

Кожного року у Великобританії публікуються три національних рейтинга: Complete University Guide, Guardian та спільний Times і Sunday

Times, на основі яких Times Higher Education складає таблицю, яка об'єднує результати трьох основних рейтингів.

Аналізуючи вищевикладене, можемо зробити наступні висновки:

- в основу сучасних рейтингів покладено критерії оцінювання, які стосуються всіх сфер діяльності закладів вищої освіти та її результатів;
- міжнародні рейтинги ARWU і Webometrics орієнтовані, в першу чергу, на дослідницько-інноваційну діяльність закладів освіти;
- міжнародний рейтинг THE поєднує дослідницько-інноваційну діяльність та оцінку академічного середовища;
- міжнародний рейтинг QS за своїми критеріями найбільш наближений до національних рейтингів, оскільки включає як оцінку академічного середовища, так і працевлаштування випускників, репутацію закладу освіти та партнерські зв'язки з роботодавцями;
- національний рейтинг Complete University Guide орієнтований на оцінку якості академічного середовища, тому участь у ньому та прагнення зайняти високі позиції допомагає закладам освіти ефективно формувати контингент і таким чином залишатися конкурентноспроможними на ринку освітніх послуг.

Як і в методиці ранжування US News, показники зазначених рейтингів видозмінюються, оскільки швидкими темпами змінюються пріоритети суспільства, а час діджиталізації формує нові потреби, на які заклади освіти повинні оперативно відповідати, щоб якісно задовольняти користувачів їх послуг. Тому індикатори, які покладені в основу рейтингів, не можуть бути сталими.

На даний час в Україні існує велика кількість навчальних закладів з широким спектром освітніх послуг, кваліфікацій, спеціальностей та спеціалізацій, які співіснують на принципах здорової конкуренції. Одні з них більш престижні, інші менш, що є важливим чинником, який впливає на стабільність їхньої економічної безпеки. Саме тому навчальні заклади мають постійно працювати над підвищенням свого місця у національних та

світових рейтингах, свого рівня акредитації, вдосконаленням у технологіях [210].

Українські заклади вищої освіти активно долучаються до світових рейтингів, прагнучи таким чином забезпечити свою конкурентну спроможність на внутрішньому ринку освітніх послуг. Потрібно зазначити, що національного рейтингу в Україні на сьогодні не існує, а вітчизняні системи рейтингування потребують свого удосконалення та не охоплюють всі рівні освіти [211].

У 2000 році започатковано рейтинг вищих навчальних закладів України «Софія Київська». Рейтингування здійснювалось за інтегрованим показником, що визначався за результатами двох паралельних опитувань – експертів та молоді, яка навчалася, навчається або намір навчатися у вищій школі. Експериментальний рейтинг вищих навчальних закладів, підпорядкованих Міністерству освіти і науки, що оприлюднений на початку 2005 року, засвідчив позитивне сприйняття вищими навчальними закладами доцільності застосування рейтингів, але за умов удосконалення системи. Міністерство врахувало позицію адміністрації вищих навчальних закладів і запропонувало внести пропозиції щодо удосконалення системи рейтингів [196].

Одним з найпопулярніших вітчизняних рейтингів є «ТОП-200 Україна», що оприлюднюється з 2006 р. і базується на використанні даних прямих вимірювань та експертних думок. Діяльність закладів вищої освіти оцінюється за допомогою інтегрованого індексу. Цей індекс містить три комплексні складові: індекс якості науково-педагогічного потенціалу, індекс якості навчання та індекс міжнародного визнання [203]. Центр міжнародних проєктів «Євроосвіта» у партнерстві з IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence презентували п'ятнадцятий академічний рейтинг закладів вищої освіти України «Топ-200 Україна 2021». При складанні рейтингу експерти враховували сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні і світі, а також рекомендації міжнародної «Конференції IREG 2020» та

Берлінські принципи, затверджені учасниками другої наради IREG 2006 року.

Базові принципи визначення рейтингів університетів України:

- забезпечення відкритості, прозорості, об'єктивності і незалежності ранжування університетів. Для цього використовувалися лише відкриті дані прямих вимірів, викладені на веб-ресурсах незалежних національних та міжнародних організацій і установ. Методика розрахунків університетських рейтингів є доступною для громадськості з метою перевірки отриманих результатів;
- врахування всебічності і багатогранності діяльності університетів. З цією метою їх робота сукупно оцінювалася на більш широкій базі показників у порівнянні з відомими рейтинговими системами;
- пріоритетність євроінтеграційних процесів. Виходячи з важливості євроінтеграційних процесів вищої освіти України, вагові коефіцієнти міжнародних показників діяльності університетів (результати в світових рейтингах, участь університетів в програмах Erasmus+ Європейського Союзу та інше) встановлені вищими за вагові коефіцієнти національних показників [212].

Методичне рейтингування університетів України здійснювалось за сукупністю показників їх діяльності.

Рейтинг університетів України «Компас» [213], в основі якого лежала оцінка закладу освіти з точки зору випускників і роботодавців, був створений у 2008 році за ініціативою компанії «Систем Кепітал Менеджмент» (СКМ) у рамках програми «Сучасна освіта». Але сьогодні він перестав бути актуальним, оскільки свої результати востаннє надав в 2012 році.

Значні критиці з боку провідних фахівців свого часу піддався рейтинг закладів вищої освіти, який у 2013 р. створило Міністерство освіти і науки України. Слабким його місцем було виведення понад 100 критеріїв для оцінювання закладів вищої освіти, тоді, як зазначалося вище, найавторитетніші міжнародні рейтинги використовують від шести до

чотирьох критеріїв. Така кількість критеріїв ставила у складне становище керівників закладів освіти при визначенні пріоритетів у побудові концептуального підходу до вирішення питання щодо підвищення якості освіти та можливостей досягнення визнання за таким підходом до рейтингування.

За результатами опитування, які наведені вище, одним із найвідоміших вітчизняних рейтингів є Консолідований рейтинг закладів вищої освіти. У якості вихідних даних для складання консолідованого рейтингу використовуються найбільш авторитетні серед експертів та засобів масової інформації національні рейтинги навчальних закладів України: «Топ-200 Україна», «Scopus» та «Бал ЗНО на контракт», кожен з яких використовує різні критерії оцінювання вищих навчальних закладів. Кожному закладу вищої освіти присвоюється бал, що дорівнює сумі його місць у рейтингах «ТОП-200 Україна», «Scopus», «Бал ЗНО на контракт». До консолідованого рейтингу входять всі заклади вищої освіти, які представлені хоча б в одному з рейтингів «ТОП-200 Україна», «Scopus», «Бал ЗНО на контракт». Якщо в одному з цих рейтингів заклад вищої освіти не представлено, йому присвоюється місце, наступне за останнім місцем у цьому рейтингу.

Свої дані оприлюднює рейтинг «ТОП 30 університетів», який використовує послуги незалежних експертів. При складанні даного ТОП рейтингу закладів вищої освіти України 2020 року були враховані результати ранжирування не тільки в нашій країні, а й результати світового рейтингу QS World University Rankings-2020. Автори вважають це закономірним в сучасному світі, де кордони стають все більш відкритими, а наша країна прагне і повинна стати гідною частиною світової спільноти, при цьому роль освіти і науки стає все більш значущою, і ця тенденція буде тільки підсилюватися [214]. Свій рейтинг публікує «Освіта. ua» [215].

Отже, рейтингування все більше закріплюється як важливий механізм забезпечення економічної безпеки закладів освіти в умовах ринкової економіки, де панує принцип конкуренції. Використання ранжування

стимулює саму конкуренцію, оскільки забезпечує обґрунтованість спрямованості фінансування, потрібне вступникам для вибору закладу освіти, відповідаючи на запитання споживача щодо статусу закладу, адміністрації – для ефективного ведення господарювання з метою самовдосконалення, роботодавцям – для отримання якісних фахівців, уряду та політикам – для формування стабільної нормативно-правової бази та забезпечення адекватності ринку освітніх послуг та ринку праці. Саме з такої позиції, на наш погляд, необхідно підходити до складання національних рейтингів навчальних закладів, створення та удосконалення існуючих методик ранжування.

Висновки до другого розділу

За результатами дослідження, проведеного у другому розділі дисертації, здійснено аналіз впливу тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти на їх економічну безпеку; досліджено вплив загроз на економічну безпеку закладів фахової передвищої освіти; вивчено зарубіжний і вітчизняний досвід впливу рейтингів закладів освіти на їх економічну безпеку.

1. На основі аналізу статистичних даних виявлено тенденції розвитку закладів фахової передвищої освіти та встановлено основні проблеми, що можуть вплинути на концепцію їх розвитку. З'ясовано, що у 1990-1996 рр. їх приріст склав 6%, а у 1997-1998 н. р. їх кількість різко зменшилася на 16,5%. Протягом 2003-2013 рр. їх кількість зменшилася на 28,6%, а 2013-2020 рр. – на 29,2%. Вивчення розподілу закладів фахової передвищої освіти за регіонами показав, що лідерами по кількості є Дніпропетровська, Львівська, Харківська області та Київ, а найменшу кількість мають Черкаська та Херсонська області. Встановлено, що важливим показником у визначенні економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти є показник фінансових надходжень на одного здобувача освіти, який формується із загального і спеціального фондів. При цьому, доходи від надання платних

освітніх послуг закладами фахової передвищої освіти займають основне місце і протягом останніх років є домінуючими, хоча цей показник постійно зменшується.

2. Задля оцінювання впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність закладів фахової передвищої освіти було проведено опитування чотирьох категорій респондентів: здобувачі освіти, їх батьки, працівники досліджуваних закладів та роботодавці. Всім респондентам було запропоновано анкети з переліком питань, метою яких було виявлення рівня обізнаності щодо існуючих рейтингів закладів освіти, зацікавленості у створенні рейтингу закладів фахової передвищої освіти та визначення критеріїв, які потенційно могли б бути включені в нього. З метою виявлення пріоритетів, які можуть впливати на вибір закладу освіти споживачами освітніх послуг, всім респондентам було запропоновано перелік з 15 позицій та можливість додати свої. При формуванні переліку критеріїв бралися до уваги показники, зазначені в проєкті Положення про акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти Міністерства освіти і науки України, зарубіжний досвід оцінки роботи закладів освіти та особливості внутрішнього ринку праці.

3. Найбільш пріоритетними, для здобувачів освіти, стали показники, які стосуються програм міжнародної співпраці закладів фахової передвищої освіти (49%); для батьків – наявність програм міжнародної співпраці (70%) та практикоорієнтованість навчальних планів (65%); для працівників та роботодавців – практикоорієнтованість навчальних планів (58% та 87% відповідно). Найвідомішим рейтингом, на який звертають увагу при виборі закладу освіти, здобувачі, їх батьки та працівники назвали Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України Інформаційного освітнього ресурсу «Освіта.іа». В свою чергу, роботодавці вказали рейтинг «Топ закладів освіти за оцінками роботодавців». Проведене опитування та аналіз його результатів дозволили з'ясувати, що: поява рейтингу закладів фахової передвищої освіти може стати ще одним кроком у напрямі України до світової інтеграції,

оскільки всі провідні країни світу успішно реалізують такий механізм для формування якісної системи освіти; створення рейтингу закладів фахової передвищої освіти підтримується більшістю всіх респондентів і може стати важливим інструментом, який допоможе керівництву даною ланкою освіти уникнути можливих загроз, пов'язаних із формуванням контингенту закладу освіти, а значить вплинути на забезпечення його економічної безпеки.

4. Основними загрозами впровадження такого рейтингу є: не всі із запропонованих критеріїв рейтингу можуть бути прийняті освітянською спільнотою, оскільки спрацьовуватиме суб'єтивний підхід та прагнення підлаштувати їх під інтереси окремо взятого закладу освіти; неготовність окремих закладів фахової передвищої освіти брати участь в рейтингу може негативно вплинути на його економічну безпеку; результати рейтингування можуть суттєво відрізнитись від рекламної інформації про заклад освіти, що може негативно вплинути на їх державне/регіональне фінансування та економічну безпеку.

5. Вивчено методичні підходи до розрахунку міжнародних та національних рейтингів закладів освіти, що дозволило встановити наступне: в основу сучасних рейтингів покладено критерії оцінювання, які стосуються всіх сфер діяльності закладів освіти та її результатів; міжнародні рейтинги ARWU і Webometrics орієнтовані, в першу чергу, на дослідницько-інноваційну діяльність закладів освіти; міжнародний рейтинг THE поєднує дослідницько-інноваційну діяльність та оцінку академічного середовища; міжнародний рейтинг QS за своїми критеріями найбільш наближений до національних рейтингів, оскільки включає як оцінку академічного середовища, так і працевлаштування випускників, репутацію закладу освіти та партнерські зв'язки з роботодавцями; рейтинг Complete University Guide орієнтований на оцінку якості академічного середовища, тому участь у ньому та прагнення зайняти високі позиції допомагає закладам освіти ефективно формувати контингент і таким чином залишатися конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг. Встановлено, що від позицій закладу освіти в

рейтингу залежить не лише вибір місця навчання потенційними абітурієнтами, а й рівень працевлаштування та заробітної плати їх випускників, що безпосередньо впливає на їх економічну безпеку. Результати проведеного дослідження підтвердили необхідність запровадження рейтингу закладів фахової передвищої освіти в Україні, який би відображав об'єктивну інформацію щодо інтересів всіх зацікавлених осіб.

6. За результатами проведеного дослідження, опубліковано три статті [173, 175, 210] та тези доповіді на міжнародній конференції [211].

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти

Напрямок України до інтеграції у світовий простір, прагнення до розвитку людського капіталу нагально вимагає не лише реформування самої системи освіти, а й забезпечення закладів освіти інструментами, які б гарантували їм ефективність функціонування як суб'єктів освітньої діяльності (суб'єктів господарювання, що провадять освітню діяльність).

Особливої уваги потребують заклади фахової передвищої освіти, оскільки трансформації, які з ними відбувалися, тривали достатньо довгий проміжок часу, ставлячи взагалі під питання існування цілої ланки, і, оцінюючи орієнтир Міністерства освіти і науки України на удосконалення системи професійної освіти, триватимуть і у майбутньому. Тому забезпечення повноцінного й ефективного функціонування закладів фахової передвищої освіти як невід'ємної складової системи освіти в цілому має стати одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Грунтуючись на результатах проведених досліджень стану забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти запропоновано концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Вважаємо, що під поняттям «забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти» доцільно розуміти систему управління діяльністю закладів фахової передвищої освіти, яка б забезпечувала повноцінне функціонування задля досягнення поставленої місії шляхом протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам.

Основними складовими концептуального підходу є: мета, завдання, об'єкти та суб'єкти, методичні підходи до оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та напрями її забезпечення (рис. 3.1).

Концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти						
Мета: управління діяльністю закладів фахової передвищої освіти задля досягнення поставленої місії шляхом протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам						
Об'єкти:						
Заклади фахової передвищої освіти						
Суб'єкти:						
Міністерство освіти і науки України	Міністерство фінансів України	Державна служба якості освіти України	Державна служба статистики України	Єдина державна електронна база з питань освіти		
Аналітичний центр рейтингування закладів освіти	Федерація роботодавців України	Всеукраїнська асоціація закладів фахової передвищої освіти	Потенційні абітурієнти	Студенти	Випускники	
Оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти						
Методичний підхід до рейтингування закладів фахової передвищої освіти			Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти			
Напрями забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти						
Інтелектуальний	Фінансовий	Нормативно-правовий	Інформаційний	Технологічний	Технічний	Академічний

Рис. 3.1. Концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти

Джерело: складено особисто автором

Метою концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти є управління діяльністю закладів фахової передвищої освіти задля досягнення поставленої місії шляхом протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам.

Основними завданнями концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти є:

- встановлення сутності економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти;

- ідентифікації внутрішніх та зовнішніх загроз діяльності закладам фахової передвищої освіти;
- оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти з використанням рейтингів;
- розробка заходів щодо економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти за окремими напрямками.

При формуванні концептуального підходу до удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти пропонуємо орієнтуватися *на принципи* забезпечення економічної безпеки реалізації системи відносин з усіма зацікавленими особами, економічної безпеки умов діяльності, ідентифікації показників оцінювання в кожній зі складових частин; виборі підходу до оцінювання показників складових частин; забезпеченні відповідності задач методу оцінювання.

Вважаємо, що до основних принципів, на яких повинен ґрунтуватись концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, слід віднести принципи:

- правомірності – наявність чіткого правового регламентування забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти;
- нормативності – чітке дотримання встановлених норм щодо регламентації діяльності закладів фахової передвищої освіти;
- системності – узгодженість взаємовідносин між усіма суб'єктами забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти;
- комплексності – передбачає всебічне дослідження внутрішніх та зовнішніх загроз забезпеченню економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти;
- стабільності – передбачає стабільний стан та/або покращення розвитку закладів фахової передвищої освіти;
- збалансованості – ґрунтується на відповідності здійснюваних витрат на забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти одержаним доходам.

Виокремлені принципи передбачають наявність чіткого взаємозв'язку між складовими економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, що сприятиме забезпеченню економічної безпеки освіти в цілому.

Вивчення переліку функцій, за допомогою яких повинно здійснюватись забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, довело необхідність виокремлення таких:

- попередження – передбачає розробку заходів, спрямовану на запобігання негативному впливу загроз на економічну безпеку закладів фахової передвищої освіти;

- нейтралізації – передбачає розробку заходів, спрямовану на ліквідацію наслідків впливу загроз забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти;

- контролю – передбачає здійснення постійного контролю за станом забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти з метою ідентифікації загроз та запобігання їх впливу;

- інформаційна – передбачає інформування громадськості про діяльність закладів фахової передвищої освіти задля забезпечення їх економічної безпеки;

- аналітична – передбачає здійснення оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти в цілому та за окремими її складовими;

- захисна – передбачає розробку заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти від негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Вважаємо, що важелі впливу доцільно розглядати в залежності від функцій забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Об'єктами концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти є заклади фахової передвищої освіти [216].

Основними суб'єктами концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти є:

- Міністерство освіти і науки України [217];
- Міністерство фінансів України [218];
- Державна служба якості освіти України [219];
- Державна служба статистики України [220];
- Регіональні служби зайнятості;
- Єдина державна електронна база з питань освіти [221];
- Федерація роботодавців України [222];
- Всеукраїнська асоціація закладів фахової передвищої освіти [223];
- Потенційні абітурієнти;
- Студенти закладів фахової передвищої освіти;
- Випускники закладів фахової передвищої освіти;
- Аналітичний центр рейтингування закладів освіти.

Так, *Міністерство освіти і науки України* формує загальну політику перспектив розвитку закладів фахової передвищої освіти, впливає на визначення їх місця у системі національної освіти, визначає роль у забезпеченні ринку праці, формалізує державне бачення щодо діяльності закладів зазначеної ланки освіти у вигляді документів, які подаються на розгляд Верховної Ради України, Кабінету Міністрів. Врахування вимог МОНУ щодо діяльності закладів фахової передвищої освіти, які лежать в основі акредитаційних вимог і перевіряються *Державною службою якості освіти України*, вважаємо важливим елементом розробки запропонованої методики оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та визначення показників для рейтингування, оскільки успішне проходження процесу акредитації – один із показників, на наш погляд, економічної захищеності закладів освіти.

Державна служба статистики України – є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері статистики, подає дані Міністерству економічного розвитку і торгівлі

України для формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці. Такий прогноз може стати основою для прийняття ефективних управлінських рішень адміністраціями закладів фахової передвищої освіти щодо формування перспективного бачення стосовно відкриття/закриття освітньо-професійних програм чи сертифікованих курсів, оскільки надання освітніх послуг в певних галузях, в першу чергу, має забезпечувати випускників стабільним працевлаштуванням.

З цієї точки зору важливо також, на наше переконання, у методику оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти включати показники, які відображають забезпечення закладами фахової передвищої освіти потреб регіону у фахівцях певних галузей.

Регіональні служби зайнятості, надаючи необхідну інформацію, допоможуть з'ясувати фактичний стан працевлаштування випускників та реальну потребу у фахівцях з кожного напрямку підготовки здобувачів освіти у ЗФПО, що дозволить здійснювати коригування освітньо-професійних програм чи сертифікованих курсів.

Регіональні служби зайнятості надають інформацію до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, яке на їх основі та на основі державних замовників формує зведені проєктні обсяги державного замовлення й подає дані *Міністерству фінансів України* для включення їх до проєкту закону про Державний бюджет України на відповідний рік. Результати рішень Міністерства фінансів України безпосередньо впливають на забезпечення економічної безпеки закладів освіти, оскільки від цього залежить їх повноцінне функціонування й забезпечення фінансування витрат закладу освіти на підтримку загальної та академічної інфраструктури у тому числі.

Важливими суб'єктами концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти вважаємо Федерацію роботодавців України, Всеукраїнську асоціацію закладів фахової передвищої освіти, Єдину державну електронну базу з питань освіти та

асоціації випускників, оскільки вони формують репутацію закладів фахової передвищої освіти на ринку освітніх послуг, тим самим забезпечуючи їх конкурентоспроможність, впливаючи на вибір потенційних здобувачів освіти.

Для реалізації методики оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти необхідно створити платформи для збору інформації щодо оцінювання діяльності закладів освіти зазначеної ланки роботодавцями, випускниками та академічною спільнотою.

Вважаємо, що для оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти використовуються показники, інформація для розрахунку яких буде залучатись із відкритих та закритих джерел Аналітичним центром, пропозиція створення якого при МОНУ обґрунтована у параграфі 3.2 дисертації.

Взаємодія між зазначеними суб'єктами концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти представлена на рис. 3.2.

На рис. 3.2 пунктиром позначені органи державної влади, організації та об'єднання, які наразі активно не співпрацюють із закладами фахової передвищої освіти, не долучаються до формування перспектив їх розвитку, забезпечення їх конкурентоспроможності, а отже не впливають на забезпечення їх економічної безпеки. Поряд з цим всі вони відіграють важливу роль в оцінюванні ефективного функціонування закладів освіти зазначеної ланки системи освіти.

Розглянемо роль суб'єктів концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти більш докладніше.

Необхідно розробити методику оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, яка б стала інструментом для адміністрації закладів фахової передвищої освіти в питанні прийняття викликів та протидії загрозам, які вже існують, та тим, які можуть виникнути. Особливо важливо передбачити виклики, пов'язані з

формуванням контингенту, який виступає певним гарантом існування самого закладу.

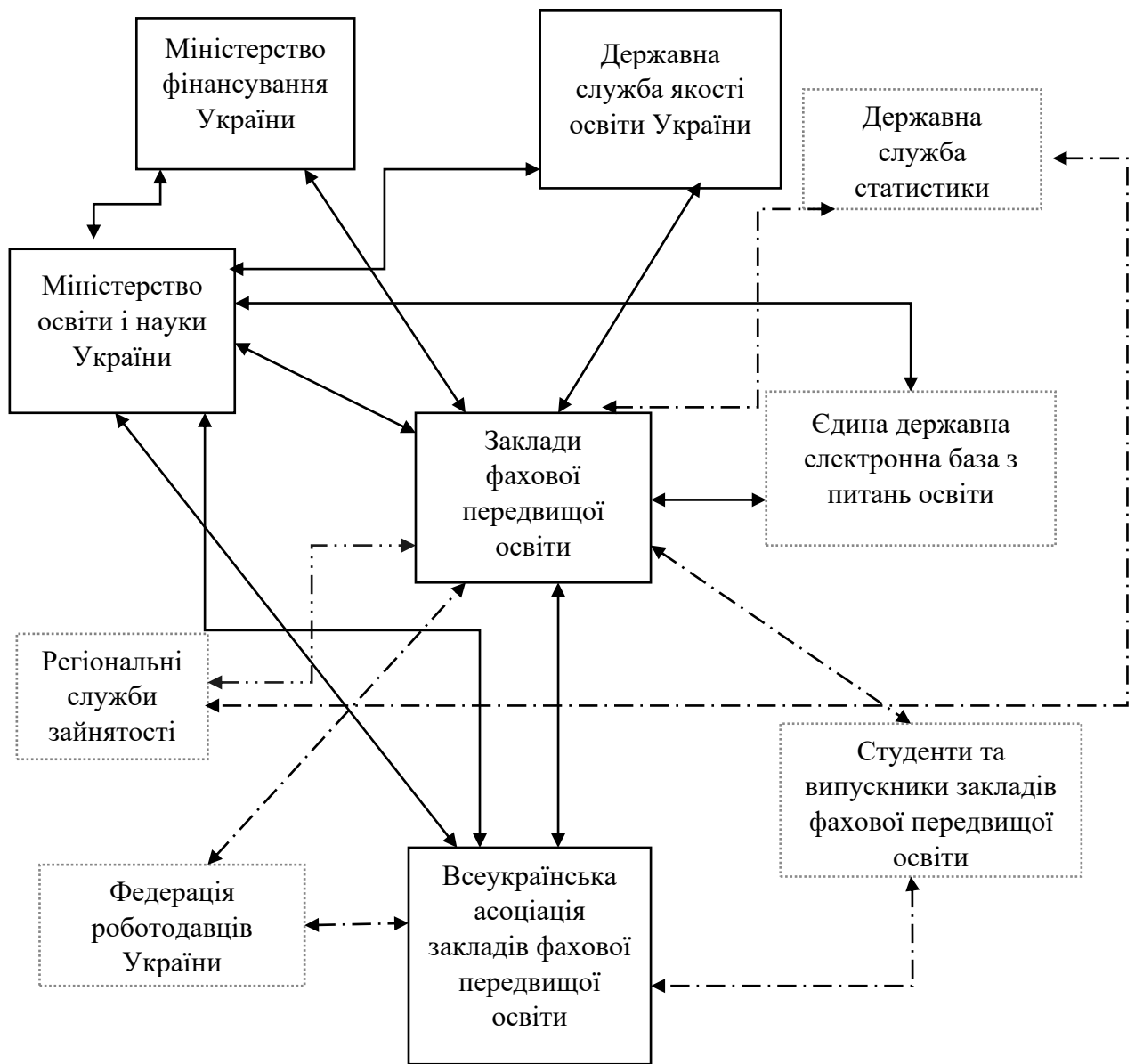

Рис. 3.2. Взаємодія між суб'єктами концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти

Джерело: розроблено автором

Такою методикою може стати створення моделі рейтингування закладів фахової передвищої освіти, яке б вирішило питання удосконалення механізмів забезпечення економічної безпеки закладів освіти, оскільки участь у ньому допоможе керівництву суб'єктів освітньої діяльності

своєчасно виявляти сучасні виклики, передбачати загрози й протидіяти їм, приймаючи ефективні управлінські рішення.

На цьому шляху актуальності набуває питання адаптації передового світового досвіду до створення зазначеної моделі. Незважаючи на рівень рейтингів закладів освіти (міжнародний чи національний), національну специфіку країн з урахуванням їх історичного і економічного розвитку, на різноманітність моделей та методів розрахунку у них є спільні риси та принципи. Одним із спільних показників рейтингів ARWU, Webometrics, THE, US News, Complete University Guide являється якісний показник викладацького складу, який, в залежності від рейтингу, оцінюється або рівнем наукової діяльності, або думкою здобувачів освіти щодо рівня викладання, або співвідношенням загальної кількості випускників до випускників, які завершили навчання з високими показниками, або ж сумою зазначених критеріїв. При оцінюванні рівня академічного середовища рейтинги US News, Complete University Guide розглядають фінансові витрати закладу освіти на підтримку загальної та академічної інфраструктури. Рейтинги QS, THE, US News враховують показники, які оцінюють партнерські зв'язки закладу освіти з роботодавцями, оцінку академічного середовища експертами. Працевлаштування випускників – один із критеріїв оцінювання рейтингів QS і Complete University Guide. Достатньо велика кількість показників відображена лише в певних моделях рейтингів, оскільки кожний з рейтингів виконує свою місію і реалізує своє завдання. Головним же завданням всіх методик рейтингування є оцінка результатів діяльності закладів освіти. Зазначені методики довели свою ефективність і перевірені часом, оскільки продовжують існувати, трансформуючись відповідно до змін ринкової економіки, пов'язаної із глобалізаційними процесами та світовими тенденціями зміни ринку освітніх послуг, та задовольняти потреби суспільства.

Аналізуючи моделі існуючих у світовому освітньому просторі рейтингів закладів освіти та адаптуючи їх до особливостей запитів

національної економіки, роботодавців, як зацікавленої сторони в отриманні кваліфікованих фахівців, споживачів освітніх послуг і специфіки функціонування української системи освіти, можемо визначити систему показників оцінювання результатів діяльності закладів фахової передвищої освіти, які стануть основою для створення національного рейтингу закладів фахової передвищої освіти, який ми розглядаємо як один із елементів механізму забезпечення економічної безпеки закладів освіти даної ланки національної системи освіти. Саме співставлення результатів діяльності закладу фахової передвищої освіти з очікуваннями, які формуються на основі бажань потенційних здобувачів освіти, їх батьків/опікунів, прагнень роботодавців, з урахуванням думки тих, хто безпосередньо забезпечує освітній процес, може допомогти керівництву закладами освіти будувати ефективну концепцію подальшого розвитку, досягати рівня успішності й конкурентоспроможності й, відповідно, економічної захищеності.

Основними напрямками забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти є:

- інтелектуальне забезпечення викладання у закладах фахової передвищої освіти;
- фінансове забезпечення діяльності закладів фахової передвищої освіти;
- чітка нормативно-правова регламентація освітнього процесу у закладах фахової передвищої освіти;
- інформаційне забезпечення діяльності закладів фахової передвищої освіти, яке дозволяє ефективно презентувати освітні послуги задля залучення здобувачів освіти;
- технологічне забезпечення діяльності закладів фахової передвищої освіти;
- достатнє фінансування технічного забезпечення закладів фахової передвищої освіти;
- контроль за дотриманням академічної свободи та доброчесності у закладах фахової передвищої освіти.

Інтелектуальне забезпечення передбачає належний рівень підготовки педагогічного персоналу для викладання у закладах фахової передвищої освіти, яке відповідає встановленим вимогам та стандартам.

Фінансове забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти здійснюється за рахунок бюджетного фінансування, коштів приватних осіб та інших джерел, що спрямовуються на оплату за навчання здобувачів закладів фахової передвищої освіти.

Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти вимагає приведення у відповідність законодавства про освіту, фахову передвищу освіту та законодавства про економічну безпеку, що дозволить мінімізувати вплив загроз на діяльність закладів фахової передвищої освіти.

Одночасно з вказаними орієнтирами слід мати на увазі, що, як зазначалося вище, в сучасних умовах фахова передвища освіта продовжує перебувати в процесі реформування, які стосуються, у тому числі, формування акредитаційних вимог. До цього часу залишається не прийнятим «Положення про акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти» Міністерства освіти і науки України. Врахування критеріїв, передбачених проєктом даного документу, вважаємо за доцільне при формуванні пропозицій щодо показників, які будуть оцінюватися при розробці методики рейтингування закладів фахової передвищої освіти, оскільки існує, на наш погляд, тісний зв'язок між виконанням вимог до акредитації і забезпеченням економічної безпеки закладів освіти.

Інформаційне забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти передбачає, з одного боку, всебічне висвітлення діяльності закладів фахової передвищої освіти, а, з іншого боку, - дозволяє захистити заклади від витоку інформації та недобросовісної конкуренції.

Задля захисту закладів фахової передвищої освіти від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз необхідно розробити дієві заходи щодо проведення

ефективної маркетингової політики, що сприятиме збільшенню числа здобувачів освіти.

Технологічне забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти передбачає розробку унікальних технологій викладання фахових дисциплін, що підвищить конкурентоспроможність та рівень освіти здобувачів.

Достатнє фінансування *технічного забезпечення* економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти необхідно для дотримання встановлених норм пожежної та санітарно-епідеміологічної безпеки як у закладах освіти, так і у гуртожитках. Особливої ваги дотримання таких норм важливе у зв'язку зі збільшенням нещасних випадків та посиленням, у зв'язку з цим, державного нагляду за дотриманням норм протипожежної безпеки [224].

Академічна безпека як складова економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти відіграє важливу роль та передбачає контроль за дотриманням академічної свободи та доброчесності у досліджуваних закладах.

Запропонований концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти може допомогти адміністраціям закладів контролювати стан економічної безпеки, усвідомлювати виклики, які так швидко з'являються у сучасному світі, передбачати загрози й формувати перспективи подальшого розвитку, залишаючись конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг.

3.2. Розробка методичного підходу до рейтингування задля оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти

Враховуючи необхідність в умовах зростаючої конкуренції діагностики стану забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, пропонуємо методичний підхід, який передбачає створення рейтингу закладів освіти даної ланки, участь у якому може стати інструментом своєчасного виявлення зовнішніх та внутрішніх загроз, дасть можливість ефективно протидіяти їм та запобігати їх впливу у майбутньому шляхом діагностики стану комплексного забезпечення економічної безпеки із врахуванням специфіки діяльності закладів фахової передвищої освіти.

Даний методичний підхід передбачає декілька етапів:

- 1) оцінювання особливостей функціонування закладів фахової передвищої освіти з позицій економічної безпеки;
- 2) вивчення джерел інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки;
- 3) визначення показників оцінювання стану забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти (рис. 3.2);
- 4) розподіл індикаторів на відкриті і закриті;
- 5) формування інтегрального показника оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти;
- 6) встановлення відповідності інтегрального показника закладу фахової передвищої освіти встановленим критеріям.

Оцінювання особливостей функціонування закладів фахової передвищої освіти з позицій економічної безпеки проводиться задля встановлення позицій окремого закладу на ринку освітніх послуг.

Основні показники, розрахунок яких передбачено згідно з запропонованою методикою, представлено на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Показники оцінювання забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти

Джерело: розроблено автором

Оскільки частина показників знаходиться (чи передбачається даною методикою її розміщення) у відкритому доступі й будуть вноситися аналітичним центр, пропозиція створення якого при МОНУ зазначена у параграфі 3.2 дисертації, а інші – будуть надаватися адміністрацією закладів фахової передвищої освіти для участі у рейтингуванні, пропонуємо розділити їх на дві категорії: відкриті, які умовно позначимо літерою «О», та закриті «С». Відповідно до даного розподілу формуємо групи індикаторів.

Показники оцінювання академічного середовища ЗФПО категорії «О» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Показники оцінювання академічного середовища ЗФПО (О)

Показники	Позначення	Від 0 до 5
Кількість пропонованих форм навчання (денна, заочна, дистанційна, дуальна, навчання на робочому місці)	K^1_1	
Кількість пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів	K^1_2	
Разом	K^1	

Джерело: розроблено автором

Оцінювання показника «Кількість пропонованих форм навчання» пропонуємо здійснювати відповідно до кількості форм навчання, які представлені серед пропонованих закладом освіти.

Показник «Кількість пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів» може бути розрахованим за наступними критеріями: наявність 4 програм/курсів – 1 бал; 5 програм/курсів – 2 бали; 6 програм/курсів – 3 бали; 7 програм/курсів – 4 бали; більше 7 програм/курсів – 5 балів.

Показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу ЗФПО категорії «О» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу ЗФПО (О)

Показники	Позначення	Ні (0)	Так (5)
Наявність Положення про академічну доброчесність	K^2_1		
Наявність Кодексу етики/поведінки учасників освітнього процесу	K^2_2		
Разом	K^2		

Джерело: розроблено автором

Показники оцінювання реалізації неформальної освіти ЗФПО категорії «О» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Показники оцінювання реалізації неформальної освіти ЗФПО (О)

Показники	Позначення	Ні (0)	Так (5)
Наявність Положення про Студентське самоврядування	K^3_1		
Наявність молодіжних, громадських об'єднань тощо серед здобувачів освіти	K^3_2		
Разом	K^3	Разом	

Джерело: розроблено автором

Показники оцінювання контент-аналізу офіційного веб-сайту ЗФПО категорії «О» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Показники оцінювання контент-аналізу офіційного веб-сайту (О)

Показники	Позначення	Ні (0)	Так (5)
Загальна інформація про ЗФПО	K^4_1		
Наявність на сайті Статуту ЗФПО	K^4_2		
Наявність Положення про організацію освітнього процесу	K^4_3		
Інформація про склад керівних органів	K^4_4		
Організаційна інформація: структура закладу освіти	K^4_5		
Наповненість всіх сторінок сайту	K^4_6		
Актуальність новин	K^4_7		
Наявність інформації щодо Наглядової ради	K^4_8		
Оприлюднення щорічного звіту керівника	K^4_9		
Наявність Правил прийому до ЗФПО на поточний рік	K^4_{10}		
Наявність інформації щодо розкладу занять	K^4_{11}		
Наявність графіка навчального процесу	K^4_{12}		
Присутність інформації про діяльність органів студентського самоврядування	K^4_{13}		
Разом	K^4		

Джерело: розроблено автором

Показники оцінювання репутації ЗФПО у зовнішньому середовищі категорії «О» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Показники оцінювання репутації ЗФПО у зовнішньому середовищі (О)

Показник	Позначення	Від 0 до 5
Зовнішня експертна оцінка якості академічних програм, яку надають представники закладів освіти, які належать одній групі	K^5_1	
Оцінка якості освіти випускників роботодавцями	K^5_2	
Оцінка випускниками якості навчання	K^5_3	
Співвідношення кількості ліцензійних місць і заяв на вступ поточного навчального року	K^5_4	
Середній бал документа про освіту зарахованих до ЗФПО у поточному навчальному році	K^5_5	
Разом	K^5	

Джерело: розроблено автором

Показники «Зовнішня експертна оцінка якості академічних програм, яку надають представники закладів освіти, які належать одній групі», «Оцінка якості освіти випускників роботодавцями», «Оцінка випускниками якості навчання» пропонуємо вносити з результатів опитувань, організація, яких запропонована у параграфі 3.2 дисертації. Слід взяти до уваги, що дані показники носитимуть суб'єктивний характер.

Показник «Співвідношення кількості ліцензійних місць і заяв на вступ поточного навчального року» пропонуємо розраховувати за такими параметрами: сума загальних конкурсних балів у відношенні до кількості програм або загальна кількість ліцензійних місць – до загальної кількості поданих заяв. Рейтинг по балах пропонуємо наступний: показник співвідношення до 0,5 – 1 бал, від 0,6 до 1 – 2 бали, від 1,1 до 1,5 – 3 бали, від 1,6 до 2 – 4 бали, більше 2 – 5 балів.

Для обрахунків останнього показника «Середній бал документа про освіту зарахованих до ЗФПО у поточному навчальному році», враховуючи те, що учні з високими балами у навчанні орієнтовані на вступ до закладів вищої освіти, пропонуємо наступну градацію: середній бал документа про

освіту складає до 6 балів – нараховуємо 1 бал, середній бал від 6,1 до 7 – 2 бали, середній бал від 7,1 до 8 – 3 бали, середній бал від 8,1 до 9 – 4 бали, середній бал вище 9 – 5 балів.

Показники оцінювання академічного середовища ЗФПО категорії «С» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Показники оцінювання академічного середовища ЗФПО (С)

Показники	Позначення	Від 0 до 5	
Кадрове забезпечення відповідає ліцензійним вимогам за всіма спеціальностями, з яких одержані ліцензії	K^1_1		
Співвідношення випусників, які отримали дипломи з відзнакою й високими балами до загальної кількості випусників	K^1_2		
Практикоорієнтованість освітньо-професійних програм	K^1_3		
Співвідношення кількості студентів, які вступили до ЗФПО і скільки з них закінчили	K^1_4		
Витрати ЗФПО на підтримку академічної інфраструктури (бібліотеки, комп'ютерне обладнання і т.п.) з розрахунку на одного студента	K^1_5		
Витрати ЗФПО на підтримку загальної інфраструктури (спорт, кар'єрні сервіси, медична інфраструктура і т.п.) з розрахунку на одного студента	K^1_6		
		Ні (0)	Так (5)
Співвідношення кількості студентів до кількості викладачів	K^1_7		
		Ступінь залучення (від 0 до 5)	
Залучення органів студентського самоврядування до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми та інших процедур забезпечення її якості як партнерів	K^8		
Разом	K^1		

Джерело: розроблено автором

Для розрахунків показника «Кадрове забезпечення відповідає ліцензійним вимогам за всіма спеціальностями, з яких одержані ліцензії» пропонуємо взяти за основу методику, яка зазначена у проєкті «Положення про акредитацію освітньо-професійних програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів фахової передвищої освіти» [180], розширивши бальну

систему. Критерій 5 «Кадрове забезпечення реалізації освітньо-професійної програми оцінюється в залежності кількості балів отриманих за всі пункти: «відповідає» – 75% і більше від максимально можливої суми балів по критерію; «відповідає умовно» – 50% і більше (до 74,5% включно) від максимально можливої суми балів по критерію; «не відповідає» – менше 50% від максимально можливої суми балів по критерію. Пропонуємо наступний розподіл балів: кадрове забезпечення відповідає вимогам менше 50% – 1 бал; від 51% до 60% – 2 бали; від 61% до 70% – 3 бали; від 71% до 74% – 4 бали; більше 75% – 5 балів.

Співвідношення випускників, які отримали дипломи з відзнакою й високими балами до загальної кількості випускників пропонуємо оцінювати за наступними критеріями: якщо співвідношення складає до 7% – нараховуємо 1 бал; від 8% до 10% – 2 бали; від 11% до 13% – 3 бали; від 14% до 16% – 4 бали; якщо показник більше 16% – 5 балів.

Показник «Практикоорієнтованість освітньо-професійних програм» розраховуємо через співвідношення освітніх компонентів навчальних планів: сума годин практичних занять та всіх видів практики до суми годин лекційних занять, самостійної роботи. В основу беремо середній показник по закладу освіти. Хоча слід зазначити, що існує значна відмінність у підготовці фахових молодших бакалаврів за різними спеціальностями, тому у подальшій перспективі для удосконалення системи рейтингування необхідно розглядати необхідність створення рейтингів закладів освіти за групами. На даному етапі пропонуємо наступні критерії оцінювання даного показника: співвідношення складає до 15% – 1 бал; від 16% до 20% – 2 бали; від 21% до 25% – 3 бали; від 26% до 30% – 4 бали; більше 30% – 5 балів.

Розподіл балів при оцінюванні показника «Співвідношення кількості студентів, які вступили до ЗФПО і скільки з них закінчили» пропонуємо виконувати за такими параметрами: співвідношення складає до 70% від кількості вступників – 1 бал; від 71% до 75% – 2 бали; від 76% до 80% – 3 бали; від 81% до 85% – 4 бали; більше 85% – 5 балів.

Фінансові показники «Витрати ЗФПО на підтримку академічної інфраструктури (бібліотеки, комп'ютерне обладнання і т.п.) з розрахунку на одного студента» і «Витрати ЗФПО на підтримку загальної інфраструктури (спорт, кар'єрні сервіси, медична інфраструктура і т.п.) з розрахунку на одного студента», на наш погляд, мають бути представлені як сума видатків на зазначені категорії витрат із загального та спеціального фондів, а переведення у бали регулюватися кожного року в залежності від загальних показників по країні.

Оскільки нормативи співвідношення кількості студентів до кількості викладачів залежать від освітньо-професійних програм і відрізняються у своїх коефіцієнтах, даний показник пропонуємо розраховувати як «невідповідність» – 0 балів і «відповідність» – 5 балів нормативним вимогам.

Показник «Залучення органів студентського самоврядування до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми та інших процедур забезпечення її якості як партнерів» оцінюємо за ступенем залучення і врахування побажань здобувачів освіти: залучення і врахування побажань складає менше 50% – 1 бал; від 51% до 60% – 2 бали; від 61% до 70% – 3 бали; від 71% до 74% – 4 бали; більше 75% – 5 балів.

Показники оцінювання партнерських зв'язків ЗФПО з роботодавцями категорії «С» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.7.

Вважаємо, що показники «Наявність меморандумів/договорів щодо співпраці з підприємствами, установами тощо» і «Наявність договорів щодо баз практики» необхідно розраховувати, виходячи із забезпечення зазначеними документами всіх освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів закладу фахової передвищої освіти. Відповідно розподіляються бали: менше 50% ліцензованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів забезпечені наявними меморандумами/договорами про співпрацю й договорами щодо баз практики – 1 бал; від 51% до 60% – 2 бали; від 61% до 70% – 3 бали; від 71% до 74% – 4 бали; більше 75% – 5 балів.

Таблиця 3.7

**Показники оцінювання партнерських зв'язків ЗФПО
з роботодавцями (С)**

Показники	Позначення	Від 0 до 5	
Наявність меморандумів/договорів щодо співпраці з підприємствами, установами тощо	K^2_1		
Наявність договорів щодо баз практики	K^2_2		
Проведення спільних заходів з роботодавцями (проєкти, конференції, тренінги тощо)	K^2_3		
		Ні (0)	Так (5)
Проходження педагогічними працівниками підвищення кваліфікації та стажування на підприємствах, в установах тощо	K^2_4		
Наявність замовлень від роботодавців на підготовку фахівців	K^2_5		
Наявність практики збору, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників	K^2_6		
		Ступінь залучення, відповідності (від 0 до 5)	
Залучення роботодавців до викладання дисциплін професійного спрямування	K^2_7		
Залучення роботодавців до проведення державної атестації	K^2_8		
Залучення роботодавців до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми чи сертифікованого курсу як партнерів	K^2_9		
Відповідність пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів потребам регіону	K^2_{10}		
Разом	K^2		

Джерело: розроблено автором

Для оцінювання показника «Проведення спільних заходів з роботодавцями (проєкти, конференції, тренінги тощо)» пропонуємо враховувати частоту проведення таких заходів: відсутність таких заходів – 0 балів; один захід протягом навчального року – 1 бал; один захід протягом семестру – 2 бали; щоквартальне проведення – 3 бали; два заходи на місяць – 4 бали; більше двох – 5 балів.

Ступінь залучення роботодавців до викладання дисциплін професійного спрямування, проведення державної атестації, процесу періодичного

перегляду освітньо-професійної програми, сертифікованого курсу як партнерів визначаємо відповідно до кількості таких програм/курсів: відсутність участі роботодавців у даних процесах – 0 балів; залученість менша, ніж на 60% ліцензованих освітньо-професійних програмах чи сертифікованих курсах – 1 бал; від 61% до 70% освітньо-професійних програм/сертифікованих курсів отримують підтримку за даними показниками від роботодавців – 2 бали; від 71% до 80% – 3 бали; від 81% до 90% – 4 бали; більше 90% – 5 балів.

Показник «Відповідність пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів потребам регіону» має складатися на основі даних регіональних центрів зайнятості і у співпраці з ними. Оцінювання даного показника пропонуємо за наступними параметрами: підготовка кадрового забезпечення відповідає потребам регіону менше 50% – 1 бал; від 51% до 60% – 2 бали; від 61% до 70% – 3 бали; від 71% до 74% – 4 бали; більше 75% – 5 балів.

Показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу ЗФПО категорії «С» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу ЗФПО (С)

Показники	Позначення	Ні (0)	Так (5)
Передбаченість в трудовій угоді та у договорі про навчання відповідальності щодо порушень Положення про академічну доброчесність, Кодексу етики/поведінки учасників освітнього процесу	K^3_1		
Організація системної роботи по формуванню академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу	K^3_2		
Разом	K^3		

Джерело: розроблено автором

Показники оцінювання реалізації неформальної освіти ЗФПО категорії «С» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Показники оцінювання реалізації неформальної освіти ЗФПО (С)

Показники	Позначення	Ні (0)	Так (5)
Наявність програми заохочення здобувачів освіти до суспільно-корисної діяльності	K^4_1		
		Ступінь залучення (від 0 до 5)	
Залученість здобувачів освіти до проєктної діяльності, направленої на формування soft skills	K^4_2		
Разом	K^4	Разом	

Джерело: розроблено автором

Ступінь залучення здобувачів освіти до проєктної діяльності, направленої на формування soft skills, може бути визначена шляхом співвідношення загального контингенту закладу фахової передвищої освіти до кількості здобувачів освіти, які взяли участь у заходах, які проводилися у рамках реалізації програми неформальної освіти. Бали пропонуємо розподіляти за такими показниками: залученість здобувачів освіти складає менше 30% від загальної кількості контингенту – 1 бал; від 31% до 40% – 2 бали; від 41% до 50% – 3 бали; від 51% до 60% – 4 бали; більше 60% – 5 балів.

Показники оцінювання міжнародної співпраці ЗФПО категорії «С» з позицій економічної безпеки наведені в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Показники оцінювання міжнародної співпраці ЗФПО

Показники	Позначення	Від 0 до 5
Наявність зарубіжних партнерів	K^5_1	
Участь у грантових програмах	K^5_2	
Участь учасників освітнього процесу у міжнародних конференціях, проєктах тощо	K^5_3	
Разом	K^5	

Джерело: розроблено автором

Показники даної категорії пропонуємо оцінювати відповідно до кількості наявних фактів діяльності закладу фахової передвищої освіти за даним напрямом: один факт – 1 бал; відповідно п'ять і більше – п'ять балів.

За результатами опитування здобувачів освіти, їх батьків, науково-педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти, роботодавців, які представлені у параграфі 2.2 дисертації, кожному з представлених вище показників (рис. 3.3) була присвоєна питома вага в залежності від позиції у рейтингу критеріїв й відповідно від впливу на стан комплексного забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти. Оскільки показники розділено на «відкриті» (О) й «закриті» (С), що вплинуло на порядок показників, то і питома вага представлена відповідно до даного розподілу.

Питома вага показників рейтингування закладів фахової передвищої освіти із відкритих джерел (О) наведена у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Питома вага показників рейтингування закладів фахової передвищої освіти із відкритих джерел (О)

	Назва показника	Питома вага
К ¹	Показники оцінювання академічного середовища ЗФПО	0,25
К ²	Показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу ЗФПО	0,05
К ³	Показники оцінювання реалізації неформальної освіти ЗФПО	0,2
К ⁴	Показники оцінювання контент-аналізу офіційного веб-сайту ЗФПО	0,3
К ⁵	Показники оцінювання репутації ЗФПО у зовнішньому середовищі	0,2
К	Інтегральний показник оцінювання стану комплексного забезпечення економічної безпеки закладу вищої освіти	1,0

Джерело: розроблено автором

Питома вага показників рейтингування закладів фахової передвищої освіти із закритих джерел (С) наведена у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Питома вага показників рейтингування закладів фахової передвищої освіти із закритих джерел (С)

	Назва показника	Питома вага
K ¹	Показники оцінювання академічного середовища ЗФПО	0,25
K ²	Показники оцінювання партнерських зв'язків з роботодавцями	0,15
K ³	Показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу ЗФПО	0,05
K ⁴	Показники оцінювання реалізації неформальної освіти ЗФПО	0,2
K ⁵	Показники оцінювання міжнародної співпраці ЗФПО	0,35
K	Інтегральний показник оцінювання стану комплексного забезпечення економічної безпеки закладу вищої освіти	1,0

Джерело: розроблено автором

Оскільки запропонованою методикою передбачено розподіл показників на «відкриті» (О) і «закриті» (С), при розрахунках вважаємо за доцільне «відкритим» показникам віддати 0,6 питокої ваги від цілого, «закритим» - 0,4 питокої ваги від цілого, оскільки вони можуть бути не достатньо коректними. Розрахунок інтегрального показника стану відповідності закладу фахової передвищої освіти визначеним індикаторам пропонуємо здійснювати за формулами:

$$K = 0,6K^0 + 0,4K^c \quad (3.1)$$

де K - інтегральний показник оцінювання стану відповідності закладу фахової передвищої освіти визначеним індикаторам; K⁰ – інтегральний показник «відкритих» критеріїв оцінювання; K^c - інтегральний показник «закритих» критеріїв оцінювання;

$$K^0 = \sum K_i^0 \cdot \Pi_i^0 \quad (3.2)$$

де K⁰ – інтегральний показник «відкритих» критеріїв оцінювання; K_i⁰ – показники оцінювання «відкритих» критеріїв оцінювання; Π_i⁰ - питома вага кожного показника;

$$K^c = \sum K_i^c \cdot P_i^c \quad (3.3)$$

де K^c – інтегральний показник «закритих» критеріїв оцінювання; K_i^c – показники оцінювання «закритих» критеріїв оцінювання; P_i^c – питома вага кожного показника.

Отриманий результат характеризуватиме за критеріями, наведеними у табл. 3.12, відповідність закладу фахової передвищої освіти запропонованим індикаторам, рівень успішності участі у рейтингуванні, перспективність у формуванні контингенту здобувачів освіти, який забезпечить йому економічну безпеку.

Критерії відповідності розраховуємо за базовими інтегральними показниками з урахуванням питомої ваги, зазначеної у формулі 3.1. Базові інтегральні показники за «відкритими» критеріями наведені у таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Базові інтегральні показники за «відкритими» критеріями

	1 бал	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів
K_j^0	3,54	7,08	10,62	14,16	17,7

Базові інтегральні показники за «закритими» критеріями наведені у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

Базові інтегральні показники за «закритими» критеріями

	1 бал	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів
K_j^c	2,02	4,04	6,2	8,08	10,1

Загальна сума базових інтегральних показників за «відкритими» і «закритими» критеріями наведена у таблиці 3.15

Таблиця 3.15

Загальна сума базових інтегральних показників

	1 бал	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів
K_i	5,56	11,12	16,82	22,24	27,8

На основі базових інтегральних показників формулюємо критерії відповідності закладу фахової передвищої освіти запропонованим індикаторам. Критерії відповідності наведені у таблиці 3.16.

Таблиця 3.16

**Критерії відповідності закладу фахової передвищої освіти
запропонованим індикаторам**

Ранг	Характеристика	Бал
А	Стан відповідності закладу фахової передвищої освіти високий, що може забезпечити йому економічну безпеку і розвиток	22,25-27,8
Б	Стан відповідності закладу фахової передвищої освіти достатній, але наявні певні недоліки, які можуть понижувати рівень його економічної безпеки	16,83-22,24
В	Стан відповідності закладу фахової передвищої освіти середній, але є тенденції до його погіршення, які можуть загрожувати його економічній безпеці	11,13-16,82
Г	Стан відповідності закладу фахової передвищої освіти низький, наявні стрімкі тенденції до його погіршення, які можуть мати серйозні загрози його економічній безпеці	5,57-11,12
Д	Стан відповідності закладу фахової передвищої освіти на рівні виживання	до 5,56

Джерело: розроблено автором

З метою апробації запропонованого методу проведемо розрахунки інтегрального показника на основі даних діяльності Фахового коледжу Університету економіки та права «КРОК», які представлені у Додатках Л і М.

$$K^0 = \sum K_i^0 \cdot P_i^0 = 8 \cdot 0,25 + 10 \cdot 0,05 + 10 \cdot 0,2 + 45 \cdot 0,3 + 16 \cdot 0,2 = 21,2$$

$$K^c = \sum K_i^c \cdot P_i^c = 25 \cdot 0,25 + 28 \cdot 0,15 + 8 \cdot 0,05 + 9 \cdot 0,2 + 9 \cdot 0,35 = 15,8$$

$$K = 0,6K^0 + 0,4K^c = 0,6 \cdot 21,2 + 0,4 \cdot 15,8 = 19,4$$

Таким чином, стан відповідності Фахового коледжу Університету економіки та права «КРОК» запропонованим індикаторам є достатнім. Підтвердженням цього є стабільність кількісного показника контингенту закладу освіти на всіх етапах його розвитку. Але для підвищення рівня конкурентоспроможності, враховуючи те, що зазначений заклад приватної

форми власності, а це формує певні виклики, слід звернути увагу на наявні певні недоліки, які можуть понижувати рівень його економічної безпеки.

Проводячи аналіз результатів, отриманий за даною методикою, враховуючи те, що в основі запропонованих показників лежать як досвід провідних країн світу, думка експертів, так і пріоритети, сформульовані потенційними споживачами освітніх послуг, адміністрація закладу освіти зможе своєчасно виявляти виклики і передбачати загрози, які можуть впливати на конкурентоспроможність суб'єктів *освітньої діяльності (суб'єктів господарювання, що провадять освітню діяльність)* та їх економічну безпеку.

3.3. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти

У сучасних умовах ринкової економіки важливим фактором забезпечення економічної безпеки є прийняття ефективних управлінських рішень, які зможуть забезпечити повноцінне функціонування суб'єктів господарювання, в нашому випадку закладів фахової передвищої освіти. Пропонований нами метод створення рейтингу закладів освіти зазначеної ланки, який розглядаємо як *об'єктивно-суб'єктивний і результатно-репутаційний*, стане дієвим інструментом для адміністрацій у вирішенні даного завдання. Даний метод потребує інформаційно-аналітичного забезпечення, пов'язаного зі збором і обробкою інформації, формуванням відповідних інформаційних документів.

Процес інформаційно-аналітичного забезпечення в основному двокомпонентний і включає збір та аналіз інформації [225]. Інформаційно-аналітичну роботу розуміють як діяльність, пов'язану зі збором і обробкою відкритої інформації, формуванням відповідних інформаційних документів

та наданням їх керівництву суб'єкта господарювання. Тобто інформаційно-аналітична робота – це насамперед діяльність у середовищі відкритої інформації, причому діяльність, пов'язана зі збором інформації, її обробкою та формуванням відповідних інформаційних документів. Кінцевим етапом інформаційно-аналітичної роботи є інформування керівництва суб'єкта господарювання [226]. Системний збір показників для участі закладу фахової передвищої освіти у рейтингу допоможе порівнювати інформацію про минулий стан суб'єкта господарювання, його сьогодення й передбачити можливі наслідки впливу негативних факторів у майбутньому.

Закон України «Про освіту» (2017 р.) закріпив нову парадигму державно-громадського управління освітою, у якій держава, особистість і суспільство стають рівноправними суб'єктами та партнерами. Відбувається стрімка трансформація системи державного управління освітою в контексті розвитку автономії закладів освіти, реалізації принципів демократизації та дерегуляції в освіті, принципів довіри між суб'єктами господарювання і органами влади, суб'єктами господарювання і громадянами, освітніми інституціями та суспільством. Відбувається формування системи відповідальності органів влади, суб'єктів освітньої діяльності та їх органів управління, всіх учасників освітнього процесу за результати освітньої діяльності. Ефективність цих процесів безумовно залежить від того, яку інформацію про діяльність системи освіти і з яких джерел отримують держава, громадянин і суспільство [227]. Також важливо, щоб ця інформація була максимально об'єктивною.

Інформація, яка задовольнить потреби користувача-реципієнта у будь-який історичний проміжок часу, повинна відповідати критеріям її якості, таким як: актуальність, своєчасність, точність, стійкість, достовірність, надійність, вірогідність, доступність, повнота, адекватність. Практика переконливо доводить, що актуальність і оперативність в інформаційному забезпеченні є найважливішими критеріями, від яких залежить вчасне

реагування на зміни зовнішнього середовища, процеси прийняття рішень, формування стратегії подальшого розвитку в будь-яких сферах [228].

Як зазначали в параграфі 2.2 дисертації, створюючи анкету опитування респондентів, формулюючи показники рейтингування закладів фахової передвищої освіти, які були у ній зазначені, для інформаційно-аналітичного забезпечення запропонованого нами метода бралися до уваги показники зарубіжного досвіду оцінки роботи закладів освіти, критерії, зазначені в проєкті «Положення про акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти» Міністерства освіти і науки України, особливості внутрішнього ринку праці. З метою забезпечення найбільшої вірогідності даних, які будуть використовуватися у запропонованій нами методиці, важливо визначити джерела отримання інформації щодо діяльності закладу фахової передвищої освіти, які будуть використовуватися для оцінювання показників, зазначених у параграфі 3.2 дисертації.

Джерела збору інформації для оцінювання показників академічного середовища закладу фахової передвищої освіти наведені в табл. 3.17.

Відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту» [172] заклади фахової передвищої освіти мають право «самостійно визначати форми здобуття освіти та форми організації освітнього процесу» (ст. 30, п. 3.2). Традиційними залишаються вже опановані денна і заочна форми навчання. Але, визначаючи такі форми, адміністраціям закладів освіти необхідно враховувати виклики, які диктують сучасні умови розвитку господарювання, та передбачати загрози, що можуть значно вплинути на економічну безпеку суб'єктів господарювання. Заклади освіти, які орієнтуються на розвиток сучасних технологій, діджиталізацію процесів діяльності людини, займаються дослідженням та прогнозуванням особливостей розвитку сфери їх діяльності, враховують тенденції глобалізації, своєчасно розпочали освоювати нові форми навчання – дистанційну і змішану, створюючи для їх розвитку всі умови. Саме ці

заклади освіти виявилися готовими до виклику, пов'язаного із пандемією, і змогли уникнути можливих загроз.

Таблиця 3.17

Джерела збору інформації для оцінювання показників академічного середовища

Показник	Джерела отримання інформації (відкриті)	Джерела отримання інформації (закриті)
Наявність різних форм навчання	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти	
Кількість пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти	
Кадрове забезпечення відповідає ліцензійним вимогам за всіма спеціальностями, з яких одержані ліцензії	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти	
Співвідношення кількості студентів до кількості викладачів	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти	
Співвідношення випускників, які отримали дипломи з відзнакою й високими балами до загальної кількості випускників		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Співвідношення кількості студентів, які вступили до ЗФПО і скільки з них закінчили		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Практикоорієнтованість освітньо-професійних програм		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Витрати ЗФПО на підтримку академічної інфраструктури (бібліотеки, комп'ютерне обладнання і т.п.) з розрахунку на одного студента		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Витрати ЗФПО на підтримку загальної інфраструктури (спорт, кар'єрні сервіси, медична інфраструктура і т.п.) з розрахунку на одного студента		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Залучення органів студентського самоврядування до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми та інших процедур забезпечення її якості як партнерів		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти

Джерело: розроблено автором

Стабільність функціонування в нових умовах забезпечила їх економічну безпеку, оскільки не вплинула на основні показники діяльності, у тому числі на формування нового контингенту. На Всеукраїнському Форумі «Україна 30. Коронавірус: виклики і відповіді» було зазначено, що дистанційна освіта в перспективі розглядатиметься ще й як одна із можливостей здобуття додаткових знань.

Зростаюче різноманіття пізнавально-інформаційних запитів різних верств населення неможливо задовольнити в рамках існуючих форм традиційної освіти. Недостатньо, на наш погляд, в закладах фахової передвищої освіти освоєні такі перспективні форми навчання, як дуальна і навчання на робочому місці, які є достатньо поширеними у багатьох розвинутих країнах світу, оскільки задовольняють потреби в отриманні нових знань та навичок більш дорослого контингенту й створюють всі умови для реалізації програми «освіта протягом життя». Важливість зазначеної програми для соціально-економічного розвитку країни сьогодні не викликає сумнівів. У березні 2000 року Лісабонський саміт Ради Європи прийняв «Меморандум освіти протягом життя» (A Memorandum of Lifelong Learning) [229], у якому підкреслюється, що безперервна освіта повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності й зайнятості. Створення умов для дуальної форми навчання і навчання на робочому місці дає можливість закладам фахової передвищої освіти розширити перелік освітніх послуг, які пропонуються, задовольнити потреби регіону, заповнити нішу, яка сьогодні ще існує в деяких регіонах, і таким чином збільшити власний контингент.

Проблема визначення та освоєння сучасного змісту освіти є актуальною, як ніколи. Адже від цього залежать темпи (повільні чи прискорені) і характер (сировинно-екстенсивний чи інтенсивно-інноваційний) розвитку країни, її економіки, внутрішніх і зовнішніх суспільних відносин [230]. Своєчасне реагування на зміни, які інтенсивно відбуваються у сучасному інформаційному світі і мають серйозний вплив на особливості розвитку

економіки та зміни у класифікаторі професій, на потреби ринку праці та регіону, створення і відкриття нових освітніх програм та сертифікованих курсів, які у майбутньому забезпечать випускників робочими місцями і достойною оплатою їх праці – один із шляхів до вирішення питання щодо наповнення контингенту закладу освіти. Це серйозна робота, яка потребує значних затрат людських ресурсів, тому показник кількості пропонуваніх програм і курсів – це показник готовності закладу фахової передвищої освіти до оперативного реагування на виклики сучасності.

Ліцензування нових освітньо-професійних програм та успішне проходження їх акредитації – важливі компоненти ефективного функціонування суб'єкта освітнього господарювання. Забезпечити їх може лише якісний кадровий склад, який відповідає вимогам ліцензування і акредитації та нормативам щодо співвідношення кількості студентів до кількості викладачів. Слід зазначити, що інформацію по даному показнику теж можна отримати з офіційних веб-сайтів закладів освіти, оскільки відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту» заклади фахової передвищої освіти зобов'язані оприлюднювати на своїх офіційних веб-сайтах кадровий склад закладу фахової передвищої освіти згідно з ліцензійними умовами [172, ст. 79, п.4.5]. Потенційні здобувачі освітніх послуг, їх батьки чи опікуни, маючи можливість ознайомитися з педагогічним складом закладу освіти і оцінити його потенціал, одночасно отримують можливість будувати власні пріоритети.

Ефективність функціонування закладу фахової передвищої освіти демонструють також якісні показники щодо співвідношення кількості студентів, які вступили до ЗФПО і скільки з них закінчили, та співвідношення випускників, які отримали дипломи з відзнакою й високими балами до загальної кількості випускників. Їх важливість підтверджує і той факт, що вони присутні у авторитетних міжнародних і національних рейтингах закладів освіти. Ступінь збереження контингенту протягом років навчання – це демонстрація якості організації освітнього процесу та

менеджменту закладу освіти у цілому. Особливо яскраво це продемонстрували умови вимушеного переходу всіх закладів освіти на дистанційну форму навчання у зв'язку із пандемією у 2020 році. Ще не скоро будуть повністю підраховані його наслідки і втрати. Але вже зараз можемо говорити про те, що не всі заклади освіти витримали цей виклик, а загрози для багатьох з них стали реальністю.

Якісний показник успішності випускників довгий час був присутній у вимогах для проходження акредитації спеціальностей/освітньо-професійних програм. Рівень знань, який демонструють випускники закладу освіти, важливий показник діяльності закладу освіти. У деяких країнах успішне складання випускних тестів, яке проводиться у формі незалежного оцінювання, на відміну від національної практики проведення державної атестації, стає гарантом отримання документа про отриману кваліфікацію. Вважаємо доцільним введення в рейтингування показника співвідношення випускників, які отримали дипломи з відзнакою й високими балами до загальної кількості випускників, оскільки він також може впливати на вибір закладу освіти потенційними користувачами освітніх послуг. Слід також зазначити, що у зв'язку із введенням обов'язкового складання державної підсумкової атестації у вигляді зовнішнього незалежного оцінювання здобувачами освіти, які навчаються у закладах фахової передвищої освіти, випускники дев'ятих класів, їх батьки чи опікуни, окрім показників успішності, також звертають увагу на рейтинги результатів ЗНО, оцінюючи перспективні можливості успішного закінчення ЗФПО та вступу до закладу вищої освіти.

Сьогодні в Україні склалася ситуація, коли, у зв'язку із надлишком фахівців із вищою фундаментальною освітою, відсутністю необхідного для отримання випускниками закладів освіти практичних вмінь та навичок балансу між теоретичною і практичною складовою навчальних планів у підготовці фахівців, економіка почала відчувати реальну гостру нестачу кваліфікованих практикоорієнтованих кадрів. Зацікавленість суспільства у

вирішенні даної проблеми демонструють результати нашого опитування, які наведені у параграфі 2.2 дисертації. «Практикоорієнтованість навчальних планів» – показник, який посів перше місце у рейтингу запропонованих критеріїв оцінювання діяльності ЗФПО.

Практикоорієнтоване навчання набуває особливої актуальності, оскільки традиційна освітня парадигма переживає певну кризу. Причиною цього є той факт, що в сучасному світі процес старіння інформації відбувається набагато швидше, ніж завершується період навчання здобувачів освіти. Традиційна установка на передачу необхідного запасу знань втрачає свою актуальність. Більш важливим завданням постає навчити вмінню здобувати знання, до того ж, на ринку праці затребувані не знання як такі, а здатність фахівця виконувати певні професійні й соціальні функції. На відміну від традиційної освіти, орієнтованої на засвоєння знань, практикоорієнтована – спрямована на набуття, крім знань, умінь і навичок, досвіду практичної діяльності [231].

Практикоорієнтованість освіти, здатність випускників до реалізації надбаних компетенцій в практичній діяльності стають одними із напрямів реформ національної освіти. В Закон України «Про освіту» [3] були закладені компетентності, а практикоорієнтований підхід стає центральною частиною стандартів освіти. Реалізація такого підходу вимагає від адміністрації закладу фахової передвищої освіти створити всі умови, за яких здобувач освіти матиме можливість виявити і реалізувати інтерес до пізнання, зробити його потребою у професійній і соціальній адаптації. Однією з головних умов організації практикоорієнтованого навчання є пошук оптимального балансу теорії і практики у підготовці фахівців, оцінку якого пропонуємо ввести як один із показників рейтингування.

Ефективність діяльності закладу фахової передвищої освіти оцінюється не лише рівнем організації освітнього процесу, а й якістю його умов, тобто розвиненістю інфраструктури. Інфраструктура стала об'єктом вивчення економічної теорії у другій половині XX століття, оскільки саме в цей час зросли її роль та значення у ринковій економіці. Інфраструктура є складовою

ринкового господарства й притаманна всім економічним системам [232]. Якщо говорити про інфраструктуру закладу освіти, то саме вона забезпечує освітній процес, впливає на якість освітніх послуг, є одним із об'єктів управління. Інфраструктура закладу освіти – це сукупність матеріальних об'єктів у навчальному закладі, які забезпечують якісну реалізацію соціальних та освітніх функцій, створюють комфортні умови для перебування та діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу [232]. Розумні управлінські рішення щодо розвитку інфраструктури закладу фахової передвищої освіти дають можливість значно покращити результати роботи в цілому і вплинути на позиціонування закладу освіти як конкурентоспроможного на ринку освітніх послуг, покращують якість освітніх послуг, допомагають задовольнити потреби здобувачів освіти [233]. Це, у свою чергу, допомагає у вирішенні питання забезпечення економічної безпеки закладу освіти, оскільки робить його привабливим на ринку освітніх послуг і забезпечує стабільність формування контингенту. Тому запропонована нами методика передбачає оцінювання таких показників, як «Витрати ЗФПО на підтримку академічної інфраструктури (бібліотеки, комп'ютерне обладнання і т.п.) з розрахунку на одного студента» і «Витрати ЗФПО на підтримку загальної інфраструктури (спорт, кар'єрні сервіси, медична інфраструктура і т.п.) з розрахунку на одного студента». Звичайно, вирішення питання щодо підвищення якості інфраструктури закладу освіти у сучасних умовах обмеження фінансування є достатньо проблематичним, але якісно побудована система соціального інвестування із залученням місцевих громад, громадських організацій, партнерів, недержавних структур до поліпшення матеріального середовища ЗФПО, яке зможе задовольнити освітні потреби, ефективне використання коштів стануть основою для довгострокового розвитку закладу освіти.

Законом України «Про фахову передвищу освіту» (172, стаття 33, п.1.5), передбачено, що управління закладом фахової передвищої освіти в межах повноважень, визначених законами та установчими документами цього

закладу, здійснюють, у тому числі, органи студентського самоврядування. У статті 41 Закону «Студентське самоврядування» в пункті 2 зазначено, що у своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством, установчими документами закладу фахової передвищої освіти та положенням про студентське самоврядування закладу фахової передвищої освіти. Пункт 5 зазначеної статті декларує, що органи студентського самоврядування, серед іншого, беруть участь в управлінні закладом фахової передвищої освіти, беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування, беруть участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості фахової передвищої освіти, вносять пропозиції щодо змісту освітньо-професійних програм. В сучасних умовах впровадження концепції студентоцентрованого навчання залучення органів студентського самоврядування до управління закладом освіти стає одним із важливих факторів, який сприяє прозорості прийнятих управлінських рішень стосовно організації освітнього процесу, демонструє конструктивну співпрацю викладацького колективу зі здобувачами освіти, впливає на формування іміджу закладу фахової передвищої освіти, а отже сприяє його розвитку, забезпечуючи йому конкурентоспроможність. Окрім того слід зазначити, що у проєкті «Положення про акредитацію освітньо-професійних програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів фахової передвищої освіти» [180] передбачено, що представники органів студентського самоврядування є однією із фокус-груп, результати роботи з якою членів експертної групи впливають на прикінцеве рішення щодо акредитації освітньо-професійних програм. Під час роботи з даною фокус-групою оцінюється залученість органів студентського самоврядування до процесу періодичного перегляду освітньо-професійних програм та інших процедур забезпечення її якості як партнерів. Тому оцінка співпраці адміністрації ЗФПО з органами студентського самоврядування є важливим

показником, який може впливати на забезпечення економічної безпеки ЗФПО.

Слід враховувати, що частина інформації за зазначеними вище показниками, яка надається керівництвом закладів фахової передвищої освіти, буде об'єктивною, а деяка носитиме суб'єктивний характер.

Джерела збору інформації для оцінювання показників формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу в закладі фахової передвищої освіти наведені в табл. 3.18.

Таблиця 3.18

Джерела збору інформації для оцінювання показників формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу

Показник	Джерела отримання інформації (відкриті)	Джерела отримання інформації (закриті)
Наявність Положення про академічну доброчесність	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти	
Наявність Кодексу етики/поведінки учасників освітнього процесу	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти	
Передбаченість в трудовій угоді та у договорі про навчання відповідальності щодо порушень Положення про академічну доброчесність, Кодексу етики/поведінки учасників освітнього процесу		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Організація системної роботи по формуванню академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти

Джерело: розроблено автором

У статті 26 Закону України «Про фахову передвищу освіту» [172] зазначено, що «формування академічної доброчесності здобувачів освіти є одним із завдань закладу фахової передвищої освіти». Відповідно, керівники закладів освіти повинні забезпечувати виконання цієї вимоги і створювати всі умови для того, щоб всі учасники освітнього процесу в системі фахової передвищої освіти дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Перевірка виконання зазначеної вимоги передбачена і у проєкті «Положення про акредитацію освітньо-професійних програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів фахової передвищої освіти» [180].

Відповідно до критерія 4.3 проєкту Положення експертами оцінюються чіткість і зрозумілість процедури дотримання академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу. Тому, не дивлячись на те, що під час опитування дане питання отримало підтримку лише у 25% респондентів, наявність системної роботи по формуванню академічної доброчесності є одним із важливих показників, який впливає на успішне проходження акредитації освітньо-професійних програм, а, отже, і на економічну безпеку закладу освіти. Важлива наявність у ЗФПО «Положення про академічну доброчесність» і передбаченість у трудовій угоді та у договорі про навчання відповідальності учасників освітнього процесу за порушення даного Положення. З метою уникнення конфліктних ситуацій та фактів, які дискримінують імідж закладу фахової передвищої освіти та впливають на пониження рівня його конкурентоспроможності, необхідна системна робота по формуванню академічної доброчесності. Додатковим бонусом в оцінюванні роботи адміністрації ЗФПО по запобіганню неетичних проявів у формуванні академічного середовища може бути наявність Кодексу етики/поведінки учасників освітнього процесу.

Джерела збору інформації для оцінювання показників реалізації програми неформальної освіти в закладі фахової передвищої освіти наведені в табл. 3.19.

В сьогоденнішніх умовах розвитку системи освіти, на які беззаперечно впливає ринкова економіка, держава розглядає заклади фахової освіти не лише як установи для здобуття повних та часткових кваліфікацій у сферах фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, а і як кваліфікаційні центри, уповноважені на оцінювання і визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної чи інформальної освіти [172, ст.5]. Важливість розвитку неформальної освіти, формування «м'яких» навичок

(soft skills) у здобувачів освіти підтверджується тим, що 74% опитаних роботодавців поставили цей показник на друге місце (параграф 2 дисертації, рис. 2.29).

Таблиця 3.19

**Джерела збору інформації для оцінювання показників реалізації
програми неформальної освіти**

Показник	Джерела отримання інформації (відкриті)	Джерела отримання інформації (закриті)
Наявність Положення про Студентське самоврядування	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти	
Наявність молодіжних, громадських об'єднань тощо серед здобувачів освіти	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти	
Наявність програми заохочення здобувачів освіти до суспільно-корисної діяльності		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Залученість здобувачів освіти до проектної діяльності, направленої на формування soft skills		Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти

Джерело: розроблено автором

Сучасні роботодавці зацікавлені у тому, щоб випускники закладів освіти володіли різноманітними вміннями та навичками, до яких відносять здатність креативно мислити і управляти часом, уміння вирішувати складні проблеми та швидко адаптуватися до змін, володіння контекстним мисленням, навички комунікації, нетворкінгу, створення, реалізація і керування проектами, командоутворення та ін.. У зв'язку з цим у країнах ЄС сформувалося поняття «м'яких» навичок (soft skills). Вони протиставляються жорстким – спеціальним вузькопрофесійним навичкам (hard skills), бо не мають однозначної прив'язки до конкретної професії. Часто «м'які» навички називають також універсальними або функціональними компетенціями, а факт володіння ними – функціональною грамотністю (functional literacy). Володіння такими навичками, а саме вони, в першу чергу, формуються під

час реалізації програми неформальної освіти, в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці може слугувати гарантією працевлаштування для випускників і фундаментом для побудови у майбутньому успішної кар'єри. Доказом цього є навіть поверхневий аналіз, який проводиться асоціаціями випускників. Заклади освіти, у яких створена і ефективно працює програма неформальної освіти, стають більш привабливими для потенційних вступників та їх батьків, що має значний вплив на формування контингенту, а отже і фінансову стабільність освітнього суб'єкта господарювання.

Джерела збору інформації для оцінювання показників контент-аналізу офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти наведені в табл. 3.20.

43% респондентів під час опитування, результати якого наведені у параграфі 2.2 дисертації, відзначили важливість оцінювання актуальності інформації на веб-сайтах закладів фахової передвищої освіти. Більшість споживачів освітніх послуг, про що свідчать опитування, які проводять деякі із ЗФПО, у своєму виборі орієнтуються на сайти закладів освіти, зручність та інформаційна наповненість яких покращують ринкові позиції й конкурентоспроможність, зумовлюючи зростання кількості здобувачів освіти, а отже, і наповнення їх бюджету. Освітні установи у сучасних умовах, коли клієнтоорієнтований підхід до формування власного сайту набуває все більшої ваги, змушені вдосконалювати існуючі й шукати нові механізми взаємодії з цільовою аудиторією [4]. Взаємозв'язок між інформаційною прозорістю діяльності закладів освіти і використанням маркетингових підходів до представлення інформації на сайті впливає на забезпечення їх економічної безпеки.

Джерела збору інформації для оцінювання показників репутації закладу фахової передвищої освіти у зовнішньому середовищі наведені в табл. 3.21.

В умовах сучасної ринкової економіки та зростаючої конкуренції, враховуючи ряд несприятливих факторів, пов'язаних з тенденціями розвитку

національної економіки, змінами, які відбуваються на ринку праці, реформами, які мають достатньо затяжний процес для ланки фахової передвищої освіти, демографічних тенденцій, достатньо цінним маркетинговим активом сучасного закладу освіти стає його репутація на ринку освітніх послуг.

Таблиця 3.20

**Джерела збору інформації для оцінювання показників контент-аналізу
офіційного веб-сайту**

Показник	Джерела отримання інформації (відкриті)
Загальна інформація про ЗФПО	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Наявність на сайті Статуту ЗФПО	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Наявність Положення про організацію освітнього процесу	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Інформація про склад керівних органів	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Організаційна інформація: структура закладу освіти	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Наповненість всіх сторінок сайту	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Актуальність новин	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Наявність інформації щодо Наглядової ради	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Оприлюднення щорічного звіту керівника	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Наявність Правил прийому до ЗФПО на поточний рік	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Наявність інформації щодо розкладу занять	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Наявність графіка навчального процесу	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти
Присутність інформації про діяльність органів студентського самоврядування	Інформація з офіційного веб-сайту закладу фахової передвищої освіти

Джерело: розроблено автором

Таблиця 3.21

**Джерела збору інформації для оцінювання показників репутації у
зовнішньому середовищі**

Показник	Джерела отримання інформації (відкриті)
Зовнішня експертна оцінка якості академічних програм, яку надають представники закладів освіти, які належать одній групі	Необхідне створення офіційного сайту/платформи для організації і проведення-опитування
Оцінка якості освіти випускників роботодавцями	Необхідне створення офіційного сайту/платформи для організації і проведення-опитування
Оцінка випускниками якості навчання	Необхідне створення офіційного сайту/платформи для організації і проведення-опитування
Співвідношення кількості ліцензійних місць і заяв на вступ попереднього року	https://vstup.osvita.ua
Середній бал вступників до ЗФПО	https://vstup.osvita.ua

Джерело: розроблено автором

Репутація – це придбана організацією суспільна оцінка її якостей і є результатом реальних дій і фактів. Метою формування гарної репутації є зміцнення статусу організації і забезпечення успіху на ринку. Репутація як сукупність уявлень і думок різних контактних груп відображає практично всі сторони діяльності і залежить від безлічі факторів зовнішнього і внутрішнього характеру [234].

На наш погляд, в першу чергу таку репутацію ЗФПО формують безпосередньо випускники закладів освіти та їх батьки/ опікуни, роботодавці та представники закладів освіти, які належать одній групі. З метою організації інформаційно-аналітичного дослідження репутації закладів фахової передвищої освіти необхідно розробити методику та створити платформи для опитування респондентів зазначених категорій (слід зазначити, що дані показники носитимуть суб'єктивний характер). Сьогодні ж для визначення репутації ЗФПО індикаторами може стати інформація щодо «Співвідношення кількості ліцензійних місць і заяв на вступ

попереднього року» і «Середній бал вступників до ЗФПО» (беремо з офіційних сайтів ЄДЕБО або Освіта.ua), оскільки наявність конкурсних рейтингів на освітньо-професійних програмах та високий бал вступників можуть свідчити про високий рівень репутації закладу фахової передвищої освіти серед потенційних користувачів освітніх послуг.

Джерела збору інформації для оцінювання показників партнерських зв'язків закладу фахової передвищої освіти з роботодавцями наведені в табл. 3.22.

Таблиця 3.22

Джерела збору інформації для оцінювання показників партнерських зв'язків з роботодавцями

Показник	Джерела отримання інформації (відкриті)
Наявність меморандумів/договорів щодо співпраці з підприємствами, установами тощо	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Наявність договорів щодо баз практики	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Проведення спільних заходів з роботодавцями (проєкти, конференції, тренінги тощо)	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Наявність замовлень від роботодавців на підготовку фахівців	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Наявність практики збору, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Пройдення педагогічними працівниками підвищення кваліфікації та стажування на підприємствах, в установах тощо	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Залучення роботодавців до викладання дисциплін професійного спрямування	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Залучення роботодавців до проведення державної атестації	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Залучення роботодавців до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми як партнерів	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Відповідність пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів потребам регіону	Складається спільно з Центрами зайнятості

Джерело: розроблено автором

Важливість налагодження співпраці закладів фахової передвищої освіти з роботодавцями, особливо враховуючи актуальність практикоорієнтованого підходу в освітньому процесі, зазначають майже половина респондентів нашого опитування. Європейські держави мають достатньо великий досвід щодо побудови єдиної політики, що відповідає б сучасним викликам, які з'явилися у зв'язку із структурними змінами у глобальній економіці, сприяла б підвищенню рівня зайнятості, забезпечувала б якісну професійну підготовку кадрів для стимулювання економічного зростання. Шляхи налагодження взаємодії освіти і ринку праці були визначені у стратегічному документі ЄС – «Плані економічного та соціального оновлення для Європи до 2010 року» (Лісабонська стратегія) [235].

В Україні участь роботодавців у розвитку професійної освіти доволі обмежена і фрагментарна. Почасти це викликано причинами, що виходять за межі власне освітньої сфери:

- слабким розвитком громадянського суспільства і, відповідно, відсутністю практики створення механізмів самостійної побудови ефективної співпраці між суспільними інститутами;
- несформованістю в суспільстві і, зокрема, у більшості роботодавців розуміння необхідності і економічної ефективності інвестицій у розвиток людського капіталу;
- низьким рівнем інноваційної складової в економіці країни.

Вирішення цих проблем є глобальним стратегічним завданням розвитку країни, потребує значних узгоджених зусиль усього суспільства і тривалого часу [236]. Проєкт «Положення про акредитацію освітньо-професійних програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів фахової передвищої освіти» вже передбачає активне залучення роботодавців до багатьох процесів, пов'язаних із організацією освітньої діяльності ЗФПО. Проєктом передбачено залучення роботодавців до процесу періодичного перегляду освітньо-професійних програм та інших процедур забезпечення її якості як партнерів, до організації та реалізації освітнього процесу, до роботи

експертної групи. Налагодження тісної та ефективної співпраці ЗФПО з роботодавцями, центрами зайнятості стане вагомим фактором у забезпеченні економічної безпеки закладів освіти даної ланки, оскільки може збільшити рівень працевлаштування випускників, що зробить заклад освіти значно привабливішим на ринку освітніх послуг, покращити інфраструктуру за рахунок соціальної та фінансової підтримки. Інформацію для аналітичного дослідження рівня розвитку партнерських стосунків ЗФПО з роботодавцями доцільно брати зі звітів керівництва. Центри зайнятості можуть забезпечити інформацією щодо відповідності пропонованих закладами освіти освітньо-професійних програм/сертифікованих курсів потребам регіону.

Джерела збору інформації для оцінювання показників рівня розвитку міжнародної співпраці закладу фахової передвищої освіти наведені в табл. 3.23.

Таблиця 3.23

Джерела збору інформації для оцінювання показників міжнародної співпраці

Показник	Джерела отримання інформації (відкриті)
Наявність зарубіжних партнерів	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Участь у грантових програмах	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти
Участь учасників освітнього процесу у міжнародних конференціях, проєктах тощо	Інформація надається адміністрацією закладу фахової передвищої освіти

Джерело: розроблено автором

Показник «Міжнародна співпраця закладу освіти» є лідером у респондентів, які представляли під час опитування категорії «Здобувачі освіти» і «Батьки здобувачів освіти», а в загальному рейтингу зайняв друге місце. Розвиток міжнародного співробітництва українських закладів освіти в сучасних умова євроінтеграційних процесів стає важливим фактором реформування та модернізації національної системи освіти, її успішної інтеграції до світового освітнього простору та посилення

конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг [237]. Керівництво закладів фахової передвищої освіти, які вже сьогодні мають зарубіжних партнерів, беруть участь у програмах паралельного навчання, обміну здобувачами освіти, викладачами, організовують спільні заходи, підтверджують факт того, що певна частина вступників обрала їхній заклад освіти саме тому, що існує розвинута система партнерства із зарубіжними закладами освіти. Робимо висновок, що інформація щодо міжнародної співпраці закладів фахової передвищої освіти є важливою для оцінювання їх діяльності і має велике значення при розрахунках забезпечення їх економічної безпеки. Не всі дані щодо діяльності у цьому напрямі ЗФПО є доступними в інформаційному середовищі, тому доцільно, щоб їх надавала адміністрація суб'єктів освітнього господарювання.

Якщо говорити про інформацію, яка буде отримана відповідно пропонованій методиці із відкритих джерел, то вона складає 44% від загальної суми. Інформація, що буде надаватися адміністраціями закладів фахової передвищої освіти, відповідно складе 46% від загальної кількості результатів.

Отже, інформаційно-аналітичне дослідження забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти потребує кропіткої і об'ємної роботи, тому для його реалізації необхідні фахівці з інформаційно-аналітичної роботи, які повинні:

- володіти теоретичними знаннями і практичними прийомами забезпечення якісного пошуку відкритої інформації та збору інформації із додаткових джерел;
- вміти використовувати сучасні технології для створення інформаційних платформ;
- вміти використовувати функціональні можливості і прийоми застосування сучасних інформаційно-пошукових, інформаційно-аналітичних систем;

- володіти знаннями та вміннями аналізу, систематизації та візуалізації інформації з використанням сучасних інформаційних технологій і програмних засобів.

До того ж показники, які будуть пропонуватися для проведення інформаційно-аналітичного дослідження діяльності закладів фахової передвищої освіти, також повинні постійно аналізуватися, мати своє інформаційне дослідження, оскільки зміни, які сьогодні відбуваються у зв'язку із нестримними темпами глобалізації, цифрової трансформації всіх сфер діяльності людини, мають безпосередній вплив на запити ринку праці, а відповідно і на формування ринку освітніх послуг. Саме так функціонують провідні міжнародні і національні системи рейтингування, про що ми зазначали у параграфі 2.3 дисертації. Метод, який ми пропонуємо, передбачає системний збір актуальної інформації від представників всіх зацікавлених сторін щодо задоволення їх потреб у результатах діяльності суб'єктів освітньої діяльності та її аналіз з подальшим використанням під час формування показників оцінювання. Результати освітньої діяльності провідних закладів фахової передвищої освіти України можуть стати, як варіант, основою для розрахунків критеріїв відповідності, оскільки саме вони є лідерами по конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, а тому результати їх діяльності впливають на економічну безпеку інших суб'єктів господарювання, що провадять освітню діяльність. Використовуючи порівняльний аналіз, керівники ЗФПО, отримавши прикінцеві результати рейтингування, зможуть своєчасно виявити загрози, які заважають ввіреним їм закладам освіти бути економічно захищеними, на відміну від успішних суб'єктів освітнього господарювання, й прийняти ефективні управлінські рішення.

Фахівці, які будуть здійснювати інформаційно-аналітичне дослідження показників діяльності закладів фахової передвищої освіти та розробкою критеріїв відповідності, окрім володіння системою знань і навичок,

зазначених вище, у тому числі повинні мати високий рівень кваліфікації у сфері діяльності закладів освіти зазначеної ланки.

Тому вважаємо за доцільне пропонувати створення Аналітичного центру при Міністерстві освіти і науки України, який би розвивав даний напрям, розглядаючи його як один із механізмів забезпечення економічної безпеки важливої складової системи освіти – закладів фахової передвищої освіти.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі дисертації запропоновано концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти; розроблено методичний підхід до рейтингування закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки; надано пропозиції щодо інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

1. Ґрунтуючись на результатах проведених досліджень стану забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти запропоновано концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти. Вважаємо, що під поняттям «забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти» доцільно розуміти систему управління діяльністю закладів фахової передвищої освіти, яка б забезпечувала повноцінне функціонування задля досягнення поставленої місії шляхом протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам. Основними складовими концептуального підходу є: мета, завдання, об'єкти та суб'єкти, методичні підходи до оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та напрями її забезпечення.

2. Запропонований концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти може допомогти адміністраціям закладів контролювати стан економічної безпеки, усвідомлювати виклики,

які так швидко з'являються у сучасному світі, передбачати загрози й формувати перспективи подальшого розвитку, залишаючись конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг.

3. Розроблено методичний підхід до рейтингування закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, який передбачає розрахунок таких показників: показники оцінювання академічного середовища ЗФПО; показники оцінювання партнерських зв'язків з роботодавцями; показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу ЗФПО; показники оцінювання реалізації неформальної освіти ЗФПО; показники оцінювання міжнародної співпраці ЗФПО; показники оцінювання контент-аналізу офіційного веб-сайту ЗФПО; показники оцінювання репутації ЗФПО у зовнішньому середовищі.

Методичний підхід передбачає розподіл джерел інформації, на основі яких здійснюється розрахунок показників, на «відкриті» (О) і «закриті» (С). Отриманий результат характеризуватиме відповідність закладу фахової передвищої освіти запропонованим індикаторам, рівень успішності участі у рейтингуванні, перспективність у формуванні контингенту здобувачів освіти, який забезпечить йому економічну безпеку.

4. З метою апробації запропонованого методичного підходу проведено розрахунки інтегрального показника рейтингу на основі даних діяльності Фахового коледжу Університету економіки та права «КРОК». Таким чином, стан відповідності Фахового коледжу Університету економіки та права «КРОК» запропонованим індикаторам є достатнім. Підтвердженням цього є стабільність кількісного показника контингенту закладу освіти на всіх етапах його розвитку, але для підвищення рівня конкурентоспроможності слід звернути увагу на наявні певні недоліки, які можуть понижувати рівень його економічної безпеки.

5. Ґрунтуючись на запропонованому методичному підході до рейтингування закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх

економічної безпеки було надано пропозиції щодо інформаційно-аналітичного забезпечення розрахунку рейтингу. Обґрунтовано використання кожного показника представленого у методичному підході, із зазначенням джерел інформації, на основі яких було здійснено розрахунок. Запропоновано всі джерела інформації, які будуть використані для розрахунку рейтингу, розподілити на відкриті (будуть використані аналітичним центром, створення якого запропоновано при МОНУ, при розрахунку рейтингу самостійно) та закриті (будуть надаватися адміністрацією закладів фахової передвищої освіти). Такий розподіл дасть змогу зменшити суб'єктивізм при розрахунку рейтингу, тим самим, нейтралізувавши загрозу появи помилок від віднесення закладу фахової передвищої освіти до неправильної групи.

6. Запропонований методичний підхід, з одного боку, дозволяє адміністрації закладу своєчасно виявляти виклики і передбачати загрози, які можуть впливати на їх конкурентоспроможність та економічну безпеку, а, з іншого – інформувати всіх зацікавлених осіб про стан економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти для прийняття відповідних рішень.

7. За результатами проведеного дослідження опубліковано одні тези доповідей на міжнародній науково-практичній конференції [233].

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, у якому вирішено наукове завдання, яке полягало у поглибленні теоретичних і методичних засад економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та наданні практичних рекомендацій щодо розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки. За результатами дослідження у роботі сформульовано висновки та пропозиції, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Вивчення наукових праць та нормативно-правових актів стало основою для проведення історичного аналізу системи професійної освіти України з початку ХХ століття по сьогодні, що дозволило з'ясувати місце фахової передвищої освіти у системі освіти України. Узагальнено основні елементи функціонування системи фахової передвищої освіти в Україні, до яких віднесено суб'єкти (види, статуси та структура), джерела фінансування їх діяльності, зовнішньоекономічна діяльність та нагляд (контроль) у сфері фахової передвищої освіти. Встановлено особливості функціонування коледжів в деяких країнах Європейського Союзу (Болгарія, Ірландія, Іспанія, Литва, Німеччина, Франція), Великобританії та США, що дозволило встановити необхідність запровадження незалежного оцінювання діяльності закладів фахової передвищої освіти.

2. На основі вивчення науково-практичних джерел узагальнено основні етапи розвитку економічної безпеки як науки, що дозволило систематизувати основні підходи до визначення поняття «економічна безпека»: гармонізація інтересів, стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, ефективне використання ресурсів, наявність конкурентних переваг, захист комерційної таємниці. Запропоновано авторське тлумачення поняття «економічна безпека», під яким доцільно розуміти комплекс заходів щодо протидії впливу зовнішніх та внутрішніх загроз задля інноваційного розвитку. Ґрунтуючись на результатах вивчення особливості забезпечення економічної безпеки

закладів освіти, виокремлено основні підходи до трактування поняття «економічна безпека закладів освіти», а також запропоновано авторське поняття «економічна безпека закладів освіти». Встановлено відсутність наукових досліджень щодо економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, що викликало необхідність запропонувати власне поняття, під яким доцільно розуміти стан економічної захищеності закладу фахової передвищої освіти від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз в процесі надання освітніх послуг. Узагальнено основні функціональні складові забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, до яких віднесено: інтелектуальну, фінансову, нормативно-правову, інформаційну, технологічну, технічну та академічну.

3. Вивчено наукові праці з питань оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, в тому числі й закладів освіти, що надало можливість узагальнити три напрями такого оцінювання: оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання, оцінювання якості освітніх послуг, оцінювання впливу державного регулювання на економічну безпеку закладів освіти. На основі вивчення методичних підходів до оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності запропоновано їх систематизувати за економічним змістом та за кваліфікаційними ознаками. Запропоновано авторський підхід до оцінювання якості, який включає: оцінювання організації освітнього процесу, оцінювання інноваційності освітніх програм та оцінювання практичної підготовки. Встановлено, що оцінювання впливу державного регулювання на економічну безпеку закладів фахової передвищої освіти, необхідно здійснювати шляхом аналізу відповідності діяльності таких закладів ліцензійним та акредитаційним вимогам. Здійснено порівняльний аналіз основних нормативних актів за 2006-2020 роки, які регламентували надання освітніх послуг, що дозволило виокремити критерії, які стали основою для розробки методичних підходів до оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

4. На основі аналізу статистичних даних виявлено тенденції розвитку закладів фахової передвищої освіти та встановлено основні проблеми, що можуть вплинути на концепцію їх розвитку. З'ясовано, що у 1990-1996 рр. їх приріст склав 6%, а у 1997-1998 н. р. їх кількість різко зменшилася на 16,5%. Протягом 2003-2013 рр. їх кількість зменшилася на 28,6%, а 2013-2020 рр. – на 29,2%. Вивчення розподілу закладів фахової передвищої освіти за регіонами показав, що лідерами по кількості є Дніпропетровська, Львівська, Харківська області та Київ, а найменшу кількість мають Черкаська та Херсонська області. Встановлено, що важливим показником у визначенні економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти є показник фінансових надходжень на одного здобувача освіти, який формується із загального і спеціального фондів. При цьому, доходи від надання платних освітніх послуг закладами фахової передвищої освіти займають основне місце і протягом останніх років є домінуючими, хоча цей показник постійно зменшується.

5. З метою встановлення впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність закладів фахової передвищої освіти, було проведено опитування чотирьох категорій респондентів: здобувачі освіти, їх батьки, працівники та роботодавці. За допомогою анкетування було виявлено рівень обізнаності щодо існуючих рейтингів закладів освіти, зацікавленості у створенні рейтингу закладів фахової передвищої освіти та визначено критерії, які потенційно могли б бути включені в нього. Найбільш пріоритетними для здобувачів освіти стали показники, які стосуються програм міжнародної співпраці закладів фахової передвищої освіти (49%); для батьків – наявність програм міжнародної співпраці (70%) та практикоорієнтованість навчальних планів (65%); для працівників та роботодавців – практикоорієнтованість навчальних планів (58% та 87% відповідно). Найвідомішим рейтингом, на який звертають увагу при виборі закладу освіти, здобувачі, їх батьки та працівники назвали Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України

Інформаційного освітнього ресурсу «Освіта.ua». В свою чергу, роботодавці вказали рейтинг «Топ закладів освіти за оцінками роботодавців».

Встановлено, що основними загрозами впровадження такого рейтингу є: не всі із запропонованих критеріїв рейтингу можуть бути прийняті освітянською спільнотою, оскільки спрацьовуватиме суб'єтивний підхід та прагнення підлаштувати їх під інтереси окремо взятого закладу освіти; неготовність окремих закладів фахової передвищої освіти брати участь в рейтингу може негативно вплинути на його економічну безпеку; результати рейтингування можуть суттєво відрізнятись від рекламної інформації про заклад освіти, що може негативно вплинути на їх державне/регіональне фінансування та економічну безпеку.

6. Вивчено методичні підходи до розрахунку міжнародних та національних рейтингів закладів освіти, що дозволило встановити, що в основу сучасних рейтингів покладено критерії оцінювання, які стосуються всіх сфер діяльності закладів освіти та її результатів; міжнародні рейтинги ARWU і Webometrics орієнтовані, в першу чергу, на дослідницько-інноваційну діяльність закладів освіти; міжнародний рейтинг THE поєднує дослідницько-інноваційну діяльність та оцінку академічного середовища; міжнародний рейтинг QS за своїми критеріями найбільш наближений до національних рейтингів, оскільки включає як оцінку академічного середовища, так і працевлаштування випускників, репутацію закладу освіти та партнерські зв'язки з роботодавцями; рейтинг Complete University Guide орієнтований на оцінку якості академічного середовища, тому участь у ньому та прагнення зайняти високі позиції допомагає закладам освіти ефективно формувати контингент і таким чином залишатися конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг. Статистично підтверджено, що від позицій закладу освіти в рейтингу залежить не лише вибір місця навчання потенційними абітурієнтами, а й рівень працевлаштування та заробітної плати їх випускників, що безпосередньо впливає на їх економічну безпеку.

7. Взявши за основу результати проведених досліджень стану забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, було запропоновано концептуальний підхід до забезпечення їх економічної безпеки, який передбачає створення системи управління діяльністю закладів фахової передвищої освіти, яка б забезпечувала повноцінне функціонування задля досягнення поставленої місії шляхом протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам. Основними складовими концептуального підходу є: мета, завдання, об'єкти та суб'єкти, методичні підходи до оцінювання економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та напрями її забезпечення економічної безпеки. Запропонований концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти може допомогти адміністраціям закладів контролювати стан економічної безпеки, усвідомлювати виклики, які так швидко з'являються у сучасному світі, передбачати загрози й формувати перспективи подальшого розвитку, залишаючись конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг.

8. Розроблено методичний підхід до рейтингування закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, який передбачає розрахунок таких показників: показники оцінювання академічного середовища ЗФПО; показники оцінювання партнерських зв'язків з роботодавцями; показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу ЗФПО; показники оцінювання реалізації неформальної освіти ЗФПО; показники оцінювання міжнародної співпраці ЗФПО; показники оцінювання контент-аналізу офіційного веб-сайту ЗФПО; показники оцінювання репутації ЗФПО у зовнішньому середовищі. Методичний підхід передбачає розподіл джерел інформації, на основі яких здійснюється розрахунок показників на «відкриті» (О) і «закриті» (С). Отриманий результат характеризуватиме відповідність закладу фахової передвищої освіти запропонованим індикаторам, рівень успішності участі у рейтингуванні, перспективність у формуванні контингенту здобувачів освіти, який забезпечить йому

економічну безпеку. Запропонований методичний підхід, з одного боку, дозволяє адміністрації закладу своєчасно виявляти виклики і передбачати загрози, які можуть впливати на їх конкурентоспроможність та економічну безпеку, а, з іншого – інформувати всіх зацікавлених осіб про стан економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти для прийняття відповідних рішень.

З метою апробації запропонованого методичного підходу проведено розрахунки інтегрального показника рейтингу на основі даних діяльності Фахового коледжу Університету економіки та права «КРОК», який показав достатній рівень. Підтвердженням цього є стабільність кількісного показника контингенту закладу освіти на всіх етапах його розвитку, але для підвищення рівня конкурентоспроможності слід звернути увагу на наявні певні недоліки, які можуть понижувати рівень його економічної безпеки.

9. Беручи до уваги запропонований методичний підхід до рейтингування закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, було надано пропозиції щодо інформаційно-аналітичного забезпечення розрахунку рейтингу. Обґрунтовано використання кожного показника, представленого у методичному підході, із зазначенням джерел інформації, на основі яких було здійснено розрахунок. Запропоновано всі джерела інформації, які будуть використані для розрахунку рейтингу, розподілити на відкриті (будуть використані аналітичним центром, створення якого запропоновано при МОНУ при розрахунку рейтингу самостійно) та закриті (будуть надаватися адміністрацією закладів фахової передвищої освіти). Такий розподіл дасть змогу зменшити суб'єктивізм при розрахунку рейтингу, тим самим нейтралізувавши загрозу появи помилок від віднесення закладу фахової передвищої освіти до неправильної групи.

Наведені в роботі напрацювання є науково-методичним інструментарієм, що може бути застосований під час розробки нормативно-правових та внутрішніх документів з питань забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Реформи. Якісні зміни, що відбуваються вже сьогодні. Урядовий портал. URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi>.
2. Розвиток людського капіталу. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu>.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Радзіховська Ю. М. Інтерфейсна складова системи економічної безпеки вищих навчальних закладів: дис.к.е.н.: 21.04.02 / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2017. 238.
5. Захарін С. Освіта – це ще й галузь економіки. URL: <https://osvita.ua/blogs/79657/>.
6. Освіта в Україні: базові індикатори. Інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 н. р. ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2018 С. 209. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf>.
7. Анісімов М. Історичні передумови становлення і розвитку професійної системи освіти (початок XVIII – перша половина XIX ст.). *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2013. Вип. 4 (1). С. 278-282. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2013_4\(1\)_65](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2013_4(1)_65).
8. Купрійчук В. Розвиток освітніх процесів у період Української національної революції 1917-1920 років. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. Вип. 2. С. 237-245. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2011_2_25.
9. Кузьменко М. Система освіти в УСРР у 1920-их р.р.: історико-теоретичний аспект. *Український історичний журнал*. 2004. № 5. С. 66-80. URL: history.org.ua/JournALL/journal/2004/5/5.pdf.

10. Про народну освіту: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки, редакція від 28 червня 1974 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T742778.html.
11. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/ed19910523>.
12. Про освіту: Закон України, редакція від 06.09.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/ed20140906>.
3. Про вищу освіту: Закон України, редакція від 01.07.2014 р. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
14. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / редкол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий, А. М. Гуржій, О. Я. Савченко; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analychni-materialy/7-natsionalna-dopovid-pro-stan-i-rozvitok-osviti-v-ukraini.pdf>.
15. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.
16. Равчина Т., Шемелюк Г. Організація освітнього процесу в системі фахової передвищої освіти у вимірі законодавчих змін. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2019. Випуск 34. С.198-208. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/view/10589/10792>.
17. Сисоєва С., Кристопчук Т. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9019/1/Sysoieva%20Osvitni%20s.pdf>.
18. Братко М. В. Історія становлення та сучасна соціальна роль комм'юніті (громадських коледжів) США. *Освітологічний дискурс*. 2018. №1-2 (20-21). С. 200-268. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/issue/view/21>.
19. Братко М. Громадські (комм'юніті) коледжі як складова системи вищої освіти США. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2018. № 30. С. 53-60.

20. Реформа освіти та науки. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>.
21. Бендіков Л. Економічна безпека промислового підприємства. *Консультант директора*. 2000. № 2(110). С. 7-13.
22. Мігус І.П., Міненко М.В. Тіньова економіка і економічна безпека: політичні аспекти проблеми. *Вісник Черкаського університету. Серія Економічні науки*. 2014. Вип. №12 (305). С. 67-71.
23. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. Київ : Знання, 2000. 378 с.
24. Лазаришина І. Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика : монографія. Рівне, 2005. 369 с.
25. Забродский В., Капустин Н. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы. *Бизнес-информ*. 1999. № 15-16. С. 35-37.
26. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 256 с.
27. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посіб. Київ : Атіка, 2005. 432 с.
28. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия. *Економика Украины*. 1998. № 10. С. 48–51.
29. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003, 280 с.
30. Логутова Т. Г., Нагаєвський Д. Економічна безпека підприємства: сутність, завдання та методи забезпечення. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2011. Т. 2. С. 204-207.
31. Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003, 280 с.

32. Ніколаюк С. І., Никифорчук Д. Й. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності : курс лекцій. Київ : КНТ, 2005. 320 с.
33. Одинцов А. А. Економічна і інформаційна безпека підприємництва : навч. посіб. Москва : Академія, 2006. 336 с.
34. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е.А. Олейникова. Москва : ИнтелСинтез, 1997. 288 с.
35. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебник. Киев : КНТ, 2009. 180 с.
36. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посіб. Львів, 2011. 380 с.
37. Сухорукова Т. Г. Концептуальный взгляд на экономическую безопасность предприятия. *Залізничний транспорт України*. 1998. № 2-3. С. 9-12.
38. Мошенський С. З., Олійник О. В. Економічний аналіз: підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Житомир: ПП «Рута», 2007. 704 с.
39. Ткачук Г. Ю. Еволюція підходів до визначення сутності економічної безпеки підприємства. *Молодий вчений*. 2015. № 2(17). С. 110-113.
40. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия. СПб.: Алетеля, 1999. 138 с.
41. Козак Л. С., Федорук О. В. Концепция международной экономической безопасности и системы ее обеспечения. *Вестник НТУ*. 2012. Вып. 26.
42. Рубанов В.В. Безопасность – лозунги, теорія и политическая практика. *РЭЖ*. 1991. № 17. С. 31-41.
43. Паньков В. Экономическая безопасность. *Интерлик*. 1992. № 3. С. 42-56.
44. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение. *Вопросы экономики*. 1994. № 12. С. 4-13.
45. Основи економічної теорії : підручник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Харків : Право, 2008. 448 с.

46. Буркальцева Д. Д. Економічна безпека підприємництва в системі безпеки національної економіки. *Вісник АПСВТ*. 2016. №1-2. С. 61-68. URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Burkaltseva-61-68.pdf>.
47. Крутов В. В. Недержавна система безпеки як складова національної безпеки України: теоретико-правові аспекти. *Стратегічна панорама*. 2008. № 2. С. 100-103.
48. Кириленко В. І. Інноваційна складова економічної безпеки. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2014. № 2. С. 60-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nivanb_2014_2_10.
49. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.
50. Ващекин Н. П., Дзлиев М. И., Урсул А. Д. Безопасность предпринимательской деятельности: учебн. пособ. Москов. гос. институт коммерции НИИ устойчивого развития и безопасности. 2-е изд. дополн. и переработ. Москва : ЗАО Издво «Экономика», 2002. 334 с.
51. Богданов И. Я. Экономическая безопасность России. Теория и практика. Москва : ТЕИС, 2001. С. 21.
52. Олейникова Е. А. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность): учеб. пособие. Москва : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. 288 с.
53. Кирьянов В. Ничто не действует так эффективно, как наказание рублем. *Газета "Сегодня"*. 2005. 62 с.
54. Татаркин А. И., Куклин А. А., Мызин А. Л. и др. Мониторинг экономической безопасности регионов как условие стабильного развития : учебное пособие. 2009. 98 с.
55. Козаченко Г. В., Адаменко Т. М. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. 2015. № 1(1). С. 69-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2015_1%281%29__12.

56. Захаров О.І. Вплив чинників внутрішнього середовища на систему економічної безпеки підприємства. *Вісник Черкаського Університету, Серія: Економічні науки*. 2017. № 1. С. 31-38.
57. Забродський В. А., Кизим М. О. Власність, економічна безпека і держава. *Економічна кібернетика*. 2000. № 3-4. С. 58-63.
58. Гладченко Т. Н. Индикаторы экономической безопасности предпринимательской деятельности. *Менеджер*. 2000. №12. С. 111-113.
59. Олейников Е. А. Економічна і національна безпека: підручник для вузів. Київ : Іспит, 2005. 768 с.
60. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия; Санкт-Петербургский ун-т; Рязанский ин-т права и экономики МВД России. СПб.: Алетейя, 1999. 138 с.
61. Ляшенко О. М., Марков Р. В. Економічна безпека підприємств: тенденції та підходи до оцінювання. *Стратегічні пріоритети*. - 2016. № 3. С. 213-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2016_3_27.
62. Одинцов А. А. Економічна і інформаційна безпека підприємництва: учеб. пособие для вузов. Москва : «Академія». 2006. 336 с.
63. Довбня С. Б., Гичова Н. Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства. *Фінанси підприємств*. 2008. №4. С. 88-97.
64. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія. Львів: Вид-во ТзОВ «Ліга Прес», 2008. 385 с.
65. Снігир Л. П. Конкурентоспроможність вищих навчальних закладів як механізм забезпечення економічної безпеки освіти. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 4(2). С. 157-162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_4%282%29__33.
66. Коврегін В. В. Механізми забезпечення економічної безпеки при формуванні якості освіти вищого навчального закладу. *Theory and Practice of Public Administration*. 2016. №1(52). URL: <http://29yjmo6.257.cz/bitstream/123456789/10464/1/04.pdf>.

67. Демидов С. Р. Теоретико-методологические основы и механизм обеспечения экономической безопасности высшего учебного заведения: дисс. ... докт. экон. наук. Москва, 2007. 296 с.
68. Козаченко Г. В., Тюленев Г. Д., Погорелов Ю. С. Економічна безпека вищого навчального закладу: підґрунтя забезпечення. URL: 77.121.11.9/handle/PoltNTU/201.
69. Гірняк В. В., Козьмук Н. І., Лук'янська О. В. Фінансово-економічна безпека вищих навчальних закладів в умовах євроінтеграції вищої освіти України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 1038-1042.
70. Стеців І. С. Економічна безпека ВНЗ: сутність та особливості планування. *Вісник ЛНПУ*. 2010. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10021/1/34.pdf>.
71. Мартинюк В. П. Економічна безпека вищих навчальних закладів в Україні: передумови оцінювання. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2013. № 25(2). С. 193-198. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/есмері_2013_25%282%29__24.
72. Денисенко М. П., Бреус С. В. Сучасний стан розвитку вищої освіти в Україні та взаємозв'язок з економічною безпекою закладів вищої освіти. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. № 3 (51). С. 157-167.
73. Андрущенко В. П. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть (за матеріалами доповіді, виголошеної на засіданні загальних зборів АПН України 23 листопада 2000 р.). *Вища освіта України*. 2001. № 2. С. 5-13.
74. Домбровська С. М. Трансформація державного управління освітньої політики України в контексті подальшого реформування та стабілізації. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харк. регіон. ін-ту державного управління НАДУ при Президентові України. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2010. Вип. 1. С. 293-298.

75. Малолетко А. Н. Экономическая безопасность вуза: структурное разрушение системы финансового обеспечения. URL: <http://finanal.ru/007/ekonomicheskaya-bezopasnost-vuza-strukturnoe-razrushenie-sistemy-finansovogoobespecheniya>.
76. Романова И. Б. Управление конкурентоспособностью высшего учебного заведения. Ульяновск : Средневолж. науч. центр, 2005.
77. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. / Клименко М., Дуброва О. С., Барабась Д. О. та ін. Київ : КНЕУ, 2006. 527 с.
78. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью вуза. *Высш. образование в России*. 2006. № 9. С. 37-38.
79. Гаман П.І., Гаман Н.О. Економічна безпека навчального закладу як складова процесу державного управління освітою. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2018. №2. С. 28-38.
80. Лаптев М. С. Забезпечення безпеки навчальних закладів у зарубіжних країнах. *Економіка та держава*. 2019. № 6. С. 69-73. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.6.69.
81. Карпова К. В. Угрозы и опасности в деятельности высших учебных заведений частной формы собственности. *Общество и экономика постсоветского пространства*. 2013. Вып. II. С. 93-98.
82. Бабаев В. Н., Момот Т. В., Пересыпкин М. Н. Экономическая безопасность высших учебных заведений в условиях модернизации высшего образования: проблемы и перспективы. *Науково-технічний збірник*. 2013. № 108. С. 519-527.
83. Козаченко Г. В. Позиціонування вищого навчального закладу в експлейнарному базисі його економічної безпеки. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2011. Вип. 24. С. 108-113.
84. Грищенко І. М., Денисенко М. П., Бреус С. В. Роль вищої освіти в сучасних умовах розвитку економіки України. Проведення прогностно-аналітичних досліджень відповідності системи професійної освіти

перспективам соціально-економічного розвитку України: монографія. Київ : КНУТД, 2014. С. 6-8.

85. Рижа Т. В. Інформаційне забезпечення управління фінансовими ресурсами вищих навчальних закладів. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/11109/1/41.pdf>.

86. Остапенко В. М. Класифікація публічно-приватного партнерства з урахуванням рівнів фінансового потенціалу. *Економіка і регіон*. 2014. № 1 (44). С. 21-29.

87. Гаврись О.М., Ковшик В.І. Фасетна класифікація логістичних витрат промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2014. Том 16. № 2. С. 90-97.

88. Фініков Т. В. Локальні системи управління якістю: світовий досвід та українські практики побудови / за ред. Т. В. Фінікова, В. І. Терещука. К.: Таксон, 2018. 316 с.

89. Воронін В. Проблемы системы высшего образования. *Освіта.ua*. 2018. URL: <https://ru.osvita.ua/blogs/61934/>.

90. Прус Л. Р. Управління конкурентоспроможністю вищих навчальних закладів на засадах бенчмаркінгу/ автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності)», 2008. / Л.Р. Прус. Тернопіль, 2008. 23 с.

91. Малік Є. О., Білінець М. Ю. Фінансування вищої освіти: сучасні тенденції та зарубіжний досвід. *Ефективна економіка*. 2014. № 8.

92. Бреус С., Денисенко М. Економічна безпека вищих навчальних закладів: основні тенденції на ринку праці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 14. С. 10-14.

93. Олійник О. Нанотехнології: На шляху від науки до виробництва / О. Олійник. *Укрінформ*. URL : http://www.ukrinform.ua/ukr/news/nanotehnologii_na_shlyahu_vid_nauki_do_virobnitstva_1861672.

94. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ від 29.10.2013 р. № 1277. Офіційний сайт

Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL:
<http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk>

UA&tag=MetodichniRekomendatsii &showArchive=true&showAllArchive=True.

95. Храпкіна В. В. Проблеми забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Україна майбутнього: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку*. 2018. С. 58-59. URL:
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15791/Khrapkina_Problemy_zabezpechennia_finansovoi_bezpeky_pidpriemstva.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

96. Моделирование экономической безопасности: держава, регион, предприятие: Монография / За ред. В.М. Гееця. Харків: ІНЖЕК, 2006. 240 с.

97. Мініна Є.О. Критерії і показники економічної безпеки підприємства // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. №29. С. 153-157.

98. Халіна В. Ю. Методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2014. № 1. С. 173-181. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2014_1_24.

99. Нагорна І. І. Оцінка стійкої економічної безпеки промислового підприємства. URL:
[241_nagorna_i.i._ocinka_stijkoj_ekonomichnoi_bezpeki_promislovogopidpriemstva](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2014_1_24).

100. Ілляшенко О. В. Методологічні засади формування та функціонування механізмів системи економічної безпеки підприємства: дис. ... док. екон. наук: 08.00.04 / Київ, 2016. 606 с.

101. Гришко Н. Є. Формування оціночних параметрів складових економічної безпеки машинобудівного підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 62-69.

102. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія. Київ: НІСД, 1997. 144 с.

103. Козаченко Г. В., Пономарев В. П., Ляшенко О. М. Экономическая безопасность: сущность и механизмы обеспечения: монография. Киев: Либра, 2003. 280 с.
104. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия. Науч. тр. ДонНТУ. 2002. № 48. С. 16-22.
105. Пілова Д. П. Формування та оцінка економічної безпеки гірничо-збагачувальних підприємств: автореф. дис. на здобуття вченого ступеня канд. екон. наук: спеціальність 08.00.04 / Економіка та управління підприємствами. Криворізький технічний університет. Кривий ріг, 2007. 16 с.
106. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства / за ред. С. Ф. Покропивного. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ: КНЕУ. 2000. 528 с.
107. Олейников Е. А. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / под. ред. Е. А. Олейникова. Москва: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. 288 с.
108. Ковальов Д., Плєтнікова І. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства. Економіка України. 2001. № 4. С. 35-40.
109. Лабунська С. В. Концепція побудови системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_4_37.
110. Євдокімов Ф. І., Мізіна О. В., Бородіна О. О. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства. *Наукові праці ДонНТУ*. 2002. № 47. С. 6-12.
111. Мищенко С. Н. Система обеспечения экономической безопасности организации : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 «экономика и управление народным хозяйством». Донской гос. техн. ун-т. Ростов н/Д : [б. и.], 2004. 197 с.
112. Яременко О. Ф. Механізм управління економічною безпекою машинобудівного підприємства: автореф. дис. на здобуття вченого ступеня канд. екон. наук: спеціальність 08.00.04. Хмельницький, 2009. 20 с.

113. Васильців Т. Г., Микитюк Р. М. Удосконалення методики оцінювання економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.14. С. 181-188.
114. Грунин О. А., Грунин С. О. Экономическая безопасность организации. СПб.: Питер, 2002. 180 с.
115. Гусев В. С. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов. СПб.: Очарованный странник, 2001. 224с.
116. Дем'яненко Г. Є. Економічна безпека торговельного підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.05 Економіка торгівлі та послуг / Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Донецьк, 2003. 18 с.
117. Довбня С. Б., Гічова Н. Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства. *Фінанси України*. 2008. №4. С. 88-97.
118. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство. Київ : Національна академія управління, 2010. 232 с.
119. Забродський В. А., Кизим М. О. Власність, економічна безпека і держава. *Економічна кібернетика*. 2000. №3-4. С. 58-63.
120. Капитула С. В. Качественная и количественная оценка неопределенности. Разработка рудных месторождений. 2001. Вып. 75. С. 7-10.
121. Клейнер Г. Б., Тамбовцев В. Л., Качалов Р. М. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность. Москва : Экономика, 1997. 226 с.
122. Мартинюк В. П. Економічна безпека вищих навчальних закладів в Україні: передумови оцінювання. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2013. № 25(II). URL : <http://eme.uscoz.ua/pdf/252/24.pdf>.
123. Ковалев Д. В., Плетникова И. В. Количественная оценка уровня экономической безопасности предприятия. *Экономика Украины*. 2001. №4. С. 35–40.

124. Ковалев Д. В., Сухорукова Т. В. Экономическая безопасность предприятия. *Экономика Украины*. 1998. №10. С. 48–51.
125. Козаченко Г. В., Пономарев В. П., Ляшенко О. М. Экономическая безопасность: сущность и механизм обеспечения : монографія. Київ : Либра, 2003. 280 с.
126. Марущак С. М. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства на основі теорії нечітких множин. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №5, Т. 1. С. 16-21.
127. Мищенко С.Н. Система обеспечения экономической безопасности организации: дис... канд. экон. наук: 08.00.05 / Донской гос. техн. ун-т. – Ростов н/Д., 2004. 197 с.
128. Мініна Є. О. Критерії і показники економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. №29. С. 153-157.
129. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / за ред. В.М. Геєця. Харків: ІНЖЕК, 2006. 240 с.
130. Сафонова В. Є. Економічна стійкість вищого навчального закладу як чинник підвищення його конкурентоспроможності. *Вісник економічної науки України*. 2010. № 2(18). С. 133–137.
131. Основы экономической безопасности. Государство, регион, предприятие, личность / под ред. Е.А. Олейникова. Москва : Интел-синтез, 1997. 288 с.
132. Роженко О. В. Обґрунтування складових економічної безпеки торговельних підприємств. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. №10. С. 135-148.
133. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности : учебник. 2-е изд., испр. и доп. Минск: РИГТО, 2012. 367 с.
134. Третьякова Н. С. Разработка системы управления экономической безопасностью предприятий: дис... канд. экон. наук: 08.00.05 / СПб. гос. инж.-экон. ун-т. СПб., 2003. 206 с.

135. Халина В. Ю. Методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Економічна безпека і підприємництво*. 2014. №1. С. 173–181.
136. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. Київ : НІСД, 1997. 144 с.
137. Франчук В. І. Основи економічної безпеки : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 204 с.
138. Карпова К.В. Модель забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності. *Наука и образование – 2013/2014: материалы X Международной научно-практической конференции* (Publishing House “Education and Science” s.r.o. (Чехия, Прага)). 2014. С. 98–103.
139. Каленюк І. С. Економіка освіти : навчальний посібник. Київ : Знання України, 2003. 316 с.
140. Малолетко А. Н. Экономическая безопасность вуза: структурное разрушение системы финансового обеспечения. URL : <http://finanal.ru/007/ekonomicheskayabezopasnost-vuza-strukturnoe-razrushenie-sistemy-finansovogo-obespecheniya>.
141. Андрущенко В. О. Освіта в діалозі цивілізацій: зростання комунікативної функції. *Освіта і Управління*. 2005. Т. 8. № 1. С. 18–20.
142. Сумбаєва Л.П. Коледжі в системі національної освіти – шлях становлення та реформ. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №1 (53). С. 132-138. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-132-138>.
143. Бандурка О. Економічна безпека України: виклики та загрози. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10499/Ekonomichna%20bezpeka_Bandurka_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
144. Денисенко М., Бреус С. Сучасний стан розвитку вищої освіти в Україні та взаємозв'язок з економічною безпекою закладів вищої освіти. URL: <https://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/83/106>.

145. Гірняк В., Козьмук Н., Лук'янська О. Фінансово-економічна безпека вищих навчальних закладів в умовах євроінтеграції вищої освіти України. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/214.pdf>.
146. Третяк В., Гордієнко Т. Економічна безпека: сутність та умови формування. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2010/3.pdf.
147. Живко З. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuuc_2014_3_11.
148. Коврегін В. Механізми забезпечення економічної безпеки при формуванні якості освіти вищого навчального закладу. URL: <http://29ujmo6.257.cz/bitstream/123456789/10464/1/04.pdf>.
149. Панченко В. Система управління якістю освіти та кадрова безпека вищого навчального закладу. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-186-44-49>.
150. В. Панченко Управління освітніми бізнес-процесами в умовах економічної кризи. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-60-134-141>.
151. Гребень С. Є., Мігус І. П. & Одарчук К. М. (2020). Стан та перспективи розвитку іт-аудиту в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (2 (58), 60–66. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-58-60-66>.
152. Абдалхард А. & Мігус І. П. (2020). Навчальні заклади та розвиток концепції соціальної відповідальності. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (1 (57), 94–104. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-57-94-104>.
153. Mihus, I. (2020). The main areas of the blockchain technology using in educational management. *Economics, Finance and Management Review*, (4), 84–88. URL: <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2020-4-84>
154. Mihus, I. (2020). Use of scientific profiles to present the results of scientific research of universities. *Economics, Finance and Management Review*, (3), 89–94. URL: <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2020-3-89>
155. Hreben, S., Mihus, I., Parashchenko, L., Laptiev, S., & Alkema, V. (2019). The mechanism of financial control over the allocation of budgetary funds depending on the results of scientific activity of a higher education

institution. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practice*, 4(31), 466-476. Doi: <http://dx.doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190998> (WOS).

156. Mihus I. The role of scientific profiles of university professors in ensuring academic integrity. *International Conference on Academic integrity in public administration and educational institutions (APAEI)*. Kyiv-Tallin, March 26, 2020, pp. 47-49.

157. Mihus I. The influence of professor's scientific profiles on the position of universities in international rankings. *Application of new technologies in management and economy ANTiM 2020* : material 7th International Conference. (Belgrade (Serbia), 23-25, April, 2020), Belgrade (Serbia), 2020. Pp. 131-134.

158. Мігус І.П., Гребень С.Є. ІТ-аудит як інструмент оцінювання результатів наукової діяльності ЗВО. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку* : матеріали міжнародної конференції. (Київ, 21-22 листопада 2019). Київ, 2019. Ч.1. С. 575-576.

159. Паращенко Л.І. Теорія і технології формування моделі системи економічних механізмів управління загальною середньою освітою: посібник / Паращенко Л.І. – К., 2014. 197 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84274457.pdf>.

160. Зелінська Н. С. Реформування в галузі освіти: механізми здійснення. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/11.pdf.

161. Лаптев М. С. Загрози економічній безпеці підприємств в сучасних умовах. *Вчені записки університету «КРОК». Серія «Економіка»*. 2016. № 44. С. 111-116.

162. Лаптев М. С. Ідентифікація сучасних загроз економічній безпеці українських вишів. *Вчені записки університету «КРОК». Серія «Економіка»*. 2017. № 45. С. 64-70.

163. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. Харків : Основа, 2004. 240 с.

164. Сумбаєва Л.П. Акредитація освітніх програм як один із механізмів управління освітнім процесом в закладах фахової передвищої освіти. *Сучасний менеджмент організації: витоки, реалії та перспективи розвитку: матеріали наукової конференції, 23-24 квітня 2021 р.* Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2021. URL: <https://conf.krok.edu.ua/MMO/MMO/paper/view/605>.
165. Постанова Кабінету міністрів № 303 «Про акредитацію вищих навчальних закладів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-92-%D0%BF#Text>.
166. Постанова «Про ліцензування освітніх послуг» № 1380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1380-2003-%D0%BF#Text>.
167. Наказ № 847 МОНУ «Про затвердження ліцензійних умов надання освітніх послуг, Порядку здійснення контролю за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг, Положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи та Типового положення про регіональну експертну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0071-04#Text>.
168. Наказ № 1377 Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України від 29 листопада 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1448-11#Text>.
169. Постанова № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>.
170. Постанова № 347 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347-2018-%D0%BF#Text>.
171. Освіта в Україні: базові індикатори (інформаційно-статистичний бюлетень). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf>.

172. Закон України Про фахову передвищу освіту: від 20.03.2020 № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.
173. Сумбасва Л. П. Сучасний стан розвитку коледжів в Україні та їх фінансування. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №2(54). С. 153-158. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-153-158>.
174. Аналіз діяльності регіональних систем професійної освіти. 2020. URL: http://opendata.iea.gov.ua/zpto_audit_2020.
175. Сумбаєва Л. П. Аналіз тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти та їх економічної безпеки. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. №1(61). С. 201-208. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-61-201-208>.
176. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.
177. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України» за 2011/2012; 2012/2013; 2013/2014; 2014/2015; 2016/2017; 2017/2018 навч. pp. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
178. Волкова Н. В. Ефективність використання коштів ВНЗ. *Фінанси України*. 2005. № 5. С. 66-71.
179. Бойко Є. М. Сучасний стан і напрямки реформування системи вищої освіти. *Фінанси України*. 1999. № 9. С. 46-51.
180. Проект Положення про акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/trivaye-gromadske-obgovorennya-proyekt-polozhennya-pro-akreditaciyu-osvitno-profesijnih-program-za-yakimi-zdijsnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>.
181. Державний вищий навчальний заклад «Чернівецький транспортний коледж». URL: <http://ctk.at.ua/>.
182. Маріупольський коледж Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. URL: <https://donnuet.edu.ua/mariupolskyj-fakhovyj-koledzh/>.
183. Коледж радіоелектроніки. URL: <https://www.kre.dp.ua/>.

184. Київський фаховий коледж прикладних наук. URL: <http://www.kklp.kiev.ua/>.
185. Фаховий коледж ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». URL: <https://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok/pidrozdili/navchalni/koledzh-ekonomiki-prava-ta-informatsijnikh-tehnologij>.
186. Лавренюк Т. А. Принципи господарського права: інструментальний аспект. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/LavrenukT/d_LavrenukT.pdf.
187. Конкуренція як категорія ринкової економіки. Сутність конкуренції. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/21842/.
188. Літкевич А. М. Конкурентоспроможність закладу загальної середньої освіти: управлінський аспект. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/9_38_2019/Bulletin_9_38_Pedagogika_Alla_Litkevich_UA.pdf.
189. Горпинич О. В. Особливості рейтингування вищих навчальних закладів Європи. *Управління якістю підготовки кадрів з вищою освітою через удосконалення процедур ліцензування, акредитації та рейтингування* : матеріали конференції. URL: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/3407/122-126.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
190. Ільницький Д. О., Сахаров В. Є. Методичні засади оцінки міжнародної конкурентоспроможності дослідницьких університетів світового рівня. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. №11. С. 152-168.
191. Курбатов С. В. Рейтинги як інструмент розвитку лідерського потенціалу університетів : навчальний посібник; / за заг. ред. С. А. Калашнікової. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети». 2016. 40 с.
192. Курбатов С. Університетські рейтинги як індикатор стану освіти. *Філософія освіти*. 2008. № 1–2(7). С. 309–317.
193. Andrejs Rauhvargers Global University Rankings and Their Impact. URL: <https://eua.eu/resources/publications/384:global-university-rankings-and-their-impact.html>.

194. Татарінов І. Є., Герасимов О. В. Світова практика формування рейтингів університетів: визначення найбільш об'єктивних критеріїв та індикаторів оцінювання. *Український соціум*. 2013. № 1(44). С. 100-116. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2013/01/100-116__no-1__vol-44__2013__UKR.pdf.
195. Шостак А. В. Європалата склала рейтинг університетам. *World science: International Scientific and Practical Conference*. 2017. Vol.3. № 6(22). Р. 4-15. URL: <https://www.academia.edu/37979068/>.
196. Горпинич О. В., Салов В. О., Ямковий В. А. Методологія рейтингування вищих навчальних закладів України. *Управління якістю підготовки кадрів з вищою освітою через удосконалення процедур ліцензування, акредитації та рейтингування*: наук.-метод. конференція, 15-16 березня 2012:.. С. 126-129. URL: <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/3408?show=full>.
197. Павлова О. Ю. Культурна інтеграція вітчизняних закладів вищої освіти до Європейського освітнього середовища. Київ : КІМ, 2012. 298 с.
198. Приходько В. В. Стратегія реформи національної вищої школи : монографія. Дніпропетровськ : Журфонд, 2014. 460 с.
199. Цюк О. А. Особливості світових та українських рейтингів вищих навчальних закладів. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 2. С. 57-62.
200. Шевченко І.Ю. Рейтингування як метод оцінювання закладів вищої освіти. URL: <http://www.rusnauka.com/pdf/239651.pdf>.
201. United States Department of Labor Unemployment rates and earnings by educational attainmen. URL: <https://www.bls.gov/emp/tables/unemployment-earnings-education.htm>.
202. Frequently Asked Questions: 2020 Best Colleges Rankings by Robert Morse, Eric Brooks, and Matt Mason. URL: <https://www.usnews.com/education/best-colleges/articles/rankings-faq>.
203. Слюсаренко О. Міжнародні та національні університетські рейтинги як механізм оцінювання якості вищої освіти. *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо оцінювання якості вищої освіти в умовах*

євроінтеграції: аналітичні матеріали (Частина II). Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України, 2019. С. 107-117. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-28-1-2019>.

204. Academic Ranking of World Universities. URL: <http://www.shanghairanking.com/aboutus.html>.

205. Times Higher Education World University Rankings. URL: <https://www.timeshighereducation.com/about-us>.

206. QS World University Rankings. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings>.

207. Webometrics Ranking of World Universities. URL: http://www.webometrics.info/en/About_Us.

208. Тютюнник А. В., Грицеляк Б. І. Основні критерії і показники вебометричного рейтингу Університетів світу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. Том 38. №6. С. 236-237. URL: https://www.researchgate.net/publication/332497138_Osnovni_kriterii_i_pokaznik_i_vebometricnogo_rejtingu_universitetiv_svitu.

209. ВУЗы Великобритании. Рейтинг Complet University Guide 2021 – университеты в Англии и Шотландии. URL : <https://unimind.com.ua/homepage/blog1/vuzy-velikobritanii-rejting-2021-complete-university-guide-university-anglii-i-shotlandii>.

210. Sumbaieva L. School rankings: the us experience and opportunities for Ukraine. *Economics, finance and management review*. 2020. №1. Pp. 86-92. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2020-1-86-92>.

211. Sumbayeva L. Impact of ratings on college competitiveness. *International conference on academic integrity in public administration and educational institutions-2021*. May 28, 2021. Estonia: Scientific Center of Innovative Researches. 2021. URL: <https://conf.scnchub.com/index.php/APAEI/APAEI-2021/paper/view/265/>.

212. Як складається консолідований рейтинг вузів. URL: <http://osvita.ua/vnz/rating/25752/>.

213. Рейтинг університетів України «Компас». URL: <https://www.yourcompass.org>.
214. Рейтинг ВНЗ України, ТОП-30 університетів. URL: <https://marketer.ua/ua/rating-of-ukrainian-universities-top-30-universities/>.
215. Офіційний сайт Освіта.ua. *Рейтинги ВНЗ*. URL: <http://osvita.ua/vnz/rating/25752/>.
216. Заклади фахової передвищої освіти. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/fahova-peredvisha-osvita/>.
217. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>.
218. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>.
219. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/>.
220. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
221. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://info.edbo.gov.ua/>.
222. Федерація роботодавців України. URL: <https://fru.ua/ua/>.
223. Всеукраїнська асоціація закладів фахової передвищої освіти. URL: <http://goassociation.com.ua/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/>.
224. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України у сфері пожежної безпеки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-21#Text>.
225. Пригунов П. Я., Квашук Д. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності в сфері економічної безпеки. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4247>.
226. Квасова О. П., Куксюк Т.В. Організація інформаційно-аналітичної діяльності у забезпеченні фінансово-економічної безпеки банку. *Міжнародний науковий журнал*. 2015. Випуск № 2. URL: <http://www.inter-nauka.com/uploads/public/14314596071682.pdf>.
227. Паращенко Л., Барматова І. Як здійснюється нагляд (контроль) суб'єктів освітньої діяльності (суб'єктів господарювання, що провадять освітню

діяльність) у системах дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти.

URL: <http://education-ua.org/ua/analytics/1322-yak-zdijsnyuetsya-naglyad-kontrol-sub-ektiv-osvitnoji-diyalnosti-sub-ektiv-gospodaryuvannya-shcho-provadyat-osvitnyu-diyalnist-u-sistemakh-doshkilnoji-zagalnoji-serednoji-pozashkilnoji-osviti>.

228. Горячківська І. В. Теоретичні підходи до трактування поняття інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Вісник Черкаського університету*. 2016. № 1. С. 24-31.

229. A Memorandum on Lifelong Learning. *Commission of the european communities*. URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf.

230. Захарченко В. М., Луговий В. І., Рашкевич Ю. М., Таланова Ж. В. За ред. В.Г. Кременя. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації – Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.

231. Дем'яненко Н. Компетентісно-професійний підхід у підготовці магістрів. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pena_2009_1_10.pdf.

232. Сорочан Т. М. Інфраструктура навчального закладу в теорії та практиці управління освітою. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/26727/1/Інфраструктура%20стаття.pdf>.

233. Сумбаєва Л. П. Управлінсько-правовий аспект закону «Про фахову передвищу освіту». *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку* : матеріали міжнародної конференції, 21-22 листопада 2019 р. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2019. С. 631-633

234. Піняк І. Репутація вищого навчального закладу як маркетинговий інтелектуальний актив. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21347/2/IRSP_2017_Pinyak_IThe_reputation

_of_the_higher_45-46.pdf.

235. Lisbon European Council – Presidency Conclusions: 23 and 24 march 2000. *European Parliament*. URL: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm.

236. Карпенко М. М. Перспективи розширення участі роботодавців у розвитку професійної освіти. *Аналітична записка*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/perspektivi-rozshirenniya-uchasti-robotodavciv-u-rozvitku>.

237. Антонюк Т. Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи. URL: <https://histj.oa.edu.ua/articles/2013/n21/23%20-pdf>.

ДОДАТОК А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Директорат європейської інтеграції,
бюджетування та узгодження політик

пр. Перемог, 10 м. Київ, 01135, тел:(044) 481 47 55, e-mail: StradMaj@mon.gov.ua

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Сумбаєвої Людмили Петрівни на тему «Комплексне забезпечення економічної
безпеки закладів фахової передвищої освіти» на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю
21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

Результати дисертаційного дослідження Сумбаєвої Людмили Петрівни на тему «Комплексне забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти» носять науково-практичний характер та є важливими в питаннях розвитку механізму управління закладами фахової передвищої освіти.

Ураховуючи перехідний період вітчизняної системи управління закладами вищої освіти з метою приведення її у відповідність до загальноприйнятих міжнародних норм і стандартів освітньої політики, виникає необхідність проведення відповідних наукових досліджень з метою виявлення успішного міжнародного досвіду освітніх менеджерів щодо забезпечення відповідних функціональних компонентів організаційно-економічного механізму управління та забезпечення економічної безпеки й розробки дієвих алгоритмів з метою їх апробації у вітчизняній освітній та економічній політиці.

Запропонований Сумбаєвою Л. П. в межах її дисертаційного дослідження методичний підхід до складання рейтингу закладів фахової передвищої освіти є доцільним та правильним елементом забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти та забезпечення якості фахової передвищої освіти.

Окремі елементи роботи враховано при розробці проєктів програм стратегічного розвитку освіти України, змін до Бюджетного кодексу України та Формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1088 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 17 березня 2021 р. № 209).

Довідка видана для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду по захисту дисертації.

Генеральний директор

Олександр ПИЖОВ

Сертифікат: 000e1993962091a060000047030029e1a6e358
Підписувач: Пижов Олександр Михайлович
Діючий: з 14.01.2021 13:14 по 14.01.2023 13:14
Цифрова підписка-печать: 14.01.2021 13:00:39

27152-21 від 18.04.2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 МАРІУПОЛЬСЬКИЙ КОЛЕДЖ
 ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
 ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО
 вул. О.Матросова, 7, м. Маріуполь, Донецька обл., 87506, тел. (0629) 58-74-98,
 E-mail: ml.dauet@meta.ua

в 61 № 06 2021 № 455

ВНЗ «Університет економіки та
 «КРОК»
 Спеціалізований Вченій раді по
 захисту дисертацій Д 26.130.01 –
 економічні науки

ДОВІДКА

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Сумбасвої Людмили Петрівни на тему
 «Комплексне забезпечення економічної безпеки закладів фахової
 передвищої освіти»
 на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
 за спеціальністю 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської
 діяльності

Видана здобувачу кафедри управління фінансово-економічної безпеки
 ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» Сумбасвій Людмилі Петрівні
 про те, що Маріупольський коледж Донецького національного університету
 економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського взяв участь в
 опитуванні, яке проводилось в межах її дисертації на тему «Комплексне
 забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти».
 Опитування проводилось серед педагогічного колективу та здобувачів
 освіти. Результати проведеного опитування підтверджують актуальність
 досліджуваної теми щодо розробки та створення рейтингу закладів фахової
 передвищої освіти та зацікавленість у впровадженні, оскільки такий рейтинг
 може стати ефективним інструментом у забезпеченні економічної безпеки
 навчальних закладів.

Директор коледжу

К.Ю. Шерстюкова

УКРАЇНА
ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКА МІСЬКА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ)
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
КИЇВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ПРИКЛАДНИХ НАУК
*вул. Дзюби Миколи, 29, м. Київ, 01042, тел./факс (044) 529-14-23,
E-mail: kdp@kdp.edu.ua, код ЄДРПОУ 00301931*

17.06.2021 № 207
На № _____

ВНЗ «Університет економіки та права
«КРОК»
Спеціалізований Вченій раді по
захисту дисертацій Д 26.130.01 –
економічні науки

ДОВІДКА

Про впровадженні результатів дисертаційного дослідження
Сумбаєній Людмили Петрівни на тему
«Комплексне забезпечення економічної безпеки
закладів фахової передвищої освіти»
на здобутті наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської
діяльності

Видана здобувачці кафедри управління фінансово-економічної безпеки ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» Сумбаєній Людмилі Петрівні про те, що на базі Київського фахового коледжу прикладних наук було проведено опитування в межах її дисертаційної роботи на тему «Комплексне забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти». Опитування проводилося серед учасників освітнього процесу: науково-педагогічного співробітників та здобувачів освіти. Запропонований рейтинг може стати ефективним інструментом у забезпеченні економічної безпеки вітчизняних закладів освіти. Результати проведеного опитування підтверджують актуальність теми дисертаційної роботи щодо розробки та впровадження рейтингу закладів фахової передвищої освіти.

Директор Київського фахового
коледжу прикладних наук _____
доктор технічних наук, к. е. н.

Ганна ЩУЦЬКА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОЛЕДЖ РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ
вул. Шмідта, 18, м. Дніпро, 49006, тел.: (056) 785-54-07,
E-mail: drpbk.info@gmail.com ЄДРПОУ 21910232

Від 18.06.2021 № 94

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
Спеціалізований Вчений раді по
захисту дисертацій Д 26.130.01 –
економічні науки

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Сумбаєвої Людмили Петрівни на тему
«Комплексне забезпечення економічної безпеки закладів фахової
передвищої освіти»
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської
діяльності

Видана здобувачу кафедри управління фінансово-економічної безпеки
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» Сумбаєвій Людмилі Петрівні
про те, що Коледж радіоелектроніки взяв участь в опитуванні, яке
проводилось в межах її дисертації на тему «Комплексне забезпечення
економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти».

До опитування були залучені члени педагогічного колективу та здобувачі
освіти, а його результати засвідчують актуальність створення рейтингу
закладів фахової передвищої освіти та зацікавленість у ньому всіх учасників
освітнього процесу, що говорить про перспективність практичного
впровадження досліджуваної теми.

Директор коледжу

Василь ТИХОНОВ

Міністерство освіти і науки України

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ

58002 м. Чернівці, 28 Червня, 73, тел. № 52-65-00, 59-26-63, chz@meta.ua, <http://ctk.cv.ua/>

Від 18.06.2021 № 198

На № ____ від ____.

ВНЗ «Університет економіки та права
«КРОК»

Спеціалізований Вченій раді по
захисту дисертацій Д 26.130.01 –
економічні науки

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Сумбасвої Людмили Петрівни
на тему «Комплексне забезпечення економічної безпеки закладів фахової
передвищої освіти» на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю
21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності**

Видана здобувачу кафедри управління фінансово-економічної безпеки
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» Сумбасвої Людмили Петрівни
про те, що Чернівецький транспортний фаховий коледж взяв участь в
опитуванні, яке вона проводила в межах своєї дисертації на тему
«Комплексне забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої
освіти». Актуальність та перспективність практичного впровадження
результатів дослідження щодо створення рейтингу закладів фахової
передвищої освіти засвідчують підсумки опитування, проведеного серед
членів педагогічного колективу та здобувачів освіти. Участь у рейтингу може
допомогти адміністрації завчасно виявляти внутрішні і зовнішні загрози та
враховувати їх у розробці концепції розвитку навчального закладу.

Директор

Володимир ДИМИТРІЮК

УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»

Україна, м. Київ, 03113,
вул. Табірна, 30-32, а/с 65
Тел.: (044) 455-57-57, 455-58-88, 455-56-66
Тел./факс: (044) 456-84-28
krok@krok.edu.ua

№ 18-1/13 від 17 травня 2021 року

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Сумбаєвої Людмили Петрівни на тему: «Забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти» за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

Результати дисертаційного дослідження Сумбаєвої Людмили Петрівни на тему: «Забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти» були впроваджені у навчальний процес на кафедрі управління фінансово-економічною безпекою Навчально-наукового інституту менеджменту безпеки Університету економіки та права «КРОК».

Основні положення дисертаційного дослідження були впроваджені в навчальний процес з підготовки магістрів за спеціальністю 073 «Менеджмент», освітня програма «Управління фінансово-економічною безпекою» при вивченні навчальних дисциплін «Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки» та «Організація та управління інформаційно-аналітичним забезпеченням безпеки підприємства». Використовуються для підготовки навчально-методичної документації та проведення лекційних, практичних та семінарських занять.

Ректор Університету

С.М. Лаптев

ДОДАТОК Б

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сумбаєва Л. П. Коледжі в системі національної освіти – шлях становлення та реформ. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №1 (53). С. 132-138. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-132-138> (0,56 др. арк.).

2. Сумбаєва Л. П. Сучасний стан розвитку коледжів в Україні та їх фінансування. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №2(54). С. 153-158. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-153-158> (0,56 др. арк.).

3. Sumbaieva L. School rankings: the us experience and opportunities for Ukraine. *Economics, finance and management review*. 2020. №1. Pp. 86-92. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2020-1-86-92> (0,54 др. арк.).

4. Сумбаєва Л. П. Аналіз тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти та їх економічної безпеки. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. №1(61). С. 201-208. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-61-201-208> (0,6 др. арк.).

праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Сумбаєва Л. П. Управлінсько-правовий аспект закону «Про фахову передвищу освіту». *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку* : матеріали міжнародної конференції, 21-22 листопада 2019 р. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2019. С. 631-633 (0,21 др. арк.).

6. Сумбаєва Л. П. Акредитація освітніх програм як один із механізмів управління освітнім процесом в закладах фахової передвищої освіти. *Сучасний менеджмент організації: витоки, реалії та перспективи розвитку*: матеріали наукової конференції, 23-24 квітня 2021 р. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2021. URL: <https://conf.krok.edu.ua/MMO/MMO/paper/view/605> (0,18 др. арк.).

7. Sumbaieva L. Impact of ratings on college competitiveness. *International conference on academic integrity in public administration and educational institutions-2021*. May 28, 2021. Estonia: Scientific Center of Innovative Researches. 2021. URL: <https://conf.scnchub.com/index.php/APAEI/APAEI-2021/paper/view/265> (0,2 др. арк.).

ДОДАТОК В

Додаток В1

**Ключові відмінності в акредитаційних справах
2006, 2011 та 2020 років**

№ н\п	Назва	2006 рік	2011 рік	2020 рік
1.	Реєстраційна картка Міністерства освіти і науки України	+	-	-
2.	Наказ Міністерства освіти і науки про проведення акредитаційної експертизи	+	-	-
3.	Висновки Експертної комісії	+	-	-
4.	Висновки експертів Експертної ради ДАК	+	-	-
5.	Заява навчального закладу на проведення акредитаційної експертизи	+	-	-
6.	Копія ліцензії на провадження освітньої діяльності, пов'язаної з наданням вищої освіти на рівні вимог до молодшого спеціаліста/Ліцензія Міністерства освіти і науки України. Лист МОН України/Ліцензія надання освітніх послуг	+	+	+
7.	Копія сертифікату про акредитацію навчального закладу/Сертифікат про акредитацію	+	+	+
8.	Копія статуту навчального закладу	+	-	-
9.	Положення про коледж	+	+	-
10.	Копія свідоцтва про державну реєстрацію	+	-	-
11.	Копія довідки про внесення до єдиного Державного реєстру підприємств та організацій/до Державного реєстру вищих навчальних закладів України	+	+	-
12.	Копії договорів оренди (за необхідності)	+	+ Звіт- самоаналіз	-
13.	Загальна інформація про навчальний заклад	+ Розділ II	+	-

**Ключові відмінності акредитаційного процесу в частині самоаналізу
(2006 р., 2010 р. та 2020 р.)**

№ н\п	Назва	2006 рік	2011 рік	2020 рік
		Самоаналіз діяльності за спеціальністю	Звіт-самоаналіз за результатами освітньої діяльності	Звіт про акредитаційний самоаналіз підготовки фахівців
1.	Загальна характеристика коледжу і спеціальності	+	+	-
2.	Характеристика науково-педагогічного персоналу	+	-	-
3.	Список голів циклових комісій	+	-	-
4.	Список штатних викладачів вищої категорії	+	+	-
5.	Якісний склад випускової циклової комісії/групи забезпечення освітніх програм спеціальності ²	+	+	+
6.	Якісний склад інших циклових комісій, які беруть участь у підготовці фахівців/ якісний склад науково-педагогічних працівників, які забезпечують навчальний процес ³	+	+	+
7.	Навчальний план спеціальності/ освітньо-професійна програма ⁴	+		+
7.a	Навчальний план (за яким навчалися студенти)		+	
7.б	Навчальний план (за яким будуть навчатися студенти)		+	
8.	Характеристика виконання навчального плану	+	-	-
9.	Методичне забезпечення навчального процесу/ Відомості про комплекс навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін ⁵	+	+	+
10.	Загальна характеристика	+	+	+

² Інформація по графі «2020 рік»

³ Інформація по графі «2020 рік»

⁴ Інформація по графі «2020 рік»

⁵ Інформація по графі «2020 рік»

	матеріально-технічної бази			
11.	Аудиторії та лабораторії для занять студентів/ Інформаційна база ⁶	+	+	+
12.	Приміщення для науково-педагогічного персоналу	+	-	-
13.	Службові приміщення	+	+	-
14.	Бібліотека/ наявність, забезпечення ⁷	+	+	+
15.	Соціальна інфраструктура	+	+	+
16.	Формування контингенту студентів	-	+	+
17.	Динаміка змін контингенту студентів	-	+	-
18.	Зміст підготовки фахівців	-	+	-
19.	Стандарт освітньо-кваліфікаційної характеристики	-	+	-
20.	Стандарт освітньо-професійної програми	-	+	-
21.	Варіативна складова освітньо-кваліфікаційної характеристики	-	+	-
22.	Варіативна складова освітньо-професійної програми	-	+	-
23.	Критерії оцінювання знань студентів	-	+	-
24.	Результати освітньої діяльності. Зведені показники останньої передакредитаційної сесії	-	+	-
25.	Результати освітньої діяльності. Зведені показники захисту курсових робіт, практик, комплексного державного екзамену	-	+	-
26.	Результати ККР по циклах навчального плану спеціальності/ 3 розділ: Відомості заміру знань студентів ⁸	+	+	+
27.	Фахові періодичні видання	-	+	+
28.	Робота студентського самоврядування	-	+	-
29.	Працевлаштування	-	+	-

⁶ Інформація по графі «2011 рік»

⁷ Інформація по графі «2020 рік»

⁸ Інформація по графі «2006 рік»

	випускників			
30.	Комп'ютерна база/обладнання, устаткування та програмне забезпечення комп'ютерних лабораторій ⁹	-	+	+
31.	Виконання зауважень контролюючих органів	-	+	-
32.	Методичне забезпечення курсового проектування	-	-	+
33.	Забезпечення програмами і базами для проходження практик	-	-	+
34.	Відомості про голову циклової комісії	-	-	+
35.	Опис внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності	-	-	+

⁹ Інформація по графі «2020 рік»

Порівняльна таблиця основних акредитаційних вимог

Загальні показники		
Рік	Показники/ Найменування показника (нормативу) ¹⁰	Нормативний рівень/ Значення показника (нормативу) ¹¹
2006 рік	Концепція діяльності за заявленим напрямом (спеціальністю), погоджена з Радою міністрів АРК, обласною, Київською, Севастопольською міською державною адміністрацією	+
2011 рік	Концепція діяльності за заявленим напрямом (спеціальністю), погоджена з Радою міністрів АРК, обласною, Київською, Севастопольською міською державною адміністрацією	+
2020 рік	-	-
Кадрове забезпечення підготовки фахівців заявленої спеціальності/Кадрові вимоги щодо забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти (2006 р., 2011 р.)/Кадрові вимоги щодо забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти: Проведення освітньої діяльності (2020 р.)		
Рік	Показники/ Найменування показника (нормативу) ¹²	Нормативний рівень/ Значення показника (нормативу) ¹³
2006 рік	Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, які забезпечують викладання лекційних годин навчального плану спеціальності (% від кількості годин)	-
	Частка педагогічних працівників вищої категорії, які викладають лекційні години дисциплін навчального плану спеціальності (% від кількості годин)	25
	Наявність кафедри (циклової комісії) з фундаментальної підготовки	+
	Наявність кафедри зі спеціальної (фахової) підготовки, яку очолює фахівець відповідної науково-педагогічної спеціальності:	-
	доктор наук або професор	-
	кандидат наук, доцент	-
2011 рік	Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, які забезпечують викладання лекційних годин <u>соціально-гуманітарного циклу</u> дисциплін навчального плану	-

¹⁰ Стосується 2020 року¹¹ Стосується 2020 року¹² Стосується 2020 року¹³ Стосується 2020 року

	спеціальності (% від кількості годин)	
	Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, які забезпечують викладання лекційних годин <u>фундаментального циклу</u> дисциплін навчального плану спеціальності (% від кількості годин)	-
	Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, які забезпечують викладання лекційних годин <u>фахових дисциплін</u> навчального плану спеціальності (% від кількості годин)	-
	Частка науково-педагогічних працівників вищої категорії, які викладають лекційні години дисциплін навчального плану спеціальності (% від кількості годин)	25
	Наявність <u>циклової комісії</u> з фундаментальної підготовки	+
	Наявність <u>циклової комісії</u> з фахової підготовки, яку очолює фахівець відповідної науково-педагогічної спеціальності:	+
	доктор наук або професор	-
	кандидат наук, доцент	-
2020 рік	Група забезпечення спеціальності у кожному підрозділі закладу освіти, де здійснюється підготовка за спеціальністю, повинна складатися з науково-педагогічних або наукових працівників, які працюють у закладі освіти за основним місцем роботи та мають кваліфікацію відповідно до спеціальності і які не входять (входили) до жодної групи забезпечення такого або іншого закладу вищої освіти в поточному семестрі.	+
	В групі забезпечення частка тих, хто має науковий ступінь та/або вчене звання, встановлюється для найвищого рівня, за яким фактично провадиться освітня діяльність, і становить не менше 20 відсотків загальної кількості членів групи забезпечення для рівня молодшого бакалавра	20
	Кількість членів групи забезпечення є достатньою, якщо на одного її члена припадає не більше 30 здобувачів вищої освіти всіх рівнів, курсів та форм навчання з відповідної спеціальності (для дистанційної форми навчання не більше 60 здобувачів).	7,1
	Науково-педагогічні та наукові працівники, які здійснюють освітній процес, повинні мати стаж науково-педагогічної діяльності понад два роки та рівень наукової та професійної активності, який засвідчується виконанням не менше чотирьох видів та результатів з перелічених у пункті 30 цих Ліцензійних умов	+
	Наявність трудових договорів (контрактів) з усіма науково-педагогічними працівниками та/або наказів	+

	про прийняття їх на роботу	
Матеріально-технічна база (2006 р., 2011 р.)/Технологічні вимоги щодо матеріально-технічного забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти: Започаткування провадження освітньої діяльності (2020 р.)		
2006/2011 роки	Забезпеченість лабораторіями, полігонами, обладнанням, устаткуванням, необхідним для виконання навчальних програм (у % від потреби)	100
	Забезпеченість студентів гуртожитком (у % від потреби)	70
	Кількість робочих комп'ютерних місць на 100 студентів	6
	Наявність пунктів харчування	+
	Наявність спортивного залу	+
	Наявність стадіону або спортивного майданчика	+
	Наявність медичного пункту	+
2020 рік	Забезпеченість приміщеннями для проведення навчальних занять та контрольних заходів (кв. метрів на одну особу для фактичного контингенту студентів та заявленого обсягу з урахуванням навчання за змінами)	2,4
	Забезпеченість мультимедійним обладнанням для одночасного використання в навчальних аудиторіях (мінімальний відсоток кількості аудиторій)	30
	Наявність соціально-побутової інфраструктури:	
	бібліотеки, у тому числі читального залу	+
	пунктів харчування	+
	актового чи концертного залу	+
	спортивного залу	+
	стадіону та/або спортивних майданчиків	+
	медичного пункту	+
	Забезпеченість здобувачів вищої освіти гуртожитком (мінімальний відсоток потреби)	70
2006/2011 роки	Забезпеченість комп'ютерними робочими місцями, лабораторіями, полігонами, обладнанням, устаткуванням, необхідними для виконання навчальних планів	+
	Навчально-методичне забезпечення (2006 р., 2011 р.)/ Технологічні вимоги щодо навчально-методичного забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти (2020 р.)	
	Наявність освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця (у т.ч. варіативної компоненти)	+
	Наявність освітньо-професійної програми підготовки фахівця (у т.ч. варіативної компоненти)	+
	Наявність навчального плану, затвердженого в установленому порядку	+
2006/2011 роки	Наявність навчально-методичного забезпечення для кожної навчальної дисципліни навчального плану (%):	
	Навчальних і робочих навчальних програм дисциплін	100

	Планів семінарських, практичних занять, завдань для лабораторних робіт	100
	Методичних вказівок і тематик контрольних, курсових робіт (проектів)	100
	Забезпеченість програмами всіх видів практик (%)	100
	Наявність методичних указівок щодо виконання <u>дипломних робіт (проектів)</u> ¹⁴ , державних екзаменів	+
	Дидактичне забезпечення самостійної роботи студентів (у т.ч. з використанням інформаційних технологій), %	100
	Наявність критеріїв оцінювання знань і вмінь студентів	+
2020 рік	Започаткування провадження освітньої діяльності	
	Наявність опису освітньої програми	+
	Наявність навчального плану та пояснювальної записки до нього	+
	Проведення освітньої діяльності	
	Наявність робочої програми з кожної навчальної дисципліни навчального плану	+
	Наявність комплексу навчально-методичного забезпечення з кожної навчальної дисципліни навчального плану	+
	Наявність програми практичної підготовки, робочих програм практик	+
	Забезпеченість студентів навчальними матеріалами з кожної навчальної дисципліни навчального плану	+
	Наявність методичних матеріалів для проведення атестації здобувачів	+
Інформаційне забезпечення (2006 р., 2011 р.)/ Технологічні вимоги щодо інформаційного забезпечення освітньої діяльності (2020 р.)		
2006/2011 роки	Забезпеченість студентів підручниками, навчальними посібниками, що містяться у власній бібліотеці (%)	100
	Співвідношення посадкових місць у власних читальних залах до загального контингенту студентів (%)	3
	Забезпеченість читальних залів фаховими періодичними виданнями	2
	Можливість доступу викладачів і студентів до Інтернет як джерела інформації:	
	наявність обладнаних лабораторій наявність каналів доступу	+
2020 рік	Започаткування провадження освітньої діяльності	
	Забезпеченість бібліотеки вітчизняними та закордонними фаховими періодичними виданнями відповідного або спорідненого профілю, в тому числі в електронному вигляді	не менш як чотири найменування
	Наявність доступу до баз даних періодичних наукових видань англійською мовою відповідного або спорідненого профілю (допускається спільне	+

¹⁴ Стосується 2011 року

	користування базами кількома закладами освіти)	
	Проведення освітньої діяльності	
	Наявність офіційного веб-сайту закладу освіти, на якому розміщена основна інформація про його діяльність (структура, ліцензії та сертифікати про акредитацію, освітня/освітньо-наукова/видавнича/атестаційна (наукових кадрів) діяльність, навчальні та наукові структурні підрозділи та їх склад, перелік навчальних дисциплін, правила прийому, контактна інформація)	+
	Наявність електронного ресурсу закладу освіти, який містить навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін навчального плану, в тому числі в системі дистанційного навчання (мінімальний відсоток навчальних дисциплін)	50
Якісні характеристики підготовки фахівців		
2006/2011/2020 роки	Умови забезпечення державної гарантії якості вищої освіти	
	Виконання навчального плану за показниками: перелік навчальних дисциплін, години, форми контролю, %	100
	Підвищення кваліфікації викладачів постійного складу за останні 5 років, %	100
	<u>Результати освітньої діяльності (рівень підготовки фахівців), не менше</u>	
	Рівень гуманітарних знань студентів:	
	- успішно виконані контрольні завдання, %	90
	- якісно (на 5 і 4) виконані контрольні завдання, %	50
	Рівень фундаментальних знань студентів:	
	- успішно виконані контрольні завдання, %	90
	- якісно (на 5 і 4) виконані контрольні завдання, %	50
	Рівень фахової підготовки:	
	- успішно виконані контрольні завдання з дисциплін фахової підготовки, %	90
	- якісно (на 5 і 4) виконані контрольні завдання з дисциплін фахової підготовки, %	50
	Чисельність викладачів постійного складу, що обслуговують спеціальність, які займаються вдосконаленням навчально-методичного забезпечення, науковими дослідженнями, підготовкою підручників та навчальних посібників, %	100
	Наявність у структурі навчального закладу наукових підрозділів та результатів їх діяльності	+
	Участь студентів у науковій діяльності (наукова робота на кафедрах та в лабораторіях, участь в наукових конференціях, конкурсах, виставках, профільних олімпіадах тощо)	+
2011 рік	<u>Результати освітньої діяльності (рівень підготовки фахівців), не менше</u>	

	Рівень фахової підготовки:	
	успішно виконані контрольні завдання з дисциплін гуманітарної підготовки, %	90
	якісно (на 5 і 4) виконані контрольні завдання з дисциплін гуманітарної підготовки, %	50
	успішно виконані контрольні завдання з дисциплін фундаментальної підготовки, %	90
	якісно (на 5 і 4) виконані контрольні завдання з дисциплін фундаментальної підготовки, %	50
	успішно виконані контрольні завдання з дисциплін фахової підготовки, %	90
	якісно (на 5 і 4) виконані контрольні завдання з дисциплін фахової підготовки, %	50
2020 рік	Умови забезпечення державної гарантії якості вищої освіти	
	<u>Результати освітньої діяльності (рівень підготовки фахівців), не менше %</u>	
	Рівень знань студентів з гуманітарної та соціально-економічної підготовки:	
	Успішно виконані контрольні завдання, %	90
	Якісно виконані контрольні завдання (оцінки «5» і «4»), %	50
	Рівень знань студентів з природничо-наукової (фундаментальної) підготовки:	
	Успішно виконані контрольні завдання, %	90
	Якісно виконані контрольні завдання (оцінки «5» і «4»), %	50
	Рівень знань студентів зі спеціальності (фахової підготовки):	
	Успішно виконані контрольні завдання, %	90
	Якісно виконані контрольні завдання (оцінки «5» і «4»), %	50

ДОДАТОК Д

Скорочення назв навчальних закладів, використаних у роботі

Скорочення	Розшифрування
Ладизжин.кол. ВНАУ	Ладизжинський коледж Вінницького національного аграрного університету
Верх.сільськ.кол. ВНАУ	Верхівський сільськогосподарський коледж Вінницького національного аграрного університету
Волин.кол. НУХТ	Волинський коледж Національного університету харчових технологій
Луцьк.кол.ВМУЛ «Україна»	Луцький коледж вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет людини «Україна»
КВНЗ дніп.Баз.мед.	Комунальний вищий навчальний заклад «Дніпровський базовий медичний коледж» Дніпропетровської обласної ради
Ераст.кол.ім.Брод.	ВСП «Ерастівський коледж ім. Е.К. Бродського Дніпровського державного аграрно-економічного університету»
Костянт.мед.кол.	Комунальний заклад «Костянтинівський медичний коледж»
Торецьк.муз.кол.	Вищий навчальний заклад комунальної форми власності «Торецький музичний коледж»
Жит.агротех.кол.	Житомирський агротехнічний коледж
Кол.при.Жит.МАУП	Коледж при Житомирському інституті Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»
ПГ коледж УжНУ	Природничо-гуманітарний коледж Ужгородського національного університету
Міжгір. Медколедж	Міжгірський медичний коледж
Зап.авіаційн.кол.	Запорізький авіаційний коледж ім. О.Г. Івченка
Запор.кол.тех.дизайну	Приватний вищий навчальний заклад «Запорізький коледж технологій та дизайну»
І.Ф.кол.Прикар.НУ	Івано-Франківський коледж Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Калуськ. кол.культ.	Калуський коледж культури і мистецтв
КД кол.тур.та гот.госп.	Київський державний коледж туризму та готельного господарства
ТОВ Політ-прав.кол.АЛСКО	Товариство з обмеженою відповідальністю «Політико-правовий коледж «АЛСКО»
Тех-екон.кол.БНАУ	Технологіко-економічний коледж Білоцерківського національного аграрного університету
Стрітівський пед.кол.кобз.мист.	Комунальний вищий навчальний заклад Київської обласної ради «Стрітівський педагогічний коледж кобзарського мистецтва»
Кіровоград.муз.кол.Мухіна	Кіровоградський медичний коледж ім. Є.Й. Мухіна
Олександр.кол.БНАУ	Олександрійський коледж Білоцерківського національного аграрного університету
Рубіжанський ІПК	Рубіжанський індустріально-педагогічний коледж

Скорочення	Розшифрування
ВП«КПКЛУі.м.Т.Ш.»	Відокремлений підрозділ «Кадіївський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка»
ТехнолКЖ НУ ЛВП	Відокремлений структурний підрозділ Технологічний коледж Національного університету «Львівська політехніка»
ПрироднКЖ ЛВ НУ	Природничий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка
Мик.баз. мед.кол.	Миколаївський базовий медичний коледж
Микол.кол.ВМУРЛ«Україна»	Миколаївський коледж Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
ОМКРП ІМ.СОЛЯНИКА	Одеський морехідний коледж рибної промисловості імені Олексія Соляника
Кол. Одеськ. НУ	Коледж Одеського національного університету
БАК ПДАА	Березоворудський аграрний коледж Полтавської державної аграрної академії
Полтав.кол.ВМУРЛ «Україна»	Полтавський коледж вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна»
Рівн.коледж НУБПУ	Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»
Рівнен.кооп.еконправ.кол.	Рівненський кооперативний економіко-правовий коледж
Глухівськ.кол.СНАУ	Глухівський коледж Сумського національного аграрного університету
Сумськ.кол.екон.торг.	Сумський коледж економіки і торгівлі
Тех.кол.ТНТУ Пулюя	Технічний коледж Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя
Теребовл.кол.культ.мист.	Теребовлянський коледж культури і мистецтв
Харк.автотранс.кол.	Харківський державний автотранспортний коледж
Харк.дер.соц.екон.кол.	Харківський державний соціально-економічний коледж
ХерсонПолітехК ж	Херсонський політехнічний коледж Одеського національного політехнічного університету
МорКоледжХДМА	Морський коледж Херсонської державної морської академії
ВСП Хм політ к ж	Відокремлений структурний підрозділ - Хмельницький політехнічний коледж Національного університету «Львівська політехніка»
Шепетів к ж ПДАТУ	Шепетівський коледж Подільського державного аграрно-технічного університету
Черкас.держ.биз.кол.	Черкаський державний бізнес-коледж
Смілянський пром.екон.кол.ЧДТУ	Смілянський промислово-економічний коледж Черкаського державного технологічного університету
Коледж ЧНУ	Коледж Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Стор.лісовий кол.	Сторожинецький лісовий коледж
КолТрКомпТехнЧНТУ	Коледж транспорту та комп'ютерних технологій

Скорочення	Розшифрування
	Чернігівського національного технологічного університету
Козелец.КВМ БНАУ	Козелецький технікум ветеринарної медицини Білоцерківського національного аграрного університету

ДОДАТОК Ж

Анкета для опитування здобувачів освіти, батьків здобувачів освіти, педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти

1. Чи цікавитеся Ви рейтингами навчальних закладів?
 - Так
 - Ні

2. Які з наведених рейтингів Ви знаєте?
 - QS World University Rankings
 - Академічний рейтинг ВНЗ Центру міжнародних проєктів «Євроосвіта»
 - Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України Інформаційного освітнього ресурсу «Освіта.ua»
 - Топ закладів освіти за оцінками роботодавців

3. Сьогодні в Україні не проводиться відкритого рейтингування серед закладів фахової передвищої освіти. Чи вважаєте Ви необхідним створення такого рейтингу?
 - Так
 - Ні

4. Якби Вас включили до робочої групи по розробці рейтингування закладів фахової передвищої освіти, які б із нижчезазначених критеріїв Ви запропонували (позначте всі можливі, на Ваш погляд, варіанти і додайте Ваші пропозиції)?
 - Фундаментальність теоретичних знань випускників закладу освіти
 - Практикоорієнтованість навчальних планів
 - Залучення роботодавців до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми як партнерів
 - Оцінка якості освіти випускників роботодавцями
 - Наявність договорів щодо баз практики
 - Репутація закладу освіти за підсумками опитування представників академічної спільноти
 - Оцінка випускниками якості навчання
 - Наявність різних форм навчання (денна, заочна, дистанційна, дуальна тощо)
 - Кількість пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів
 - Відповідність пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів потребам регіону
 - Формування soft skills («м'яких навичок» таких, як міжособистісні навички, цілісність, гнучкість, здатність до усного спілкування, відповідальність, командна робота) шляхом реалізації неформальної освіти
 - Наявність системної роботи по формуванню академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу
 - Залучення органів студентського самоврядування до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери
 - Актуальність інформації на офіційному веб-сайті закладу освіти
 - Міжнародна співпраця закладу освіти
 - Ваші пропозиції _____
5. Позначте регіон, в якому проживаєте

ДОДАТОК К

Анкета для опитування роботодавців

1. Чи цікавитеся Ви рейтингами навчальних закладів?
 - Так
 - Ні
2. Які з наведених рейтингів Ви знаєте?
 - QS World University Rankings
 - Академічний рейтинг ВНЗ Центру міжнародних проєктів «Євроосвіта»
 - Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України Інформаційного освітнього ресурсу «Освіта.ua»
 - Топ закладів освіти за оцінками роботодавців
3. Чи звертаєте Ви увагу на рейтинг навчального закладу, який закінчив кандидат на посаду, коли приймаєте рішення щодо його працевлаштування?
 - Так
 - Ні
4. Сьогодні в Україні не проводиться відкритого рейтингування серед закладів фахової передвищої освіти. Чи вважаєте Ви необхідним створення такого рейтингу?
 - Так
 - Ні
5. Якби Вас включили до робочої групи по розробці рейтингування закладів фахової передвищої освіти, які б із нижчезазначених критеріїв Ви запропонували (позначте всі можливі, на Ваш погляд, варіанти і додайте Ваші пропозиції)?
 - Фундаментальність теоретичних знань випускників закладу освіти
 - Практикоорієнтованість навчальних планів
 - Залучення роботодавців до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми як партнерів
 - Оцінка якості освіти випускників роботодавцями
 - Наявність договорів щодо баз практики
 - Репутація закладу освіти за підсумками опитування представників академічної спільноти
 - Оцінка випускниками якості навчання
 - Наявність різних форм навчання (денна, заочна, дистанційна, дуальна тощо)
 - Кількість пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів
 - Відповідність пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів потребам регіону
 - Формування soft skills («м'яких навичок» таких, як міжособистісні навички, цілісність, гнучкість, здатність до усного спілкування, відповідальність, командна робота) шляхом реалізації неформальної освіти
 - Наявність системної роботи по формуванню академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу
 - Залучення органів студентського самоврядування до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери
 - Актуальність інформації на офіційному веб-сайті закладу освіти
 - Міжнародна співпраця закладу освіти
 - Ваші пропозиції _____
6. Вкажіть сферу діяльності _____

ДОДАТОК Л

Дані щодо діяльності Фахового коледжу Університету економіки та права «КРОК»

Показники із відкритих джерел (О)

Показники оцінювання академічного середовища ЗФПО				
Показники	Позначення	Від 0 до 5		Питома вага
Кількість запропонованих форм навчання (денна, заочна, дистанційна, дуальна тощо)	K ¹ ₁	3		0,25
Кількість запропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів	K ¹ ₂	5		
Разом	K ¹	8		
Показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу				
Показники	Позначення	Ні (0)	Так (5)	Питома вага
Наявність Положення про академічну доброчесність	K ² ₁		5	0,05
Наявність Кодексу етики/поведінки учасників освітнього процесу	K ² ₂		5	
Разом	K ²	10		
Показники оцінювання реалізації неформальної освіти				
Показники	Позначення	Від 0 до 5		Питома вага
Наявність Положення про Студентське самоврядування	K ³ ₁	5		0,2
Наявність молодіжних, громадських об'єднань тощо серед здобувачів освіти	K ³ ₂	5		
Разом	K ³	10		
Показники оцінювання контент-аналізу офіційного веб-сайту				
Показники	Позначення	Ні (0)	Так (5)	Питома вага
Загальна інформація про ЗФПО	K ⁴ ₁		5	0,3
Наявність на сайті Статуту ЗФПО	K ⁴ ₂		5	
Наявність Положення про освітній процес	K ⁴ ₃		5	
Інформація про склад керівних органів	K ⁴ ₄		5	
Організаційна інформація: структура закладу освіти	K ⁴ ₅		5	
Наповненість всіх сторінок сайту	K ⁴ ₆		5	
Актуальність новин	K ⁴ ₇		5	
Наявність інформації щодо Наглядової ради	K ⁴ ₈		5	
Оприлюднення щорічного звіту керівника	K ⁴ ₉		5	
Наявність Правил прийому до ЗФПО на поточний рік	K ⁴ ₁₀		5	
Наявність інформації щодо розкладу занять	K ⁴ ₁₁		5	
Наявність графіка навчального процесу	K ⁴ ₁₂		5	
Присутність інформації про діяльність органів студентського самоврядування	K ⁴ ₁₃		5	
Разом	K ⁴	45		
Показники оцінювання репутації у зовнішньому середовищі				
Показник	Позначення	Від 0 до 5		Питома вага
Зовнішня експертна оцінка якості	K ⁵ ₁	3 (умовно)		0,2

академічних програм, яку надають представники закладів освіти, які належать одній групі			
Оцінка якості освіти випускників роботодавцями	K^5_2	3 (умовно)	
Оцінка випускниками якості навчання	K^5_3	3 (умовно)	
Співвідношення кількості ліцензійних місць і заяв на вступ попереднього року	K^5_4	3	
Середній бал вступників до ЗФПО	K^5_5	4	
Разом	K^5	16	

ДОДАТОК М

Дані щодо діяльності Фахового коледжу Університету економіки та права «КРОК»

Показники із закритих джерел (С)

Показники оцінювання академічного середовища				
Показники	Позначення	Від 0 до 5		Питома вага
Кадрове забезпечення відповідає ліцензійним вимогам за всіма спеціальностями, з яких одержані ліцензії	K ¹ ₁	4		0,25
Співвідношення випускників, які отримали дипломи з відзнакою й високими балами до загальної кількості випускників	K ¹ ₂	3		
Співвідношення освітніх компонентів	K ¹ ₃	3		
Співвідношення кількості студентів, які вступили до ЗФПО і скільки з них закінчили	K ¹ ₄	2		
Витрати ЗФПО на підтримку академічної інфраструктури (бібліотеки, комп'ютерне обладнання і т.п.) з розрахунку на одного студента	K ¹ ₅	3 (умовно)		
Витрати ЗФПО на підтримку загальної інфраструктури (спорт, кар'єрні сервіси, медична інфраструктура і т.п.) з розрахунку на одного студента	K ¹ ₆	3 (умовно)		
		Ні (0)		Так (5)
Співвідношення кількості студентів до кількості викладачів	K ¹ ₇			5
		Ступінь залучення (від 0 до 5)		
Залучення органів студентського самоврядування до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми та інших процедур забезпечення її якості як партнерів	K ⁸	2		
Разом	K ¹	25		
Показники оцінювання партнерських зв'язків з роботодавцями				
Показники	Позначення	Від 0 до 5		Питома вага
Наявність меморандумів/договорів щодо співпраці з підприємствами, установами тощо	K ² ₁	5		
Наявність договорів щодо баз практики	K ² ₂	4		
Проведення спільних заходів з роботодавцями (проекти, конференції, тренінги тощо)	K ² ₃	5		
		Ні (0)	Так (5)	
Проходження педагогічними працівниками підвищення кваліфікації та стажування на підприємствах, в установах тощо	K ² ₄		5	0,15
Наявність замовлень від роботодавців на підготовку фахівців	K ² ₅	0		
Наявність практики збору, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників	K ² ₆		5	

		Ступінь залучення, відповідності (від 0 до 5)		
Залучення роботодавців до викладання дисциплін професійного спрямування	K ² ₇	0		
Залучення роботодавців до проведення державної атестації	K ² ₈	0		
Залучення роботодавців до процесу періодичного перегляду освітньо-професійної програми чи сертифікованого курсу як партнерів	K ² ₉	1		
Відповідність пропонованих освітньо-професійних програм, сертифікованих курсів потребам регіону	K ² ₁₀	<u>3 (умовно)</u>		
Разом	K ²	28		
Показники оцінювання формування академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу				
Показники	Позначення	Ні (0)	Так (5)	Питома вага
Передбаченість в трудовій угоді та у договорі про навчання відповідальності щодо порушень Положення про академічну доброчесність, Кодексу етики/поведінки учасників освітнього процесу	K ³ ₁		5	0,05
Організація системної роботи по формуванню академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу	K ³ ₂		3	
Разом	K ³	8		
Показники оцінювання реалізації неформальної освіти				
Показники	Позначення	Ні (0)	Так (5)	Питома вага
Наявність програми заохочення здобувачів освіти до суспільно-корисної діяльності	K ⁴ ₁		5	0,2
		Ступінь залучення, відповідності (від 0 до5)		
Залученість здобувачів освіти до проектної діяльності, направленої на формування soft skills	K ⁴ ₂	4		
Разом	K ⁴	9		
Показники оцінювання міжнародної співпраці				
Показники	Позначення	Від 0 до 5		Питома вага
Наявність зарубіжних партнерів	K ⁵ ₁	2		0,35
Участь у грантових програмах	K ⁵ ₂	2		
Участь учасників освітнього процесу у міжнародних конференціях, проєктах тощо	K ⁵ ₃	5		
Разом	K ⁵	9		